

**ANKARA ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

DOKTORA TEZİ

**BOLU-GÖYNÜK VE YAKIN ÇEVRESİ DOĞAL VE KÜLTÜREL
KAYNAKLARININ EKOTURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ**

A.Nüket KILIÇ BENZER

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

**ANKARA
2006**

Her hakkı saklıdır

ÖZET

Doktora Tezi

BOLU-GÖYNÜK VE YAKIN ÇEVRESİ DOĞAL VE KÜLTÜREL KAYNAKLARININ EKOTURİZM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

A.Nüket KILIÇ BENZER

Ankara Üniversitesi

Fen Bilimleri Enstitüsü

Peyzaj Mimarlığı Ana Bilim Dalı

Danışman: Prof.Dr.Hayran ÇELEM

Günümüzde turizmin en hızlı büyüyen sektörü haline gelen ekoturizm, çevresel uyum ve çevreyi anlamaya yönelik ekolojik ve sosyal açıdan sorumlu, doğaya dayalı turizmdir. Ekoturizm doğal ve kültürel kaynakları korurken yerel topluluklara da ekonomik katkı sağlamayı hedeflemektedir. Ekoturizm ekonomik büyüme ile koruma arasındaki dengenin kurulması stratejisini belirleyen önemli bir olgudur. Tez kapsamında bir çok ekoturizm örnek çalışmaları analiz edilmiş ve sürdürülebilir kalkınma stratejileri tanımlanmıştır.

Doktora tezi, Türkiye'nin kuzeybatısında bulunan Bolu ilinin güneybatı bölümünde yer alan Göynük'de potansiyel ekoturizm alanlarını belirlemeye yönelik olarak gerçekleştirilmiştir. Göynük, vadiler, göller, nehirler, yoğun orman, geleneksel Göynük evleri, tarihi yapılar ve diğer kültürel miras alanları gibi turistler (yerli ve yabancı) için önemli odak noktaları (destinasyonlar) olarak çekici doğal ve kültürel kaynaklara sahiptir.

Tez kapsamında, öncelikle, ekoturizm değerlendirme çalışmalarında temel oluşturan bölgenin abiyotik, biyotik ve kültürel çevre özelliklerinin tanımı yapılmıştır. Geniş kapsamlı çevresel ve turizm verileri birleştirilmiş sonra coğrafi bilgi sistemi (cbs) teknikleri kullanılarak analiz edilmiştir. Tez kapsamında, çevre ve turizm arasındaki ilişki incelenerek, ekoturizm gelişme planları için gerekli olan çevre duyarlı turizm planlaması yaklaşımı geliştirilmiştir. Göynük için 'önemli özellikler', 'çelişki alanları' ve 'uygun aktiviteler'in belirlendiği çevre uyumlu turizm yaklaşımı ele alınmıştır. Turist ve yerel halk anketleri ile çalışma desteklenmiştir. Çevre ve turizm değerlerinin sürdürülebilmesi için bir bölgeleme planı üretilerek yöre için öneri ve stratejiler geliştirilmiştir.

2006, 280 sayfa

Anahtar kelimeler: Ekoturizm, Göynük, sürdürülebilir turizm, çevre duyarlı turizm planlaması

ABSTRACT

Ph.D. Thesis

THE ASSESSMENT OF THE NATURAL AND CULTURAL RESOURCES OF BOLU-GOYNUK WITH THE ECOTOURISM POINT OF VIEW

A. Nüket KILIC BENZER

Ankara University

Graduate School of Natural and Applied Sciences

Department of Landscape Architecture

Supervisor: Prof. Dr. Hayran ÇELEM

Ecotourism the fastest growing sector of tourism today is ecologically and socially responsible nature based tourism that fosters environmental appreciation and understanding. Ecotourism focuses on contributing to the preservation of natural and cultural resources while promoting economic contribution to local communities. Ecotourism is an action to ensure the process of preservation and identifies as an important strategy for balancing economic growth with preservation. In this thesis a series of ecotourism cases were analyzed and the sustainable development strategies were described.

This Phd thesis is an attempt to identify potential ecotourism sites in Bolu-Göynük which is located in the southwest part of Bolu district in the northwest region of Turkey. Göynük has attractive natural and cultural heritage ranging from valleys, lakes, rivers, dense forest, traditional houses and other cultural heritage which can be important destinations for tourists (domestic and foreign).

In the scope of this Phd thesis, initially a description of the Region's abiotic, biotic and cultural environmental attributes which lays down the foundation for the ecotourism assessment were made. Extent environmental and tourism data were combined then analysed using geographical information system techniques. This thesis examines the evolving relationship between the environment and tourism and argues that the environment and tourism can be integrated through an environmentally based tourism planning approach for the purposes of ecotourism development plans. The study is based on environmental conservation and seeks to advance environmentally compatible tourism through the identification of 'significant features', 'critical areas' and 'compatible activities'. The opinions of tourists and the host community are included as an essential part of the process. Zonning is used to maintain environmental and tourism values. According to the final zoning plan proposals and strategies are developed for the town.

2006, 280 page

Key words: Ecotourism, Goynuk, sustainable tourism, environmentally based tourism planning

TEŞEKKÜR

Tez çalışması sırasında bana destek ve yardımlarını esirgemeyen hocalarım, meslektaşlarım ve çeşitli uzman kişilere teşekkürü bir borç bilirim.

Tez danışmanım Sayın Prof.Dr.Hayran ÇELEM'e, TİK üyelerim Sayın hocam Prof.Dr. Murat E. YAZGAN'a ve Sayın Doç.Dr.Mehmet TUNÇER'e çalışmanın her aşamasında bana yön verdikleri için teşekkür ederim. TİK üyem olmadığı halde tezimde büyük katkıları bulunan Sayın hocam Doç.Dr.Elmas ERDOĞAN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Jüri aşamasında yaptığı katkılar için Sayın hocam Doç.Dr.Hülagü KAPLAN'a teşekkür ederim.

Arazi ve anket çalışmalarımda beni yalnız bırakmayan ve bana rehberlik yapan Göynük İl Özel İdare çalışanlarından Sinan METİN'e teşekkür ederim.

Tez çalışmam boyunca kendi uzmanlıkları ile ilgili bana yardımcı olan akademisyen arkadaşlarımdan Araş.Gör. Ayça Haşgüler MEHLIQ'e, Araş.Gör.Elif AKCAN ve Funda AKCAN (Hacettepe Üniversitesi), Dr. Mutlu YILMAZ'a (A. Ü Dil Tarih ve Coğrafya Fakültesi) ve İşlem Şirketi çalışanlarından Serdar KÜPÇÜ'ye teşekkür ederim. Anket çalışmalarımda bana yön veren Türkiye İstatistik Kurumu uzmanlarından Pelin TERCAN ve Murat ŞAHABETTİNOĞLU'na teşekkür ederim.

Çalışmalarımda A.Ü.Z.F Peyzaj Mimarlığı Bölüm olanaklarını kullanmamı sağlayan bölüm başkanımız Sayın Prof.Dr.Halim PERÇİN'e teşekkür ederim.

Bu tez çalışması Ankara Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri tarafından desteklenmiştir.

Son olarak da sevgili eşim Doç.Dr. Hakan BENZER'e ve aileme sonsuz teşekkürler....

Ayşe Nüket KILIÇ BENZER

Ankara, Temmuz 2006

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
SİMGELER DİZİNİ	vii
HARİTALAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	x
ÇİZELGELER DİZİNİ	xiii
1. GİRİŞ	1
1.1. Kaynak Özetleri	2
1.1.1. Çevre ve Ekolojik planlama.....	2
1.1.2. Turizm planlaması.....	8
1.1.3. Ekolojik turizm planlaması	13
2. KURAMSAL TEMELLER.....	27
2.1. Turizm ve Çevre İlişkisi.....	27
2.1.1. Turizmin ekoloji üzerine etkileri.....	34
2.1.2. Turizmin yapay çevre üzerine etkileri.....	38
2.1.3. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine etkileri	40
2.1.4. Turizmin ekonomik etkileri.....	42
2.2. Sürdürülebilir Turizm	43
2.2.1. Alternatif turizm.....	45
2.2.2. Ekoturizm.....	48
2.2.2.1. Ekoturizmin tanımı ve ilkeleri	53
2.2.2.2. Ekoturizmin bazı turizm çeşitleri ile ilişkisi	57
2.2.2.3. Ekoturizm aktiviteleri ve ekoturist profili.....	64
2.2.2.4. Ekoturizmin etkileri (fayda ve zararları).....	69
2.2.2.5. Ekoturizmin Dünya'daki durumu	71
2.2.2.6. Ekoturizmin Türkiye'deki gelişimi	74
3. MATERYAL VE YÖNTEM.....	78
3.1. Materyal	78
3.2. Yöntem.....	79
3.2.1. Çalışma amacının belirlenmesi	79

3.2.2. Araştırma ve analiz aşaması.....	81
3.2.2.1. Değerlendirme biriminin belirlenmesi.....	81
3.2.2.2. Faktör ve alt faktörlerin seçilmesi.....	82
3.2.2.3. Çevre özelliklerinin analizi ve değerlendirilmesi.....	83
3.2.2.4. Turizm kaynaklarının analizi ve değerlendirilmesi.....	84
3.2.2.5. Çevre-turizm haritalarının çakıştırılması.....	87
3.2.3. Bölgeleme.....	87
3.2.4. Öneriler.....	87
4. ARAŞTIRMA ALANINA İLİŞKİN VERİLER VE BULGULAR.....	88
4.1. Coğrafi Konumu.....	88
4.2. Tarihsel Gelişim.....	91
4.2.1. İlk Çağlar.....	91
4.2.2. Bizans ve Beylikler Dönemi.....	92
4.2.3. Osmanlı Dönemi.....	93
4.2.4. Cumhuriyet Dönemi.....	96
4.3. Sosyo-ekonomik Yapı.....	96
4.3.1. Nüfus.....	96
4.3.2. Ekonomi.....	100
4.4. Arazi Kullanımı.....	101
4.4.1. Tarım ve hayvancılık.....	103
4.4.2. Ormancılık.....	106
4.4.3. Madencilik.....	108
4.4.4. Altyapı.....	109
4.5. Abiyotik Özellikler.....	110
4.5.1. İklim.....	110
4.5.2. Yüzey şekilleri.....	117
4.5.3. Jeoloji.....	127
4.5.6. Toprak özellikleri.....	127
4.5.6.1. Büyük toprak grupları.....	128
4.5.6.2. Arazi kullanım yetenek sınıfları.....	133
4.5.6.3. Erozyon durumu.....	136
4.5.7. Su varlığı.....	138
4.5.7.1. Akarsular.....	138
4.5.7.2. Göl ve göletler.....	142

4.4.5.3. Yeraltı su kaynakları	145
4.6. Biyotik Özellikler.....	146
4.6.1. Bitki varlığı	146
4.6.2. Yaban hayatı	148
4.7. Kültür Varlıkları.....	154
4.7.1. Göynük kentsel yerleşimi.....	154
4.7.1.1. Göynük kentsel yerleşimindeki kültür varlıkları.....	159
4.7.1.2. Geleneksel konutlar.....	171
4.7.2. Göynük kırsal yerleşimleri ve konut özellikleri.....	179
4.7.2.1. Göynük kırsal yerleşimindeki kültür varlıkları.....	181
4.4.3. Göynük ilçesine ilişkin folklorik değerler.....	182
4.8. Çevre Özelliklerinin Değerlendirilmesi	185
4.8.1. Doğallık.....	186
4.8.2. Yüzey şekilleri	191
4.8.3. Toprak verimliliği	193
4.8.4. Erozyon riski	194
4.8.5. Su varlığı	195
4.8.6. Koruma alanları.....	197
4.8.7. Çevre bileşenlerinin değerlendirilmesi	197
4. 9. Turizm Anketleri ve Değerlendirilmesi	201
4.9.1. Turizm talebi	201
4.9.2. Turizm anket sonuçları.....	203
4.9.3. Turizm kaynaklarının değerlendirilmesi	216
4.9.3.1. Çekim noktaları.....	217
4.9.3.2. Konaklama	218
4.9.3.3. Erişebilirlik.....	223
4.9.10. Turizm bileşenlerinin değerlendirilmesi	224
4.10. Bölgesel Plan.....	224
4.10.1. Çevre ve turizm haritalarının karşılaştırılması	227
4.10.2. Bölgeleme	229
4.10.3. Ekoturizm aktiviteleri	233
4.10.4. Stratejiler	235
4.10.4.1. Çevre koruma stratejileri.....	235
4.10.4.2. Turizm gelişme stratejileri	237

4.10.4.3. Turizm yönetim stratejileri.....	238
5. TARTIŞMA VE SONUÇ.....	240
5.1. Göynük İle İlgili Öneriler.....	241
5.2. Yönetmel Çerçeve	241
KAYNAKLAR	256
EKLER.....	264
EK1. Tez Kapsamında Ziyaretçilere Uygulanan Anket Örneği.....	265
EK2. Tez Kapsamında Yerel Halka Uygulanan Anket Örneği	273
ÖZGEÇMİŞ	280

SİMGELER DİZİNİ

- ABD** Amerika Birleşik Devletleri
- CBS** Coğrafi Bilgi Sistemleri
- DİE** Devlet İstatistik Enstitüsü
- DMİ** Devlet Meteoroloji İşleri
- DSİ** Devlet Su İşleri
- HGK** Harita Genel Komutanlığı
- KHGM** Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- MTA** Maden Tetkik ve Arama
- NDVI** Normalize Edilmiş Bitki Örtüsü İndeksi
- SPSS 10** Sosyal Bilimler için İstatistik Paket Programı-10
- TIES** Uluslararası Ekoturizm Derneği
- UK** İngiltere
- WTO** Dünya Turizm Örgütü

HARİTALAR DİZİNİ

4.1.Arazi Kullanımı.....	104
4.2. İklim-Sıcaklık.....	112
4.3. İklim-Yağış.....	113
4.4. Topografya.....	119
4.5.Yükseklik Grupları.....	120
4.6. Eğim Durumu.....	121
4.7. Yüzey Şekilleri.....	122
4.8. Jeolojik Yapı.....	129
4.9. Büyük Toprak Grupları.....	130
4.10. Arazi Kullanım Yetenek Sınıfları.....	134
4.11. Erozyon Durumu.....	137
4.12. Alt Havza Birimleri	139
4.13. Alt Drenaj Alanları.....	140
4.14. Su Varlığı.....	141
4.15. Bitki Örtüsü.....	150
4.16. Orman Varlığı (tür)	151
4.17. Orman Varlığı (kapalılık)	152
4.18. Çevre-Doğallık.....	192
4.19. Çevre-Koruma.....	199
4.20. Çevre- Sentez.....	200
4.21. Turizm- Çekim Noktaları.....	220
4.22. Turizm-Konaklama.....	221
4.23. Turizm-Erişebilirlik.....	225
4.24. Turizm-Sentez.....	226
4.25. Çevre//Turizm-Çelişki Alanları.....	228
4.26. Çevre/Turizm Bölgeleme Planı.....	232

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Çalışma çerçevesini oluşturan yöntem yaklaşımı	21
Şekil 1.2. Yöntem akış şeması	23
Şekil 1.3. Alan kullanım/arazi örtüsü ile toprak verimliliği ve bitki örtüsü yoğunluğu arasındaki ilişki	25
Şekil 1.4. Ekoturizm potansiyel haritası	26
Şekil 2.1. Doğa turizmi ve ekoturizm	58
Şekil 2.2. Macera turizmi ve ekoturizm	60
Şekil 2.3. 3S turizmi ve ekoturizm	61
Şekil 2.4. Alternatif turizm, kitle turizmi ve ekoturizm.....	62
Şekil 2.5. Sürdürülebilirlik, kitle turizmi, alternatif turizm ve ekoturizm arasında algılanan ilişki	63
Şekil 2.6. Tüketici olmayan ve tüketici turizm ile ekoturizm	64
Şekil 3.1 Çevre duyarlı turizm planlaması akış şeması.....	80
Şekil 4.1. Göynük İlçesinin ülke ve bölge içindeki yeri	89
Şekil 4.2. Göynük karayolu ulaşımı	90
Şekil 4.3. Göynük İlçesi son 59 yıllık nüfus hareketi	98
Şekil 4.4. Göynük İlçesi Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus.....	99
Şekil 4.5. Arazi kullanımlarının ilçedeki dağılışı.....	103
Şekil 4.6. Tarımsal arazilerin kullanımlara göre ilçedeki dağılışı	103
Şekil 4.7. Mevsimlere göre bazı istasyonlara ait sıcaklık değerleri	114
Şekil 4.8. Bazı istasyonlara ait aylara göre ortalama sıcaklık değerleri	115
Şekil 4.9. Bazı istasyonlara ait aylara göre ortalama yağış miktarları	116
Şekil 4.10. Bazı istasyonlara ait aylara göre ortalama bağıl nem oranları.....	117
Şekil 4.11. Çatak Boğazından Himmetoğlu Ovası	125
Şekil 4.12. Çubuk Gölü.....	143
Şekil 4.13. Sünnet Gölü	144
Şekil 4.14. Çayköy Göleti	146
Şekil 4.15. Tescilli konutların bugünkü durumu.....	156
Şekil 4.16. Vadi içindeki Göynük kent merkezinden genel bir görüntü	157
Şekil 4.17. Vadi içindeki Göynük kent merkezinden genel bir görüntü	157
Şekil 4.18. Göynük tarihi merkezi kent içi ulaşımı.....	158

Şekil 4.19. Akşemseddin Türbesi ve Haziresi vaziyet planı	160
Şekil 4.20. Gazi Süleyman Paşa Camii ve Akşemseddin Türbesi	160
Şekil 4.21. Hacı Kadın Camii	161
Şekil 4.22. Hacı Abdi Camii	161
Şekil 4.23. Akşemseddin Camii	162
Şekil 4.24. Yaylabası Camii	162
Şekil 4.25. Gazi Süleyman Paşa Hamamı	163
Şekil 4.26. Akşemseddin Türbesi	164
Şekil 4.27. Ömer Sikkin Türbesi	165
Şekil 4.28. Tabak Dede Türbesi	166
Şekil 4.29. Tarihi Zafer Kulesi	168
Şekil 4.30. Konutlarla şekillenen sokak yapısı	169
Şekil 4.31. Konutlarla şekillenen sokak yapısı	169
Şekil 4.32. Restore edilen ve aynı zamanda işyeri olan bir konut	170
Şekil 4.33. Belediye Başkanlığı binası	170
Şekil 4.34. Restore edilmiş Göynük evi	171
Şekil 4.35. Restore edilmiş ve yıkılmaya terkedilmiş iki yapı	173
Şekil 4.36. Tescilli konutlardan (Hikmet Yerlikaya Evi) birinin restore edilmeden önceki ve sonraki görüntüleri	174
Şekil 4.38. İki eve ait giriş ve yaşam katından oluşan yerleşim planları	177
Şekil 4.39. Dış cephede ahşap kullanımı	178
Şekil 4.40. Dış cephede ahşap kullanımı	178
Şekil 4.41. Çubuk köyündeki bazı konut tipleri	180
Şekil 4.42. Kilciler Köyü'ndeki Bizans kalıntıları	182
Şekil 4.43. Frig yerleşim yeri	182
Şekil 4.44. Ahşap oymacılığı	184
Şekil 4.45. El sanatları	184
Şekil 4.46. Akşemseddin'i anma günü kutlamalarından bir görüntü	185
Şekil 4.47. Beypazarı'nda geleneksel yemekler yapılan bir restoran ve geleneksel el işlerinin sergilendiği sokak	203
Şekil 4.48. Nallıhan Kuş Cenneti	203
Şekil 4.49. Yerel halkın ziyaretçiler ile ilişkisi	206
Şekil 4.50. Yerel halk ve ziyaretçilerin ilçenin en çekici özellikleri hakkındaki görüşleri	207

Şekil 4.51. Yerel halk ve ziyaretçilerin ilçedeki ticari faaliyetlerin çevreye uyumu hakkındaki görüşleri.....	210
Şekil 4.52. Restore edilerek otel olarak hizmete açılan Akşemseddininoğlu Konağı ..	219
Şekil 4.53. Kaymakamlık tarafından restore edilerek otel olarak hizmete açılan Gürcüler Konağı.....	222
Şekil 4.54. Sünnet Gölü Dogal Yaşam Oteli.....	222

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Ekoturizm olanakları spektrumu	20
Çizelge 2.1. Çevre ve turizm ilişkisine ait literatür özeti.....	30
Çizelge 2.2. Turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri	38
Çizelge 2.3. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri	40
Çizelge 2.4. Kitle turizmi ile alternatif turizm arasındaki farklılıklar.....	47
Çizelge 2.5. Ekoturizm kapsamında kabul edilen bazı aktiviteler ve turizm çeşitleri	65
Çizelge 2.6. 1988 ve 1994 yıllarına ilişkin ekoturizm pazar büyüklüğü	72
Çizelge 3.1. Çevre özellikleri ve turizm kaynaklarının değerlendirme faktör ve alt faktörleri.....	82
Çizelge 4.1. Bolu merkez ilçe ile diğer ilçeler arasındaki karayolu uzunlukları	90
Çizelge 4.2. Göynük İlçesi cinsiyete göre kent ve köy nüfusu	98
Çizelge 4.3. Köylerin nüfus büyüklüklerinin dağılımı.....	98
Çizelge 4.4. Cinsiyete göre ekonomik aktivitelerde bulunan nüfus.....	101
Çizelge 4.5. Bolu İli arazi tiplerinin ilçelere göre dağılımı (ha).....	102
Çizelge 4.6. Tarla ve sebze ürünleri ekiliş, üretim ve verim durumu	106
Çizelge 4.7. Bolu İli'nde uzun yıllara ait bazı iklim parametresi ortalamaları	114
Çizelge 4.8. Çayköy Göleti hakkında bilgiler.....	145
Çizelge 4.9. Kapıormanı Dağı'nda yer alan bazı bitki türleri	149
Çizelge 4.11. Tescilli yapılar	171
Çizelge 4.12. Göynük'te yer alan sit alanları.....	181
Çizelge 4.13. Çevresel açıdan önem sınıfları ve aldıkları puan.....	186
Çizelge 4.14. Çevre faktörlerinden doğallık için belirlenen alt faktörler ve değerleri .	191
Çizelge 4.15. Çevre faktörlerinden yüzey şekilleri için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri.....	193
Çizelge 4.17. Çevre faktörlerinden toprak verimliliği için değerlendirilen AKYS alt faktörleri ve önem dereceleri	194
Çizelge 4.18. AKYS için değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları.....	194
Çizelge 4.19. Çevre faktörlerinden erozyon için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri.....	195
Çizelge 4.20. Erozyon için hesaplanan değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları	195
Çizelge 4.21. Su kaynakları değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları.....	196

Çizelge 4.22. Su varlığı (dereler) için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri.....	196
Çizelge 4.23. Su varlığı (dereler) değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları	197
Çizelge 4.24. Su varlığı (göller) değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları..	197
Çizelge 4.25. Çevre bileşenlerinin değerleri ve çevresel önem sınıfları.....	198
Çizelge 4.26. Yerel halkın ilçede yaşamak için temel nedenleri	204
Çizelge 4.27. Yerel halkın turizm hakkındaki görüşleri	208
Çizelge 4.28. Ziyaretçilerin tercih ettiği aktiviteler	208
Çizelge 4.29. Yerel halk ve ziyaretçilerin çevre uyumlu aktivitelere ilişkin görüşleri.	209
Çizelge 4.30. Ziyaretçilerin ve yerel halkın çevre ve turizm ilişkisine ilişkin görüşleri	211
Çizelge 4.31. Yerel halk ve ziyaretçilerin karşılaştıkları çevreye zarar veren davranışlar/aktiviteler hakkındaki görüşleri.....	212
Çizelge 4.32. Turizm çekim noktalarının önem dereceleri	218
Çizelge 4.33. Göynük ilçesi mevcut konaklama olanakları.....	219
Çizelge 4.34. Turizm faktörlerinden erişebilirlik için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri	223
Çizelge 4.35. Erişebilirlik için hesaplanan değerlendirme aralıkları ve turizm önem sınıfları	224
Çizelge 4.36. Turizm bileşenlerin değerleri ve önem sınıfları.....	224
Çizelge 4.37. Göynük'teki ekoturizm ve dış mekan rekreasyon aktivitelerinin çevresel etkileri	233

1. GİRİŞ

Araştırma kapsamında doğal, kültürel kaynakları ve buna bağlı olarak ekoturizm potansiyeli ile çekici alanlardan olan Göynük için, çevre-turizm ilişkisi incelenerek çevre duyarlı bir turizm planlama yaklaşımı geliştirilmiş ve sürdürülebilir turizm önerilmiştir. Bu kapsamda üç temel hedef ortaya konmuştur. Birinci hedef, çevre duyarlı bir planlama yapabilmek için çevre-turizm ilişkisini incelemektir. İkinci hedef, geleneksel bölgesel turizm gelişme/planlama yaklaşımları ile çevre koruma çalışmalarını çevre duyarlı bir turizm gelişme planlaması için entegre etmektir. Üçüncü hedef ise, çevre duyarlı bir turizm planlama çalışmasını Göynük örneğinde incelemektir.

Çalışma beş ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde araştırmanın amacı ve hedefleri ortaya konmuş ve çalışma kapsamı belirlenmiştir. Çevre planlama, turizm planlaması ve her ikisinin entegre edildiği ekoturizm planlaması için örnek çalışmalar ve literatür incelenerek araştırmanın yöntemini de kapsayan çevre duyarlı turizm planlaması yaklaşımı geliştirilmiştir.

İkinci bölümde, çevre-turizm ilişkisi incelenerek sürdürülebilir turizm kapsamında alternatif olarak ortaya çıkan ekoturizm için kuramsal temeller ortaya konmuştur. Çevre ve turizm ilişkisi incelendiğinde, iki farklı boyut ortaya çıkmaktadır. Bir yandan yarar sağlayan simbiyotik bir ilişki söz konusu iken diğer yandan da çelişkiler ortaya çıkmaktadır. Turizm, çevre kaynaklarının tüketilmesine neden olmaktadır. Çevre ve turizm birlikte düşünüldüğünde, turizmden kaynaklanan olumsuz etkilerin minimize edilerek başarıya ulaşılmasının mümkün olduğu sonucuna varılmıştır.

Üçüncü bölümde, çevre ve turizm ilişkisi düşünülerek geliştirilmiş çevre duyarlı turizm planlama modeli, çalışma alanına göre değişen koşul ve kriterlerle yeniden ele alınarak geliştirilmiştir. Bu bölümde değerlendirme faktör ve alt faktörlerinin belirlenmesi ve puanlanmasına ilişkin açıklamalara yer verilmiştir.

Dördüncü bölümde yöreye özel değerlendirme yapılarak Göynük için seçilen yöntemin uyarlanması ve çalışma alanının detaylı bir tanıtımı yapılmaktadır. Göynük için abiyotik, biyotik ve kültürel özelliklerin detaylı bir envanteri yapılmıştır. Bu bölümde çevre özelliklerinin değerlendirilmesi, ilçenin çevre bileşenlerinin önemi seçilen faktör ve alt faktörler ile belirlenmiştir. Bunu ilçenin turizm kaynaklarının değerlendirilmesi ve tanıtılması aşaması izlemiştir. Çevre ve turizm değerlendirmelerinin birleştirilmesi ile Göynük için çevre duyarlı bir turizm planı elde edilmiştir. Çalışmanın beşinci bölümünde elde edilen bölgeleme (zonlama) planı ile geliştirilen stratejiler çevre koruma, turizm gelişme ve turizm yönetimi başlıkları ile sunulmuştur.

1.1. Kaynak Özetleri

Kaynak özetleri bölümünde, çalışmanın kuramsal temellerini oluşturan çevre ve ekolojik planlama, turizm planlama ve ekolojik turizm planlaması konu başlıkları yerli ve yabancı literatürler kapsamında irdelenmiştir.

1.1.1. Çevre ve Ekolojik planlama

Günümüzde doğal kaynakların sınırlı olduğunun anlaşılması sonucu, çevre kirliliğinin önlenmesi konusunda başlayan tartışmalar, planlama olgusuna yeni bir boyut getirmiş, sürdürülebilirlik ve çevre duyarlı planlama gibi kavramlar yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır (Cengiz 2005).

Avrupa Birliği Çevre Mevzuatı, Gündem 21, Habitat II, Avrupa Peyzaj Sözleşmesi ve doğal kaynakların korunması ile ilgili mevzuat, sözleşme ve deklarasyonlar da kalkınma ve gelişmenin fiziksel mekana yansıtılmasında doğal kaynakların sürdürülebilir korunarak kullanılması koşulunu ortaya koymakta ve ekolojik planlamanın önemini vurgulamaktadır (Atabay 2005).

Planlama gelecekte bir aktivitenin bütün yönleriyle birlikte önceden araştırılıp tartışılarak kararlaştırılması eylemidir. Planlamanın toplum kalkınmasında ve çevre korumada yeri ve önemi artık tartışılmamaktadır. Planlama çevre düzenleme ve

korumanın temel amacıdır. Planlama yolu ile amaca daha az emek ve masrafla en uygun biçimde varılmaktadır (Köseoğlu 1982). Planlama, bilimsel ve teknik bilgiler kullanılarak çeşitli seçeneklerde düşünülen ve ulaşılan sonuçlardır (Aberley 1994).

Planlamaya ekoloji kavramının entegre edilmesi ile oluşan ekolojik planlama anlayışı, temelde bugüne kadar kısıtlı bir çerçevede ele alınan çevre kavramını sürdürülebilirlik perspektifi içinde ele almaya çalışmaktadır. Ekolojik planlama ve çevre planlama birbirinden farklı içerikleri olan planlardır . Ancak bu iki farklı plan sürecinin birbirleriyle ilişkilerinin kurulması yollarının aranması ve kullanılacak plan araçlarının, plancı ve politikacılar düzeyinde hala tartışılması konunun ne kadar önemli olduğunu vurgulamaktadır (Cengiz 2005).

Çevre hareketlerinin tüm dünya çapında hız kazanması, planlama çalışmalarında da etkisini göstererek çevre planlama çalışmaları ve süreçlerinin artışına neden olmuştur. Park (1980)'a göre fikir oluşumu çevresel planlama sorumluluğu ile yapılmalıdır. Biyosferin ve ekosistemlerin çevresel yönetim politik ve uygulamaları ile değerlendirilip düşünülmelidir. Manning 1986'ya göre ekosistemin çeşitliliğinin ve sağlamlığının devamı için tek ve eşsiz ekosistemlerin bulunduğu alanların belirlenip korunması gereklidir (Dowling 1993).

1987'de Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan "Ortak Geleceğimiz" isimli raporda da konu derinlemesine incelenmiş mevcut ekonomik gelişmenin sürdürülemez olduğu ve küresel sürdürülebilirliğin sağlanması yollarının aranması gerekliliği ortaya atılmıştır. 1992'de Rio Deklarasyonu ise gezegenin yaşam destek sistemlerinin sürdürülmesi gerekliliğini yeniden vurgulamış ve çevre sorunlarına alınması gerekli acil önlemleri anlatarak konu ile ilgili uyarılar yapılmıştır (Ndubisi 2002).

Çevre planlama çalışmaları kapsamında kaynakların korunması, çevre kullanımının korunması anlamında değerlendirilmektedir. Çevre kullanımının korunması, alan kullanım planlaması ve çevresel etki değerlendirmesi ile gerçekleştirilebilir (Dowling 1993).

Geleneksel çevre planlama, çevre korumayı alan kullanım planlaması ile birleştirir. Alan Kullanım Planlaması doğal kaynakların planlanmasında en yaygın olarak kullanılan yaklaşımdır. Öncelikle kaynakların belirlenmesi, kullanımı, geliştirilmesi veya stratejilerin üretilmesi aşamalarını içermektedir.

Bu yaklaşımın temel amacı alanın kullanımına ilişkin mantıklı kararların alınmasına yardımcı olmaktır. Geleneksel çevre planlamada, mevcut kaynak durumu bir envanter araştırması ile saptanmaktadır. Mevcut eğilimin ve kullanım desenlerinin ortaya konması analiz aşaması ile, geleceğin tasarlanması ise sentez ve planlama aşaması ile gerçekleştirilmektedir.

Westman (1985)'e göre yasal boyutta alan kullanım planlamasının hedefleri; toplumun amaç ve değerlerine uygun alan kullanımlarının belirlenmesi ve tasarlanması olmalıdır (Dowling 1993).

Ekolojik süreçler için uyumsuz olan alan kullanımlarının da sınırlandırılması gerekmektedir. Alan ve alan kullanımı ekonomik, sosyal ve çevre bileşenleri ile bütünleştirmelidir. Toplumdaki bireylerin, grupların ve hatta ülke yönetimlerinin hedef ve amaçlarını gözden geçirmelidir.

Alan kullanım planlamasında araç olarak kullanılan diğer yaklaşımlardan biri Delphi Tekniği'dir. Bu teknik ile bir grup uzman tarafından yapılan beyin fırtınası ile planıcı tarafından olaylar mantıksal bir şekilde düzene sokulmaktadır.

Çevresel etkiler, alan kullanımlarının çeşit ve yoğunluklarına göre değişim göstermektedir. Alan kullanımlarının aşırı olmasını ve bazı çevresel etkiler yaratmasını önlemek için "yönetim planlaması" yaklaşımı önemli bir anahtardır. Ekonomik ve sosyal faktörlerin öncelikli olduğu planlama süreçlerine artık ekolojik ve çevresel özellikler de eklenmektedir.

Çevre sorunları bir çok değişken ile tanımlanabilen koşullardır. Ekoloji, ekonomi, mühendislik, bölge planlama ve politika bilim dallarının meslekler arası işbirliği içerisinde bulunarak çözüm önerileri geliştirmeleri gereklidir. Çevre planlamanın hedefi koruma üzerinde yoğunlaşmaktır. Koruma bütün canlı ve cansız kaynakların ömürlerinin uzatılması için gereklidir. Çevre korumanın hedefleri; biyocoğrafik birim ya da alanın doğal çeşitliliğinin bakımı, ender, kırılğan türlerin ve eşsiz ekosistemlerin korunması, gen kaynağı olarak değerli olan türlerin popülasyonlarının korunması olarak özetlenebilir.

Çevre planlamanın amacı ekolojik prosesleri sürdürmek, biyolojik çeşitliliği korumak ve kaynak kullanımının sürekliliğini sağlamaktır. **Çevre planlama** yaklaşımları çevrenin ve kaynakların korunması için tasarlanmıştır. Önceki çalışmalarda çevre koruma alanları ve türlerinin belirlenmesi için bir dizi model üretilmiştir. Bu modeller çevresel öneme sahip alanların planlanmasını ve ekolojik planlama yaklaşımlarını içermektedir.

Çevre ve ekoloji arasında önemli farklar bulunmaktadır. Çevre; yaşayan organizmaları çevreleyen tüm dışsal faktörleri belirtirken, ekoloji; yaşayan organizmalarla çevre arasındaki ilişkilerin tanımlanmasıdır. Ekoloji kavramında, yaşayan canlılarla çevre arasındaki ilişkiler ve etkilenmelerin çok yönlü olduğu, bu nedenle süreçlerin dinamik olduğu, karşılıklı ilişkiler doğrultusunda değişen bir ilişkiler bütünü tanımlanmaktadır. Diğer yandan çevreye bakış açısından insan merkezli bir yaklaşım söz konusu iken, ekolojik bakış açısında insan, diğer canlılarla birlikte eşit ağırlıkta değerlendirilmektedir. Bu doğrultuda çevre kavramından ekolojiye geçilmiş, büyümeyi dışlamayan ekolojik açıdan anlamlı gelişme, ana temayı oluşturmuştur. Böylece planlama işlevleri 1990'lı yıllarda yeniden sorgulanmaya başlanmış, yöntem tartışmaları gündeme gelmiştir. Planlamanın amacı değişmiş, “insanların doğa ile uyumlu yaşamaları görüşü” tüm canlıların birarada yaşamlarını sürdürebilecekleri bir ortamın sağlanması için planlanması gerekliliğine dönüşmüştür (Cengiz 2005).

Ekolojik planlama biyofiziksel ve sosyo-kültürel veriler kullanılarak, peyzajın kullanımı ile ilgili fikir oluşumu için olanak ve sınırlamaları ortaya koyan disiplin

olarak tanımlanabilir. McHarg ve arkadaşları tarafından geliştirilen ekolojik planlama yaklaşımı envanter analiz ve sentez aşamalarından oluşmaktadır (Aberley 1994).

Aberley 1994 tarafından oluşturulan yöntemde 10 işlem basamağı yer almaktadır ve McHarg'tan farklı olarak hedefler, yönetim, uygulama ve halk katılımı üzerine yoğunlaşmaktadır. Sorunların ve olanakların tespit edilmesi ile başlayan ekolojik planlama modeli hedeflerin belirlenmesi aşaması ile devam etmektedir (Aberley 1994).

Basit olarak ekolojik planlama peyzajdaki değişiklikleri yönetmenin bir yoludur. Bu yol ile insan eylemlerinin doğal prosesler ile uyumu sağlanabilmektedir. 19. yy'ın ilk yarısı Thoreau, Olmsted, Marsh ve diğer bilim adamlarının, insanın doğa ile etkileşiminin etkileri ile ilgili olarak endişelerini dile getirmeleri, ekolojik planlamaya olan ilgiyi arttırmıştır. Ancak 20.yy'ın ikinci yarısında ekolojik planlama ve tasarımı farkedilir düzeyde bir hız kazanmıştır. Bu hız insan ve peyzaj arasındaki sayısız etkileşimin, çevre koruma alanlarında artan aktivitelerin, doğal ve kültürel peyzajlar üzerine olumsuz insan etkilerinin kamuoyu tarafından farkedilmesi sonucu oluşmuştur (Ndubisi 2002).

Ekoloji biliminin planlamada kullanılması 1969 sonlarında Amerika'da Ulusal Çevre Kanunu'nun (NEPA) yürürlüğe girmesi ile gerçekleşmiştir. Birçok ülkede de benzer yasal süreç bu dönemde başlamıştır. Carl Steiniz 1967'de ilk olarak bilgisayar teknolojisini ekolojik planlama çalışmalarında kullanmıştır. Bilgisayar teknolojisinin sunduğu olanaklar sayesinde büyük miktarlarda doğal ve kültürel kaynak verileri depolanıp analiz edilip görüntülenebilmektedir. Uzaktan algılama tekniklerindeki benzer gelişmeler mekansal verinin daha doğru bir şekilde elde edilme olanaklarını artırmaktadır (Ndubisi 2002).

1969-1972 dönemi, ekolojik planlama için teori ve metotların geliştiği önemli bir süreç olmuştur. Çevresel hareketlerin artması ve 1969'daki yasal gelişme ile peyzaj mimarları ve ilgili meslek disiplinleri tarafından büyük alanların doğal, kültürel ve görsel kaynaklarının değerlendirilmesine ilişkin başarılı birçok çalışma yapılmıştır.

1969'daki yasal adım dışında önemli gelişmelerden biriside Ian McHarg'ın "*Design with Nature*" kitabının yayınlanmasıdır. Ekolojik planlama temeline dayalı teorik ve teknik esaslar bu kitap ile ilk olarak netleşmiştir. Literatürde ekolojik planlamanın **peyzaj planlama** olarak tanımlaması yapılmaktadır. Gerçekte her ikiside ekolojik temelli veriyi peyzajdaki değişimi yönetirken kullanmaktadır. Ancak doğa ile insan arasındaki etkileşimi ekolojik planlama daha çok desteklemektedir (Ndubisi 2002).

Peyzaj planlama yaklaşımlarından birisi Peyzaj Uygunluk Analizi'dir ve 1969 öncesi ve 1969 sonrası (Mc Harg'ın dahil olduğu dönem) olarak iki dönemde incelenmektedir. İkisi arasında genel mantık ve analitik temel aynıdır. Bir coğrafi alanda yayılan ve değişiklik gösteren fiziksel, biyolojik ve kültürel kaynaklara göre alan için en kesin/uygun kullanımı desteklemek olarak tanımlanabilmektedir (Ndubisi 2002).

Howard, Odum, Raymond Margalet ve Frank Galley gibi ekolojistlerin çalışmaları ekosistem içindeki enerji akışı dinamikleri ve ekosistem döngüsü hakkında önemli bilgiler sağlamıştır. Herbert Bormann ve Gene Likens alt havza alanlarını ekolojik birim olarak tanımlamış ve kendi içlerindeki özellik ve davranış biçimlerinin çalışılabileceğini vurgulamıştır. Odum 1969'da bir model geliştirmiştir ve peyzajı temel ekolojik rolüne göre sınıflamıştır. Bu modele göre; üretim (tarım, orman, vb.), koruma (ıslak alanlar, bakir alanlar), çoklu kullanım alanları (orman örtüsü altındaki kırsal yerleşimler), doğal olmayan kullanımlar (kentleşme, sanayileşme) olarak peyzajı dört grup altında sınıflandırılmıştır. Modelde bu sınıflar kullanılarak peyzajın fonksiyonunu tanımlamak için teorik bir temel oluşturmuştur. Daha sonra birçok çalışmada kullanılan bu modele çeşitli eklentiler yapılmıştır (Ndubisi 2002).

1972'de Roma'da "Gelişmenin/Büyümenin Sınırları" isimli geniş kitlelere ulaşan bir kitap yayınlanmıştır. Bu kitap ile batının ekonomik ve politik sistemlerinin çevre üzerine etkilerine dikkat çekilmiştir. 1986'da Forman ve Gordon tarafından yayınlanan "Peyzaj Ekolojisi" kitabı Amerika'da ekolojistler, coğrafyacılar, peyzaj mimarları, plancılar tarafından büyük ilgi ile karşılanmıştır (Ndubisi 2002).

Ekolojistler ekoloji bilimi çerçevesinde peyzaj fonksiyonunu planlama ile entegre etmişlerdir. Eugene Odum'un "ekosistem modeli" kuramsal temel oluşturacak önemli bir teori olmuştur. Günümüzde biyologlar, peyzaj mimarları ve çevre bilimciler ekosistem yapısına ve süreçlerine çalışmalarında yer vererek önemli katkılar sağlamışlardır (Ndubisi 2002).

Çevre planlamasına ekolojik yaklaşım, planlama sürecinde çevresel etki değerlendirmesini beraberinde getiren, tarım, sanayi, hizmetler, ulaşım ve turizm gibi çeşitli sektörel arazi kullanım yer seçimi kararlarını, ham madde üretimi, enerji sağlanması ve doğal kaynak kullanımı gibi eylemlerin, doğa ve insan sisteminin iç dinamiklerini ve karşılıklı etkileşimlerden kaynaklanan olumsuzlukların giderilmesine yönelik çevre planlama sürecinde yapılmasını zorunlu kılan, sürdürülebilir bir korumanın gerçekleştirilmesini sağlayan bir yaklaşımdır (Cengiz 2005).

1.1.2. Turizm planlaması

Turizmin tanımı birçok bilim adamı tarafından farklı şekillerde yapılmaktadır. Bu nedenle turizmin tanımından önce ziyaretçi ve turist tanımlarının yapılması yerinde olacaktır. Dünya Turizm Örgütü (1991)'ne göre ziyaretçi sürekli yaşadığı yerden başka bir yere gelir elde etmek amacı dışında herhangi bir nedenle geziye katılan kişidir. Ziyaretçiler; turist ve ekskürsionist (günübirlikçi) olarak iki kategoride incelenmektedir (Sertkaya 2001). Dünya Turizm Örgütü'nün terminolojisinde turist yaşadığı çevreden bir yılı geçmeyecek bir süre için boş zaman değerlendirmek, arkadaş ve aile ziyaretleri yapmak, spor, sağlık ve bilimsel amaçlarla seyahat eden ve en az 24 saat veya 1 gecedan az olmamak üzere konaklayan, daha sonra yeniden yaşadığı yere dönen kişi olarak tanımlanmaktadır (Weaver 1998). Ekskürsionist (günübirlikçi) ise, ziyaret edilen ülke, bölge veya kentte kazanç sağlama amacı dışında bir nedenle kalış süresi 24 saati aşmayan ve konaklama yapmadan ayrılan kişidir (Sertkaya 2001).

Olalı (1982)'ya göre turizm, "insanların kendi konaklama yerleri dışında sürekli olarak içinde, iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme gibi amaçlarla veya aile ziyareti, kongre, seminerlere katılmak gibi nedenlerle kişisel veya toplu bir şekilde yaptıkları

seyahatlerden ve gittikleri yerde 24 saati aşan veya ülkenin konaklama tesislerinden birinde 1 gece konaklamalarından ortaya çıkan hizmet endüstrisi, bir tüketim olayı ve sosyal bir olay” olarak tanımlamaktadır (Sertkaya 2001).

Literatürde turizm sistemi farklı bir çok bakış açısı ile tanımlanmakta ve modellenmektedir. Turizm planlamasına ilişkin gerçekleştirilen çalışmaların tamamında talep ve kaynak temel bileşenleri oluşturmaktadır. Turist talebi, kaynaklar ile çeşitlenmekte ve şekillenmektedir. Ekonomi gibi ilişkili olduğu birçok sektör vardır. Çevre ve toplum üzerinde de etkilidir (Weaver 1998).

Gunn (1988)’ın basit yaklaşımı ile birbirleriyle ilişkili bir dizi bileşen belirlenmiştir. Talep, turist pazarı, kişisel ilgi ve seyahat deneyimi gibi elemanlar birleştirilmektedir. Kaynak bileşenleri ise ulaşım, çekim noktaları, hizmetler ve pazarlamadır. Bu kapsamda, ulaşım her çeşit yolların kalitesini, çekicilikler ziyaretçilerin ilgisini çekmek üzere geliştirilmiş kaynakların kalitesini, hizmetler ise yeme içme, konaklama ve diğer ürünlerin kalite ve çeşitlerini ifade etmektedir (Dowling 1993).

Diğer turizm sistemlerinde de bileşenler küçük değişiklikler olsa da hemen hemen aynı şekilde tanıtılmıştır. Örneğin, Mill ve Morrison (1985) odak noktaları, çekim noktaları ve hizmetleri bileştirmiştir. Pearce (1989) ise konaklama bileşenini hizmet bileşeninden ayırmaktadır. Mathieson and Wall (1982), dinamik (talep-seyahat), statik (turistlerin özellikleri ve destinasyonlar) ve sonuç (etkileri) olmak üzere turizmi üç boyutta ele almıştır (Dowling 1993).

Birçok turizm modelinde kullanılan bileşenler ve özellikle de turizmin çevresel etkileri üzerine odaklanan bir turizm modelinde sistem geleneksel olarak girdi, işlem, çıktı ve geri besleme aşamaları ile anlatılmaktadır. Girdi, turistin motivasyonu ve seyahat deneyimi olarak tanımlanan talep veya pazar, kaynak, odak noktaları kaynakları, çekim noktaları, hizmetler, enformasyon ve yerel halk olarak belirlenmiştir. İşlemler, olumlu veya olumsuz etkiler oluşturabilen, ekonomik, sosyal ve çevresel etkileşimlerdir. Geri besleme, etkileri minimize ederek turizm gelişmesi için, uygun kontroller, kapasiteler,

politika ve stratejilerin planlamasını içermektedir. Bu model mevcut turizm planlama yaklaşımlarının çevresel etkilerini inceleyen bir sistemdir (Dowling 1993).

Pearce (1989)'a göre plansız, kontrolsüz turizm gelişmesinin kaynaklar üzerinde olumsuz etkisi bulunmaktadır. Buna ek olarak Hall (1991) tarafından turizm planlama talebi, plansız turizm gelişmesine karşı tepki olarak gösterilmektedir. Turizm planlaması, odak noktaları çekicilik ve olanaklarına bağlı olarak turistleri çekmek ve ekonomik gelişmeyi artırmak üzere yoğunlaşmaktadır. Ekonomik gelişme ile gelir artışı ve iş olanakları sağlamaktadır (Dowling 1993).

Getz (1986) turizm planlamasına ilişkin yaklaşımında ekonomik, sosyal ve çevresel bileşenleri, mekansal erişebilirlikleri, zamansal etkileşimin birleşmesi ile oluşan aktiviteler olarak görmektedir. Ayrıca bu bileşenlere ek olarak talep ve odak noktalarının kaynağı (destinasyon), ulaşım ve iletişim ile birleştirilerek temel bileşenler olarak kabul etmektedir. Talep turistin ne yapmak ve ne kadar para harcamak istediğinin bir yansımasıdır. Ulaşılabilir çekicilikler ve hizmetler ile talebin birleşmesi sonucu doğru bir talep-kaynak eşleşmesi yapılması ile turizmden fayda sağlamak amaçlanmaktadır (Getz 1986).

Bölgesel stratejik turizm planlama yaklaşımında ekonomik, sosyal ve çevresel faktörler arasında denge kurulması halinde turist memnuniyeti, toplumun bütünleşmesi, yerel halkın ödüllendirilmesi ve kaynakların korunması gibi hedefler gerçekleştirilebilmektedir. Geleneksel turizm planlama yaklaşımlarına zıt olarak modern turizm planlama çalışmalarında sadece kaynakların planlaması yapılmamakta ayrıca, koridorlar; hizmet alanları ve çekim noktaları arasında kurulan tur güzergahları, hizmet toplulukları, çekim noktaları gibi bir dizi elemanın planlaması da gerekmektedir. Turizm planlaması bu şekli ile yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası olarak farklı ölçeklerde yürütülebilmektedir. Ayrıca örneğin, kıyı turizmi, dağ turizmi ve kültür turizmi gibi sektörel planlama da gerçekleştirilebilir.

Sürdürülebilir ve sistemli olmak, bir alana ilişkin bütün planlama çalışmalarına entegre edilebilir olmak, çevre ve sosyal boyutları birlikte ele almak, uygulamada pratik olmak

turizm planlamasının özellikleri olarak sıralanmaktadır. Bunların gerçekleştirilebilmesi için planlama ve başlangıçtaki fikir üretme aşamalarında yerel halkın sürece katılımının sağlanması gerekmektedir. Murphy (1983)'ye göre bu katılım ile turizm gelişmesi üzerinde yerel bir kontrol sağlanmaktadır. Gunn 1988 ise yerel halkın sürece katılmasının sadece koruma amaçlı değil, turizm gelişmesinin iyi bir şekilde ve uzun vadede sürdürülebilmesi için de gerekli olduğunu belirtmektedir (Dowling 1993).

Getz (1986), 150 farklı turizm modelini incelemiş, **teorik ve uygulamalı** olmak üzere iki sınıfta gruplandırmıştır. **Teorik turizm modeli** turizm sisteminin tamamının ya da parçalarının modellenmesine göre sınıflandırılmaktadır. Leiper 1981, Mathieson ve Wall (1982) dış mekan rekreasyon modeli, Wolfe (1964) ve Leiper'inkine benzer yasal boyut ekleyerek Van Doorn (1982) tarafından üretilen modeller bu sınıfta yer almaktadır. **Tanımlayıcı, yorumlayıcı ve tahmine dayalı** olarak üç grupta bu modeller sınıflandırılmaktadır. **Tanımlayıcı model**, turizm sistem bileşenlerinin tanıtılmasıdır. **Yorumlayıcı model**, bir sistemin nasıl çalıştığının gösterildiği, **tahmine dayalı model** ise genel etki, ekonomik etki, sosyo-kültürel etki, ekolojik etki gibi farklı etki modelleri olarak tanımlanmakta ve kesin ilişkilerin bilinmesi esasına dayanmaktadır.

Baud Bovy (1982) modeli, Gunn (1988) tarafından geliştirilen **bölgesel stratejik planlama modeli**, Mill ve Morrison (1985)'in **turizm planlama modeli, uygulamalı model** olarak tanımlanmaktadır. Baud Bovy (1982) **dış mekan serbest zaman planlamasında seri analizler** (PASOLP-Analysis Sequence for Outdoor Leisure Planning) yaklaşımı sosyo-ekonomik, politik, sosyo-kültürel ve çevre faktörlerini biraraya getirmektedir. Planın revizyonu için bir izleme sistemi öngörülmektedir. Bu alana ilişkin mevcut ve potansiyel kaynaklar, turizm pazar akışı, mevcut ve potansiyel turist kategorileri, ülkenin sosyo-ekonomik ve politik yapısı, sorunları, rekabet edebilecek destinasyonların varlığı, bu modelde dikkate alınmaktadır. Gunn (1988)'in **bölgesel stratejik planlama modeli**, turizm gelişmesini destekleyecek rehber ve genel bilgi ile özellikle potansiyel odak noktaları (destinasyon) bölgelerinin (zonlarının) belirlenmesini, turizme yönelik önerilerin ve bölgesel politikaların üretilmesini sağlamaktadır. Bu modelin beş aşaması; hedeflerin belirlenmesi, araştırma, sentez-sonuçlar, kapsamlar ve öneriler'dir (Dowling 1993).

Inskeep 1988 tarafından tanımlanan “**kapsamlı turizm gelişme çalışması**”, hem bölgesel hem de ulusal ölçekte bir çalışmadır. Modele göre 1990’ larda turizm planlaması; sürekli, bir sistem içinde, toplumun istekleri ve çevresel tehditleri dikkate alacak şekilde kapsamlı, planlamanın bütününe entegre edilebilen, gerçekçi ve uygulanabilir olmalıdır.

McIntosh and Goeldner (1987) tarafından geliştirilen “**turizm planlama ve gelişme işlemi**” adlı genel bir modele göre fiziksel, yasal, finansal, ekonomik, pazar, yönetim, sosyal ve çevresel etkiler, turizm gelişmesinin faydalarını elde etmeye yardımcı olmaktadır. Modelin kapsamı pazarlama ile başlamakta, turist memnuniyeti ile sona ermektedir (Inskeep 1988).

Alana ilişkin geliştirilen **turizm gelişme modelleri** bölgesel planları, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörleri birleştirilerek devam eden bir işlemin parçası olarak yerel, bölgesel ve ulusal politikalarla ilişkili olarak göstermektedir. Bu planlama yaklaşımları genellikle, bir dizi mantıksal hedeflerin belirlenmesi, veri toplama, değerlendirme, sentez ve öneriler aşamalarından oluşmaktadır.

Turizm planlamasında topluma uyarlanmış iki yaklaşım; Rosenow ve Pulsipher 1979 tarafından geliştirilen **toplumsal kimlik planlama modeli** ve Murphy 1983 tarafından geliştirilen **ekolojik turizm gelişme modeli**’dir. Bu iki model turizm planlamasına geleneksel ekonomik öncelikli yaklaşımları farklı alternatifler sunmaktadır. Toplumsal kimlik planlama modeli, fark edilir özelliklerin belirlenmesi, kritik zonların çizilmesi, kullanım hedeflerinin belirlenmesi ve özel eylem planlarının hazırlanması olarak 4 aşamadan oluşmaktadır. İlk aşamada envanter ve önemli özelliklerin haritalanması yapılmaktadır. Sonraki aşamada bunlar ziyaretçi ve yerel halk aktivite desenlerine göre incelenerek kritik zonlar belirlenmekte ve genel kullanım hedeflerine göre değerlendirilmektedir. Bu yaklaşım, yerel topluluklar ölçeğinde kullanılmakta olup, bölgesel ölçekteki uygulamalar için tasarlanmamıştır (Murphy 1983).

Murphy (1983) tarafından geliştirilen diğer modelde turizm planlamasına halk katılımının sağlanması üzerinde yoğunlaşmaktadır. Halk turizmin de bir parçası

olduğu ekosistem olarak gösterilmektedir. Turizm planlamasına ekolojik topluluk yaklaşımı ekonomik, sosyal ve ekolojik bileşenleri içermektedir (Murphy 1983).

Bölgesel turizm planlama modelleri ile ilgili olarak önemli hususlar:

- Geçmişte geleneksel turizm planlama modelleri sadece ekonomik fayda üzerine yoğunlaşmakta iken son yıllardaki turizm planlama yaklaşımları turist memnuniyeti, yerel halkın ödüllendirilmesi, halk katılımı ve kaynakların korunması gibi amaçları kapsamaktadır,
- Amaca (ekonomik fayda) ulaşmak için genellikle alana ilişkin kalkınma planlarından birinin hazırlanması ve uygulanması gereklidir,
- Birçok kalkınma planı, turizmin diğer bölgesel gelişmeler ile entegre edilmemesi nedeni ile uygulamaya geçememektedir,
- Bazı modellerde ekolojik veya yerel halk bileşenleri birleştirilmiştir. Ancak az sayıda çevresel değerlerin korunmasına yönelik turizm gelişme yaklaşımı bulunmaktadır.

1.1.3. Ekolojik turizm planlaması

Çok sayıda çevre planlama ve turizm planlaması yaklaşımı olmasına rağmen çok az sayıda ekoturizm planlama örneği vardır. Ekoturizm planlaması hem çevresel ve/veya ekolojik, hem de turizm planlaması bakış açıları ile yapılmalıdır.

Bölgesel ekoturizm planlama çalışmalarına Van Riet and Cooks (1990) ekolojik yaklaşımı ve Gunn (1988) bölgesel stratejik turizm planlaması örnek verilebilir. Bu çalışmalardaki ortak payda turizm ve çevre için doğal ve kültürel kaynakları sadece korumanın yeterli olmadığı, sürekliliklerinin de sağlanmasının gerektiğidir. Bu amaçla stratejik bölgesel alan-kullanım planlamasından kaynakların korunması kapsamında tarım, mera kullanımları, kentsel alanlar ve madencilik v.b. birçok kullanım dikkatlice ve kontrollü bir şekilde planlanmalıdır (Fennell 1999).

Bu bağlamda ekoturizm planlaması için geliştirilecek bir yöntemde hem çevre koruma hem de turizm planlaması bileşenleri entegre edilmelidir. Çevre koruma, kaynakların korunması ve çevresel etki değerlendirmesini, turizm planlaması ise alanın gelişimi ve sosyal değerlendirme bileşenlerini kapsamalıdır.

Gunn (1988) çekici aktivite kümelerini, hizmet topluluğunu ve bağlantı koridorlarını çevre planlamada ABC (Abiotic-abiyotik, Biotic-biyotik, Cultural-kültürel) yaklaşımı ile belirlemiştir. Smith ve ark. (1986) ise çalışmalarında kültürel aktivite odaklarını, iç bölge ve koridorlarını belirlemiştir. Sosyal değerlerin her iki planlama yaklaşımında da düşünülmesi gerektiği sonucu ortaya çıkmaktadır (Fennell and Dowling 2003).

Dünya Turizm Örgütü tarafından 1980'de yapılan bir araştırmada 1600'den fazla turizm planı incelenmiş ve bu planlama çalışmalarının yaklaşık olarak 1/3'ünün uygulanmadığı belirlenmiştir. Planların çok azında turizm sosyo-ekonomik kalkınma hedefleri ile birleştirilmiş ve alanın korunması öncelikli yaklaşımlar kullanılmıştır.

Çevre-turizm uyumunun gerçekleştirilmesi için bölgesel ölçekte ele alınması gerekmektedir. Farklı hedefleri olmasına rağmen turizm ve çevre planlamasının ortak mekansal çerçeveyi paylaştıkları unutulmamalıdır (Fennell and Dowling 2003).

Ekoturizm planlaması için Dowling 1993 tarafından aşağıdaki ilkeler sıralanmıştır;

- Amaçlar ve yönetim çalışmaları yasa ile belirlenmelidir,
- Katılımcı planlama yaklaşımı kullanılmalıdır,
- Sosyal, ekonomik ve çevresel amaçların dengelenmesi kesinlikle gereklidir,
- Doğal ve kültürel kaynakların tanımlanması şarttır,
- Planlamada hatalı uygulamaların yapılmaması için kontrollü ve yavaş adımlarla ilerlenmelidir,
- Kentsel ve kırsal turizm, bölgesel bir yaklaşım ile gerçekleştirilmelidir,

- Turizm aktivitelerinde kümelenme, dağınıklığa göre daha üstün nitelikli tutulmalıdır,
- Tur güzergahları ve uzun konaklamalı merkezler için farklı planlama çalışmaları yapılmalıdır,
- Sürekli ve aralıklı planlamanın bir denge içinde yürütülmesi gerekmektedir.

Ekoturizm planlaması çeşitli ölçeklerde yapılabilir. Alan, bölge ve ulusal ölçeklerdeki planlarda için mekansal analiz, finansal fizibilite, çevresel değerlendirme ve alan kullanım planlaması gibi bileşenlerin entegrasyonu sağlanmalıdır. Alan ölçeğinde çevre duyarlı mimari, mühendislik tasarımları ve peyzaj bütünleştirilmelidir.

Ulusal ölçekte yapılan ekoturizm planlaması ekonomik, sosyal ve çevresel bakış açılarını ve detaylı politikaları, stratejileri ve aşamaları bütün bölgesel turizm planlama hedefleri ile orantılı olarak kapsamalıdır.

Alan ölçeğindeki ekoturizm planı dahilinde temel ekoturizm çekicilikleri belirlenmeli, ekoturizm merkezlerinde ulaşım ve ekolojik tur güzergahlarını içeren tasarımlar yapılmalıdır. Bölgesel ekoturizm planlamasında uygun bölgesel politika ve stratejiler belirlenmelidir. Ana turist ulaşım noktaları, iç ulaşım ağı, temel ve ikincil ekoturizm aktiviteleri, diğer ekoturizm alanları ve bölgesel ekoturizm deseni ortaya çıkartılır. Ekonomik, sosyal ve çevre faktörleri yerel halkın katılımı için gereklidir. Çevre koruma stratejileri için ekoturist aktivitesini bölge içinde dağıtmak ya da belirli noktalarda odaklanmasını sağlamak için zonlama yapmak zorunludur. Belirli noktalarda ekoturizmden kaynaklanabilecek çevresel etkileri azaltmak için bölgeyi çeşitli küçük ölçekli ekoturizm gelişme bölgelerine ayırmakta fayda vardır. Bu üç ölçek incelendiğinde en çok turizm çevre koruma hedeflerine, bölgesel ölçekte yapılan çalışmalarda ulaşıldığı ortaya çıkmaktadır. (Fennell and Dowling 2003).

Boo (1991) park ve rezerv alanları gibi koruma alanlarına ekoturizm planlaması aşamalarını şu şekilde özetlemektedir.

- Veri toplama aşaması: mevcut durum ve altyapı gelişmesi, turizme katılım, yerel halkın görüşleri, doğal kaynakların durumu vb bilgilerin toplanması,
- Turizmin düzeyinin ve profilinin belirlenmesi aşaması: mevcut turizmin ve aktivite çeşitlerinin değerlendirilmesi. Bu aşama alan için hedeflenen ekoturizmin gelir getirmesi, iş olanaklarının yaratılması, çevresel eğitim gibi faydaları gözönünde bulundurularak analiz edilmesi ile gerçekleştirilmektedir.
- Ekoturizm gelişmesi için stratejilerin belirlenmesi aşaması: turizmin türü belirlendikten sonra çeşitli stratejiler geliştirilmelidir. Bunların başında acil olarak sektörün bir çok farklı alanında istihdam sağlanacak personelin eğitilmesi gelmektedir. Sonra ziyaretçi merkezi ve ulaşım sistemi kurma, park dışında konaklama imkanı sağlama, el sanatları pazarının oluşturulması ve seçilen tur operatörleri ile parkın pazarlanması işlemleri gerçekleştirilmelidir.

Bu aşamaların sonunda ayrıca alana ilişkin bir ekoturizm planı yapılmalı ve uygulanmalıdır. Kurumsal olarak oluşturulacak bir döküman ile stratejiler ortaya konmalıdır (Weaver 1998).

Doğa koruma alanlarında ziyaretçi aktivitelerini dengelemek için temel olarak üç zon kullanılmaktadır. Bu zonları, ulaşım koridorlarını da kapsayan yoğun kullanım zonu, düşük kullanım zonu ve yaban hayatı zonu olarak tanımlamak mümkündür. Yoğun kullanım zonlarında genellikle rekreasyon aktivitelerinin tamamı yer almaktadır. Yoğun kullanımların yer almasına rağmen ziyaretçi kotası, gürültü yasağı ve doğaya uyumlu yapılaşma gibi yönetsel tedbirler ile etkileri kontrol altına almak mümkündür. Düşük kullanım zonu, genellikle doğal alanlardan oluşmaktadır. Doğal alanlar yürüyüş güzergahları ile birbirlerine bağlanırlar. Bu zon içerisinde taşıt ile ulaşım yasaktır . Bu alanlar yoğun kullanım zonlarının ve geçiş zonlarının yakınındadır. Yaban hayatı zonunda ise hiçbir değişiklik yapılamaz ve sadece basit yürüyüş yolları ile ulaşımın sağlanmasına izin verilmektedir. Çok katı kontrollerin getirilebileceği bu zon içinde basit kamping olanakları da sunulabilmektedir (Weaver 1998).

Konu ile ilgili yapılan örnek çalışmalar özetlenmeden önce ekoturizm planlaması ve yönetiminin birlikte ele alındığı çalışmalar incelendiğinde karşılaşılan bazı özel yaklaşımlardan söz etmek yerinde olacaktır. Bunlar, Kabul Edilebilir Değişim Seviyesi (Limits of Acceptable Change-LAC), Ekoturizm Olanakları Spektrumu (Ecotourism Opportunity Spectrum- ECOS) ve Çevre Duyarlı Turizm Planlama Modeli (Environmentally Based Tourism Planning Model-EBT)'dir.

Kabul Edilebilir Değişim Seviyesi olarak adlandırılan, Stankey (1985) tarafından Amerika'da gerçekleştirilen yaklaşım sekiz aşamalıdır.

- Alanın tanıtılması,
- Olanaklarının tanımlanması,
- Doğal ve kültürel kaynak indikatörlerinin seçilmesi,
- Doğal ve kültürel kaynakların incelenmesi,
- Kaynakların standartlarının belirlenmesi,
- Alternatif olanakların belirlenmesi,
- Değerlendirme ve bir alternatifin seçilmesi,
- Geliştirme ve izleme.

Bu yaklaşımda; “alan için ne kadar kullanım fazla olur?” sorusu yerine “ne tip doğal şartlar burada arzu edilmektedir?” sorusuna cevap aranmaktadır. Bu bağlamda LAC'ın temeli arzu edilen durumlara uygun kullanım seviyelerinin belirlenmesi esasına dayanmaktadır. Yaratıcılarına göre klasik taşıma kapasitesi yöntemi kullanım ile etki arasındaki ilişkinin net ve tahmin edilebilir olmasına engel olmaktadır, bu noktada tercih edilen bir yaklaşım olarak konu ile ilgili araştırmalarda ortaya çıkmaktadır (Lascurain 1996).

Ekoturizm Olanakları Spektrumu (ECOS), Boyd ve Butler 1996 tarafından ortaya koyulan bir yaklaşımdır. Bu çalışma ekoturizmin yönetimine ilişkindir. Çalışmanın yaklaşımı yeni değildir çünkü kaynak yönetimine ilişkin mevcut yaklaşımlardan

yararlanılmıştır. Bu çalışmada Rekreasyon Olanakları Spektrumu (ROS) ve Turizm Olanakları Spektrumu (TOS) yaklaşımlarının birleştirilmesi ve uyarlanması ile Ekoturizm Olanakları Spektrumu (ECOS) oluşturulmuştur.

Ekoturizm için çevre ve aktivite arasındaki ilişki çok önemlidir. Diğer turizm çeşitlerine göre ekoturizm çevre kalitesine dayanmaktadır. Yöneticiler ve yatırımcılar tarafından aktivitelerden kaynaklanabilecek etkilerin izlenmesi ve minimize edilmesi için büyük çaba ve önem gösterilmelidir. Ekoturizm için kullanımın miktarı çok kritik bir parametredir. Bu noktada kullanıcıların kaynaklara erişimine sınırlı sayıda izin veren ve etkilerin azaltılması amacı ile taşıma kapasitesi yaklaşımları belirlenmiştir. Ancak 1980'lerin ortasında taşıma kapasitesi yerini kaynak, kullanıcı tercihleri ve öncelikleri ve kaynakların fiziksel parametreleri yönetimine bırakmıştır. ECOS ile ekoturizm sekiz bileşende incelenmektedir. Bunlar;

- Erişebilirlik,
- Ekoturizm ve diğer kaynak kullanımları arasındaki ilişki,
- Yöredeki cazibe noktaları,
- Mevcut turizm altyapısı,
- Kullanıcı yetenek ve bilgi seviyesi,
- Sosyal etkileşimin seviyesi,
- Etkilerin kabul edilebilirlik derecesi ve kullanım seviyelerinin kontrol edilmesi,
- Uzun vadede uygulanabilirlik için gerekli yönetim tipidir.

Sonuncu bileşen dışında Çizelge 1.1'de görülen üç farklı ekoturist tipi için kolay orta veya zor olarak sınıflandırılabilir bir spektrum yaratılmıştır. Kullanıcı seviyesine göre aktivite ve bileşenler değişim göstermektedir. 1.tip ekoturist küçük gruplar halinde ya da bireysel olarak gezen ekoturistleri temsil etmektedir. Bunların çevre üzerine olumsuz etkileri ve altyapı istekleri minimumdur, ayrıca yöresel doğal ve kültürel çevre üzerinde yoğunlaşmaktadırlar. Genellikle yerel halk ve diğer turistler ile çok az ilişki kurarlar ve profesyonel düzeyde bilgi ve yeteneğe sahiptirler. 3.tip ekoturistler olarak

adlandırılan turistler ise daha büyük gruplar ile gezerler ve konfor istekleri vardır, bu nedenle turizm altyapısına ihtiyaç duyarlar. 2.tip ekoturist olarak tanımlanan turistler de küçük gruplar ile gezer, yerel altyapı ve hizmetler ile idare eder ve ana ulaşım sistemini kullanırlar. Bileşenlerin ilk dördü arazi çalışmalarından diğerleri ise turistlerden elde edilen bilgiler ile değerlendirilmektedir (Boyd and Butler 1996).

Çevre Duyarlı Turizm Planlaması Dowling (1993) tarafından tamamlanan doktora tezi ile ortaya çıkmış bir modeldir. Günümüze kadar model üzerine bir yenisi oluşturulmamıştır. Bu model çevre planlama ve sürdürülebilir turizm planlaması üzerine oturtulmuştur. Modelde turizm gelişmesi ve çevre koruma arasında güçlü bir bağlantı kurulmuştur. Önemli çevre ve turizm özellikleri, çevre ve turizm arasında çelişki yartan kritik alanlar ve çevresel ve sosyal açıdan uygun olduğu belirlenen aktiviteler modelin ana hatlarını oluşturmaktadır. Modelin ilk aşamasında amaç belirlenmektedir. Bu aşama kapsamında yerel halk, turistler ve hükümet yetkilileri ile yapılacak tartışmalar sonucu parametreler belirlenmektedir. İkinci aşamada abiyotik, biyotik ve kültürel faktörlerin oluşturduğu çevresel özellikler ile erişebilirlik, hizmetler ve turizm cazibe noktalarını kapsayan turizm kaynakları değerlendirilmektedir. Üçüncü aşamada, önemli özellikler, çelişki alanları ve uygun aktiviteler zonlarla eşleştirilmektedir. Alan doğa koruma, dış mekan rekreasyon ve turizm gelişme zonlarına ayrılmaktadır.

▪ Ekoturizm Planlama Örnekleri

Literatürde yer alan önemli yaklaşımlar değerlendirildikten sonra ekoturizm planlama örnekleri olarak kabul edilebilecek bazı çalışmalarını da irdelemek yerinde olacaktır. Bu çalışmalarda ekoturizm potansiyeli yüksek alanların belirlenmesi, kullanılan materyal ve yöntemler ile ilgili çeşitli ipuçları elde etmek mümkündür.

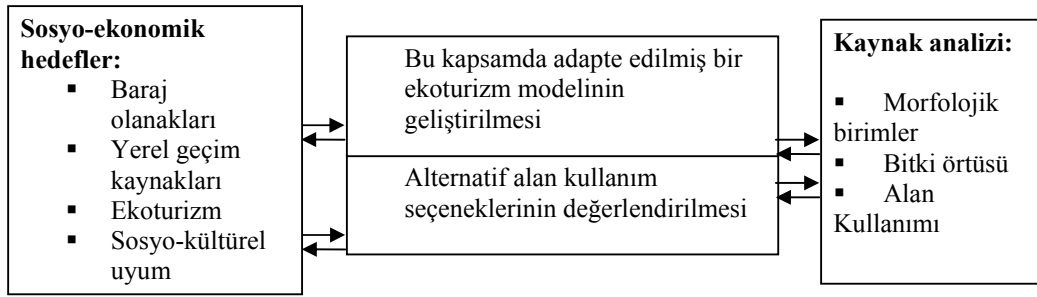
Gulinck *et al.* (2001) tarafından gerçekleştirilen “**Peyzaj Kapsamında Ekoturizm ve Yerel Geçim Kaynaklarının Birleştirilmesi: Zimbabwe Örneği**” başlıklı çalışmada bir baraj gölü ve yakın çevresi ekoturizm potansiyeli açısından incelenmiştir.

Çizelge 1.1. Ekoturizm olanakları spektrumu (Boyd and Butler 1996)

Turist tipleri		1.Tip Ekoturist	2.Tip Ekoturist	3.Tip Ekoturist
Erişim				
Zorluk		çok zor	zor	kolay
Ulaşım Sistemi	Ulaşım	patika, su yolu	stabilize yol, hava yolu	asfalt yol
	İletişim	duyum, araştırma	reklam (yerel turizm broşürlerinden ve yerel turizm operatörlerinden)	seyahat acentası
Rahat edilen ulaşım tipi		yürüyüş, kano, at	motorlu taşıt	motorlu taşıt
Kaynak ilişkili diğer aktiviteler arasındaki ilişki		uygun değil	doğaya ve durumuna göre değişken	uygun (daha geniş ölçekte)
Sunulan çekicilikler		doğal çevre yönelimli aktiviteler		kültürel ve kentsel odaklı aktiviteler
Mevcut turizm altyapısı	Durumu	gelişmemiş	izole edilmiş alanlarda gelişme	orta düzeyde gelişme
	Görünüş	önemli değil	doğal görünümlü	değişken
	Algılama	basit	orta	orta
	Hizmetler	önemli değil	arama kurtarma, otantik konaklama, kamping orta düzeyde konfor ister	konfor
Kullanıcı yetenek ve bilgi seviyesi		profesyonel	orta seviyede	minimum seviyede
Sosyal etkileşimin seviyesi	Yerel halk ile	az ilişki	orta	sık ilişki
	Diğer turistler ile	hiç ya da çok az ilişki	orta seviyede ilişki (küçük gruplarla seyahat)	sık ilişki (büyük gruplarla seyahat)
Etkilerin kabul edilebilir derecesi ve kullanım seviyelerinin kontrol edilmesi	Etkinin derecesi	hiç	orta	yüksek
	Yayılışı	az	orta	yüksek
	Kontrol seviyesi	yok	az	orta

Çalışma alanının zengin doğal ve kültürel peyzaj özelliklerine sahip olduğu belirtilmektedir. Çalışmada ekoturizmin, kırılğan çevrelerdeki yeni gelişmelerde sosyo-ekonomik ve olumsuz çevresel etkileri azaltmak için bir çözüm olduğu düşüncesinden hareket edilmiştir (Gulinck *et al.* 2001).

Çalışma çerçevesini oluşturan yöntem yaklaşımı Şekil 1.1' de görülmektedir. Çalışma detaylı bir arazi çalışması ile başlamaktadır. Morfolojik birimler, bitki örtüsü ve alan kullanımına ilişkin bir kaynak analizi yapılmıştır. Sosyo-ekonomik çalışmalar özellikleri kapsamında ise baraj olanakları, yerel geçim kaynakları, ekoturizm ile sosyo-kültürel uyum değerlendirilmiştir.

Şekil 1.1. Çalışma çerçevesini oluşturan yöntem yaklaşımı (Gulinck *et al.* 2001)

Alternatif olarak belirlenen üç alan kullanım seçeneği sürdürülebilir geçim kaynakları kapsamında incelemeye alınmıştır. Bunlar, tarım, ormancılık ve balıkçılık'dır. Çalışmanın sonucunda ise bölge için ekoturizm modeli ve yönetimine ilişkin öneriler verilmiştir. Çalışmada materyal olarak 1975, 1985 ve 1995 yıllarına ait üç farklı hava fotoğrafı, toprak numuneleri ve bölgeye ait yerel haritalar kullanılmıştır. Çalışmada araç olarak coğrafi bilgi sistemleri, anket ve sözel katılım değerlendirme tekniklerinden de yararlanılmıştır. Güncel Sözel Katılım Değerlendirilmesi (PRA-Participatory Rural Appraisal) tekniği ile mevcut yerleşimler, tarımsal sistem, ekoturizm planlaması hakkındaki fikirlerin ortaya konması, olası başarı ya da başarısızlık ve ekoturizm planlaması sonucundaki ekonomik kazanç hakkında bilgiler yerel halka aktarılmıştır. Ayrıca

yerel halka bir de anket uygulanmıştır. Ankette genel yaşam koşulları, alandaki sorunlar, beklentiler, yerel ekonomik yapı hakkındaki görüşler, ekoturizm ile ilgili sorular yöneltmiştir. Anket baraja yakın olan ve ekoturizmden en çok etkilenebilecek iki köyde yapılmıştır. Çalışma sonunda göl ve çevresi ekoturizm açısından önemli bulunmuştur. Suya dayalı bazı rekreasyon aktivitelerine izin verilmiş bazıları yasaklanmış, güzel manzaralı yürüyüş yolları önerilmiştir. Bu aktiviteleri kapsayacak bir ekoturizmin yönetimine ilişkin ilkeler ortaya konmuştur (Gulinck *et al.* 2001).

Banerjee *et al.* 2003 tarafından “**Uzaktan Algılama ve CBS’ye Dayalı Ekoturizm Planlaması: Batı Midnapore, Batı Bengal Hindistan Örneği**” başlığı ile Hindistan’da yapılan çalışmada bölgedeki ekoturizm potansiyeli yüksek alanları belirlemek amacı ile bir yöntem uygulanmıştır. Çalışmanın amacı; uzaktan algılama ve coğrafi bilgi sistemleri (CBS) teknikleri kullanılarak ekoturizm alanlarının potansiyelini belirlemektir. Potansiyel alanlar belirlendikten sonra yerel doğal kaynaklara dayalı ekoturizm gelişimi için bir plan yapılmıştır. Çalışmada uydu görüntüsü kullanılmıştır. Ekoturizm planlamasında doğal ve kültürel özelliklerin demografik özelliklerle birlikte araştırılması gerekmektedir. Bu amaçla Şekil 1.2’ de görülen uzaktan algılama ve CBS aşamaları kullanılmıştır. Bitki örtüsü yoğunluk haritası, alan kullanımı/arazi örtüsü haritası ve toprak verimliliği haritası hazırlanmış ve analiz aşamasında kullanılmıştır. Çalışma alanının sınırları uydu görüntüsünden çıkarıldıktan sonra alan kullanımı ve arazi örtüsü haritası uydu görüntüsünün sınıflandırılması ile elde edilmiştir (Şekil 1.3).

Bitki yoğunluğu haritası NDVI tekniği ile elde edilerek beş sınıfa ayrılmış; çok yüksek, yüksek, orta, zayıf ve çok zayıf olarak değerlendirmeye alınmıştır. Toprak verimlilik haritası toprağın dokusu, derinliği, su tutma kapasitesi ve aşınma derecesine bağlı olarak; yüksek, orta ve düşük olarak üç grupta incelenmiştir. Bu üç harita, ekolojik olarak yüksek öneme sahip alanların değerlendirilme kriterleri olarak alınmıştır. Aşağıdaki formül ile bu üç kriter

değerlendirilerek ekoturizm potansiyeli yüksek olan alanlar ortaya çıkarılmıştır (Banerjee *et al.* 2003).

$$EPI = S (VDi + LU/LCi + SPi)$$

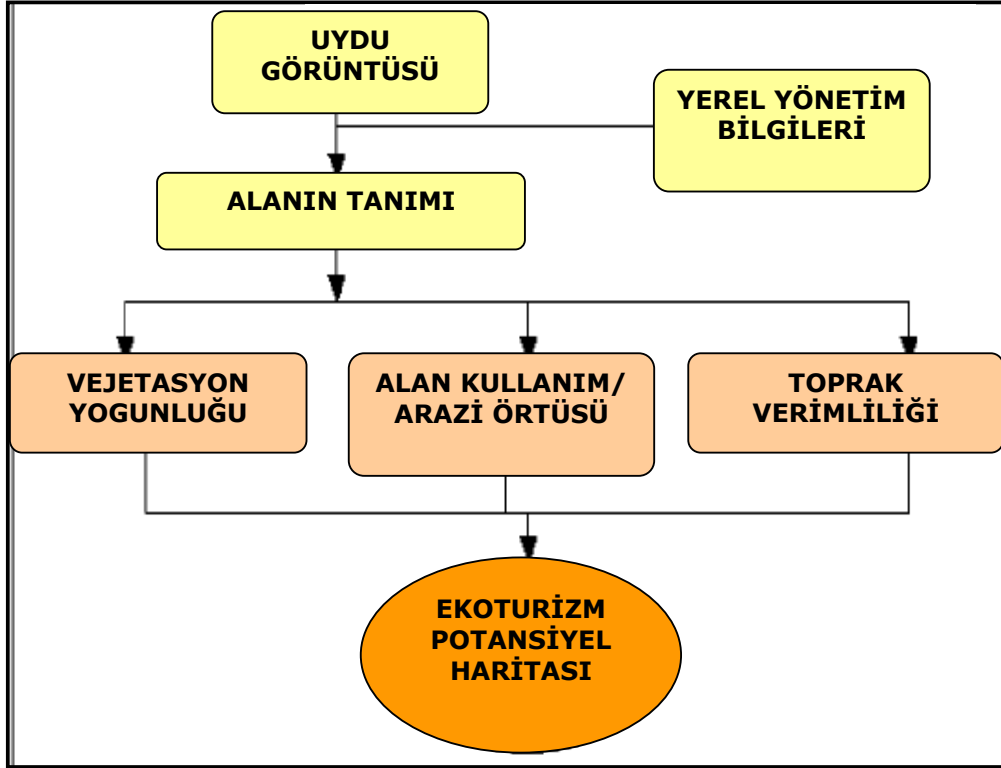
$I = 1, 2, \dots, n$

$VD = \text{Bitki Örtüsü Yoğunluğu (BY)}$

$LU/LC = \text{Alan Kullanımı/Arazi Örtüsü (AK/AÖ)}$

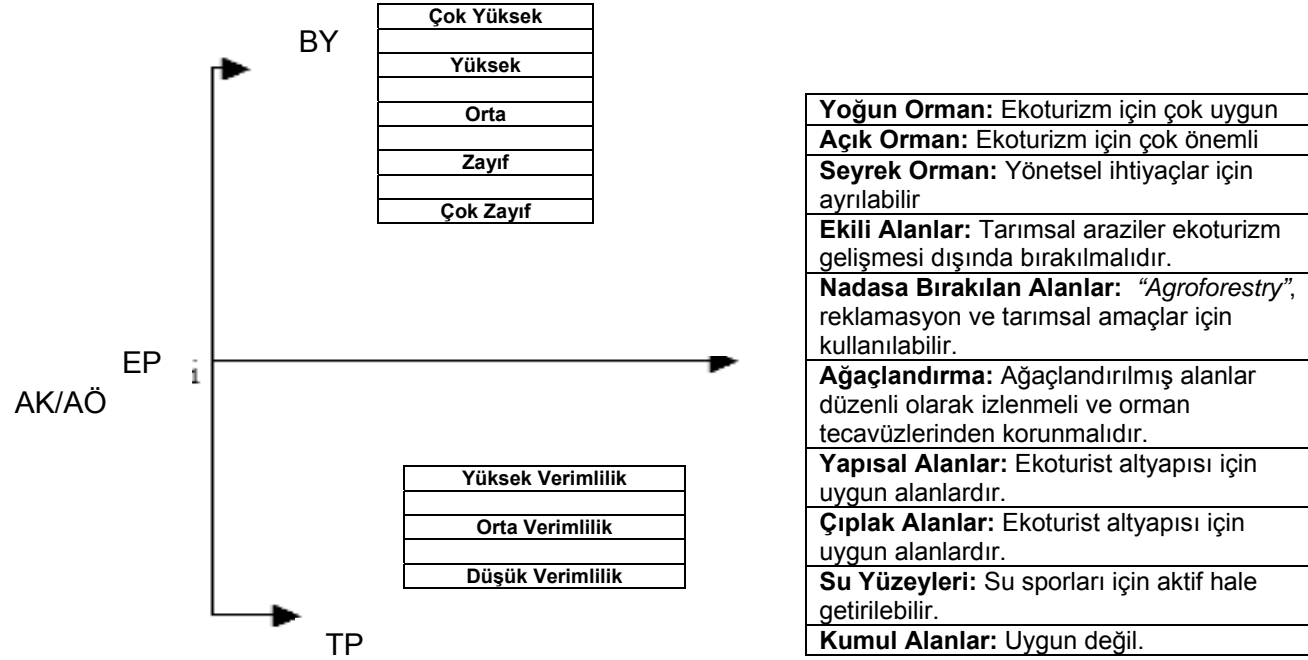
$SP = \text{Toprak Verimliliği (TP)}$

Yoğun bitki örtüsü ile kaplı alanların ekoturizm potansiyeli yüksek çıkmış ve bu alanlar koruma amaçlı düşünülmüştür. Sonuçta Şekil 1.4'de elde edilen ekoturizm potansiyel haritası analiz edilerek ekoturizm gelişmesi ve yönetimi ile ilgili önerilerde bulunulmuştur (Banerjee *et al.* 2003).

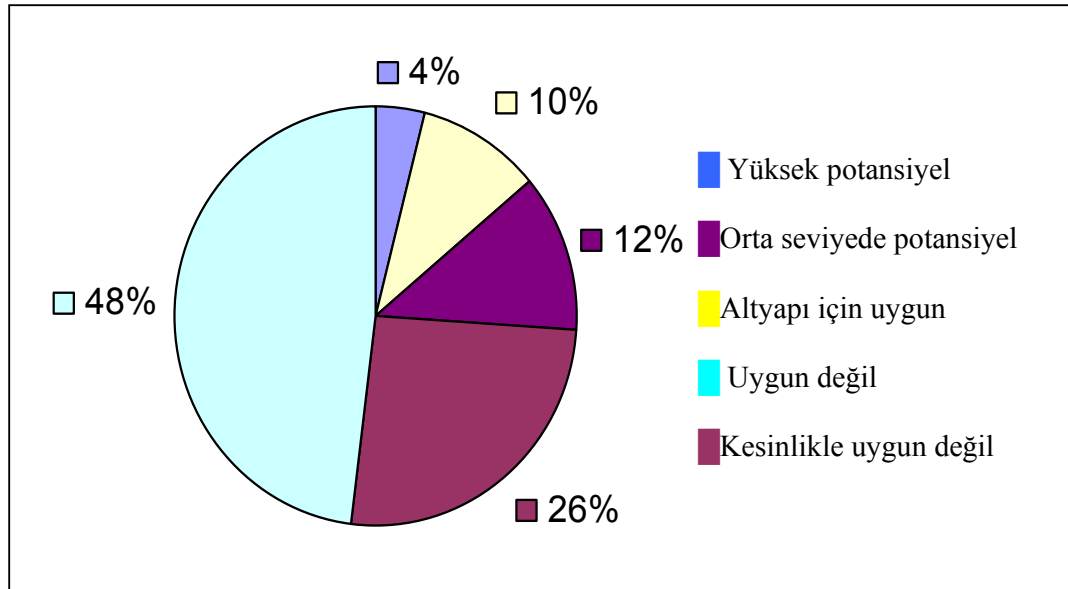
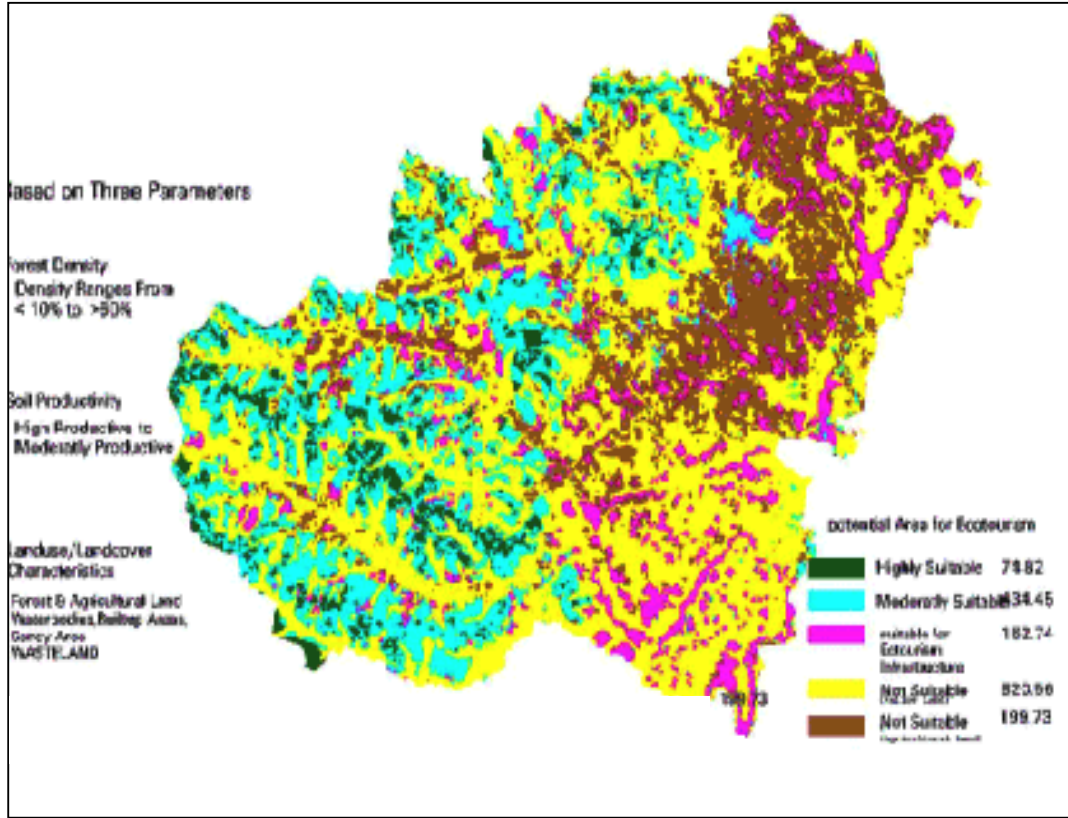

Şekil 1.2. Yöntem akış şeması (Banerjee *et al.* 2003)

Prasad *et al.* (2003), “**Keibul Lamjao Milli Parkı Yönetim Planı için CBS ve Uzaktan Algılama Uygulaması, Manipur**” çalışmasında amacın; Keibul Lamjao Milli Parkı için en etkili korumanın sağlanması bağlamında, parkın habitatını iyileştirmek, turizm ve çevre eğitimini desteklemek ve ekolojik bir gelişme sağlamak olduğunu belirtmiştir. 1991, 93, 95 ve 98 yıllarına ait uydu görüntülerinden tematik haritalar hazırlanmıştır. Daha sonra CBS ortamına aktarılan veriler ile analizlerde kullanılmak üzere bir veri tabanı oluşturulmuştur. Koruma ve yönetim planı için sınırların belirlenmesinde CBS'nin çok etkili olduğu vurgulanmaktadır. Çalışmada noktasal veriler GPS ile koordinatlandırılarak CBS ortamına aktarılmıştır. Ekolojik açıdan hassas alanlar bölgeleme ve karşılaştırma analizleri ile ortaya çıkarılmıştır. Çalışma sonucunda yapılan bölgeleme ile alan; mutlak koruma zonu, gelişme zonu, turizm zonu, restorasyon zonu, eko-gelişme zonu gibi bölümlere ayrılmıştır (Prasad *et al.* 2003).

Şekil 1.3. Alan kullanım/arazi örtüsü ile toprak verimliliği ve bitki örtüsü yoğunluğu arasındaki ilişki (Banerjee *et al.* 2003)

Şekil 1.4. Ekoturizm potansiyel haritası (Banerjee *et al.* 2003)

2. KURAMSAL TEMELLER

Kuramsal temeller bölümünde, çalışmanın kuramsal temellerini oluşturan turizm ve çevre ilişkisi, turizmin ekoloji, yapay çevre, sosyo-kültürel çevre ve ekonomik yapı üzerine etkileri ile sürdürülebilir turizm, alternatif turizm ve ekoturizm gibi turizm çeşitleri üzerinde durulmaktadır. Ekoturizmin tanımı, prensipleri, bazı turizm çeşitleri ile ilişkileri, ekoturizm aktivite çeşitleri ve ekoturist profili gibi çalışmanın iskeletini oluşturan kavramlar irdelenmiştir. Ayrıca ekoturizmin fayda ve zararları ile dünyadaki ve ülkemizdeki mevcut durumu değerlendirilmiştir.

2.1. Turizm ve Çevre İlişkisi

Doğal kaynakların korunmasının geniş kapsamlı ekonomik ve sosyal stratejiler ile bütünleştirilmesi için yapılan evrensel ölçekteki girişimler, 1972 yılında Birleşmiş Milletler tarafından Stokholm'de yapılan bir konferans (Human Environment) ile başlamış, 1980'de hazırlanan Dünya Koruma Stratejisi ve Brundtland Raporu (1987) ile geliştirilmiştir. Bu girişimlerde çevre korumanın kalkınmaya bir engel teşkil etmediği, tersine doğal çevrenin korunmasının kalkınma için önemli olduğu kabul edilmiştir. Çevre korumada turizmin rolü, Dünya Turizm Organizasyonu'nun Manila Bildirgesi (WTO 1980) ile ortaya konmuştur. Bu bildirmede; "turizm kaynaklarının kontrolsüz bırakılmamasına, turizm gereksinimleri karşılanırken turizm alanlarında yaşayan nüfusun sosyal ve ekonomik yaşantısına, turist çeken tarihi ve kültürel alanlarda doğal kaynaklara zararlı olacak faaliyetlerde bulunulmamasına, bütün turizm kaynaklarının insanoğlunun mirası olduğuna" değinilmiş ve uluslararası ölçekte doğal ve kültürel kaynakların korunmasının geniş kapsamlı turizm planlamasının amacı olduğu belirtilmiştir. Manila bildirgesinden sonra Dünya Turizm Örgütü (WTO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ortaklaşa bir bildirme yayınlamışlardır (WTO-UNEP 1982). Bu bildirmede; turizm gelişmesinin sağlanması için insanoğlunun çevresini oluşturan elemanların korunması, geliştirilmesi, kalitesinin artırılmasının temel koşul olduğu; bunun karşılığında turizmin rasyonel yönetimi ile kültürel ve fiziksel çevrenin gelişmesine, yaşam kalitesinin yükselmesine katkıda bulunabileceği" görüşü ileri sürülmüştür (Akpınar 2005).

Ulusal ve bölgesel ölçekte turizm planlamasında salt koruma yerine, sürdürülebilir kalkınma teknikleri, WTO ve UNEP'in 1983 yılında düzenlediği "çevre atölye" çalışmasında şu şekilde ifade edilmiştir: bölge planlaması, bölgeleme (zoning) stratejileri kullanarak çevresel amaçlara ulaşmak için en iyi araçtır. Bölgeleme stratejileri ve düzenlemeler, turizm faaliyetlerinin tek bir alan içinde yoğunlaşmasını veya farklı alanlara yayılmasını sağlamak için kullanılabilirler. Bunun sonucunda sıkı koruma ölçütleri ile aşırı baskılar ortadan kalkabileceği gibi, doğayı koruyan, doğal önceliklere saygılı arazi kullanımı kararları alınabilir (Akpınar 2005).

Turizm faaliyetlerinde, doğal ve sosyo-kültürel çevrenin uyumlu ilişkiler içinde olması gerekir. Bir yandan turist kabul eden ülkeler, diğer yandan turistlerin sorumluluğunda olan alanlar, WTO 1985 toplantısında şu şekilde ele alınmıştır (Karaarslan 1996):

- "insanoğlunun mirası olan doğal, sosyal ve kültürel özellikleri içeren "turizm çevresi" bugün ve gelecek nesiller için korunmalıdır"
- "günübirlik veya uzun süreli turizmin gerçekleştiği alanlarda o yöre halkının kendi turizm kaynaklarından kolayca yararlanması sağlanmalıdır"
- "yerli halkın kendi kültürüne, dinine, gelenek ve göreneklerine uygun davranış biçimlerini turistlerden beklemek hakkıdır"
- "böyle bir anlayışın ve saygının sağlanabilmesi için turistlerin; yöre halkının dinsel ve geleneksel davranış biçimleri, yerel tabuları, kutsal yerleri, korunması gereken sanatsal, arkeolojik ve kültürel değerleri, korunması gereken doğal yaşam ve kaynaklar hakkında, bilgilendirilmeleri gerekir"
- "turistlerin davranış biçimleriyle ve iyi ilişkileri sayesinde hem ulusal hem de uluslararası düzeyde barışın devamına katkıda bulunacağı bilinmelidir"
- "günübirlik veya uzun süreli turizm faaliyetlerinde turistler mevcut politik, sosyal, ahlaki, dini kurallara ve yönetmeliklere uymak durumundadırlar. Turistler, sosyal, kültürel, doğal hayata saygı göstermek ve başkalarını rahatsız etmekten çekinmek zorundadırlar."

1989 yılında yayınlanan Hogue bildirgesinden sonra, sürdürülebilir kalkınmada turizm planlaması uluslararası platformda gittikçe önem kazanmaktadır. Globe (İş ve Çevre İçin Küresel Olanaklar) konferanslar serisinin 1990 yılında Kanada Vancouver’de gerçekleştirdiği “Tourism Stream of Globe’90” başlıklı toplantısında sürdürülebilir turizm kalkınmasının stratejileri belirlenmiştir. Belirlenen çerçevede, hükümetler, turizm sanayii, örgütler ve turistler tarafından ele alınacak özel eylemlerin neler olması gerektiği, ortaya konmuştur (Inskeep 1988).

Globe’92’de ise çevre sorunlarının çözümüne pratik çözüm yolları aranarak, küresel sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması konusu gündeme getirilmiştir.

Bugün başta Dünya Turizm Örgütü (WTO), Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) olmak üzere, dünyada ve Türkiye’de değişik kuruluşlar ve akademik çevreler konuyu farklı açılardan ele alarak incelemekte, çevre ve turizm konularını sürekli gündemde tutmaktadırlar (Karaarslan 1996).

Çevre turizm ilişkisi son 40 yılda çok çeşitli evrelerden geçmiştir. 1950’lerde bu ilişki tesadüf olarak yorumlanırken, 1960’lı yıllarda kitle turizmindeki gelişmeye bağlı olarak doğal alanların önemi artmıştır. Bu eğilim sayesinde 1970’li yıllarda çevre-turizm ilişkisi çelişki olarak ortaya çıkmıştır. Son yıllarda pek çok araştırmacı tarafından bu fikir desteklenmiştir. Fakat bunun yerine çevre ve turizmin birbirine faydalı olduğu görüşü ile birlikte simbiyotik ilişki ortaya çıkmaktadır.

Çevre-turizm ilişkisinin gelişimi tarihsel bir süreçtir ve konu ile ilgili araştırmaların yoğunlaştığı 1950-1992 dönemine ait kronolojinin incelenmesi gelişimi ve değişimi ortaya konmaktadır. Yapılan detaylı literatür çalışması ile elde edilen sonuçlar Çizelge 2.1’de listelenerek özetlenmiştir.

Çizelge 2.1. Çevre ve turizm ilişkisine ait literatür özeti (Orijinal 2005)

Yıl	Araştırmacı	Çalışma sonucunda ortaya atılan görüş ya da örnek çalışma
1952	Zierrer	Turizm endüstrisinin doğal alanlar üzerine bir etkisi yoktur
1954	IUOTO	Turizm kaynaklarının fiziksel ve sosyal etkiden korunması gerekliliği vurgulanmıştır
1961	Beed	Turizmin gelişmesi ve çevrenin buna bağlı olarak bozulması Tahiti örneğinde incelenmiştir
1965	Darling ve Eschorn	Ziyaretçilerin ekili alanlara zarar verdikleri ve hatıra olarak topladıkları kayaların erozyona neden olduğu vurgulanmıştır
1966	Waters	Amerika'da turizmin çevre üzerinde olumlu etkileri belirlenmiştir
1968	Malame	Afrika'da turizmin çevre üzerinde olumlu etkileri belirlenmiştir
1968	IUCN	Turizm ve koruma üzerine ilk çalışmalar başlatılmıştır
1967	Carlozzi ve Carlozzi	Turizm gelişimi ile korumayı biraraya getirecek ekonomik yeterliliği sağlamada önemli bir fırsat görüşü ortaya atılmıştır
1962	Carson	Turizm gelişiminin kirlilik üzerine etkisini incelemiştir
1968	Hardin	Turizm gelişiminin aşırı nüfus artışı üzerine etkisi incelenmiştir
1970	Erechlich vd.	Turizm gelişiminin kaynaklar üzerine etkisi incelenmiştir
1970	Nicholson	Turizm gelişiminin çevre üzerine etkileri incelenmiştir
1971	IUOTO	Çevresel turist sözleşmesi hazırlanmıştır
1972	BM Konferansı	Eko-gelişim stratejilerinin temeli Stockholm'de atılmıştır
1970	Griffiths	Doğu Afrika'da milli parkların kurulmasının doğa korunmasına olan etkileri incelenmiştir
1971	Pollack	
1972	Myers	
1972	Greenwood	İspanya'da kültürel korumanın örneklerini vermektedir
1971	Beck ve Bryan	İngiltere'de turizmin çevre üzerine olumsuz etkileri vurgulanmıştır
1971	Clare	Büyük Mercan Resifi (Avustralya)'nda turizmin çevre üzerine olumsuz etkileri vurgulanmıştır
1972	Spiegel	Almanya'da turizmin çevre üzerine olumsuz etkileri vurgulanmıştır
1972	Black ve Coworks	Sahra'da turizmin çevre üzerine olumsuz etkileri vurgulanmıştır
1973 a-b	Myers	Afrika'da turizmin çevre üzerine olumsuz etkileri vurgulanmıştır
1973	ENETC	Kopenhag Konferansı'nda turizm ve korumanın bütünleşmesine ilişkin çalışmalar sunulmuştur
1973	Dasman, Milton ve Freemann	Ekolojik gelişme için Ekolojik Prensipler seminerinde bir bölüm turizm tabanlı çevresel etkiler üzerine ayrılmıştır
1973	Yong	Turizmin kirlilik üzerine olumsuz etkileri incelenmiştir
1974	Goldsmith	
1974	Mountfort	Turizmin fauna üzerine olumsuz etkileri incelenmiştir
1975	Crittendon	
1975	Liddle	Turizmin flora üzerine olumsuz etkileri incelenmiştir
1977	Edwards	
1979	McCole	
1982	Jefferies	Dağcı ve bisikletçilerin Everest Tepesi ekolojisi üzerinde yarattıkları olumsuz etkiler çeşitli yönleriyle incelenmiştir
1984	Powson vd.	
1985	Karan-Mathew	
1986	Cullen	
1986	Weber	
1982,1985	Curry	Afrika'da turizmin yaban hayatı üzerine olumsuz etkileri vurgulanmıştır
1984	Sindigo ve Ferbet	
1987	Rodriguez	Kayak turizminin Amerika'da farklı bölgelerde bulunan havzalarda yarattığı olumsuz etkiler incelenmiştir
1987	Jim	Piknikçilerin çevre üzerine olumsuz etkileri incelenmiştir

1973	Gunn	Turizmin doğal ve kültürel kaynakların korunmasında önemli bir araç olduğu vurgulanmıştır.
1974	Agorwel ve Nergiz	
1974	Dower	
1974	Nelson	
1974	Haulot	Turizm çevre bağlantısı üzerine yazılmış olan iki kitapta kaynaklar üzerindeki turizm çevre ilişkisi bütün yönleriyle ele alınmıştır
1975	Krignendorf	
1976	Budowski	Turizm çevre ilişkisi her iki tarafında fayda sağladığı bir ilişki olarak yorumlanmıştır. Bu ilişkinin tesadüf, çelişki ve simbiyotik ilişkiler olabileceği anlatılmaktadır
1977	Tangi	Akdeniz yöresinde turizm-çevre ilişkisinin simbiyotik bir ilişki biçiminde olduğu vurgulanmaktadır. Bu çalışmada buna dayalı olarak Akdeniz Eylem Planı sunulmuş ve alternatif gelişim stratejileri verilmiştir.
1978	Cohen	Çalışmada turizm için veya turizmden çevrenin korunması gerektiği vurgulanmıştır
1978	Bosselman	Gelişmiş ülkelerde yapılan çalışmalarda turistlerin çevrenin önemi hakkında bilinçlendirilmesi ile birlikte turizmin çok faydalı olacağı vurgulanmıştır
1980	Roneril ve Hughes-Evans	Kaynakların ve toplum görüşünün turizm planlamasında göz önüne alınması gerektiği ortaya koyulmuştur
1980	WCS, IUCN	Dünya Çevre Koruma Stratejisi geliştirilmiştir. Bu stratejide ekogelişim programlarıyla birlikte çevre ve turizm bir bütün olarak ele alınmaktadır.
1980	Pearce	Güney Pasifik'teki çevre turizm iç bağlantısını ortaya koymaktadır
1980	Piagram	Avusturalya'da çevre turizm simbiyotik ilişkisini ortaya koymaktadır
1982	Kelleher ve Kendigham	Büyük Mercan Resifleri'nde (Avusturalya) çevre koruma ve turizm kalkınma olarak iki sınıflama yapılmaktadır.
1983	Kucheli	Turizm gelişimi ile birlikte kıyı ve deniz bölgelerinin korunması planı ortaya çıkmıştır
1984	Dunkel	Turizm çevre ilişkisinin tarihsel özetini sunarak çevre turizm kavramlarının bir bütün olduğunu vurgulamaktadır.
1985	Philips	Turizm çevre koruma sağlayarak bir ekonomik katkı yaratmaktadır görüşünü savunan bir çalışma sunmaktadır
1986	Murphy	"Turizmin peyzaj alanlarının korunmasında en önemli araçtır" savını ortaya atmıştır
1986	Leslie	
1985	Pearce	Bu ilişkinin bütünleşmesiyle birbirine bölgesel gelişim açısından faydalar ortaya konmuştur
1987	Brundtland	Kendi ismiyle anılan raporunda uzun vadeli ekonomik büyümenin çevresel kaynakların sürdürülebilir kalkınma ile mümkün olduğunu vurgulamaktadır
1987	Fawell ve Mchellan	Turizm ve fiziksel çevrenin sürdürülebilir ilişkisinin ikinci planda olduğu asıl olanın bu iki temanın fiziksel ve sosyal olarak bir bütün olduğu yargısını sunmaktadır
1987	Gunn	Çalışmasında çevre desteklerinin turizm destekleriyle olduğu vurgulanmaktadır
1988	Gajrej	Çevre turizm planlamasının çevre koruma ve turizm gelişme alanlarının değerlendirilmesi alternatif turizm olanaklarının değerlendirilmesi ve çevresel etkilerin geliştirilmesi olarak 3 ayrı evreden oluştuğunu vurgulamaktadır
1988	Nelson	Milli parkların çevre koruma ve turizm üzerindeki rolünü anlatmaktadır
1988	Jackson	Sürdürülebilir gelişme ve bütünleşme kavramlarından bahsetmektedir. Bu yaklaşımların kaynak planlama ve yönetimi ile mümkün olacağı belirtilmektedir
1992	Kitching	Çalışmalarında sorumlu turizm anlayışının koruma ile birlikte düşünülmesi gerektiğini belirtmektedir
1992	Soutignac	

Turizm ve çevre arasında güçlü bir ilişki vardır. Çünkü turizm çevresel kaynaklara bağlı olarak gelişim gösterir. Çevresel, doğal ve kültürel özelliklerin her biri turizm için cezbedici bir özelliktir. Bu nedenle turizmde doğanın korunması çok önemlidir. Doğal varlıkların turizm ile aşırı ve dengesiz kullanımı ve peyzajın bozulması, çevrede doğal yaşam düzeyini de bozmakta, ekosistemler ortadan kalkmakta ve istenmeyen çevre kirliliği oluşmaktadır (Bayer 1990).

Doğal yapının bozulması, kaynakların tüketilmesi ve çevre kirliliği turizmden kaynaklanan genel çevresel sorunlardır. Turizm sektörünün etkinlik sürecinde çevre ile etkileşimi yedi aşamalıdır. Bu aşamalar, keşfetme, girişimde bulunma, geliştirme, olgunlaşma, doyuma ulaşma, inişe geçme ve yenileme süreçlerini içermektedir (Karaman 1996). Bu süreç birçok turizm destinasyonunda ortaya çıkmıştır. Çevresel sorunlardan zarar gören turizm destinasyonlarına örnek olarak Adriatik Denizi'ndeki ötrofikasyon verilebilir. Su yüzeyinin geçirimsiz bir hale dönüşmesi ile turistlerin yüzme aktiviteleri engellemiştir. İngiltere'de plajlar radyoaktif, Haiti'de ise kanalizasyon kirliliği nedeniyle kapatılmıştır. Kanada'da 600 pansiyon asit yağmurlarının etkisi ile somon balığı stoklarında azalma ve rekreasyonel balıkçılık için gelen turist sayılarında azalma olması nedeniyle kapanma riski ile karşı karşıya kalmıştır. Mexico City'de de hava kirliliği nedeniyle uluslararası turist sayısında azalma olmuştur. Bu örnekler çoğaltılabilir. Bu çevresel sorunların tek nedeni gelişmenin sürdürülebilir bir temele oturtulmamasıdır (Lascurain 1996).

Bütün olumsuzluklara rağmen turizmin çevre üzerindeki olumlu etkilerinden de söz edilmesi gerekmektedir. Turizmden elde edilen gelir gelişme ve çevresel iyileştirme için kullanılabilir. Doğal ve yapısal kaynakların korunması, yeniden, yapılandırılması ve güçlendirilmesine yardımcı olmaktadır. Yerel halkın elde edebilecekleri, kaliteli fiziksel çevre düzenlemelerini desteklemektedir. Tur operatörleri turizm destinasyonlarının çevresel kalitelerinin bozulmaması için çaba göstererek çevre koruma bilincini arttırmaya çalışmaktadırlar (Lascurain 1996).

Genel olarak doğal çevre ve turizm birbirine zıt olgular durumundadır. Fakat bu iki zıt olgunun birbirinin aleyhine olmayacak bir ilişki içerisinde olması, diğer bir deyişle,

uzlaşması da aklın ve mantığın bir gereğidir. Doğaya ve doğal kaynaklara dayalı bir turizm ile doğanın korunması arasında kuramsal olarak üç farklı ilişkiden söz edilebilir (Güleç 1998).

Uyuşmazlık ve Zıtlık (*Conflict*): Turizmin doğaya ve doğal kaynaklara zararlı olabileceği varsayımı ile turizm ve doğa koruma arasında bir uyuşmazlık ve zıtlıktan söz edilebilir. Bunun sonucu olarak, çeşitli düzeylerde yasaklamalar ve sınırlamalar söz konusu olacağı için, böyle bir ilişkinin en azından bir hoşnutlukla karşılanacağı söylenemez.

Bir arada Varolma (*Coexistence*): Turizm ile doğa koruma arasında çok az bir ilişkinin olması durumudur. Bu durum, çoğunlukla, turizm ve doğa korumanın tam gelişemediği alanlar için söz konusudur. Bununla birlikte, birarada varolma durumu çok az bir süre statik kalabilmektedir. Özellikle turizmin gelişmesi önemli değişikliklere yol açabilecek, bu evre de, ya uyuşmazlığa ya da daha az bir olasılıkla, karşılıklı olarak birbirinin yararına olan bir ilişkiye dönüşebilecektir.

Ortak Yaşama (*Symbiosis*): Turizm ve doğa korumanın birbirinden karşılıklı olarak yararlandıkları bir organizasyon şeklidir. Doğa koruma açısından bunun anlamı, doğal değerler özgün durumlarında korunabilecekler ve hatta daha uygun koşullara doğru geliştirilmeleri de sağlanabilecektir. Bu koşulda, daha çok sayıda kişi daha geniş anlamda doğadan ve doğal değerlerden rekreasyonel, estetik, bilimsel ve eğitsel yönden yararlanabilecektir. Turizm ve doğa koruma arasında bu şekildeki bir ortak ilişkinin, doğayı korumanın daha iyi bir yaşam için gerçekten zorunlu olduğunun anlaşılmasına da önemli katkıları olacaktır (Güleç 1998).

Birbirlerinin karşısı gibi görünen turizm ve çevre, sürdürülebilir turizm anlayışıyla ele alındığında, karşılıklı olumsuz etkiler en aza indirilebilecek, hatta sürdürülebilir turizm planlaması ile çevrenin değerleri artırılabilir. Çevre ve turizm etkileşiminde çevre turizm için önemli bir girdidir. Aynı biçimde sürdürülebilir kalkınma bağlamında ele alınan turizm; sosyal, kültürel, doğal ve fiziksel çevrenin varolan değerlerini koruyup geliştirecektir (Karaarslan 1996).

Hızlı ve yoğun bir turizm faaliyeti kaçınılmaz olarak çevre varlıklarını belli bir ölçüde tahrip etmektedir. Bu gerçekler karşısında turizm potansiyeli yüksek olan alanlarda ÇED olmadan turizm yatırımlarına izin verilmemesi gerekmektedir. Ayrıca turizm teşviklerinin yöre ve tür bakımından değerlendirilmesinin yapılması sürdürülebilirlik açısından önemlidir (Bayer 1990).

Turizmin çevreye olan etkisinin derecesi ve önemi kullanıcıların özelliklerine ve yöreye getirilen turizmin tipine bağlı olmaktadır. Birçok turizm alanı sınırlı sayıda ziyaretçinin konaklaması için planlanmaktadır. Zaman içinde alana gelen ziyaretçi sayısının artması ve buna ilişkin düzenlemelerin aşırılaşması sonucu, turist memnuniyetinde azalma, alandaki olanakların olumsuz kullanımı ve alanın doğal kaynak kapasitesinin tükenmesi gibi durumlar belirmektedir (Küçüktopuzlu 1990).

Turizm ve çevre, birbirinden ayrılmaz bir ilişki içerisinde dir. Turizmin çevre üzerindeki etkilerinin büyük kısmı doğanın sunduğu verilerin sergilenmesi veya sunulması ile gerçekleşmektedir. Buna karşın gerçekleşen turizm aktiviteleri çevre üzerinde çeşitli şekillerde etki göstermektedir. Bu etkiler doğal ve tarihi çevrenin tahribatı şeklinde olabileceği gibi, onların kazanılmasına yönelik ciddi önlemlerin alınması şeklinde olumlu yönde de olabilmektedir. Turizm çevre değerlerini, kıyıları, ormanları, diğer kentsel ve arkeolojik sit alanlarını amaçlarına uygun tüketiceği bir ürün haline getirebilir.

2.1.1. Turizmin ekoloji üzerine etkileri

Turistik yerleşimler genellikle doğal çevreyi tahrip etmekte ve fiziksel dengeyi bozmaktadır. Doğal çevre üzerinde turizm etkileri, flora ve fauna, su, toprak, hava ve gürültü kirliliği, erozyon, doğal kaynaklar ve görsel etki başlıkları ile özetlenebilir.

- Flora ve Fauna üzerine etkiler

Bir alanın ekolojik dengesinin oluşması binlerce yıl sürmektedir. Ekolojik değeri yüksek nadir, fauna ve flora türlerinin bulunduğu alanlarda turizm gelişmesi için doğrudan kayıplar kaydedilmektedir. Yaban hayatı ve bitki varlığındaki tür çeşitliliği üzerindeki etki ekolojik dengeyi tehdit etmektedir.

Örneğin Türkiye ve Yunanistan'ın Akdeniz sahillerinde ender ve tehlike altındaki deniz kaplumbağaları yumurtalarını deniz kenarındaki kum üzerine bırakmaktadırlar. Çevreciler çeşitli önlemler ile turistleri uyarmaya çalışmaktadırlar. Kuluçkaya bırakılan yumurtaların sıcaklıklarının azalmaması için turistlerden havlularını kumlar üzerine serip güneşlenmemeleri, güneş şemsiyelerinin kullanılmaması, yumurtadan çıkan yavrunun yönünü şaşırıp denize ulaşamamasına neden olabileceği için gece kamp ateşi yakılmaması istenmektedir. Üreme zamanları dışında da yaban hayatı turistlerin varlığından stres altındadır ve özellikle turistlerden kaçmak için hızlı hareket eden ve enerjisini fazlaca tüketen yaban hayvanları, sert kış koşullarında açlık çekerek daha kötü durumlara düşebilmektedir. Bazı durumlarda, turistlerin alana ulaşmasından önce yaban yaşamına müdahale edilmektedir. Örneğin Saint Martin (Batı Hindistan) Adasında, kara ile deniz bağlantılı bir turizm tesisi inşaatı ile adanın nadir bitki toplulukları tehdit altındadır. Benzer olarak Trede Milli Parkı (Kanarya Adaları) tesislere getirilen turistlerin ayak veya vücutları ile bir şekilde taşınan yabancı tohumlar ekolojik dengeyi bozmaktadır (Lascurain 1996).

Avrupa Alpleri'nde turizm tesisleri için bitki örtüsünün kaldırılması ekosistemin geniş ölçekte parçalanmasının en iyi ve bilinen örneğidir. Burada yüzlerce km² ormanlık alanın yerini kayak pistleri, teleferik, çelik direkler, ulaşım için yapılan yollar almıştır. Bu durum eğimli alanın suyu absorbe edebilme özelliğini azaltmış ve erozyon, taşkın, toprak kayması ve çığa karşı dayanaksız bir hal almıştır.

Yoğun olarak kayak yapılan turizm merkezlerinde yüzeydeki kar katmanının kayak ve kar araçları ile sıkışması ilkbaharda karların erime süresini uzatarak bitkilerin gelişme dönemlerini kısaltmaktadır. Bu ekolojik dengeyi bozan turizmin dolaylı etkisi için iyi

bir örnektir. Turizm flora ve faunanın koleksiyonculuk amaçlı toplanması ile de zarar vermektedir. Birçok Afrika ülkesinde yaban hayatı turizmi ile bu durum yaşanmaktadır. Örneğin Senegal’de hediyelik eşya üretimi için birçok bitki ve hayvan türünün yok edildiğinin altı çizilmektedir. Akdeniz ve Pasifikler’de ise deniz ürünlerinin toplanıp hediyelik eşya yapımında kullanıldığı belirtilmektedir. Özellikle turistlerin geçtiği güzergahlar boyunca bitki ve hayvan varlığında ciddi zararların olduğu tespit edilmiştir. Turizm birçok yaban hayatı üreme alanında da müdahale yaratmaktadır (Hunter and Green 1995).

Ormanların tahribi, ormanlık alanlarda avlanma, inşaat ve ulaştırma yatırımları faaliyetleri bitki örtüsüne ve yaban hayatına zarar vermektedir. Kıyılardaki deniz araçları barınakları, deniz faunasının zarar görmesine neden olmaktadır. Bazı göl ve akarsu kıyılarındaki sazlık alanların kaldırılması da buralardaki canlı yaşamın yok olmasına neden olmaktadır.

- Kirlilik

Kirlilik insan sağlığına, yaşayan tüm canlılara, ekolojik sisteme zararlıdır. Turizm, çevre kirliliğine katkıda bulunan sektörlerin başında gelmektedir. Turizmin plansız olarak gelişmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkan nüfus artışı ve aşırı yapılaşma, başta kıyılar olmak üzere bütün su kaynaklarını kirletmektedir.

Yoğun turizm alanlarında en önemli kirlilik yaratan neden altyapının bozulması ve kanalizasyon sisteminin yetersiz kalmasıdır. Yeraltı ve yüzey sularına bir şekilde karışan kanalizasyon atıkları o yörenin akuatik yaşamını yok etmektedir. Ayrıca su kaynaklarını içme, yüzme gibi amaçlarla kullanan turistlerde bu durumdan etkilenmektedir. Suların içinde oksijenin tükenmesi, sedimentin azalması, deniz, göl ve dere yataklarının ötrofikasyon nedeniyle boğulması kanalizasyon kirliliğinin ekolojik dengeyi değiştirmesinin sonuçlarıdır. Su habitatında yer alan canlılar arasındaki besin zinciri halkasındaki kırılmalar nedeniyle, besin kaynağının kurumasına ve besin unsurlarının yok olmasına suların kirlenmesine yol açmaktadır. Su kirliliğinin diğer bir şekilde turist botlarından atılan yağ, petrol, inorganik ve organik atıklardır.

Hava, demir ya da karayolu gibi turizm destinasyonlarına ulaşım ve özel turist araçlarından, enerji ve ısınma için gerekli fosil yakıtların yakılması, alt ve üst yapı inşaatlarından kaynaklanan hava kirliliğine neden olmaktadır. Hava kirliliği, asit yağmurları, ormanların kuruması ve toprakların bozulması sonuçlarını da doğurmaktadır. Hava kirliliği ile açığa çıkan karbondioksit, sülfürdioksit ve hidrojen gazından özellikle CO₂ küresel ısınmaya neden olmakta; yani “sera etkisi” yaratmaktadır.

Turizmin fiziksel çevre üzerindeki diğer bir olumsuz etkisi de, çevreyi rahatsız eden bir unsur olarak ele alınması gereken gürültü kirliliğidir. Uçakların iniş ve kalkışları, taşıtların çıkardığı sesler ve inşaat çalışmaları buna örnek verilebilir. Yaban hayatı özellikle gürültüden olumsuz olarak etkilenmektedir. Ayrıca bölgesel yoğunlaşma nedeniyle artan taşıtlardan çıkan egzoz gazları ekolojik dengenin bozulmasına neden olmaktadır.

- Erozyon

Bitki örtüsü, turistler ve seyahat araçları tarafından ezilerek de yok olmaktadır. Bitki örtüsünün bu şekilde kaybolması beraberinde bazı sorunları getirmektedir. Bitki örtüsünün yol olması ile toprak sıkışması, toprak yapısının bozulması, yüzey akışının artması ve erozyon gibi ekolojik sonuçlar ortaya çıkmaktadır.

- Görsel etki

Turizm doğal manzaranın bozulmasına ve tarihi sit alanlarının kirlenmesine neden olmaktadır. Geleneksel konutlara uygun olmayan turistik tesisler görsel kirlilik yaratmakta ayrıca bu tesislerden çıkan atıklar önemli kirlilik unsurlarını oluşturmaktadır.

Turizmden kaynaklanan çeşitli olumsuzlukları (Çizelge 2.2) sıraladıktan sonra uzun ya da kısa vadeli, pozitif ya da negatif, bölgesel, ulusal ya da küresel, doğrudan ya da dolaylı turizm etkilerinin değerlendirilmesi için çeşitli zorluklar şu şekilde özetlenebilir:

- Turizm aktiviteleri kendi içlerinde ilişkili oldukları için hangi aktiviteden etkinin kaynaklandığının belirlenmesi,
- Turizm aktiviteleri hem turistler hem de yerel halk ile diğer ekonomik aktivitelerle iç içe yürütülür. Bu nedenle etkinin sadece turizm kaynaklı olup olmadığının belirlenmesi,
- Turizm öncesi çevresel duruma ilişkin yeterli verinin olmaması nedeniyle turizmden kaynaklanan çevresel değişimin belirlenmesi, güçtür.
- Turizmin doğrudan olduğu gibi ölçülmesi çok zor olan ve uzun vadede ortaya çıkan dolaylı etkileri vardır.
- Çevresel bileşenlerin birbirleri ile içsel bağlantıları, birinin turizmden olumsuz etkilenmesi ile diğerlerinin de etkilenebileceği dolaylı bir etki yaratılabilir.

Uluslararası düzeyde iyi korunmuş çevre, tüm ülkelerin en büyük turizm kaynağını oluşturmaktadır. Ancak bunun korunması ile ilgili önlemlerin geç alınması veya yeterince alınmaması turist çeken ülkelerde çevre kirliliğinin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

2.1.2. Turizmin yapay çevre üzerine etkileri

Önemli, kültürel miras ve diğer çekiciliklere sahip kentsel alanlar turizmden olumsuz yönde etkilenebilirler. Ancak turizm kentsel yenileme ve çevresel kalitenin artırılması için gerekli finansı sağlayacak bir katalizör olarak kullanılarak faydalı hale getirilebilmektedir.

Turizm, söz konusu turistik kentlerde insan yoğunluğu ve aktivitelerin artması ile hızlı kentleşmenin gerçekleşmesi, genişleme sonucu yerleşim yerlerinin ve alan

kullanımlarının değişmesi, altyapı yoğunluğunun artması gibi çeşitli çevre sorunlarını doğurabilir.

Çizelge 2.2. Turizmin doğal çevre üzerindeki olumsuz etkileri (Hunter and Green 1995)

Etki	Sonuçları
Tür Kompozisyonu	<ul style="list-style-type: none">▪ Beslenme habitatlarının bozulması▪ Avlanma▪ Hediyelik eşya ticareti için hammadde olarak faunanın öldürülmesi▪ Hayvanların içe ya da dışa göçleri▪ Ayakla ya da araçla bitki örtüsünün çiğnenmesi▪ Yakacak için odun temini için bitki örtüsünün tahrip edilmesi▪ Turist aktivitelerinin yerleştirilmesi için bitki örtüsünün temizlenmesi ile yayılışı ve doğasının bozulması
Kirlilik	<ul style="list-style-type: none">▪ Su kirliliği (kanalizasyon, yağ/petrol)▪ Isınma ve aydınlanma için tüketilen yakıtlardan ve ulaşım araçlarının emisyonlarından kaynaklanan hava kirliliği▪ Turist ulaşimleri ve aktiviteleri sırasında gürültü kirliliği
Erozyon	<ul style="list-style-type: none">▪ Toprağın sıkılaşması ile yüzey akışının artması ve erozyon▪ Toprak kayma risklerinin oluşması▪ Mağara gibi jeolojik oluşumlara zarar verilmesi▪ Dere yataklarında zarar oluşması
Doğal Kaynaklar	<ul style="list-style-type: none">▪ Yeraltı ve yüzey su kaynaklarının tükenmesi▪ Turist aktiviteleri için enerji üretiminde fosil yakıtlarının kullanılması▪ Yangın riskinin artması▪ Yapı malzemesi olarak kullanılan mineral kaynakların tükenmesi▪ Biyolojik kaynakların aşırı kullanımı▪ Hidrolojik düzende değişim▪ Temel üretim için alan kullanımlarında değişiklikler
Görsel Ekiler	<ul style="list-style-type: none">▪ Olanaklar, tesisler (binalar, otopark...)▪ Çöpler▪ Kanalizasyon

Turistik mevsim boyunca nüfus sayısı ve yoğunluğu taşıma kapasitelerini aştığından su ve elektrik gibi altyapı hizmetlerinde kesinti olması kaçınılmaz olmaktadır. Bunun yanında su kaynaklarının kirlenmesi ve susuzluk bölgeyi yaşanılır olmaktan çıkarmaktadır. Trafik yoğunluğu kimi zaman kentsel ve bölgesel trafik sıkışıklığına ve kazalara neden olmaktadır (Akpınar 2005).

2.1.3. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine etkileri

Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine olumlu etkilerini; sosyo-kültürel faaliyetleri desteklemesi, sanat, folklor, festival, tiyatro gibi kültürel faaliyetlerinin kalitesini yükseltmesi, bunların sürdürülmesi için kaynak yaratılması, yerel sanat ve elişleri için piyasa oluşturması, bölgelerin yerel kimliklerini güçlendirmesi olarak özetlemek mümkündür (Özbey 2005).

Turizmden kaynaklanan sosyo-kültürel etkilerin büyüklüğü turist karakteri, yerel turizm endüstrisi ve yerel halka bağlı olarak değişmektedir. Bu etkileri belirlemek için yerel halk ile turist arasındaki ilişkilerin şekli, ölçeği ve sıklığı önemlidir. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerine olumsuz etkileri Hunter ve Green 1995 tarafından aşağıdaki Çizelge 2.3’deki gibi özetlenmektedir.

Çizelge 2.3. Turizmin sosyo-kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri (Hunter and Green 1995)

Etkiler	Sonuçlar
Tarih	<ul style="list-style-type: none">• Kültürel peyzajda değişiklikler• Örn. Geleneksel tarım kültürünün kaybolması,• tarihi eser kaçakçılığı
Gelenekler	<ul style="list-style-type: none">• Geleneksel yaşam şeklinin değişmesi• Geleneksel kıyafetlerin kullanımının azalması• Yeme içme alışkanlıklarının değişimi
Değer ve normlar	<ul style="list-style-type: none">• Aile yapısında ve değerlerinde değişim• Suç oranında artış

Tarihi ve kültürel alanlar turizm için en önemli çekiciliklerdir. Bu alanlardan özellikle arkeolojik alanlar, koruma alanları içerisinde yer almaktadır. Bu alanlarda gerçekleştirilen turizm aktivitelerinin bu değerlere olumsuz etkisi olmaktadır. Toprak erozyonu ile karşılaşılan bir arkeolojik alanda birçok değer yok olabilmektedir. Bu alanlardaki aşırı kullanımlar ve yanlış tarihi eser arama çalışmaları kültürel çevre aleyhine sonuçlara neden olmaktadır. Örneğin toprak altında yer alan metal eserleri bulmak için kullanılan metal detektörler arkeolojik alanlar için bir tehdit unsuru olmaktadır.

Mağaralar ve özellikle mağara duvarlarındaki bir döneme ait resimler tarihi açıdan büyük önem taşımaktadır ve birçok turistin ziyaret etmek istediği cazip alanlar arasında yer almaktadır. Ancak aşırı ziyaretçi yoğunluğu sonucu oluşan soluma, terleme, v.b etkiler ile artan nem, ışık ve turistler tarafından bırakılan proteinli atıklar ile oluşan bakteriler ile duvardaki resimler zamanla silinmektedir (Lascurain 1996).

Gelişmenin sosyal etkileri turistler, çalışanlar, yörede yaşayanlar ve çalışmak için yeni göç edenler üzerinde olabilir. Yörede oturanlar turisti gürültü yapan, sokakta kalabalık yaratan, yiyecek fiyatlarını arttıran, yeni davranış biçimleri getirerek gelenekleri ve yerel kültürü yok eden unsur olarak görülebilmekte ya da yerli halk tarafından toleranssız davranışa maruz kalabilmektedirler. Sezonluk turistik olanaklar yeni iş bulmaya gelenler için sezon dışı işsizliğe neden olabilmekte marjinal konuma düşebilmektedirler. Bu konular dikkate alınmalı, doğabilecek olumsuz sonuçları azaltıcı önlemler planlama aşamasında irdelenmelidir (Karaman 1996).

Turizm yerel halkın yaşam biçiminde bir takım değişiklikler meydana getirebilmektedir. Bunları kabul ederek turizm sektörüne dahil olabilen yerel halk bazı toplumlarda turizme karşı olmakta ve reddetmektedir (Lascurain 1996). Turistler ile yerel halkın kültürel uyumsuzluğu, bölgede istenmeyen çeşitli eylemlerin oluşmasına neden olmaktadır. Turistik aktivitelerinin yerel halk için olumsuz etkilerinden biri de doğal alanların özel mülkiyete geçerek yerel halkın kullanmasını engellemektir.

Turizmden kaynaklanan kültürel etki hem insanların davranışları hem de mimari, arkeolojik kalıntıları ve kentsel mirası üzerinde olabilmektedir. Mekanlarda aşırı insan birikimi resim, heykel, mimari ve kentsel mekanları tahrib edici olabilmektedir (Karaman 1996). Geçici süreyle bir bölgeye gelen turistin o yeri benimsemesi beklenemez ancak eğitilmiş ve görel olarak yüksek gelirli olan turistin çevreye karşı sorumlu olarak davranması beklenmektedir. Ancak yangın çıkarma, aşırı gürültü üretici faaliyetler, çöple kirlenim, yasak avlanma ve tarihi eser kaçakçılığı gibi birçok zararlı etkenin kaynağı olmaktadır (Akpınar 2005).

Turizm çevreyi ticari bir araç haline getirmektedir; Yabancı turistlerin tüketim eğilimleri doğrultusunda yabancı mal ithali, bu bölgelerin kaynaklarının yurtdışına aktarılmasına neden olmaktadır. Sağlıksız bir piyasa yaratarak suç ve uyuşturucuyu kullanımı artabilmektedir. Gelişmiş ülke ahlak standartlarının yerel toplumlara tanıtılması, kent yaşamının ögesi olan şiddetin suçun ve hırsın artmasına, geleneksel değerlerin yok olmasına yol açabilmektedir. Turizme bağlı göç yaşanması beraberinde birçok sorunu da getirmektedir, özellikle tarımın ihmali söz konusu olabilmektedir (Özbey 2005).

2.1.4. Turizmin ekonomik etkileri

Turizmin gerek döviz kazandırma gerek turistik yatırım ve tüketim harcamalarının çarpıcı mekanizmasıyla gerekse vergi kaynağı olma özelliği ile ekonomide gelir yaratıcı etkisi olduğu bilinmektedir. Bu etki aynı zamanda kısa sürede ve düşük maliyetlerle istihdamı arttırıcı ve bölgeler arası dengesizliklerin giderilmesine ilişkin olumlu etkiler de yaratmaktadır. Küçük firmalar için yararlanma ve fırsatlar ortaya çıkarmaktadır. Sadece turizm faaliyetleri için değil, diğer destekleyici faaliyetler için de teşvik yaratmaktadır. Yerel insanların yaşam standartlarını, başka şekilde elde edilmesi güç olan vergi ve döviz gelirleriyle yükseltmektedir. Restoran, spor tesisleri, yerel taşıma faaliyetlerini, yerel insanların kullanımına sunarak yaşam kalitesini yükseltmektedir (Özbey 2005).

Turizmin gerekli denetim olmadığı takdirde veya yanlış politikalar sonucu olumsuz ekonomik etkilere de sebep olabileceği savunulmaktadır. Bunlardan bazıları; ülke kaynaklarının (döviz çıkışı ve kar transferi yoluyla) ters yönlü bir ekonomik etki doğurabileceği, arazi fiyatlarının yükselmesinin ve kıt kaynakların kısa dönemli turistik çıkarlar için tahsis edilmesinin alternatif maliyet kazançları yükseltebileceği ve kaynakların yabancı sermaye tahsisi yoluyla bir kolonizasyona yol açabileceğidir. Artan dışa bağımlılık, suni fiyat artışları ve sermaye yoğunlaşması temel ekonomik sorunlar olacaktır (Özbey 2005).

Halk yüksek yiyecek fiyatları, yüksek kira ile karşılaşabilecektir. Ya da büyük kapasiteli turizm yatırımcıları ile yarışma durumunda kalabilirler. Turizmden geliri olmayan yöre yaşayanları diğerlerine göre ekonomik yönden marjinal duruma düşebilirler. Çok kazananlar bir süre sonra az çalışmak gibi bir çelişkinin içine düşebilirler. Yerel yönetim için büyük tesis yatırımını teşvik önceleri cazip gelebilmekte, ancak daha sonra bunlar için altyapı servisi sağlanması konularında yetersiz durumda kalılabilmektedir. Bazı yatırımlar geçmiş eğilimler örnek alınarak umutla yapılabilir ancak eğilimlerin zamanla değişeceği hesaplanmadığı için yatırım çok fazla olabilmekte ve sonuç ciddi finans sorunlarına yol açabilmektedir (Karaman 1996).

2.2. Sürdürülebilir Turizm

1992 Rio Konferansı ile gündeme gelen “sürdürülebilir kalkınma” kavramı, tüm sektörlerin kendi iş kollarında “sürdürülebilirlik” faaliyetlerini şekillendirmeleri gereğinin altını çizmektedir. Sürdürülebilir kalkınmanın, çevresel değerler üzerinde bir olumsuz etkiye sebep olmadan, ekonomik kalkınmanın devam ettirilmesini özellikle vurguladığı göz önünde bulundurularak, sürdürülebilir turizm “sektörü besleyen doğal çevre ve insan kaynaklarını olumsuz yönde etkilemeden, turizm kapasitesini ve turizm ürünlerinin kalitesini arttırmak” olarak tanımlanabilir (Uçkun ve Türkay 2004).

Brundlandt raporunda sürdürülebilir turizm “turistlerin, turizm endüstrisinin ve yerel toplulukların bugünkü ihtiyaçlarını tehlikeye atmayan turizm şekli” olarak tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilir turizmin prensipleri;

- gelecek nesiller için mevcut kaynakları korumak, kısa vade yerine uzun vadede düşünmek,
- aşırı tüketimi ve atıkları azaltmak,
- biyolojik çeşitliliği korumak için yönetmek,

- ulusal, bölgesel ve yerel stratejik planlama ve bunların altında çevresel etki değerlendirmesi çalışmaları ile turizm planlamayı bütünleştirmek,
- yerel ekonomileri desteklemek, yerel yatırımcıları başlangıç aşamasından itibaren bilgilendirmek ve yetkilendirmek,
- turizm sektörü ile yerel topluluklar arasında idari ve yönetsel uzlaşmayı sağlamak, çelişkileri yok etmek,
- yerel halkın değer ve davranış biçimlerini anlamak,
- eğitim yolu ile turizm ürünlerinin kalitesini artırmak,
- çevre duyarlı bir deneyim olarak pazarlamak,
- yöreye ve turiste getirdiği fayda ve sorunları izlemek, veri toplayarak araştırma ve geliştirmeye devam etmek,
- nesiller arasında ve içinde adaleti sağlamak,
- yörenin, bölgenin veya ülkenin mirasını (kültür ve tarih) ve kaynaklarının verimliliğini korumak ve sürdürmek, kaynaklar üzerinde oluşan problemleri uygun planlama, politika ve yönetim yaklaşımları ile çözümlenmektedir.

Sürdürülebilir turizm planlaması için gerekenlerin başında politik ve ekonomik istikrar gelmektedir. Dünya Kalkınma Raporu 92'ye göre; “ iyi çevresel politikalar, iyi ekonomik politiklardır. Ya da tam tersidir”. Bu politikalar kapsamında iyi ve çevresel duyarlılık ile tasarlanan altyapı, ulaşım, iletişim ağı, sağlık, su ve enerji kaynakları içeren altyapı bu politikalar içerisinde yer almalıdır. Bütün bunların ötesinde sürdürülebilir turizm için çok dikkatli bir planlama şarttır. Bu planlama olmaksızın turizm faydadan çok zarar sağlar (Cater and Lowman 1994).

Sürdürülebilir turizmin birçok tanımı yapılmıştır. Alternatif, uygun, sorumlu, yeşil, eko ve yumuşak gibi ön ekler turizmin alternatif formlarını yansıtmaktadır. Bunlar genellikle küçük ölçekli, yerel olarak kontrol edilen, kentlerden çok kırsal alanlarda yapılan bilinçli aktivitelerdir. Çevre üzerindeki olumsuz etkilerin azaltılması, yerel halkın fayda kazanması ve sürdürülebilir olması gerekmektedir (Baud-Bovy and Lawson 1998).

2.2.1. Alternatif turizm

Alternatif turizm, doğa turizmi ve çiftlik turizmi gibi seçenekler sürdürülebilir kalkınma için ideal araçlardır. Alternatif turizm kavramı literatürde “yumuşak turizm”, “korumacı turizm”, “yeşil turizm”, “doğaya yönelik turizm” ve “ekoturizm” “uygun turizm”, “sürdürülebilir turizm”, “ilerleyici turizm”, “sorumlu turizm” gibi turizm çeşitleri ile birlikte anılmaktadır (Dowling 1993).

Küçük ölçekli, genellikle yerel halk tarafından geliştirilen, uzak ve müdahale görmemiş doğal alanlara manzara seyri, kültürel değerleri tanıma, yaban hayatında bilimsel inceleme amaçlı seyahatler olarak tanımlanan alternatif turizmin amacı çevrenin korunması ve yerel halkın memnuniyetidir (Hunter and Green 1995).

Alternatif turizm farklı toplulukların bireyleri arasında seyahat etmeyi teşvik eden bir turizmdir. Katılımcılar arasında uyum ve eşitliği sağlamak amaçlanmaktadır (Baud-Bovy and Lawson 1998).

Alternatif turizmin olumlu özellikleri:

- Alternatif turizm, alanının çevre ve kültürel mirasına karşı hassastır,
- Turizmin temelini oluşturan kaynakların değerlerini korur ve iyileştirmektedir
- Yerel halkın yaşam kalitesini artırmak ve ziyaretçileri cezbetmek için alternatif turizm için ek gelişmeler sağlamaktadır,
- Yerel halkın yaşam kalitesinin olumsuz olarak etkilediği, sosyal ve doğal çevrenin taşıma kapasitelerinin aşıldığında ya da parçalanmanın olduğu durumlarda alternatif turizm ilkeleri nedeniyle olumsuz büyüme ve gelişme de kontrol görevi üstlenmektedir,
- Alternatif turizm alanlarındaki çevresel değerler ve kültürel miras için gerekli olan bakım, koruma, iyileştirme çalışmalarına gelir artışı sağlamaktadır,

- Alternatif turizm kapsamında el sanatları, hizmet işleri, v.b. yeni iş olanaklarının da yaratılması ekonomik kalkınmada katkı sağlamaktadır,
- Gerek yerel halk, gerekse turistlerin çevre eğitimi almaları bilinçli nesillerin gelişimine katkı sağlamaktadır şeklinde özetlenebilir.

Alternatif turizm çeşitlerinin ortak özelliği turizmden kaynaklanan çevresel etkinin minimize edilmesi bilinci ile yapılmasıdır. Alternatif turizmin genellikle sürdürülebilir turizm ile eş anlamlı olarak kullanılması, özellikle sürdürülebilirlik ilkesi ile gerçekleştirilmesinden kaynaklanmaktadır (Hunter and Green 1995).

Genel olarak ekonomik ağırlıklı kitle turizmine ve kentsel turizme tepki olarak ortaya çıkan alternatif turizm arayışları ekolojik ağırlıklı bir görünüm sergilemektedir. Alternatif turizm olgusundaki çevre duyarlılığı esas alındığında, günümüz insanların istek ve beklentileri ile çevre arasında bir köprü kurulması da olasıdır. Bu köprü ekonomik açıdan verimli, toplumsal açıdan sorumlu, çevresel açıdan bilinçli olmayı gerektirmektedir (Dinç 1995).

Kitle ve alternatif turizm arasındaki farklar Çizelge 2.4’de özetlenmektedir. Alternatif turizm kapsamındaki yönetsel prensipler, turizm gelişmesi için çevresel sürdürülebilir bir gelecek sunmaktadır. Alternatif turizm büyük tur operatörleri yerine küçük uzmanlaşmış şirketler tarafından işletilmektedir. Turistler genellikle bireyler ya da küçük gruplar halindedir, kitle turizminde ise büyük gruplar tercih edilmektedir. Konaklama, kitle turizmindeki büyük oteller zinciri yerine alternatif turizmde küçük ölçekli, yeniden inşa edilecek yapılar yerine, mevcut, otantik ve yöresel yapıların yeniden kullanılması biçimindedir.

Rauhe (1992) tarafından alternatif turizm planlama modelinin ana hatları şu şekilde özetlenmiştir;

- Sürdürülebilir olmalı,
- Genel kültür, miras ve çevrenin korunması ve iyileştirilmesi duygusu ile yapılmalı,

- Yerel davranışlar yaşam biçimini yansıtmalı,
- Yerel ekonomik kazancın büyümesi ve gelişmesi sağlanmalı,
- Getirilen öneriler, yerel halkın yaşam şekline karşı hassas olmalı,
- Etkilenecek ya da dahil olan gruplar arasında karşılıklı bir destek olmalı,
- Yaşam standartı iyileştirilmeli,
- Karşılıklı kültür alışverişi gerçekleşmeli (turist ve yerel halk arasında)
- Öncelikler belirlenmeli (kim tarafından, ne için olduğu önemli),
- Gerek doğal gerekse kültürel sistemler için taşıma kapasiteleri belirlenmeli,
- Etkilenecek veya dahil olan grupları, net ekonomik kazancın pozitif veya en azından nötr olacağına inandırılmalı,
- Yerel halk alternatif turizmi değişimi kolaylaştıran yapıcı bir olay olarak görmeli (Hunter and Green 1995).

Çizelge 2.4. Kitle turizmi ile alternatif turizm arasındaki farklılıklar (Hunter and Green 1995; Dinç 1995)

	Kitle Turizmi	Alternatif Turizm
Genel Özellikler	Sürdürülemez Hızlı gelişme Kontrolsüz Sektörel Maksimize	Sürdürülebilir Yavaş gelişme Kontrollü Holistik Optimize
Turist Davranışı	Büyük gruplar Standart program Turistlerin yönlendirilmesi Rahat ve pasif Yabancı dil yetersiz	Bireysel, aile Ani, değişken karar Turist tercihi İstekli ve aktif Yabancı dil yeterli
Temel İhtiyaçları	Bilinçsiz turist Tatil dönemlerinde	Bilinçli turist Farklı dönemlerde
Gelişme Stratejisi	Plansız Projeye dayalı Yeni yapılaşma Yabancı yatırımcı	Planlı İçeriğe bağlı Yeniden kullanım Yerel yatırımcı

1980 sonrası alternatif turizm gibi yeni turizm pazar stratejilerine ihtiyaç duyulması turistlerin ihtiyaç ve taleplerindeki değişimler nedeniyle gerçekleşmiştir. Birçok insan alternatif turist olarak tanımlanabilmektedir.

Alternatif turistlerin genel özellikleri şöyle sıralanabilir;

- Daha önce kimsenin ayak basmadığı yerlere giden,
- Macerayı seven,
- Monoton günlük yaşamlarını bir süre unutmak isteyen,
- Yerel halk ile ilişki kurmayı seven,
- Turistik altyapı talepleri fazla olmayan,
- Gezi öncesi ve sırasında bilgi alan,
- Yalnız ya da küçük gruplar ile seyahat eden,
- Genellikle iyi eğitim görmüş,
- Belirli bir gelir seviyesine sahiptir.

Alternatif turizm, çevre koruma ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ile kırsal kalkınma sağlanabilir. Ancak turizme getirilen alternatif yaklaşımların her zaman yararlı olmadığı, çevresel ve kültürel hassasiyet ve uygunluk taşımadığı belirtilmektedir. Kontrolsüz, plansız ve yönetimsiz bir şekilde yarardan çok zarar getireceği bilinmelidir.

2.2.2. Ekoturizm

Turizmin bir çok çeşidinin çevre üzerine olumsuz etkiler yarattığı gerçeğinden hareketle, bir takım farklı turizm arayışı içine girilmiştir. Çevresel değerlerin kaynak olarak kullanıldığı turizm sektöründe, özellikle çevre üzerindeki olumsuz etkilere karşı alternatif olarak şekillenen sürdürülebilirlik yaklaşımlarından biri de ekoturizmdir.

Ekoturizm fikri insanların doğaya karşı olan merak ve ilgilerinin birleşmesi sonucu oluşan potansiyel faydanın, fark edilmesi ile ortaya çıkmıştır. Yaban yaşamını, habitatların bilinçsizce kullanımı nedeniyle oluşabilecek ileri derecede doğa zararlanmasından korumanın bir yolu olarak karşımıza çıkmaktadır. Koruma-kullanma dengesi ile yakın ilişkiindedir.

Ekoturizm kavramının çıkış noktasına ilişkin literatür verileri farklıdır. Örneğin Orams (1995) ve Hvenegaard (1994) tarafından 1980'lerde kavramın ortaya çıktığı, Higgins (1996) tarafından ise 1970'lerde ortaya çıktığı belirtilmektedir. 1980'lerin başında bu kavramı ilk kez Lascrain tarafından ortaya atılmıştır. Bu kavram, bozulmamış doğal alanlara belirli bilimsel amaçlar ile ve manzara seyri, yaban hayatı ve doğal bitki örtüsünden keyif almak için yapılan seyahat olarak tanımlanmıştır. Bu tanım ilk olarak 1983'de yapılmıştır. Ekoturizm kavramı literatür değerlendirildiğinde, 1965'lerde Hetzer'in turistler çevre ve kültürler arasındaki etkileşimleri konu alan çalışması ile karşılaşılmaktadır. Hetzer daha sorumlu bir turizm için dört ana husus ortaya koymaktadır. Minimum çevresel etki, yerel kültüre minimum etki ve maksimum saygı, yerel ekonomi için maksimum fayda ve turistlerin maksimum deneyim kazanması olarak özetlemektedir. Hetzer (1997)'a göre ekogelişme kavramı, gelişmeye karşı toplumun bazı kesimlerini ve hükümetlerin kayıtsız yaklaşımları sonucu gelişim göstermiştir. Nelson (1994) da gelişmenin 1960 ve 1970'lerin başında araştırmacıların doğal kaynaklar üzerinde uygun olmayan kullanımları farketmeleri ile başladığını belirtmektedir (Blamey 2001).

Ekoturizm kavramının uluslararası kabulünden önce, benzer amaçlarla çeşitli aktivite ve turlar yapılmıştır. Blangy ve Nielson (1993) tarafından Amerika Doğa Tarihi Müzesi Seyahat Birimi tarafından 1953'den beri doğa tarihi araştırmaları için turlar düzenlendiği belirtilmektedir (Blamey 2001).

Ekoturizmin evrimsel gelişmesinde diğer örnekleri ise Afrika yaban hayatına dayalı yapılan geziler oluşturmaktadır (Fennell 1999).

Ekoturizm, tanımının içerdiği karışıklıklar yanı sıra çeşitli ülkelerde, alternatif aktivitelere de yer verilmesi nedeniyle bugün hala farklı araştırmacılar tarafından turizmin farklı çeşitleri altında sınıflandırılabilir. Ekoturizmin alternatif turizm kapsamında olması, sorumluluk duygusu içermesi, sürdürülebilirliği v.b özellikleri hala tartışılmaktadır. Kitle turizmine alternatif olarak geliştirildiği bir gerçektir. Bu gerçeğe hareketle alternatif turizm kapsamına dahil edilmektedir. Ekolojik ve sosyo-kültürel bütünlük, sorumluluk ve sürdürülebilirlik ekoturizmi ürün olarak kalitesini belirlemektedir.

Antik felsefenin ilk dönemlerinde yaşayan Herodot (MÖ 484-424)'un ilk doğa turisti olduğu ve bu dönemin doğa seyahatlerinin başlangıç dönemi olarak kabul edildiği bilinmektedir. Yoğun olarak Karadeniz, Mısır, Güney İtalya, Yunanistan ve Ege Denizi'ne yaptığı gezilerde aldığı notlarda sadece tarihle değil gittiği yerlerin coğrafyası, doğası, tarihi anıtları ile ilgilendiği anlaşılmaktadır. Aristo da doğa turizmi ile ilgilenmiştir. M.Ö 347'de Ege Denizi'nde Midilli (*Lesbos*) adalarında yaşadığı ve buradaki denizaltı faunası ile ilgili çalışmalarda bulunduğu bilinmektedir. Daha sonraki dönemlerde Marco Polo, İbni Batuta, Bernardinone Shagun, Joseph de Acosta ve Eusebio Kino 'nun gerçekleştirdikleri keşifler yeni yaklaşımları da beraberinde getirmiştir (Blamey 2001).

Daha yakın tarihte, araştırmacı ve gezginler Charles de la Condomine, James Cook, Alexander von Humboldt, Louis-Antine de Bouganville, Charles Darwin, Jon L. Stephens, Henry Bates, Alfred Russell Wallace, David Livingstone, Sen Hedin ve Carl Lumholtz keşfetmek amacıyla uzaklara seyahat etmişler, farklı kültür, peyzaj ve yaşam birimlerini tanıtır incelemelerde bulunmuşlardır. Bu kişilerin bireysel olarak ve çeşitli güçlükler ile gerçekleştirdikleri geziler bir anlamda doğa turizm olarak kabul edilmektedir (Blamey 2001).

Bugünkü anlamı ile doğa turizmi ise 19. yüzyılda gelişme göstermiştir. Bu süreçte milli park kavramı yaratılarak önemli alanlar korunmaya çalışılmıştır. 1872'de ABD'de Yellowstone Parkı ve 1885'de Kanada Bantt Parkı ve Niagara Şelalesi, doğal alanları koruma amaçlı, mili park olarak düzenlenmişlerdir. Dünya çapında binlerce koruma

alanı vardır. 1970'den beri koruma alanlarının sayısı % 185 artmıştır. 2003 yılı itibariyle dünya ölçeğinde koruma alanlarının kapladığı alan ise 926.349.646 km² ' dir (Banerjee *et al.* 2003).

20.yüzyıl ortalarına doğru teknolojik gelişmelerle iletişim ve ulaşım olanakları insanların uzak ülkelere seyahat etme olanaklarını kolaylaştırmıştır. Bu yüzyılda ilk tur organizasyonları da gelişmeye başlamıştır. Özellikle Avrupa'da kaleler, katedraller, müzeler, bahçeler, dağlık alanlar ve gastronomi üzerine turlar popülerite kazanmıştır (Lascurain 1996).

II. Dünya Savaşı sonrası turizm sektörü dünyada patlamıştır. 15. ve 16. yüzyıllarda, eğlence amaçlı seyahat ettikleri yabancı ülkelerde sorumsuz davranış sergileyen turistler için “**çirkin turist**” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu durum kitle turizminin bir sonucu olarak görülmüştür. 20.yüzyılda tamamen yayılan kitle turizmine karşıt olarak gelişen farklı turizm hareketleri başlamıştır. Sivil toplum örgütleri, hükümetler ile yapılan lobiler ile çevrenin turist için değil, ekosistemler bütünlüğü içerisinde düşünülmesi ve korunması gerektiği bilincini oluşturulmuştur. Bu dönemde Amerika'da gelişen köpek balığı izleme aktivitesinin köpek balığı popülasyonunda önemli azalmalara neden olduğuna dikkatlerin çekilmesi üzerine 1966'da koruma altına alınan türler belirlenmiştir. Bu dönemde “**ekoturist**” kavramının doğduğu bilinmektedir (Lascurain 1996). Bu çalışmaları 1977'de Kenya'da avcılığın yasaklanması, 1978'de ise Miller tarafından yürütülen Latin Amerika'da milli park planlamasına ilişkin çalışmalar takip etmiştir.

Fennel (1998)'a göre 1970'lerin ortalarından 1980 başlarına doğru Kanada Hükümeti tarafından gerçekleştirilen “**ekotur**” uygulamaları da gelişmelerden bir diğeridir. Ekoturlar Trans-Kanada Karayolu çevresinde ve karayolu boyunca yer alan farklı ekolojik zonları temel alacak şekilde 1976'da geliştirilmiş bir uygulamadır. Eko-zon kavramının ortaya çıktığı bu uygulama, 1990'larda ekoturizm kavramı kapsamında yer alan sürdürülebilirlik, düşük etki, kırsal kalkınma ve felsefik yaklaşımların olmadığı bir dönemde oldukça önemli bulunmaktadır. Ekoturlar Kanada Ormancılık Hizmetleri tarafından hazırlanmıştır. Amacı, ülkeyi karayolu ile geçerken peyzajın özelliklerini,

güzelliklerini ziyaretçiye sunmaktır. Hem kültürel hem de doğal özellikler tanımlanarak değerlendirilmiştir. Karayolu güzergahı boyunca peyzaj ana sınıflara ya da eko-zonlara ayrılmıştır. Her bir zon ayrı olarak içerdikleri ilgi çekici özellikler kodlandırılarak haritalar hazırlanmıştır. Bazı özellikler araç içerisinde seyahat sırasında algılanırken bazıları için özellikle mola verilmesi önerilmektedir. İlgi çekici noktalar arasındaki mesafeler km olarak belirtilmiştir (Lascurain 1996).

1980'lerin başında yağmur ormanları ve mercan kayalıkları birçok bilim adamının ilgisini çekmiş, bölgede incelemeler yapmak üzere giden ziyaretçiler bu bölgelere hareket kazandırmıştır. Bu hareket daha sonra Ekvador ve Costa Rica'da da yayılmıştır. Uluslararası doğaya dayalı turizm sektörü 1980'lerde uzaklara seyahat ilgisi ve çevreye yönelik ile artmaya başlamıştır. Girişimciler, çok geçmeden bu doğal alanlara düzenledikleri gezilerde yerel halkın sektörün gelişme sürecine katılımlarını sağlamışlardır (Cater and Lowman 1994).

Ekoturizm 1970 ve 1980'lerdeki çevresel hareketler ile gelişmiştir. Artan çevre duyarlılığı kitle turizmine karşı memnuniyetsizlik yaratırken alternatif olarak doğaya dayalı deneyimlere karşı talebi artırmıştır. Aynı zamanda, az gelişmiş ülkeler doğaya dayalı turizmin döviz kazandırdığını ve tarımsal faaliyetlere göre kaynakların kullanımının daha az zararlı olduğunu farketmişlerdir. 1980'lerin ortalarında bu ülkelerin bazıları ekoturizm ile hem koruma hem de kalkınma hedeflerini gerçekleştirdiklerini belirtmektedirler.

Ekoturizm son yıllarda büyük bir ilgi ile dikkatleri üzerine çekmektedir. Sadece kitle turizmine alternatif olarak değil ayrıca ekonomik kalkınma ve çevre koruma anlamı da taşımaktadır. Aslında pazarda yeniden etiketlendirme yapılarak doğal ve kültürel özellikler ürün olarak pazarlanmaktadır. Bunun nedeni, başında veya içinde "eko" kelime eki bulunan ürünlerin daha fazla ilgi çekmesi ve daha iyi ve kolay pazar bulması olarak belirtilmektedir.

Turizm nedeni ile kültürel değerler, yerel halk, yerel ekonomiler zarar görüyorsa bu ekoturizm değildir. Doğru olarak uygulanan ekoturizm iyi bir çevre koruma aracı olarak görülmektedir.

Günümüzde en hızlı gelişen turizm sektörü ekoturizmdir. Ekoturizm özellikle üçüncü dünya ülkeleri için giderek büyüyen bir turizm kolu olmuştur. Dünya Yaban Hayatı Derneği (WWF)'ne göre 1988'de gelişmekte olan ülkeler 55 milyar dolar turizmden gelir elde etmiş, bunun 12 milyar doları ekoturizmden sağlanmıştır. EIU dünya ekoturizm pazarını 1989'da 10 milyar dolar olarak belirlemiş, 1990'da ise Kanada Yaban Hayatı Birimi bu rakamın 200 milyar dolara ulaştığını öne sürmüştür (Cater and Lowman 1994). 1993'de Dünya Turizm Örgütü (WTO) tahminlerine göre doğa turizmi uluslararası turizm harcamalarının % 7'sini oluşturmaktadır. Yıllık toplam turizmden elde edilen gelir 3 trilyon dolar ve istihdam edilen kişi sayısı ise 212 milyon'dur (Banerjee *et al.* 2003).

Konu ile ilgili standartların oluşumu sağlanamamıştır. Bu süreci hızlandırmak için 2002 yılı TIES tarafından Ekoturizm Yılı olarak ilan edilmiştir. Bu kapsamda birçok toplantı düzenlenmiştir. UNEP ile birlikte Orta Amerika, Güney Amerika, Güneydoğu Asya, Doğu Afrika ve Arktik Bölgede altı bölgesel toplantı düzenlenmiştir.

2.2.2.1. Ekoturizmin tanımı ve ilkeleri

Ekoturizmin kavramsal olarak ortaya çıkışı (1) kitle turizminin negatif etkilerine tepki olarak ve (2) doğal çevrelere dayalı turizm talebinin gelişmesi ile (3) koruma ve sürdürülebilirlik prensiplerinin artarak kabul görmesi nedenleri ile olmuştur.

Resmi olarak ilk ekoturizm tanımı 1987'de Lascurain tarafından bozulmamış ve kirletilmemiş doğal alanlara bilimsel çalışmalarda bulunmak, manzara seyretmek, doğal bitki ve hayvan varlığını izlemek yanında bu alanlarda yer alan mevcut ya da geçmiş zamandaki kültürel özelliklerden zevk almak amaçları ile yapılan seyahat olarak tanımlanmaktadır. Lascurain (1987) ya da Boo (1990) tarafından yapılan tanımlarda

turistler tarafından doğal alanlarda yapılan deneyim olarak vurgulanırken yeni tanımlar kırsal kalkınma kapsamı ile birleştirilen çeşitli prensipler üzerinde durmaktadır (Blamey 2001).

Sürdürülebilir ekoturizm kapsamında doğaya dayalı turizm eğitimin önemli olduğu belirtilerek ekoturizme etik bir kapsam yüklemektedir. Bu nitelik önceki tanımlarda açık olarak anlaşılmamakta ancak son yıllarda net bir şekilde belirtilmektedir. Doğaya dayalı turizm prensipli ve korumacı kaynak yönetimi yaklaşımlarının uygulanması ile uzun vadede sürdürülebilir bir özellik kazanmaktadır. Ekoturizmin bileşenleri ise:

- Doğal çevre,
- Ekolojik ve kültürel sürdürülebilirlik,
- Eğitim,
- Yerel düzeydeki ekonomik faydalardır.

Doğal alanların korunması, eğitim, ekonomik kazanç, kaliteli turizm ve yerel halkın katılımı ekoturizmin en temel işlevlerindedir.

Dünya Koruma Birliği (IUCN)'ne göre ekoturizm “yörece müdahale görmemiş alanlarda doğal ve kültürel değerlerin zevkini yaşamak amacıyla yapılan ve korumayı teşvik edici, yerel halkın sosyo ekonomik yaşantısına katkı sağlayıcı, ziyaretçi etkisi düşük, çevresel açıdan sorumluluk duygusu içinde yapılan bir turizm anlayışı” olarak tanımlanmaktadır.

Uluslararası Ekoturizm Derneği (TIES) ekoturizmi “doğayı koruyan, yerel halkın refahına katkıda bulunan ve bir sorumluluk duygusu içinde doğal alanlara yapılan seyahat türü” olarak tanımlamaktadır.

Avusturalya Ekoturizm Birliği (1992) ekoturizmi “çevreyi ve kültürü tanıma, değerini anlama ve korumayı öngören ekolojik sürdürülebilir turizm” olarak tanımlamaktadır.

Avusturalya Ulusal Ekoturizm Stratejisi (1994)'e göre ise ekoturizm “doğal çevrenin yorumlanması ve eğitimini kapsayan ve ekolojik olarak sürdürülebilir bir şekilde yönetilen doğaya dayalı turizm” dir.

Farklı tanımlara rağmen ekoturizmi karakterize edebilecek bazı ortak noktalar şunlardır:

- Turizm aktivitelerinin nispeten ya da hiç zarar görmemiş ulaşılabilir doğal alanlarda yapılması,
- Turizm aktivitelerinin olumsuz etkilerinin minimize edilmesi,
- Doğal ve kültürel mirasın korunması,
- Yerel halkın ve yerel yönetimlerin sürece katılımının sağlanması,
- Politik önceliklerin değişmesi ile doğa korumayı geliştirmek ve iyileştirmek için turizmin bir araç olarak kullanılması,
- Yerel halk için iş imkanlarının yaratılması,
- Sürdürülebilir kalkınma için katkı sağlaması,

Dünya Turizm Örgütüne göre ekoturizmin amacı;

- Turizmin doğal ve kültürel mirasa verdiği zararın en alt düzeye indirilmesi,
- Turistlere ve yerel halka doğal ve sosyo-kültürel çevrenin korunmasına yönelik eğitim verilmesi,
- Turizmin yerel halkın ihtiyaçlarını karşılayan, yerel yönetim ve halkla işbirliği içinde gelişen sorumlu bir ticaret olarak özendirilmesinin sağlanması,
- Koruma kapsamındaki (doğal ve sosyo-kültürel) alanların yönetim için kaynak ayrılması,
- Turizmin negatif etkisinin en alt düzeye indirilmesi amacıyla sosyo-kültürel ve doğal çevreye yönelik uzun vadeli takip ve değerlendirme programlarının desteklenmesi,

- Turizmin yerel halkın geçimine katkıda bulunmasını sağlayacak şekilde geliştirilmesinin sağlanması,
- Çevreyle uyumlu, doğal ve geleneksel sosyo-kültürel yaşamla iç içe geçen, yöresel bitki örtüsünü ve yaban hayatını koruyan turizmin alt yapı yatırımlarının gerçekleştirilmesidir.

Ekoturizmin temelinde sürdürülebilirlik vardır. Kısa zamanda gelişen ekoturizm uygulamalarında ön plana çıkan kaynakların sürdürülebilir şekilde kullanımı, yerel halk ve çevreye olan saygı ve sorumluluk, turizmin geleceği için bu modelin önemini artırmış ve gerekli kılmıştır.

Ekoturizm ilkeleri;

- Turizm aktivitelerinin çevre ve kültürel değerler ile uyumu sağlanmalı, turistlerin ihtiyaçlarını karşılamaktan çok çevrenin ve yerel halkın kültürüne saygı gösterilmelidir,
- Yerel halkın ekonomik çıkarları düşünülmelidir,
- Çevresel ve kültürel ilginin sağlanması gereklidir, kültürel alışverişi ve biyolojik çeşitliliğin korunması desteklenmelidir.
- Kaynakların tüketilmeden çevresel bir bilinç ile geliştirilmesi,
- Kaynaklara, yerel halka ve turizm sektörüne uzun vadede fayda sağlanması,
- Turistlere doğrudan (aracısız), katılımcı ve bilgi verici deneyimler sağlanması,
- Ekolojik sürdürülebilir turizmin en iyi örneğinin sunulması,
- Ziyaretçilerin hassas doğal ve kültürel çevreleri gezerken negatif etkilerini en aza indirecek şekilde hazırlanması,
- Ziyaretçilerin karşılaşacakları yerel kültür, doğal bitki örtüsü ve fauna için önceden hazırlanması,
- Ziyaretçilerin doğal ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak için bilgi verilerek, uygulamalı olarak düzeltici davranışların sergilenmesi

- Ziyaretçilerin beklentilerinin karşılanması,
 - Yerel halk, yerel yöneticiler, sivil toplum örgütleri, turizm sektör temsilcileri ve turistlerden oluşan ekip için seyahat öncesi, süresince ve sonrasında eğitim çalışmalarının yapılması, ekip içerisinde işbirliği ve uyumun sağlanması, ekip tarafından doğal ve kültürel çevreye karşı dürüst ve ahlaklı davranışlar gösterilmesi ve kaynakların gerçek değerlerinin bütün ekip tarafından kabul edilmesinin sağlanması,
 - Olumsuz etkileri azaltmak için küçük gruplar halinde iyi ve deneyimli liderler eşliğinde seyahatlerin düzenlenmesi,
 - Doğal alanların korunmasına katkı sağlanması,
 - Kaynak yönetimi kapsamında kaynakların tanınması ve sınırlarının belirlenmesi,
 - Doğal ve kültürel çevre üzerindeki olumsuz etkileri azaltmak için yönetici, personel ve işverenlerin yasal düzenlemeleri çok iyi bilmesinin ve kabul edilmesinin sağlanması,
 - Çevre duyarlı konaklama imkanlarının yaratılması,
 - Beklentilerin gerçekleşmesi için pazarlama imkanlarının yaratılması,
- olarak sıralanabilir.

2.2.2.2. Ekoturizmin bazı turizm çeşitleri ile ilişkisi

Turizm sektörünü; kültürel turizm, kırsal turizm, iş turizmi, sağlık turizmi olarak sınıflandıırırsak ekoturizm ve macera turizminin, doğa turizminin bileşeni olduğu söylenebilir. Ancak ekoturizmin kırsal ve kültürel turizme macera turizminden çok daha yakın ve bağlantılı olduğunu belirtmek gerekmektedir (Cater and Lowman 1994).

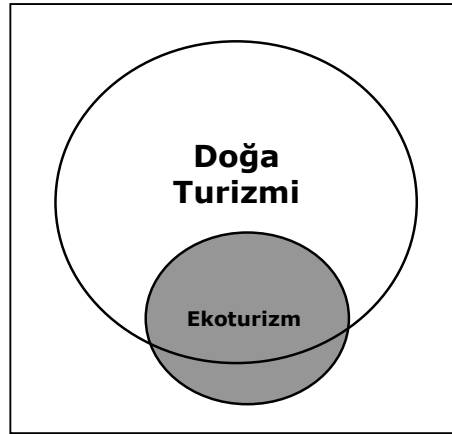
Ekoturizm terimi 1980'lerin ortalarından beri kullanılmaktadır ve bu süre boyunca birçok ilişkili terim geliştirilmiştir. Bunlar, doğaya dayalı turizm, macera turizmi, alternatif turizm, tüketmeyen turizm, sürdürülebilir turizm, v.b terimler olup genellikle ekoturizmin eş anlamlıları olarak kullanılmıştır. Turizm gelişmesini engelleyerek turizm çeşitlerini bazen ayırmada bu terimler anlamsal karışıklığa neden olmaktadır. Aynı

zamanda ekoturizm ile kitle turizm ve 3S turizmi (Sea;deniz, Sand;kum, Sun;güneş) ile karşı karşıya gelmiştir (Weaver 2001).

Bu bölümde 1980'lerden beri gelişen bu kavramlara çeşitli perspektiflerden bakılarak ve ekoturizm ile ilişkilerini çeşitli grafikler ile ortaya koyulmaktadır.

▪ **Ekoturizmin doğaya dayalı turizm ile ilişkisi**

Ekoturizm literatürde genellikle doğaya dayalı, doğaya yönelik veya doğa turizmi ile ayırt edilmesi olanaksız olarak tanımlanmaktadır. Ziffer (1989) ise ikisi arasındaki farklılıkları bir dizi sürdürülebilirlik değerlerine bağlı olduğunu savunmuştur. Bu görüşe karşı olarak Ingham ve Durst (1987)'a göre doğaya dayalı turizm bir alanın doğal kaynaklarını kullanmak kapsamında basit serbest zaman gezisi olarak değerlendirilmiştir. Günümüzde bu fark daha belirginleşmiştir. Fennell 1999 ekoturizmi doğa turizminin içerisinde yer alan bir bileşen olarak kabul etmektedir. Goodwin (1999), 3S turizmi ve macera turizmini ekoturizm-doğa turizmi içerisine yerleştirmektedir (Weaver 2001).

Şekil 2.1. Doğa turizmi ve ekoturizm (Weaver 2001)

Şekil 2.1'de görüldüğü gibi ekoturizm doğa turizminin bir alt kümesidir. Ekoturizmin tamamen bu kategori altına alınmamasının nedeni kültürel çekiciliklerin ekoturizmin

diğer bileşenlerinden birisi olmasıdır. Ekoturizm tanımlarında da yerel kültüre saygı duymak yer almaktadır.

- **Ekoturizmin macera turizmi ile ilişkisi**

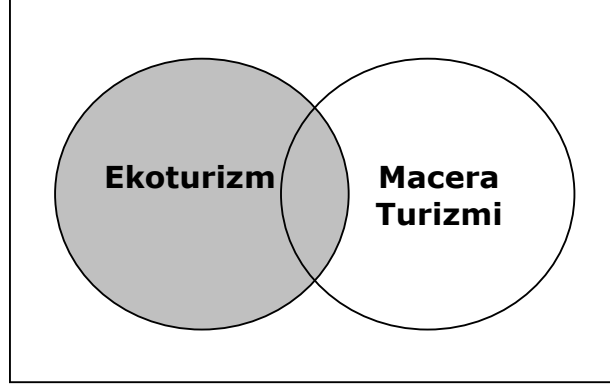
Turizm yaklaşımları incelendiğinde macera turizmi ile doğal mekanlar arasında kaçınılmaz bir ilişki olduğu belirtilmektedir. Doğaya dayalı macera turizm aktiviteleri arasında, rafting, yaban ortamlarında gezinti, serbest paraşütçülük (*sky diving*), su kayağı, mağaracılık, orientering, dağ tırmanışları, dalma yer almaktadır. Bu noktada macera turizmi ile ekoturizm arasındaki tek ortak faktör doğal ortamlarda gerçekleştirilmeleridir.

Kanada Turizm Komisyonu, doğa izleme ve yaban hayatı izleme aktivitelerini macera turizmi kapsamına almaktadır. Ancak genellikle macera turizmi üç kriter ile ekoturizmden ayrılmaktadır. Turizm deneyiminde risk elemanının bulunması, turistin yüksek seviyede fiziksel çaba göstermesi, başarılı bir deneyim için turistin belirli yeteneklere sahip olması olarak özetlenebilir (Weaver 2001).

Macera turizmi kapsamında dik yamaçlarda, yaban ortamlarında hızlı akan sularda gerçekleştirilen aktivitelerde kişisel olarak heyecan duymak, risk almak gibi deneyimler yaşanmakta, bilimsel olarak aktivitelerin yapıldığı alanlar katılımcıları ilgilendirmemektedir. Benzer olarak ekoturistlerde doğal bir çekicilik ile karşılaştıklarında çeşitli riskler almak durumunda kalmak isteyebilmektedirler. Örneğin bozulmamış bir habitat bulmak ya da bir dağ ekosisteminde ender bir kuş türü incelemek için ekoturistler de çeşitli riskleri almak durumunda kalabilmektedirler (Weaver 2001).

Şekil 2.2’de görüldüğü gibi macera turizm ile ekoturizm arasında küçük bir alanda kesişme vardır. Bu durum ekoturizm içinde hedeflere ulaşmak için bir çaba ve riskin gerekebileceği gerçeğinden ortaya çıkmaktadır. Bütün ekoturizm aktiviteleri içinde çok küçük bir bölüm bu duruma dahil edilebilir.

Minumum risk içeren yumuşak macera turizmi ile ekoturizm etkileşiminde çakışan alan daha fazla olacaktır (Weaver 2001).

Şekil 2.2. Macera turizmi ve ekoturizm (Weaver 2001)

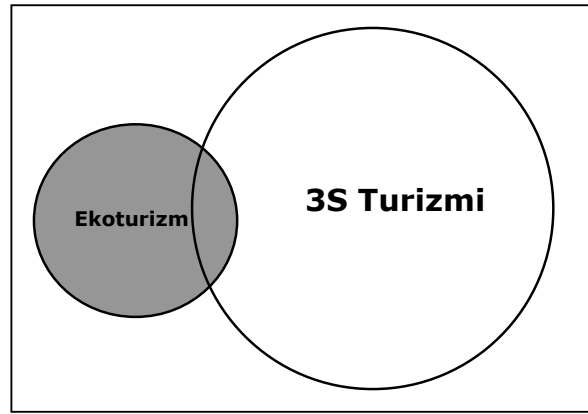
Ekoturizm, kültürel turizm, macera turizmi ve doğa turizmi arasındaki ilişkiler literatürde farklı şekillerde ele alınmıştır. Ekoturizmin farklı bir turizm şekli olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirten Fennell (1999) **Macera** (*Adventure*), **Kültür** (*Culture*) ve **Ekoturizm**'den (*Ecotourism*) oluşan bu üçlü bileşimi **ACE** olarak tanımlamaktadır. Ancak bazı uygulamacılar ve pazar uzmanları bu terimlerin tamamını ekoturizm olarak kabul ettiklerini belirtmektedirler. Bir çok durumda bu üç bileşeni birbirinden ayırmak hemen hemen imkansızdır. Turistler eş zamanlı olarak bu aktivitelerde bulunabilmektedir. Bu bileşenlerin sentezi olarak kabul edilen ekoturizmi anlamak tüketiciler için daha kolay olmaktadır.

Diğer bir tanımlama ise Buckley (1999) tarafından **Doğa** (*Nature*), **Ekoturizm** (*Ecotourism*), **Macera** (*Adventure*) turizm çeşitlerini birleştirilip **NEAT** olarak yapılmaktadır (Weaver 2001).

▪ **Ekoturizmin 3S (Deniz, Kum, Güneş) turizmi ile ilişkisi**

Deniz, kum ve güneş gibi doğal kaynaklara dayalı olan 3S turizmi doğa turizmi içerisinde yer almaktadır. Kitle turizmi ile bağlantılı olmasına rağmen ekoturizm ile az da olsa bir ilişkisi vardır. Görünen bu uyumsuzluğa rağmen iki turizm çeşidinin kesiştiği bir küme aktivite vardır. Bunlar; dalış, serbest dalış, denizaltı turları ve diğer deniz altı

gözlemlerine dayalı bazı aktiviteler olarak sıralanabilir. Bu tür aktiviteler genellikle 3S turları kapsamında gerçekleştirilmektedir. Denizaltına ilişkin gözlemler ve sürdürülebilirlik ilkesi ile yapılan bu aktiviteler ekoturizm tanımı içerisinde kabul edilmektedir. Ekoturizm ile bağlantısı dalış aktivitesi çerçevesinde sınırlandırılmakta, zıpkın ile avlanma gibi birçok rekreasyonel alanda yasaklanan aktiviteler fauna için zararlı olduğu için kapsam dışında tutulmaktadır. Dalgıçlık sektöründe ise temel yaklaşım, tüketmeyen aktivitelerle yer vermektir, işte bu noktada ekoturizm ile örtüşme sağlanmaktadır. Şekil 2.3’de görülen kesişme ekoturizm kapsamındaki dalgıçlık aktiviteleri ile ortaya çıkmaktadır (Weaver 2001).

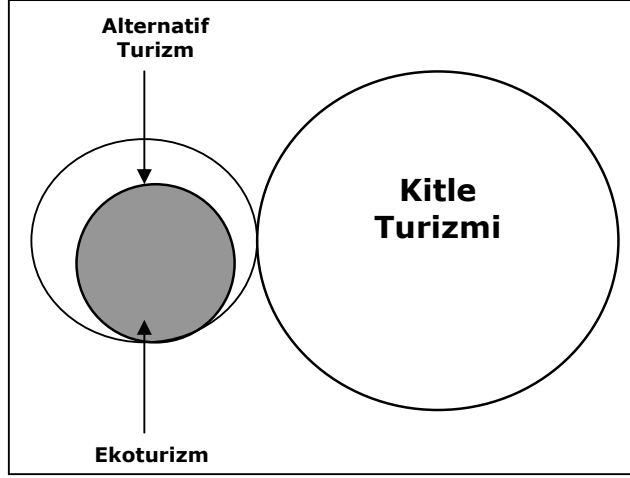
Şekil 2.3. 3S turizmi ve ekoturizm (Weaver 2001)

▪ **Ekoturizmin sürdürülebilir, alternatif ve kitle turizmi ile ilişkisi**

Turizm literatüründe ekoturizmin kültürel çekiciliklerden çok doğal çekicilikler üzerinde duran alternatif turizm şekillerinden birisi olduğu kabul edilmektedir.

II.Dünya Savaşı sonrası turizm birçok ülke için ekonomik fayda sağlayacağı düşüncesi ile desteklenmiştir. Kitle turizminin hızla gelişmesi bu bakış açısı ile görmezlikten gelinmiştir. 1970’lerde kitle turizminin olumsuz etkileri nedeni ile önlemler alınmaya başlanmıştır. Bu süreçte, mantıksal bir çerçeve oluşturulmuş, 1980’lerin başında uygulama çalışmalarına başlanmış, kitle turizmine alternatif olarak sunulan alternatif turizm kapsamı tanıtılmaktadır. Bu iki turizm şekli arasındaki ilişki alternatif turizm için “iyi”, kitle turizmi için “kötü” betimlemeleri yapılarak açıklanmaktadır (Weaver 2001).

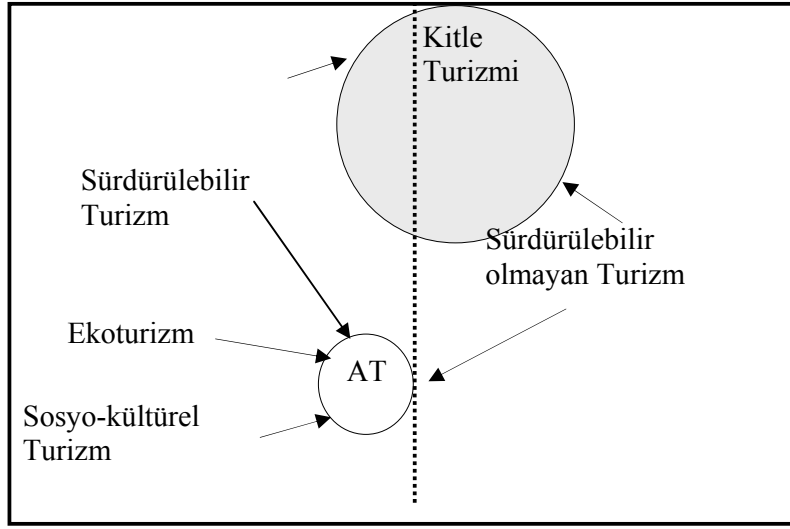
Şekil 2.4’de görüldüğü gibi iki alternatif ve kitle turizmleri birbirleri ile kesişmemekte, zıt iki kutup olarak görülmektedir.

Şekil 2.4. Alternatif turizm, kitle turizmi ve ekoturizm (Weaver 2001)

1980’lerden bu yana sürdürülebilir turizm, ekoturizm ve alternatif turizm türlerine göre daha fazla tartışılmıştır. Sürdürülebilir turizmin uzun vadede çevresel, sosyal, ekonomik bir tehdit olmayacağı savunulmuştur. Bu durum hala geçerliliğini korumaktadır. Bu zamana kadar kimse bu prensip karşısında olmadığı için turizm için de önemli bir yere sahiptir. Başlangıçta sürdürülebilir turizm alternatif turizm ile eşdeğerdir. Ekoturizm alternatif turizminin bir alt kümesi olduğu gibi sürdürülebilir turizmin de alt kümesi durumundadır (Weaver 2001).

Yukarıdaki betimlemelerden anlaşılacağı gibi, sürdürülebilir turizm, ekoturizm ve alternatif turizm birbiriyle yakın bağı olan turizm türleridir. Özellikle 1992’deki Rio Zirvesinin sunduğu kuramsal çerçeveden hareket edildiğinde her turizm türü sürdürülebilir veya sürdürülebilir olmayan olarak ayırt edilebilmektedir. Fakat ikisi arasında kesin ayırıcı bir çizgi yoktur (Şekil 2.5).

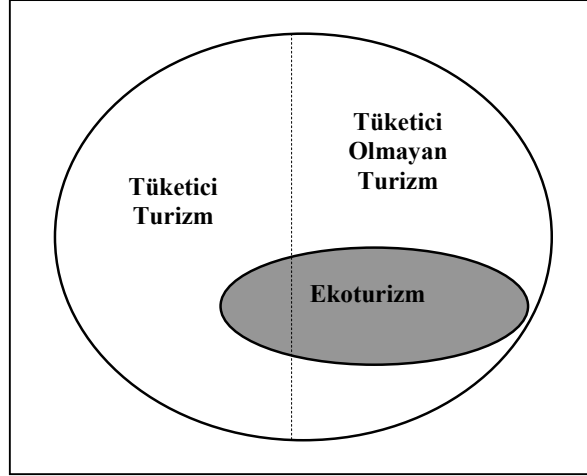
Şekil 2.5. Sürdürülebilirlik, kitle turizmi, alternatif turizm ve ekoturizm arasında algılanan ilişki (Erdoğan 2005)

Hatta bazı görüşlere göre kitle turizmi ile sürdürülebilirlik arasında doğasından kaynaklanan hiç bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Pratikte turizm sektörü gittikçe artan çevre ve sosyal bilinç duygusuyla güdülenen turizm pazarının talebine cevap olarak sürdürülebilirliğe doğru kaymaktadır. Bu yorumun yanında, sürdürülebilirliğe doğru kaymanın aslında temel nedeninin çevre ve sosyal bilinç duygusuyla güdülenme olmadığı, sürdürülebilirliğin uluslararası pazarı genişletme ve alışılmış yer ve faaliyetlere yenilerini ekleyerek yeni talepler yaratıp kar alanları açma olduğu görüşleri de sunulmaktadır. Gerçek muhtemelen bu iki görüşün arasında bir yerde durmaktadır (Erdoğan 2005).

▪ Ekoturizmin tüketici ve tüketici olmayan turizm ile ilişkisi

Tüketici olmayan turizm pazara deneyimler sunan aktivitelerden oluşmaktadır. Tüketici turizm ise elle tutulur, hissedilir ürünleri pazara sunmaktadır. Avlanma, balıkçılık, gibi aktiviteler tüketici turizm kapsamında, kuş izleme gibi ekoturizm aktiviteleri ise deneyim olarak kazanılan tüketici olmayan aktivitelerdir. Ancak genel turizm içinde küçük bir alan kaplayan ekoturizmin büyük bir kısmı tüketici olmayan turizm kapsamındadır. Küçük de olsa bir kısmı da tüketici turizme dahil olmaktadır. Ekoturizm aktiviteleri birer deneyim olmakla beraber bazı ürünlerin tüketilmesine de neden

olmaktadır. Kuş ya da yaban hayatı izlemek için ulaşımın sağlandığı araçların yakıtları, bitki örtüsünün tahrip edilmesi, erozyon gibi istenmeyen çevresel etkiler bu duruma örnek olarak verilebilirler (Weaver 2001).

Şekil 2.6. Tüketici olmayan ve tüketici turizm ile ekoturizm (Weaver 2001)

2.2.2.3. Ekoturizm aktiviteleri ve ekoturist profili

Ekoturistleri cezbeden birçok faktör vardır. Bunları tanımak ve ekoturistler için potansiyellerini ortaya koymak çok önemlidir. Bitkiler, hayvanlar, jeoloji, olağanüstü özellikler, tarih ve kültür akla ilk gelen ve en önemli faktörlerdendir (Sinclair 2005).

- Bütün bitkiler küçük ya da büyük, otsu ya da odunsu, ekoturistleri cezbeder ve önemli olan bu bitkilerin önemli özelliklerinin belirtilmesidir
- Yaban hayatı, her zaman ilgi çekici olmuştur. Büyük ve vahşi hayvanlar bazen ürkütücü olsa da ilgi çekicidir. Sinclair (2005), safari gezileri sırasında gece boyunca yaban arılarının seslerini dinlemek için ağaç gövdesine kulağını dayayan bir turistten, örümceklerin çıkmasını bekleyenlerden bahsetmektedir
- Jeolojik açıdan ekoturistleri özellikle volkanlar ve mağaralar cezbetmektedir. Toprak çeşitleri, değişik kayalar, erozyon ve diğer faktörler ile yeryüzünün şekillenmesi örneğin buzullar ilgi çekicidir.
- Olağanüstü özellikler; şelaleler, göller, ormanlık alanlar, kayalıklar, mercan kayalıkları, ilginç dağ manzaraları, ilginç vahşi hayvanlar, ya da çiçekler v.b. özellikler bütün turistler için cezbedicidir. Ancak ekoturistler bu özelliklerin

bulunduğu alanlara kalabalık olmadığı zamanlarda gitmek isterler bunun için de en uygun zamanı kollarlar.

- Önemli tarihi olayların gerçekleştiği alanlardır ve hikayeleri, efsaneleri, destanlar ekoturistler için cezbedicidir.
- Otantik, geleneksel kültür ve yaşam şekli ekoturistler için çok önemli bir çekiciliktir. Kültürel çekicilikleri, ekoturistler için şu şekilde sıralamak mümkündür;
 - Gelenek ve görenekler,
 - Dini inanışlar,
 - Geleneksel sanat ve el sanatları,
 - Önemli günler,
 - Geleneksel müzik ve danslar,
 - Geleneksel tedavi yöntemleri, bitkisel ilaçlar,
 - Geleneksel mimari,
 - Geleneksel kıyafetler,
 - Geleneksel yemekler,

Ekoturizm etkinlikleri çeşitli kriterlere göre gruplandırılmaktadır. Bu kriterler turizmde kullanılan araçlar (bisiklet, balon, raft, at), gidilen yerin doğası (dağ, yayla, mağara), yapılan etkinliğin özelliği (akarsu, bilim, trekking) gibi çeşitlilik göstermektedir. Bu çerçevede ekoturizm kapsamında yapılan başlıca etkinlikler Çizelge 2.5'te verilmektedir.

Çizelge 2.5 'de görülen bazı ekoturizm kapsamında değerlendirilen aktivite ve turizm çeşitleri görülmektedir. Dalgıçlık, şnorkel ve skuba ile dalmanın ekoturizm kapsamına dahil olup olmadığı hala tartışılırken, trekking (zorlu doğa yürüyüşü) ve safari macera turizmi kapsamına dahil edilmektedir.

Çizelge 2.5. Ekolojik turizm kapsamında kabul edilen bazı aktiviteler ve turizm çeşitleri

Ekoturizm kapsamında tanımlanan en yaygın aktivite, sportif aktivite ve turizm çeşitleri		
Aktivite	Sportif aktiviteler	Turizm çeşitleri
Kuş gözlemciliği	Trekking	Balon turizmi
Foto safari	Dağcılık	Yayla turizmi
Yaban hayatı gözlemciliği	Sportif olta balıkçılığı	Tarım ve çiftlik turizmi
	Atlı doğa yürüyüşü	Bisiklet turizmi
	Sualtı dalış	Botanik turizmi
		Kamp karavan turizmi
		Yamaç paraşütü
		Akarsu turizmi
		Mağara turizmi

Ekoturist genel olarak çevresel duyarlılığa sahip turist olarak kabul edilmektedir. Açık, girişken, eğitim ve gelir seviyesi yüksek, kaliteli deneyim peşindedir. Bu gruptaki insanların hem tüketecek paraları vardır, hem de seyahate hazırlıklıdır (Fennell 1999, Sinclair 2005).

Laarman ve Dust(1987)'a göre ekoturizm sert ve yumuşak olmak üzere iki sınıfta incelenmektedir. Bu ayrım turistlerin doğal alanlara ilgi seviyesi ve deneyime harcadığı fiziksel gücün seviyesine göre yapılmaktadır. Sert ekoturistin doğaya ilgisi çok fazladır örneğin hayatının büyük bir bölümünü kuş gözetlemeye adanmış ve bu konuda uzmanlaşmış bir kişi bu grupta yer almaktadır. Ekoturistler ayrıca fiziksel imkanlar ile ilgili de farklı isteklerde olabilmektedir. Sert ekoturistler basit olarak yaşarlar, çok az konfor ile ve doğal deneyim elde etmek için çok uzun süreler zor şartlarda bulunabilirler. Buna karşı yumuşak ekoturist tesadüfen ilgi duyan, yüzeysel ve orta derecede aktivitelere katılan kişilerden oluşur. Rahatsız ortamlara (konforsuz) ve fiziksel zorluklara hazırlıklı olmayan, diğer turistler ile birlikte zaman geçirmekten hoşlanan gruptur. Sert ekoturist uzmanlık gerektiren seyahatlerden hoşlanırken,

yumuşak ekoturist kısa süreli ve çok boyutlu turizm deneyimlerinden hoşlanmaktadır (Orams 2001).

Uluslararası ekoturizm yılı çerçevesinde Dünya Turizm Örgütü (WTO) tarafından Almanya, Kanada, İspanya, İtalya ve İngiltere’de yapılan araştırmalarda; ekoturizm pazarındaki turist profili 30-59 yaş arası, yüksek gelir sahibi ve yüksek eğitilmiş, gastronomi ve kültüre ilgi duyan kişiler olarak belirlenmiştir (<http://www.wto.org>, 2004).

Ekoturistler genellikle çocuklarını yetiştirmiş, emekliye ayrılmış insanlardır. 2 ve 3 yıldızlı konaklamayı tercih etmekte, 5 yıldızlı konaklama yerine 5 yıldızlı çevresel deneyim elde etmek arzusundadırlar. Bu nedenle butik otelleri ve pansiyonları tercih etmektedirler.

Çevre koruma anlamında eğitilmiş ve bilinçlidirler. Çevresel sorumluluk ile hareket ederler ve standartları iyi olmayan tur operatörlerini tercih etmezler.

Seyahatlerini planlarken genellikle kafalarında bazı sorular vardır. Gezecekleri yöre ile ilgili önceden geniş kapsamlı araştırma yaparlar. En iyi hangi zamanda o yörenin gezilmesi gerektiğini, yörede diğer zamanlarda nelerin olup bittiğini, en iyi şekilde deneyim elde etmek için ne kadar süre ile bu alanda kalmaları gerektiğini ve bu alanı tanımak için gerekli herşeyi bilmek isterler.

Ekoturistler, tarihten jeolojiye kadar hemen her konuda o yöreye ilişkin net ve doğru bilgi almak isterler. İyi eğitilmiş oldukları için bilginin doğruluğunu yargılayabilirler. İyi planlanmış bir deneyim ve kaliteli vakit geçireceğinden emin olmak isterler. Tur operatörleri dışında, yöredeki işaret ve bilgi levhaları ekoturistler için bilgilendirici ve yönlendiricidir (Sinclair 2005).

Ekoturistlerin yüksek düzeyde çevre bilgisine sahip olduğu ve gittikleri doğal çevrenin kalitesine önem verdikleri ve özellikle bu alanların flora ve fauna zenginliklerini görme

talebi içerisinde oldukları düşünülürse, çevre korumaya gerekli önemin verilmesi sektörün devamlılığı için gereklidir (Fennell 1999).

Kusler (1991) ekoturistleri üç gruba ayırmaktadır. Birinci gruptaki turistler, bireysel olarak ya da küçük gruplar halinde hareket ederler ve gittikleri yerlerde konaklama tercihleri çeşitlidir. İkinci grup, tur organizasyonları ile seyahat etmeyi tercih etmektedirler. Üçüncü grup ise okul ya da bilimsel gruplardan oluşmaktadır. Esas amaçları bilimsel araştırmalarda bulunmaktır ve kalış süreleri uzundur (Fennell 1999).

Lindberg (1991) ise ekoturistleri dört grupta incelemiştir. Birinci grup genellikle eğitsel ya da bilimsel amaçlarla araştırmacılardan oluşmaktadır. İkinci grup yerel, doğal ve kültürel tarihi yaşamak için genellikle koruma alanlarını tercih edenlerden oluşmaktadır. Üçüncü grup Amazon gibi ilginç alanlarda sıradan olmayan deneyimler yaşamak isteyenlerden oluşmaktadır. Dördüncü grup ise sıradan ekoturistlerden oluşmaktadır. Bu turistler gezilerinin bir bölümünde doğal alanlarda bulunmak isteyenlerdir (Fennell 1999).

Fennell ve Smale (1992) tarafından Kanada'da genel turistlere ve ekoturistlere yönelik yapılan anket çalışmaları ekoturistler hakkında detaylı fikir vermektedir. Ekoturistlerin ekoturizmden sağladıkları faydalar şu şekilde özetlenebilir;

- Yeni ve farklı yaşam şekillerini tanımak,
- Fiziksel olarak aktif olmak,
- Tarihi alanları ziyaret etmek,
- Kendilerine güvenmek ve macera yaşamak gibi deneyimler elde etmek,
- Yöresel yemekleri tatmak,
- Kendileri ile aynı zevklere sahip insanlarla birlikte olmak,

olarak belirtilebilir.

Ekoturistler için önemli çekim öğeleri ise;

- Bakir ve el değmemiş alanlar,
- Milli parklar ve koruma alanları,
- Kırsal alanlar,
- Dağlık alanlar,
- Göl ve nehirler,
- Tarihi alanlar ve sit alanları,
- Kültürel aktivitelerin yapıldığı alanlar,
- Okyanus ve deniz kenarları

olarak belirtilebilir.

Genel turistler ile ekoturistler bir çok noktada birbirlerinden ayrılmaktadır. Genel turistler sportif aktivitelerde bulunma ve izleme, arkadaş ve aile ile birlikte olma, hiçbirşey yapmadan sadece dinlenme, iyi vakit geçirme, evden uzakta evinde gibi hissetme, eğlenme gibi beklentiler içerisinde turizmden yararlanmaktadırlar. Bu tür turistleri spor salonları, tema parkları, gece hayatı ve eğlence yerleri, kumarhaneler, alışveriş merkezleri, sahiller, büyük şehirler, yüzme havuzları, ve çeşitli sanat merkezleri cezbetmektedir. Genel turistler, turistik tesislerde konfor ve lüks arayışı içindedir, ancak ekoturistler için konfordan çok ekolojik ortamlarda bulunma arzusu ön plandadır. Konaklama ihtiyacı, ulaşım tercihleri, restoran v.b turistik altyapı hizmetlerinin ekoturist için minimum şartları sağlaması yeterli iken genel turist için bu noktada farklılıklar ortaya çıkmaktadır (Fennell 1999).

2.2.2.4. Ekoturizmin etkileri (fayda ve zararları)

Ekoturizm tanımlarının çoğunda ekosistemlere minimum negatif etki yarattığı, yerel halka alternatif geçim fırsatları sağladığı vurgulanmaktadır. Ekoturizm kapsamında

ekolojik olarak hassas alanların korunması, bu alanlara yakın yerlerde yaşayan halkın sosyal ve ekonomik açıdan fayda sağlaması amaçlanmaktadır.

Ekoturizm ile koruma ve gelişme birbirine bağlanmaktadır. Ne var ki bir çok sektörde olduğu gibi, sağladığı faydaların yanı sıra ekoturizmden de kaynaklanan zararlar da ortaya çıkabilmektedir. Ekoturizm hareketinin olumlu çevresel ve sosyal etkisi olsa da iyi planlanmadığı durumlarda kitle turizmi kadar çevresel zararlara neden olabileceği bilinmektedir.

Ekoturizm park ve rezervler alanları için finansal kaynak olma özelliği ile fayda sağlamaktadır. Bu genellikle ziyaretçilerden alınan giriş ücretleri ile gerçekleştirilmektedir. Dünyadaki birçok koruma alanı bütçe sıkıntılarında şikayet etmekte ancak hala giriş ücreti alamayan ya da çok düşük tutan koruma alanları bulunmaktadır. Park giriş ücretleri yerli ve yabancı turistler için ayrı olarak düzenlenmelidir. Yabancı turistlerden fazla ücret alınması turist talebini etkileyecek bir sorun yaratmayacaktır ancak bunun ulusal yasal bir temele oturtulması gereklidir. Bu sistemi milli parklar yönetimleri düzenlemeli ve geri dönüşünü sağlamalıdır. Bu alanlarda yer alan küçük ölçekli özel sektörler de korunan alanlar için bütçe oluşturulması için bir kaynak olarak düşünülmelidir.

Ekoturizmin altyapı olanakları yanı sıra faydalarından birisi de tur rehberliği, güvenlik, pansiyonculuk, el sanatları, yeme içme ve ulaşım hizmetleri gibi yeni iş olanakları yaratmasıdır. İş olanakları yöre halkı için ekonomik fayda sağlamaktadır. Yeni istihdam olanakları diğer ekonomik faaliyetlere göre daha kârlı, çevre koruma açısından ise kırsal kullanımlara göre daha fazla sürdürülebilir niteliktedir.

Ancak, yerel halkı ekoturizm sektörü içerisine dahil etmek için dikkatli bir analiz ve planlama süreci gereklidir. Ekoturizme dahil olmak kırsal kesim için oldukça zor bir karardır. Ekoturizm yapılanmasına karar verildikten sonra eğitim, para, ulusal ve uluslararası pazar gibi unsurların, yerel ekoturizm sektörlerinde gelişmesi için çaba sarfedilmelidir. Planlamanın ilk adımından itibaren halk katılımının sağlanması yörenin sahiplenilmesi açısından da önemlidir.

Bir doğa turu, turistlerin doğayı anlamaları, duyarlı olmaları ve çevresel sorunlara karşı ilgili olmaları için mükemmel bir ortam niteliği taşımaktadır. Ancak birçok koruma alanında eğitimli tur rehberleri ve gerekli altyapı sağlanmış durumda değildir.

Ekoturizmden kaynaklanan çevre sorunlarının başında evsel atıklar, erozyon, su kirliliği, flora ve fauna üzerindeki olumsuz değişiklikler sıralabilir. Bu olumsuzlukları izlemek ve kontrol etmek mümkündür. Esas problem gözle görülemeyen etkileri tespit etmek için mevcut bilimsel araçların yetersiz olmasıdır. Değişiklikleri izlemek ve biyolojik taşıma kapasitesini belirlemek kolay değildir. Ayrıca turizmin doğal kaynaklar üzerindeki uzun vadedeki etkileri hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır.

Ekoturizmde yöneticiler ve halk ekonomik istikrarsızlık gibi temel bir sorun ile karşılaşabilir. Sadece ekoturizmde değil turizmin herhangi bir türü sabit olmayan değişken gelir sağlayabilir. Doğal felaketler, uluslararası politik ve ekonomik sarsıntılar gibi dış faktörler turizm talebini etkileyebilir. Bu nedenle bir alanın ekonomisi sadece ekoturizme değil, diğer bazı sektörlerle de dayandırılmalıdır.

Ekoturizme katılım olumlu bir sosyo-kültürel değişim sağlayabilir. Ekonomik gelişme, ulusal ve uluslararası pazara açılma genellikle istenilen bir durumdur, ancak temel sorun yerel halka turizme dahil olmak isteyip istemediklerinin sorulmadığı durumlarda ortaya çıkan gönülsüz, mecburi bir katılımın sağlanmasıdır. Bu durum gelişmeyi sosyo-ekonomik olarak olumsuz etkilemektedir.

2.2.2.5. Ekoturizmin Dünya'daki durumu

Lascurain (1993)'e göre, Dünya Turizm Örgütü tarafından uluslararası turizm harcamalarının %7'sini doğaya dayalı turizmin oluşturduğu belirtilmiştir. Dünya Kaynakları Enstitüsü 1990'a göre ise genel turizm büyüme hızı yıllık % 4 iken doğa turizmi % 10 ile % 30 arasında büyüme göstermektedir. Lew 1997 tarafından Asya Pasifik Bölgesinde yürütülen araştırma sonuçları da bu durumu destekler niteliktedir.

Dünya Turizm Örgütü (WTO) 1998'e göre uluslararası turizmin % 20'lik bir bölümünü ekoturizm ve doğa turizmi oluşturmaktadır (<http://www.wto.org>, 2004).

Uluslararası Ekoturizm Derneği'nde (TIES), Fillion (1992) genel turizm istatistiklerini kullanarak ekoturizm pazarının büyüklüğünü ortaya koymaktadır (Çizelge 2.6). Genel turistlerin % 40-60 arası uluslararası turist doğa turistlerinden, % 20-40 arası yaban hayatı ile ilgilenenlerden oluşmaktadır (<http://www.ties.org>, 2005).

Çizelge 2.6. 1988 ve 1994 yıllarına ilişkin ekoturizm pazar büyüklüğü (<http://www.ties.org>, 2005).

	Doğa Turistleri	Yaban Hayatı ile İlgilenenler
<i>Uluslararası Toplam Turist Hareketi</i>		
1988- 393 milyon	157-236 milyon	79-157 milyon
1994- 528.4 milyon	211-317 milyon	106-211 milyon
<i>Uluslararası Toplam Direkt Ekonomik Etki</i>		
1988- 388 milyar AB Doları	93-223 milyar AB Doları	47-155 milyar AB Doları
1988- 416 milyar AB Doları	166-250 milyar AB Doları	83-166 milyar AB Doları

Kuzey Amerika seyahat acentalarının yaptıkları araştırmalara dayalı olarak Uluslararası Ekoturizm Derneği ekoturizm pazar profilini belirlemeye yönelik bazı esasları ortaya koymaktadır. Bu araştırmaya göre ekoturistler, aktivite çeşitlerine ve maliyetlerine göre değişmekle birlikte 35-54 yaş arası turistlerden oluşmaktadır. % 50'si kadın ve % 50'si erkeklerden oluşmaktadır. % 82'lik bir çoğunluk üniversite mezunudur. % 60'lık bir kesimi seyahatlere çift olarak, % 15'i aileleri ile birlikte ve % 13'lük bir kesim ise yalnız olarak katılmayı tercih etmektedirler. Ekoturistler her gezi için ortalama 1000-1500 dolarlık bir harcama yaptıklarını belirtmektedirler (<http://www.ties.org>, 2005).

Ekoturistlerin deneyimlerine ilişkin öncelik ve önem sırasına göre yaban hayatı ve kırsal alanlar, yaban hayatı inceleme ve trekking olarak belirtilmiştir. Gezilerin amacı öncelikle manzara ve doğadan zevk almak ikinci olarak ise yeni deneyimler yaşamak ve yeni yerler görmek olarak belirtilmiştir.

Amerika'da iç ve dış turizm kapsamında 1998 yılında 1997'deki 275 milyon ziyarete karşılık 378 rekreasyon alanına 287 ziyaret gerçekleştirildiği ABD Milli Park Hizmetleri tarafından belirtilmektedir. Bu % 4'lük bir artış olduğunu göstermektedir. Amerika'da milli park ve koruma alanı niteliğindeki alanlarda doğrudan ve dolaylı olarak yerel halk için 1996'da 300.000 turizmle bağlantılı iş kolu desteklenerek 14.2 milyar dolarlık ekonomik kazanç sağlandığı belirtilmektedir (http://www.ties.org_2005).

Nepal'deki Annapurna Bölgesi en popüler trekking merkezlerinden biridir. 1989'dan beri bu alana trekking amaçlı gelen turistlerin sayısı yıllık % 18'lik bir artış ile artmaktadır. 1997'de 50.708 uluslararası trekking yapan turist bu alanı ziyaret etmiştir.

Galapagos Adaları'nda doğa turizmi 1970 yılından beri devam etmektedir. Bugün yılda 60.000 turist tarafından ziyaret edilmektedir. Adalardaki turizmin Ekvator Bölgesi'ne yıllık ortalama 100.000 dolarlık artı değer sağladığı belirtilmektedir.

1983'den 1993'e kadar geçen on yıl içinde Kenya'da turist hareketi % 45'lik bir artışla (372.000'den 826.000'e) büyümektedir. Kenya Yaban Hayatı Merkezi 1995 yılı için Kenya'nın turizm pazarının % 80'inin yaban hayatı izlemeye yönelik olduğunu tespit etmiştir. 1995 yılında 42.660 dolarlık bir gelir elde edilmiştir.

Bugün Avusturalya'da 600 adet ekoturizm operatörünün her biri yaklaşık 20 civarında istihdam olanağı sağlayarak bu sektöre hizmet vermektedir. Her yıl 6500 kişi bu sektörde işgücü olarak çalışmakta ayrıca 250 milyon dolarlık bir geri dönüş sağlanmaktadır. Avusturalya milli parklarına 1993'den 1996'ya kadar (1.2 milyondan 1.6 milyona) % 33'lük bir uluslararası ziyaretçi artışı olmuştur.1998'de bu değer 1.7 milyona ulaşmıştır. Ayrıca Avusturalya'da 1999 yılı için yerli turistlerinin %33'lük bir bölümünü ekoturistlerin oluşturduğu belirtilmektedir.

Peru'da 2000 yılı için turist ziyaretlerinin % 10'luk bir kısmının doğal alanlarda kuş gözlemciliği amacı ile yapıldığı belirtilmektedir. Ülkeye gelen yabancı turistlerin %

47'lik bir bölümünün doğal alanları ziyaret ettiği bu değerın % 44'lük bölümü doğal alanlar ile birlikte kültürel çekicilikler için sadece % 3'lük bölümünün doğal alanlar için özel olarak geldikleri belirlenmiştir. 52 koruma alanının 26'sına 1990-1999 yılları arasında yapılan ziyaretler % 250 oranında artmıştır. 1999'da tahmin edilen ziyaretçi sayısı 642.336'dır.

Brezilya'ya 1998'de 5 milyon turist gelmiştir. Bu değer 1991'dekinden beş kat fazladır. Brezilya'da toplam 150 koruma alanının 40'ı milli parktır.1998 yılında mill parkları ziyaret eden turist sayısı 3.5 milyondur. 1998'de 600.000 yerli ve 200.000 yabancı ekoturist Brezilya'yı ziyaret etmiştir.

Güney Afrika'da 1986-1998 dönemi doğal alanlara yıllık % 108 oranında artmıştır. 1986'da 454.428 olan ziyaretçi sayısı 1998'de 5.898.000'e ulaşmıştır.

İngiltere'de gerçekleştirilen bir araştırmaya göre halkın % 85'i çevrenin zarar görmemesi konusunu önemli bulmuş, % 77'si ziyaretçilerinin yerel kültür ve yemeklerden elde edilecek deneyimin önemi üzerinde durmuşlar, % 71'inin yerel halka iş imkanlarının yaratılması konusuna önem vermişlerdir. % 52'si yerel çevresel ve sosyal konulara ilişkin bilgilendirmenin önemini belirtmişler ve rezervasyon öncesinde buna önem vermişlerdir. Çoğunluk (% 64), 500 £ tatil bütçelerinden 10-25 £ ekstra çevresel, sosyal ve hayır işlerine katkıda bulunabileceklerini vurgulamışlardır (<http://www.ties.org.>, 2005).

2.2.5.6. Ekoturizmin Türkiye'deki gelişimi

Dünyada artık keşfetmek amacı ile yapılan eko turizm, son yıllarda ülkemizde de sık sık gündeme gelmekte, fakat sadece yayla turizmi olarak düşünölmektedir. Oysa bir bütün olarak ele alınması gereken ekoturizm, sosyal ve kültürel faaliyetleri de içine alan, geniş alanlarda bir çok aktiviteyi kapsayan bir etkinliktir. Turizm Bakanlığı ekoturizmi; yayla turizmi, ornitoloji (kuş gözleme) turizmi, foto safari, akarsu sporları (kano-rafting) çiftlik turizmi, botanik (bitki inceleme) turizmi, bisiklet turları, atlı doğa yürüyüşü,

kamp-karavan turizmi, mağara turizmi, dağ turizmi ve doğa yürüyüşü, botanik (bitki inceleme) gibi başlıklar altında değerlendirmektedir (Özkan 2005).

Ülkemizin, Akdeniz'deki en önemli turizm alanlarından birisi olduğu açıktır. Yaklaşık 8000 km. uzunluğundaki sahilleri, çeşitli uygarlıklardan kalan zengin tarihi ve kültürel mirasın yanı sıra iklimsel çeşitliliği nedeniyle olağan üstü bir biyoçeşitliliğe sahiptir ve tek başına bütün bir Avrupa kıtası ile karşılaştırılabilecek niteliktedir. Örneğin, tüm Avrupa'da 500 kuş türü bulunmasına karşılık, Türkiye'de 420 civarında kuş türü tespit edilmiştir. Ayrıca Avrupa'da tespit edilen yaklaşık 12.000 bitki türünden yaklaşık 9.000'i ülkemizdedir. Türkiye, gerek dağları, ormanları, yaylaları, kıyıları, gölleri, akarsuları gibi doğal varlıkları; gerek flora ve faunası, gerekse mağaraları ve kanyonları gibi ilginç jeolojik oluşumları açısından diğer ülkelerle kıyaslanamayacak düzeyde bir zenginliğe sahiptir. Bu zenginlikler ülkemizi gündemde olan ekoturizm için oldukça ilgi çekici bir ülke konumuna getirmektedir (Özkan 2005).

Türkiye'de gerçekleştirilen turizm aktiviteleri özellikle Ege ve Akdeniz kıyılarında ağırlık kazanmış kitle turizm doğrultusunda gelişmiştir. Türkiye'de kıyı ve ören ağırlıklı turizm alanlarında planlama ve plan uygulama çalışmalarında istenen etkinlik düzeyine ulaşılamaması, kıyı ve ören ağırlıklı kitle turizminden doğa ve çevre bakımından koruma/kullanma dengesinin istenen ölçüde gerçekleştirilmesini önlemiştir. Ülkemizde ekoturizme dayalı yürütülen bazı turizm aktiviteleri;

- Akarsu sporları (kano-rafting),
- Dağ, doğa yürüyüşü (trekking),
- Atlı doğa yürüyüşü,
- Bisiklet turları,
- Mağara turizmi,
- Sportif olta balıkçılığı,
- Kuş gözlemciliği (ornitoloji),
- Botanik (bitki inceleme),

- Milli parklar,
- Yayla turizmi,
- İpek yolu,
- İnanç turizmi'dir (Anonim 2004).

Erdoğan ve Barış 2005 tarafından Türkiye'deki seyahat acentalarının ekoturizm etkinliklerine ilişkin yapmış oldukları araştırmaya göre 3364 seyahat acentasının kapsadığı ekoturizm etkinliklerinin değerlendirilmesi sonucunda elde edilen bulgulara göre en çok yapılan ekoturizm etkinlikleri trekking (234), rafting (206), sualtı dalış (195), dağcılık (124), flora/fauna (81), atlı doğa yürüyüşü (80) ve kuş gözlemciliği (71) olarak belirlenmiştir (Erdoğan ve Barış 2005).

Türkiye'de Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yürütülen çevre korumaya yönelik bazı turizm projeleri geliştirilmiştir. Yayla Turizmi Projesi, Doğu Karadeniz, Akdeniz (Toros Yaylaları) yaylalarından başlatılmış olup, ülke genelinde devam etmekte olan bir çalışma söz konusudur. Çalışma bütünü içinde bugüne kadar 26 adet yayla "Yayla Turizm Merkezi" ilan edilmiştir. Ancak bu değerli doğal alanların yoğun bir şekilde turizme açılması beraberinde çeşitli sorunları getirmiştir. Konaklama amacı ile hızlı bir yapılaşma ve taşıma kapasiteleri hesaplanmadan yapılan tur organizasyonları bu alanların bozulmaya başlamasına neden olmuştur. Doğa turizmi ya da alternatif turizm şenliklerin yapıldığı dönemlerde bu alanlarda kitle turizmine dönüşmüştür.

Dağ-Doğa Yürüyüşü Projesi (Trekking) kapsamında, dağ-doğa potansiyelinin planlı bir yaklaşımla turizm olgusu içerisinde değerlendirilmesi, böylece turizmin tür ve aktivitelerinin zenginleştirilerek arz kapasitesinin geliştirilmesi alternatif turizm alanlarının koruma-kullanma dengesi içerisinde hizmete sunulması, tanıtılması, farklı yörelerin turizmin ekonomik ve sosyal katkılarından yararlandırılması amaçlanmaktadır (Anonim 2005).

Akarsu Turizmi (Kano-Rafting) Projesi kapsamında rafting, kano ve nehir kayağı için çok elverişli olan akarsuların önemli bir bölümünün, özellikle Çoruh Nehri, Köprüçay,

Manavgat, Dim, Alara ayları, Adana Feke Göksu, Zamantı, Fırat Nehri değerlendirilmesi amaçlanmıştır (Anonim 2005).

Bisiklet Tur Gzergahlarının Geliştirilmesi, Atlı-Doğa Yürüyüşü, Mağara Turizmi, Kuş Gözlemciliği (Ornitoloji), Botanik (Bitki İnceleme) Turizmi gibi çeşitli projeler ile Bakanlık bünyesinde ekoturizm yaklaşımı ele alınarak trekking, rafting, bitki izleme, kuş gözetleme, vb... ekoturizm aktivitelerinin değerlendirilmesi hedeflenmiştir (Anonim 2005).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

3.1. Materyal

Bu çalışmanın ana materyalini Bolu İli, Göynük İlçesi oluşturmaktadır. Çalışma alanı sınırları olarak Göynük İlçesi idari sınırları seçilmiştir.

Çalışma alanı kapsamında planlama çalışmalarına ve araştırma sonuçlarına yön verecek temel veriler araştırmanın ana materyalini oluşturmaktadır. Bu verileri;

- Harita Genel Komutanlığı tarafından üretilen 1/100.000 ölçekli topoğrafik haritalar,
- MTA tarafından üretilen 1/100.000 ölçekli jeolojik haritalar ve raporları,
- Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından üretilen 1/100.000 ölçekli Bolu İli Arazi Varlığı haritaları ve raporları,
- Orman Genel Müdürlüğü tarafından üretilen 1/100.000 ölçekli Göynük İlçesine ait Orman Amenajman Planları ve raporları,
- 1999 tarihli Landsat TM Uydu görüntüsü,
- Devlet İstatistik Enstitüsü Göynük İlçesi nüfus sayım sonuçları, sosyo ekonomik göstergeler ve tarım sayımı sonuçları,
- Araziden çekilen slayt, fotoğraf ve video kayıtları,
- Yerli ve yabancı literatür verisi

oluşturmaktadır. Ayrıca verilerin depolanması, işlenmesi ve değerlendirilmesi amacı ile Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) yazılımlarından Arcview 3.2, ArcGIS 8.3 ve modüllerinden ayrıca uzaktan algılama yazılımlarından Erdas Imagine ve Arcview Image Analysis'den yararlanılmıştır. Çalışmada yürütülen anket çalışmalarını değerlendirmek amacı ile SPSS 10 paket programından yararlanılmıştır.

3.2. Yöntem

Ekoturizm planlamasına ilişkin kaynak özetleri bölümünde irdelenen Avusturalya'lı Ross K. Dowling tarafından 1993'de geliştirilen ve ilk kez uygulanan "Çevreye Dayalı Turizm Planlama Modeli", çalışmada esinlenen önemli yöntemlerden biridir. Bu modeldeki çevre özelliklerinin ve turizm kaynaklarının ayrı birer haritada analiz edilerek karşılaştırılması sonucu elde edilen çelişki alanları ve bölgeleme yaklaşımları bu tez çalışması kapsamında da uygulanmıştır. Ülke ve bölge koşullarının farklı olması modelin aynen uygulanmasını engellemiş tamamen fikir alınarak orijinal bir "**Çevre Duyarlı Turizm Planlaması**" yaklaşımı üretilmiştir.

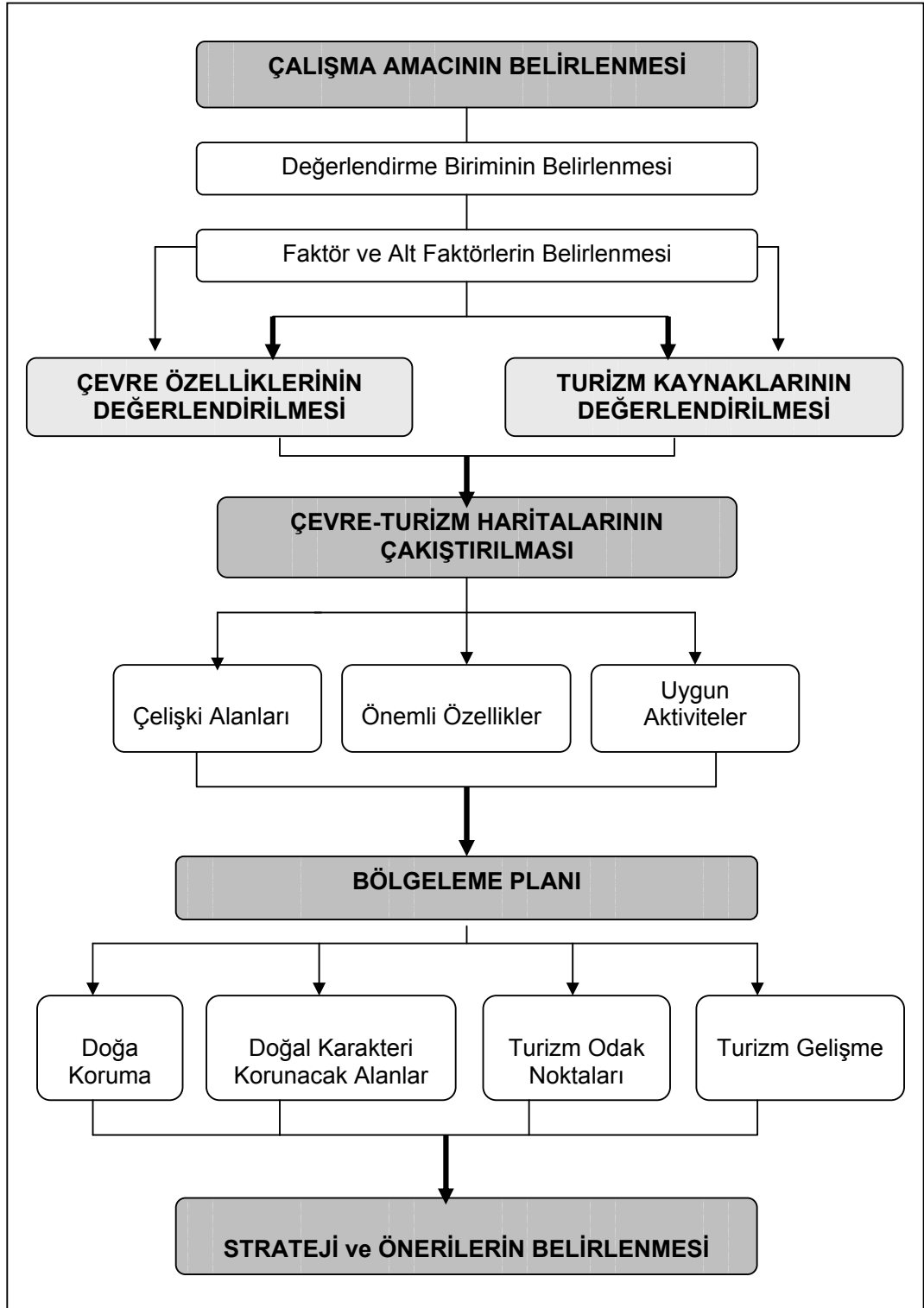
Çevre Duyarlı Turizm Planlama Modeli yöntem akış şemasını gösteren Şekil 3.1'deki aşamalardan oluşmaktadır.

3.2.1. Çalışma amacının belirlenmesi

Mevcut durumun incelenmesi ile çalışmanın yönünü belirleyecek olan planlama hedef ve amaçları, çalışma alanına ilişkin arazi incelemeleri literatür çalışmasına da dayanan gelişim bu aşamada gerçekleştirilmiştir.

Literatür taraması, yerel yöneticiler ve kamu kuruluşları, yerel halk ve yöreyi ziyaret edenler ile yapılan ön görüşmeler ile çevresel, sosyal ve ekonomik açıdan çalışma alanının özellikleri, bölgeyi etkileyen çevre politikaları, mevcut alan kullanımları, çevre sorunları, gelecek çevresel öneri ve talepler, bölgeyi etkileyen turizm politikaları, turizm talebi ve çevre ile turizme ilişkin yöresel sorunları ortaya konmuştur. Bu ön görüşmeler ve ön değerlendirme ile çalışmanın amacı;

"Göynük İlçesi'nin sahip olduğu korunmaya değer çevresel öneme sahip alanların ve ekoturizm aktiviteleri için uygun doğal alanların belirlenmesi ile hem çevre hem de turizm açısından kıymetli olan bu alanların sürdürülebilirliğini sağlamak" hedefi ise **bu amaç için çeşitli stratejiler ve öneriler geliştirmek** olarak belirlenmiştir.

Şekil 3.1 Çevre duyarlı turizm planlaması akış şeması

3.2.2. Araştırma ve analiz aşaması

Bölgenin önemli çevre özelliklerini ve turizm kaynaklarını belirlemek, hem yapısal hem de fonksiyonel olarak tanımlamak yönteminin sörvey ve analiz aşamasında yapılmaktadır. Bu aşama değerlendirme biriminin belirlenmesi, faktör ve alt faktörlerin seçilmesi, çevre özelliklerinin analizi ve değerlendirilmesi, turizm kaynaklarının analizi ve değerlendirilmesi ve çevre turizm haritalarının karşılaştırılması işlem basamaklarını kapsamaktadır.

Bu yöntemde gerek çevre özellikleri gerekse turizm kaynakları üç grupta incelenmiştir.

- **Çevre özellikleri** – Abiyotik, Biyotik, Kültürel,
 - **abiyotik özellikler**; jeoloji, jeomorfoloji, toprak, iklim ve hidroloji,
 - **biyotik özellikler**; bitki örtüsü ve yaban hayatı,
 - **kültürel özellikler**; tarihi ve arkeolojik
- **Turizm kaynakları** – Çekim noktaları, Erişebilirlik, Konaklama,

Bu aşamanın sonunda **çevre özellikleri** ve **turizm kaynakları** haritaları elde edilmektedir. Her bir haritanın amacı önemli alanları, koridorları ve noktaları belirlemektir. Çevre haritası önemli özelliklere sahip ve korunması gerekli hassas noktaları, koridorları ve alanları ekolojik yaklaşım ile ele alarak göstermektedir. Turizm haritası ise mevcut ve potansiyel çekim noktalarını, tur güzergahlarını (turist koridorlarını) ve hizmet merkezlerini (yerleşim yerlerini) kapsamaktadır.

3.2.2.1. Değerlendirme biriminin belirlenmesi

Çalışmanın ekolojik bir temele oturtulması için ve farklı faktörlerin ve alt faktörlerin birim alanda analiz edilmesi için gerekli değerlendirme birimi olarak **alt drenaj alanları** seçilmiştir. Alt drenaj alanları olarak değerlendirme birimleri, ArcGis 8.3 Spatial Analyst modülü altında çalışan hidrolojik araç kullanılarak üretilmiştir. İlk aşamada, sayısal arazi modelindeki (DEM), batık / gömülü (sink) yerler doldurulmuş, daha sonra çalışma sahasındaki akarsu ağı üretilmiştir, en son olarak da su görünürlüğü ve akış uzunluğu tesbit edilmiştir. Bir göl, nehir, su yolu ve rezervuarın, yağıştan aldığı yer üstü suyunu topladığı sahalara su toplama havzaları denilmektedir. Yazılım, bu havzaları belirlemeye olanak sağlamaktadır. Bu olanaklar ile ilk aşamada su toplama

havzaları üretilmiş, ikinci aşamada ise bir seri harita matematiği fonksiyonu kullanılarak bütün bir havzaya ait alt drenaj alanları üretilmiştir. Çalışmanın çevre ve turizm faktörlerinin değerlendirilmesi ve sonuçta çevre-turizm haritasının elde edilmesi aşamalarının tamamında bu değerlendirme birimi kullanılmıştır. Hidrolojik analiz sonucu elde edilen 237 adet değerlendirme biriminin alanlarının birbirinden farklı olması nedeniyle değerlendirmelerde her bir alt drenaj alanı içindeki faktör değeri ait olduğu alt drenaj alanına alansal olarak bölünmüştür. Yöntem aşamalarının anlatıldığı bu bölümde ve tezin devamında “alt drenaj alanı” yerine “değerlendirme birimi” ya da “birim alan” kullanılmıştır.

3.2.2.2. Faktör ve alt faktörlerin seçilmesi

Çevresel önem haritasını oluşturan faktörler alanın abiyotik, biyotik ve kültürel özelliklerinden seçilmiştir (Çizelge 3.1).

Çizelge 3.1. Çevre özellikleri ve turizm kaynaklarının değerlendirme faktör ve alt faktörleri

ÇEVRE ÖZELLİKLERİ	
Faktörler	Alt Faktörler
Doğallık	Yapılaşma
	Ulaşım
	Bitki örtüsü
Yüzey Şekilleri	Morfolojik üniteler
Toprak Verimliliği	Arazi Kullanım Yetenek Sınıfları (I-VIII)
Erozyon Riski	Erozyon riski dereceleri (1-4)
Su Varlığı	Göller
	Dereler
	Su kaynakları
Koruma Alanları	Sit alanları
	Diğer koruma alanları
TURİZM KAYNAKLARI	
Çekim noktaları	Çekim noktaları
	Orman kapalılık sınıfları
	Su varlığı (Göl ve önemli akarsular)
Konaklama	Yatak kapasitesi
Erişebilirlik	Yol tipi/ kalitesi

Her bir faktör her bir değerlendirme birimi için ayrı olarak incelenmiştir. Çizelge 3.2’de görülen faktör ve alt faktörler çevre özellikleri ve turizm kaynakları için belirlenmiştir.

3.2.2.3. Çevre özelliklerinin analizi ve değerlendirilmesi

Faktör ve alt faktörler belirlendikten sonra, her bir birim alan için;

$$\text{Faktör Değeri} = \frac{\text{Birimdeki Alt faktör alanı} \times \text{Alt faktör önem derecesi}}{\text{Birim Alan}}$$

formülü ile hesaplanan minimum ve maksimum faktör değerleri çevresel önem sınıflandırmasına göre, 1-düşük, 2-orta ve 3-yüksek olarak yeniden gruplandırılmıştır.

Bu formül ile **doğallık (D)**, **yüzey şekilleri (YŞ)**, **toprak verimliliği (TV)**, **erozyon riski (ER)**, **su varlığı (SV)** ve **koruma alanları (KA)** 237 farklı alt drenaj alanı için elde edildikten sonra toplanarak her bir birim alan için tek bir çevre önemi (ÇÖ) değerine ulaşılmıştır.

$$\text{ÇÖ} = |D| + |YŞ| + |TV| + |ER| + |SV| + |KA|$$

Doğallık faktörü için alt faktör olarak seçilen bitki örtüsü Landsat TM 1999 uydu görüntüsünden NDVI (Normalize Edilmiş Bitki İndeksi) analizi ile üretilmiştir. Sınıflandırılan bu analiz sonucu ilçenin bitki örtüsü dağılımı hakkında bilgi vermektedir.

Normalized Difference Vegetative Index (NDVI) olarak adlandırılan band aritmetiğini veya indisleri kullanılarak; bitki, bulut, su, kar, kaya, çıplak arazi, kesilmiş ormanlık saha v.b. özellikleri belirlenebilmektedir. Bitkiler özellikle yakın kızılötesi bölgede yansıma yapmaktadırlar. Bitki ve su arasındaki kontrastlık bu bölgede görünmektedir. Tayfin görünen bandında bitki, çıplak arazi, kayalık arazi ve insan yapısı cisimler çok iyi kontrastlık sağlamaktadırlar (Anonim 2003).

NDVI hesaplama yöntemi kullanıldığında, bitki örtüsünün bulunduğu alanlar göze batacak şekilde gösteren tek bantlı siyah-beyaz bir görüntü meydana gelmektedir. -1 ile +1 arasında değişen değerler sınıflandırılarak yorumlanmaktadır. Hesaplamalar sonucunda; bitkiler için 0.1-0.6 piksel değerleri elde edilmektedir (Anonim 2003).

3.2.2.4. Turizm kaynaklarının analizi ve değerlendirilmesi

Bu aşamada yörenin turizm kaynakları tanımlanarak detaylı bir şekilde ortaya konmaktadır. Turizm çeşitlerinin sınıflandırılması, seçilmesi, değerlendirilmesi ve haritalanması için yerel halka ve ziyaretçilere yönelik hazırlanan anketler sonuçlarından yararlanılmıştır. Çekim noktaları, erişebilirlik, konaklama olarak seçilen turizm faktörleri detaylı bir şekilde tanımlanmaktadır. Veriler, literatürden, turizm rehber kitaplarından, yerel tanıtım broşürlerinden, haritalardan ve anketlerden elde edilmiştir.

Anketlerin amacı, turizm ve çevre değerlendirmelerini yaparken yerel halkın ve ziyaretçilerin turizme, çevreye ve çevre-turizm ilişkisine yönelik bakış açılarını ortaya koymaktır. Ayrıca yerel halkın ve ziyaretçilerin davranışları, deneyimleri, çevre üzerine etkileri ve turizm gelişmesi ve çevre korumaya karşı tutumları hakkında fikir edinilmektedir.

Ağustos 2004 ile Nisan 2005 tarihleri arasında yerel halka, ziyaretçilere ve köy muhtarlarına yönelik olarak hazırlanmış üç farklı anket uygulaması yapılmıştır. Köy muhtarlarına yönelik toplam 66, yerel halka yönelik toplam 200, ziyaretçilere yönelik ise toplam 150 adet anket yapılmıştır. Devlet İstatistik Enstitüsü ve bazı uzmanlar ile yapılan sözlü görüşmeler doğrultusunda, istatistiki değerlendirmeler açısından toplam nüfusun % 2'lik diliminin incelenmesi gerektiği dikkate alınmıştır.

Anketler SPSS 10 paket istatistik programı ile değerlendirilmiştir. Veri analizleri, değişkenlerin karşılaştırılmasını sağlayan “*correspondence*” ve çapraz tablolar ile yapılmıştır.

Yerel halk anketleri, yaz kış sürekli ikamet eden ve turizm açısından en önemli cazibe alanlarından biri olan Çubuk Gölü kenarında yer alması nedeni ile Çubuk Köyüne tam sayım hane halkı anketi yapılmış, hane reisine özellikle uygulanması önerilmiştir. Ayrıca el sanatları ile uğraşan ve turizme destek verebilecek olan köylerden olan Kılavuzlar Köyü'ne de tam hane sayımı yapılmıştır. Kentsel alanda yaşayan yerel halk için nüfusun % 2'sini oluşturan 150 kişiye uygulanmıştır. Otel ve lokanta sahiplerine ve özellikle turistik amaçlı hediyelik eşya dükkanlarına öncelik verilmiştir. Anket yapılan kişilerin özellikle ekonomi ile ilişkilerinin olmasına dikkat edilmiştir.

- Çekim noktaları (ÇN)

Çekim noktaları ziyaretçi ve yerel halk anketlerinden elde edilen sonuçların birleştirilmesi ile değerlendirilmektedir.

$$\text{ÇN} = \sum \frac{Z + H}{2}$$

ÇN: Çekim noktaları değeri

Z: Ziyaretçi anketleri (%)

Bu formül ile hesaplanan çekim noktaları değeri % olarak elde edildikten sonra 1 ile 3 arasında derecelendirilerek sıralanmıştır. 1-düşük, 2- orta, 3-yüksek değerlerde çekim noktaları olarak değerlendirilmeye alınmıştır.

- Konaklama (K)

Turizm değerlendirmesinde ikinci faktör olarak seçilen “konaklama” mevcut yatak kapasitesine göre değerlendirilmiştir. Yerel yönetimlerden, turizm broşürlerinden ve arazi çalışmaları sırasında işletmeciler ile yapılan yüz yüze görüşmelerden elde edilen otel yatak kapasitelerine ilişkin veriler ile değerlendirme yapılmıştır. Konaklama

ihtiyacını karşılayan alanlar öncelikle işaretlenerek yatak kapasitelerine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre herbir değerlendirme birimi olan alt drenaj alanı içerisinde mevcut konaklama 1-düşük, 2-orta, 3-yüksek olarak derecelendirilerek değerlendirilmiştir. Konaklama imkanı bulunmayan alanlarda herhangi bir değer verilmemiştir.

- Erişebilirlik (E)

Değerlendirmeye alınan üçüncü turizm faktörü ulaşım'dır. Topoğrafik haritalardan üretilen ulaşım haritası ile turizm çekim noktalarına ve hizmetlere ulaşılabilirliği değerlendirilmiştir. Harita Genel Müdürlüğü 1/100.000 ölçekli topoğrafik haritalardan elde edilen yollar fiziksel yapılarına göre çeşitlenmiştir. Birinci derece (iki şeritli dar taşıt yolu), ikinci derece (köy yolu) ve üçüncü derece (yaz araç yolu) öneme sahip yollar farklı puanlar verilerek derecelendirilmiştir. Taşıt yolları birinci derece yollar olarak kabul edilmiştir. İkinci derece yollar köy yolları, üçüncü derece yollar ise yaz araç yolları olarak alınmıştır. Taşıt yolları iki şeritli ve asfalt, köy yolları tek şeritli ve asfalt, yaz araç yolları ise stabilize ve sadece yazın kullanıma elverişli yollardır. Taşıt yolları turizm potansiyeli açısından yüksek değerde ele alınarak 3 puan ile köy yolları 2, diğer yollar ise 1 puan üzerinden değerlendirilmiştir. Her bir alt drenaj alanına giren yolların alanı alt faktörün önem derecesi ile çarpılıp değerlendirme birim alanına bölünerek her bir değerlendirme birimi için ulaşım değeri (faktör değeri) elde edilmiştir.

$$\text{Faktör Değeri} = \frac{\text{Alt faktör alanı} \times \text{Alt faktör önem derecesi}}{\text{Birim alan}}$$

Belirtilen formül ile daha iyi anlaşılın hesaplama sonrası elde edilen ulaşım değeri turizm değerlendirme sınıfları için yeniden gruplandırılmıştır.

Çekim noktaları, konaklama ve ulaşım gibi turizm faktörleri çakıştırıldığında her bir değerlendirme birimi (alt drenaj alanları) için toplam bir turizm önem (TÖ) değerine

ulaşmaktadır. Bu toplam değer tekrar üç sınıfa (1-düşük, 2-orta, 3-yüksek) ayrılarak toplam turizm bileşenleri değeri olarak bir haritada elde edilmiştir.

$$TÖ = |ÇN| + |E| + |K|$$

3.2.2.5. Çevre-turizm haritalarının çakıştırılması

Bu işlem basamağında turizm ve çevre haritası üst üste çakıştırılarak alanların birbirlerine göre önem durumları karşılaştırılmaktadır. Birbirleri ile kıyaslanarak üretilen haritada çevre özellikleri açısından öneme sahip alanlar, turizm kaynakları açısından **önemli alanlar** ayrı olarak ve ikisinin kesiştiği alanlar ise **çelişki alanları** olarak ortaya çıkmaktadır. Bu üç grup daha sonra bölgelere ayrılmak üzere yeniden değerlendirilmiştir.

Ayrıca çevre ve sosyal etkileşim göz önünde bulundurularak dış mekan rekreasyonel ve turizm aktivitelerinin değerlendirilmesi ile **uygun aktiviteler** belirlenmiştir. Üretilen çevre-turizm etkileşim matrisleri ile seçilen aktivitelerin, çevresel etkileri değerlendirmiştir.

3.2.3. Bölgeleme

Bu aşamada çalışma sırasında derlenen ve analiz edilen bütün verilerin sentezi yapılmıştır. Elde edilen önemli özellikler, çelişki alanları ve uygun aktiviteler bu aşamada **bölgeleme** ile sentezlenmiştir. Bölgeleme (Zonlama) tanımları yapılan alanlar bir sonuç haritasına yansıtılmıştır.

3.2.4. Öneriler

Bu aşamada çalışmanın uygulamaya geçirilmesi için yapılması gerekenler vurgulanmış ve **stratejiler** geliştirilerek önerilerde bulunulmuştur.

4. ARAŞTIRMA ALANINA İLİŞKİN VERİLER VE BULGULAR

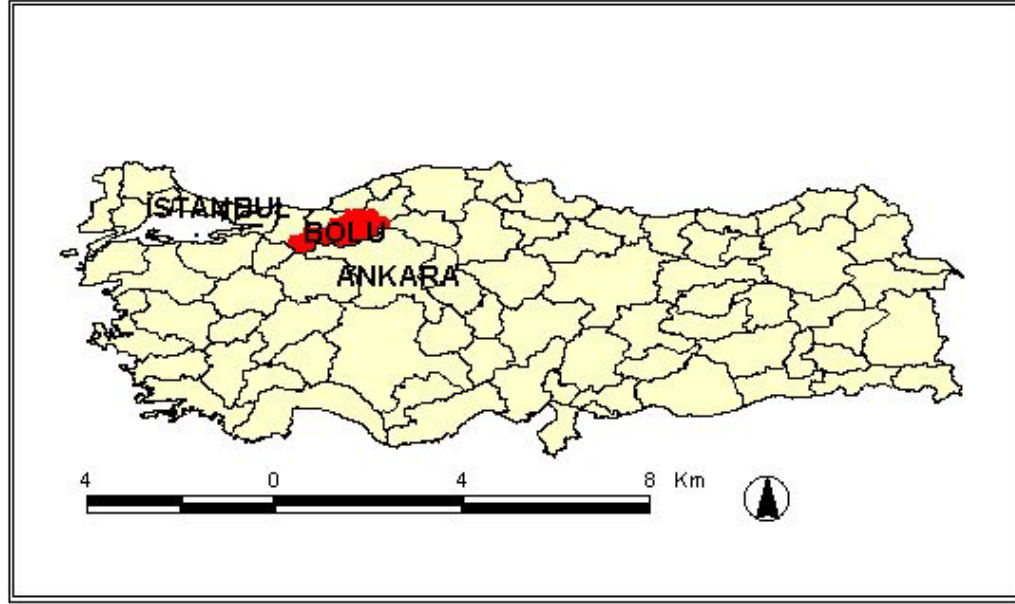
Bu bölümde Göynük İlçesine ilişkin genel özellikler irdelenmiştir. İlçenin doğal ve kültür kaynaklarının detaylı bir envanteri yapılmıştır. İlçenin coğrafi konumu, ulaşımı, tarihsel gelişimi, sosyo-ekonomik yapısı, arazi kullanımı, abiyotik, biyotik ve kültürel özellikleri gibi konular değerlendirilmiştir.

4.1. Coğrafi Konumu

Bolu, Karadeniz Bölgesinde, 30° 32' ve 32° 36' doğu boylamları ile 40° 06' ve 41° 01' kuzey enlemleri arasında yer almaktadır; kuzeyde Zonguldak ve Karabük, doğuda Çankırı, güneydoğuda ve güneyde Ankara, güneybatıda Eskişehir ve Bilecik, batıda Düzce ve Sakarya illeri ile komşudur (Şekil 4.1). İl alanının genişliği 845.800 ha, yani 8.458 km²'dir. Bu alan Türkiye alanının (783.577 km²) yüzde 1,08'i kadardır (Tatar 2002).

Bolu İli'nin güneybatısında yer alan ilçenin doğusunu Mudurnu İlçesi, batısını Sakarya'nın Taraklı, kuzeyini Sakarya'nın Akyazı, güneyini Ankara'nın Nallıhan, Eskişehir'in Sarıcakaya ve Bilecik'in Yenipazar ilçeleri çevrelemektedir (Şekil 4.1).

Çalışma alanı 3 adet 1/100.000 ölçekli topoğrafik pafta üzerine dağılmış olup bu paftalar H25, H26 ve G25'dir. Çalışma yaklaşık olarak 1437 km²'lik ilçe idare sınırları içerisinde yapılmıştır.

Şekil 4.1. Göynük İlçesinin ülke ve bölge içindeki yeri (Orijinal 2005)

Çizelge 4.1’de Göynük İlçesi ile Bolu’nun diğer ilçeleri arasındaki karayolu uzunlukları görülmektedir. İlçe’nin çevresiyle olan karayolları bağlantıları Şekil 4.2’de verilmiştir. Bolu il merkezi hem kendi ilçe merkezleri, hem de komşu il merkezleri ile yakın mesafeli ulaşım kolaylığına sahiptir (Tatar 2002).

Çizelge 4.1. Bolu merkez ilçe ile diğer ilçeler arasındaki karayolu uzunlukları (Anonim 2001)

Bolu								
47	Dörtdivan							
54	16	Gerede						
96	147	150	Göynük					
65	130	113	151	Kıbrısçık				
56	47	33	156	119	Mengen			
52	118	102	45	115	108	Mudurnu		
52	119	102	99	61	108	56	Seben	
37	9	15	137	100	23	89	89	Yeniçağa

Göynük, İstanbul'a 220 km, Ankara'ya ise 230 km uzaklıktadır. Ankara'dan Ayaş, Beypazarı, Nallıhan yolundan ulaşım sağlanmaktadır. Bolu'nun güneybatısında ve 98 km uzaklıkta yer almaktadır.

Şekil 4.2. Göynük karayolu ulaşımı (Anonim 2001)

Göynük yol ağı uzunluğu Merkez İlçeden sonra gelmesine karşın asfaltlanmış yol oranı yüzde 0,6 gibi düşük bir orandır (Eser 2002).

4.2. Tarihsel Gelişim

Göynük tarihsel gelişimi ilk çağlar, Bizans ve Beylikler, Osmanlı, Cumhuriyet öncesi ve sonrası, olmak üzere beş ayrı dönemde incelenmiştir.

4.2.1. İlk Çağlar

Anadolu'ya ilk yerleşen uygarlığın "Proto-Hititler" olduğu bilinmektedir. Proto Hititler, tahminen M.Ö. 5000 yıllarından itibaren Orta Anadolu'ya gelmeye başlamışlardır. Anadolu'nun bu ilk ahalisinin "Turani" oldukları yapılan araştırmalardan anlaşılmıştır.

M.Ö. 2000 yıllarında gelen "Ariler" ve "Hititler" Anadolu'nun ilk ahalisi ile karışarak ilk Anadolu tipini meydana getirmişlerdir. Hititler devlet yönetiminde özgür Beylikler (Etiler) kurdukları için, genellikle Anadolu halkına Etiler de denmektedir (Anonim 1998).

M.Ö. 1200 yıllarında Balkanlardan Anadolu'ya "Trag-Frig" akını olmuş, Frigler Hitit devletini yıkmıştır. Hititlerin yıkılmasından sonra Anadolu'nun kuzeybatısında (Eskişehir-Kütahya-Afyon civarlarında) Frig Devleti kurulmuştur (M.Ö. 1200-620). Frigler doğuya doğru ilerlerken Bithynia'yı almışlardır (Sakarya nehri, Bartın çayı arasında kalan Bolu ve civarına Bithynia denilmektedir) (Anonim 1998).

Friglere ait en eski yazılı belge 1966 yılında Göynük'ün Soğukçam (Germenos) köyünde bulunmuştur. Soğukçam Köyü'nün ve türbe önü kayasının bulunduğu çevre Asar Tepe'de bulunan bir Frig yerleşim yerini belirlemektedir. Burası Frigya'nın kuzey sınırı bölgesinde, kuzeyden gelecek tehlikeyi önleyecek bir kale durumundadır (Anonim 1998).

Bölge Bithynia ile Frig yerleşimi arasında bir geçiş alanı oluşturmuştur. Bu bölgede her iki bölge özelliklerini gösteren eserlere rastlanmıştır. Friglerden sonra siyasi üstünlük "Lidya" ya geçince Bithynia ve şehirleri de Lidya'ya bağlanmıştır (M.Ö. 620). Lidya Devleti M.Ö. 546 yılında İranlılarla yapılan savaşın sonunda yıkılınca hakimiyet

Perslerin eline geçmiştir. İnan idaresi Anadolu' da 213 yıl sürmüştür. Makedonya'lı İskender'in Asya seferi ile Anadolu'daki Pers hakimiyeti sona ermiştir (Anonim 1998).

M.Ö. 279 ve M.Ö. 74 yılları arasında yörede Bithynia Krallığı hüküm sürmüştür. M.Ö. 188 yılından sonra Anadolu Romalılar'ın eline geçmiştir. Romalılar Anadolu'da dolaylı bir hegemonya kurmuşlardır. M.Ö. 74 yılında Bithynia Krallığı miras olarak Romalılar'a geçmiştir (Anonim 1998).

Göynük'te Himmetoğlu Köyü sınırları içinde Çatak Hamamı olarak bilinen ve şu anda da hamam olarak kullanılan Romalılar'a ait hamam kalıntıları mevcuttur (Anonim 1998).

4.2.2. Bizans ve Beylikler Dönemi

M.S. 395'te Roma İmparatorluğu ikiye ayrıldığı zaman Bithynia, Doğu Roma'nın yani Bizans uygarlığının hakimiyeti altına girmiştir. Bizanslılar döneminde Anadolu arazisi Thema denen bir takım bölgelere ayrılmıştır. Bitinya'da ortaya çıkan Themalar; Opsikion, Optimatum ve Bukellarion olup, hepsi askeri karakterliydi. Selçukluların tarih sahnesine çıkmasıyla Bizanslılar kale yapımına önem vermişler. Bizans Dönemi'nde Göynük'te, Bursa Tekfurları tarafından "Aleksandr Anos" adıyla anılan bir kale yaptırıldığı söylenmektedir (Anonim 1998).

1200'lü yılların sonlarına doğru Bizans yönetimi iç mücadelelerle iyice zayıflamıştır. Bu döneme ait kalıntılar halen mevcuttur. İlçenin Tepedibi (Susuz), Kilciler, Narzanlar, Kayabaşı ve Boyacılar köylerinde ve bu köylerin civarında Bizans dönemine ait yazılı taşlar bulunmaktadır. Ayrıca Kilciler Köyü'nde bir de kilise kalıntısı bulunmaktadır (Anonim 1998).

1071 Malazgirt Zaferinden sonra 4-5 yıl gibi kısa bir zamanda bütün Anadolu gibi Bolu bölgesini de Bizanslıların elinden alan Kutalmışoğlu Süleyman Bey olmuştur. Anadolu

bir asır kadar beylikler halinde idare edilmiş, Anadolu Selçuklu Devletini oluşturan 19 beylikten biri olan İznik Beyliği Bithynia bölgesini de içine almıştır (Anonim 1998).

4.2.3. Osmanlı Dönemi

1085'de Anadolu Selçuklu Devleti yıkıldıktan sonra Anadolu'da birçok beylik kurulmuştur. Umur Beyliği, Çobanoğulları Beyliği'nin devamı niteliğindedir. Candaroğulları'nın Kastamonu'yu ele geçirmesinden sonra, Bolu, Mudurnu, Gerede ve Göynük civarında Sakarya Nehri ile Kastamonu arasındaki bölgede hüküm süren bu beyliğin, Bizans İmparatorluğu'nun Paflagonya sınırında etkin bir rol oynadığı anlaşılmaktadır. Devrin Arap kaynaklarından El-Ömeri eserinde Bolu sultanının ilinden bahsederken, şehrin sahibinin adını vermeden bu yerin Süleyman Paşa ilinin batısında yer aldığını belirtmektedir. Gerede memleketini Şahin İli olarak tanımlarken, bu şahsın kimliğini de açıklamayan El-Ömeri, Göynükhisar'ın ise Emir Umur İli olduğunu, askerinin üç bin atlı olduğunu kaydetmektedir (Öden 1999).

Osmanlı tarihçilerine göre Göynük, Taraklı, Yenice ve Mudurnu, Orhan Bey'in oğlu Süleyman Paşa tarafından, takriben 1331-1332 yılında Osmanlı topraklarına katılmıştır (Öden 1999).

Orhan Gazi'nin oğlu Gazi Süleyman Paşa Göynük'e gelerek kendi adıyla anılan bir cami ile bir hamam yaptırmıştır.

▪ Yıldırım Beyazıt Dönemi

İstanbul'u ikinci defa kuşatmasından sonra Bizans İmparatoru Yuannis ile anlaşılan Yıldırım Beyazıt 1396'da Göynük-Taraklı halkından bir bölümünü İstanbul'da kurulacak İslam Mahallesi için İstanbul'a yerleştirmiştir. Ancak Ankara Savaşı sonrası Göynüklüler İstanbul'dan çıkmış ve Tekirdağ civarına giderek "Göynüklü" köyünü kurmuşlardır (Anonim 1998).

Yıldırım Beyazıt'ın Ankara Savaşı'nda (1402) Timur'a mağlup olmasından sonra oğulları arasında başlayan taht kavgaları sırasında İsfandiyar Beyliği Beyi İsfandiyar Bey ile anlaşılan Yıldırım Oğlu Süleyman Bey, Bolu dolaylarından gelmiş ve Göynük'de İsfandiyar Bey ile buluşmuştur. Bu gün o beldeye "Bey Kavağı" veya "Bey Bahçesi" denilmektedir (Anonim 1998).

▪ İstanbul'un alınışında Göynük

Fatih Sultan Mehmed manevi desteklerinden yararlanmak için Akşemseddin ve dönemin önemli mutasavvıflarından Akbıyık Sultan'ı 1453 yılı başlarında başlayan İstanbul Kuşatması'na katılmalarını istemiştir. Göynük İlçesi için önemli bir kişi olan Akşemseddin kuşatma boyunca padişahın destekçilerinden olmuştur (Özcan 1999).

Bir rivayete göre, Osmanlılar surlara ulaştıkları halde bir türlü içeri girememişler, Akşemseddin ise kuşatmanın son gecesinde Allah'a dua etmek için çadırına çekilmiş. Padişahın endişeleri fetih geciktikçe dayanılmaz duruma gelmiş ve sabırsızlanıp bizzat şeyhin çadırına giderek şeyhi dua eder durumda görmüştür. Sultan bekmiş, şeyh duasını bitirdiğinde, askerler büyük kalabalıklar halinde İstanbul surlarından içeri girmiştir (Anonim 1975). İstanbul Salı günü alınmış ve Sultan Mehmed ilk Cuma'ya kadar Ayasofya'ya mihrab ve mimber yapılmasını emretmiştir. Böylece fetih sonrası ilk Cuma hutbesi ve namazını bir rivayete göre Akşemseddin okumuş ve kıldırmış; bir başka rivayette ise hutbeyi Fatih okumuş, namazı ise Akşemseddin kıldırmıştır (Özcan 1999).

Fetihten sonra Fatih'in Akşemseddin ile görüşmeleri devam etmiş, Akşemseddin'e saygı ve sevgisi daha da artan Sultan Mehmed "Akşemseddin gibi bir azizin benim zamanımda olduğuna sevinirim" sözleriyle ona verdiği değeri anlatmak istemiştir (Özcan 1999).

Sultan Mehmed, Eyyüp Sultan Hazretlerinin mezarı üstüne kubbeli bir türbe, yanına bir çok odalar bulunan bir cami yaptırmıştır. Fatih, hocası Akşemseddin'in dostlarıyla birlikte İstanbul'da oturmasını arzu etti ise de, şeyh bunu kabul etmeyip kendi memleketi olan Göynük'e gitmiştir. Göynük'e gelen Akşemseddin, uzunca bir süre

burada ikamet etmiş, 1459 yılında Göynük'te vefat etmiştir. Geride tasavvuf ve tıp konularında birçok eser bırakmıştır (Özcan 1999).

Akşemseddin Tanrı yolunda elde ettiği bilgileri geçim aracı olarak kullanmak istemediği gibi yeterli cami ve tekke varsa, yenilerini şan olsun diye yaptırmaktan kesinlikle kaçınmış, dönemin padişahının tarikatına girme isteğini, devlet yönetimi ile kişisel ibadetin birbirine karıştırılmaması amacıyla reddetmiş, devletin başında yer alan birisi de olsa, hazinenin malını istediği gibi harcayamayacağını en uygun biçimde anlatmasını bilmiştir (Anonim 1975).

Akşemseddin'in II. Mehmed'in Fatih olmasında manevi çok büyük rolünün bulunduğunu; fetih sonrası onun ruhi terbiyesinde ve dünya siyasetine yön vermesinde etkisi olduğunu; bunun Fatih, Fetih ve İstanbul'la ilgili monografik çalışmalarda ihmal edilmemesi gereken çok önemli bir husus olduğu belirtilmektedir (Özcan 1999).

Osmanlı orduları, doğu ve güneydoğuya yaptığı seferlerde Göynük'ü ikmal ve konaklama merkezi durumuna getirmişlerdir. Bu sebeple ilk Bağdat yolu açılmış, kervan ve nakliye yolu olarak kullanılmıştır.

▪ Cumhuriyet öncesi Göynük

Göynük, Bursa ve Eskişehir'e bağlı bir voyvodalık olarak yönetilmiştir. Bolu'dan voyvodalık, II. Mahmut emri ile kaldırılınca (1811), yerine Bolu - Viranşehir sancakları adı ile iki mutasarrıflık kurulmuştur. 1865'de Göynük, Bolu'ya ve Bolu Sancağı da Kastamonu'ya bağlanmıştır. Kastamonu, vilayet merkezi olmuş, Göynük de Bolu mutasarrıflığına bağlı bir ilçe durumuna getirilmiştir. Düzce- Akçakoca birleşik nahiyesi Göynük'e bağlanmıştır. Ancak 1870'de Düzce, Göynük'den ayrılarak bağımsız bir ilçe olmuştur (Anonim 1998).

4.2.4. Cumhuriyet Dönemi

10 Ekim 1923'de Bolu Mutasarrıflık dönemini kapa Bey tarak, il olmuştur. Göynük, Düzce, Gerede ve Mudurnu Bolu'nun ilk ilçelerini oluşturmuşlardır. 1923'de Göynük'ün ilk kaymakamı Hurşit Bey olmuştur (Anonim 1998).

Göynük Kurtuluş Savaşı'na büyük destek vermiş, bunu anıtlıştırmıştır. Hurşit Bey tarafından Sakarya Zaferi'nin anısına ilçeye hakim bir tepede Zafer Kulesi yaptırılmıştır. Bugün Cumhuriyetin ve Kurtuluş Savaşı'nın simgesi olarak turistlerin büyük ilgisini çekmektedir.

4.3. Sosyo-ekonomik Yapı

Bu bölümde Göynük İlçesi'nin nüfusu ve ekonomik yapısına ilişkin veriler incelenmiştir. İlçenin nüfusu, son 50 yıllık nüfus hareketleri, yaş ve cinsiyete göre nüfus, kırsal ve kentsel nüfus gibi konu başlıkları ile detaylandırılmıştır.

4.3.1. Nüfus

Göynük İlçesi'nin nüfusu 1870'lerden bu yana çok belirgin artış ve azalışlar göstermemiştir. Merkez ve köyler toplam ortalama 20.000 civarında bir nüfusa sahip olmuştur. 1871 yılı Kastamonu Vilayet Salnamesi'nde Göynük İlçe'sinin nüfusu 26.108 olarak yazılıdır.

La Turquie D'Asie Paris 1874'e göre II. Abdülhamit döneminde Göynük nüfusu 18.575'dir. 1899 Kastamonu Salnamesi'nde 21.457 olan Göynük nüfusu 1916 Bolu Yıllığına göre ise 18.879'dir (Anonim 1998).

1927 yılından sonra azalan merkez nüfusu 1945 yılından itibaren artış eğilimine girmiş ve 1985 yılında 4.218'e ulaşmıştır. Köyler nüfusunda ise 1927 yılından başlayan artış

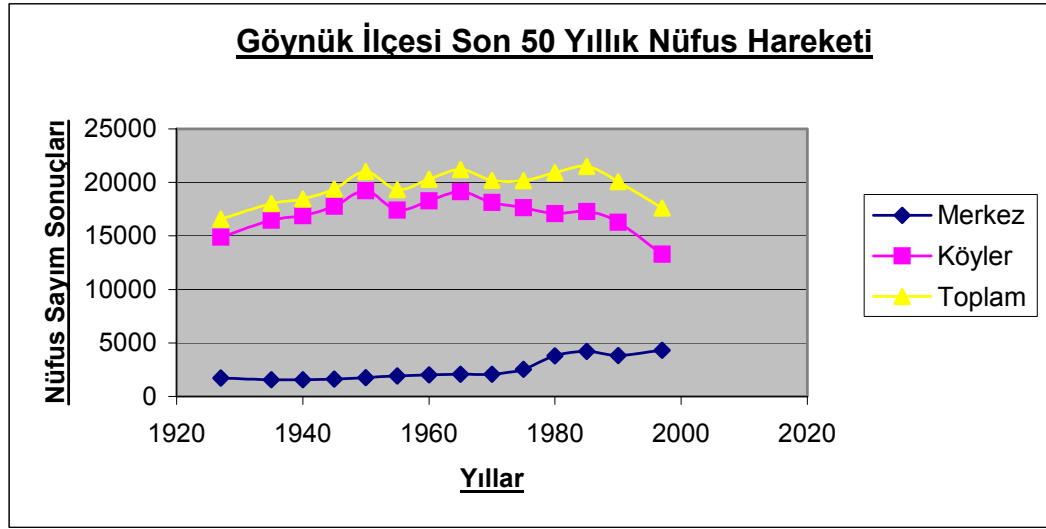
eğilimi 1950 ve 1965 yıllarında 19.000'i geçtiyse de tekrar bir azalma eğilimine girmiştir (Anonim 1998) (Şekil 4.3).

İlçede ailelerin çocuk sayıları genelde azdır. Köylerden ilçe merkezine belirgin bir göç olsa da asıl göç köylerden ve merkezden büyük şehirlere doğru gerçekleşmiştir. 1970'lerden 1990'a kadar yörenin nüfus açısından önemli değişimler göstermediği söylenebilir. Ancak 1990 ile 1997 yılları arasında ilçe merkezinin nüfusunda bir artış izleniyorsa da köyler nüfusunda belirgin bir azalış sebebiyle toplam nüfusta ciddi bir azalma görülmektedir (Şekil 4.3).

Göynük İlçesi'nin 2000 yılındaki nüfusu 18.589, 1990-2000 dönemindeki yıllık nüfus artış hızı %₀ -6.33'dür. Göynük, Bolu İli içerisinde yüzölçümü büyüklüğüne göre ilk sırada yer almaktadır. Nüfus yoğunluğu olarak ifade edilen bir kilometrekareye düşen kişi sayısı Göynük için 12'dir (Anonim 2000a).

Göynük İlçesinin 2000 yılındaki kent nüfusu 4.984, kent nüfusu artış hızı %₀ 26.8'dir. 2000 yılı toplam köy nüfusu 13.605'dir (Çizelge 4.2). Köy nüfusu artış hızı %₀ -16.17'dir. 2000 yılı nüfus sayımı sonuçlarına göre ilçede bulunan toplam 66 köyün nüfus büyüklüklerine göre dağılımı aşağıdaki Çizelge 4.3'de sunulmuştur. İlçe içindeki kırsal yerleşmeler daha çok dağlık ve ormanlık alanlarda dağınık olarak konumlanmış, nüfus büyüklükleri ise 100-300 arasında yoğunlaşmaktadır. İlçe içinde nüfusu 500'ün üzerinde olan yalnız iki köy bulunmaktadır (Anonim 2000a).

Göynük İlçe merkez nüfusları 1985-90 döneminde yıllık binde 20 kadar azalmakta, 1990-97 döneminde yıllık binde 17.5 kadar artmaktadır. İlçenin köylerinin 1985-97 döneminde ortalama yıllık nüfus kaybediş hızları birbirine çok yakın olup binde 20 kadardır. Göynük hem ilçe merkezi hem de köyleriyle nüfus kaybetmektedir (Eser 2002).

Şekil 4.3. Göynük İlçesi son 59 yıllık nüfus hareketi (Anonim 2000a)

Çizelge 4.2. Göynük İlçesi cinsiyete göre kent ve köy nüfusu (Anonim 2000a)

	Toplam	Kadın	Erkek
Kent nüfusu	4.984	2.356	2.628
Köy nüfusu	13.605	7.053	6.552
Toplam	18.589	9.409	9180

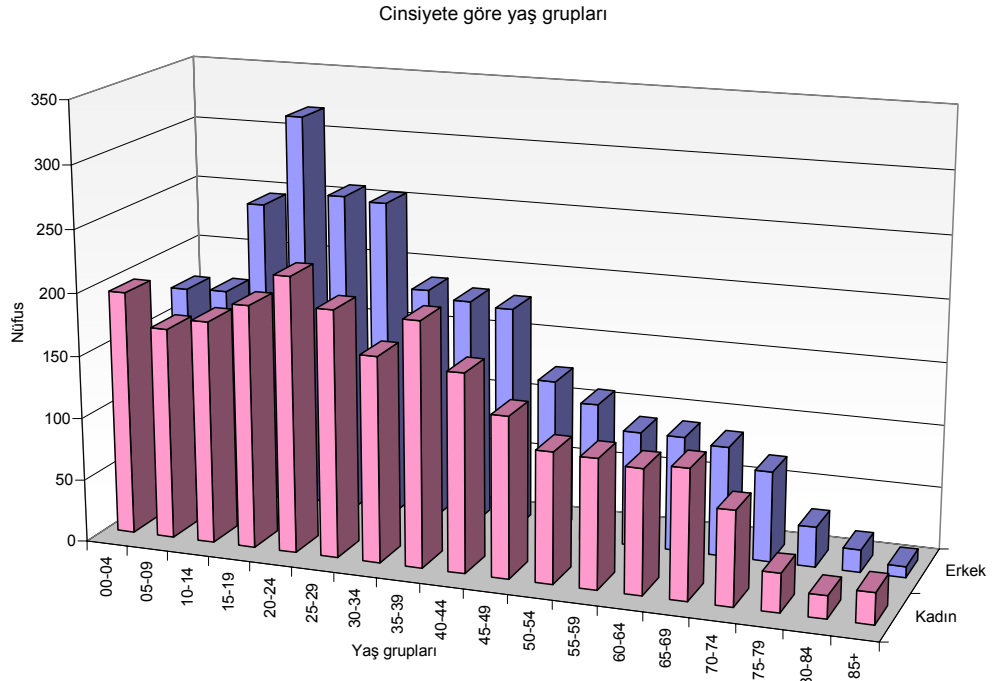
Çizelge 4.3. Köylerin nüfus büyüklüklerinin dağılımı (Anonim 2000a)

Nüfus büyüklüğü	Köy sayısı	%	Toplam nüfus	%	Ortalama
0-100	8	12,12	505	3,71	63
100-200	27	40,91	4083	30,01	151
200-300	24	36,36	5793	42,58	241
300-400	4	6,06	1391	10,22	347
400-500	1	1,52	469	3,45	469
500-1000	2	3,03	1364	10,03	682
Toplam	66		13605		206

Yerleşmenin fiziksel gelişim olanaklarının yanı sıra ekonomik gelişiminin de az olması sonucu yetişkinlerde göç olması doğurganlığın düşük olmasının nedenlerindedir. Tüm il içinde ise genelde doğurganlığın düşük olması eğitim düzeyinin yüksek olmasındandır. Çocuk oranının düşük olmasının sonucu bağımlı nüfus oranı da

düşüktür. Buna karşılık, genç nüfusun göçü sonucu yaşlılık oranı Türkiye ortalamasının çok üzerindedir (Barlas 1988).

İlçe genelinde okuma yazma bilenlerin oranı % 95'dir. Bu oran erkek nüfus için % 98, kadın nüfus için % 91'dir. İlçe merkezinde ise okuma yazma oranı % 95'tir. Okuma yazma oranında cinsiyetler arası farklılık çok fazla değildir. İlçe merkezinde okuma yazma bilenler içerisinde herhangi bir okul bitirenler arasında % 25'lik bir oran ile lise ve üstü okullar, % 75'lik bir oran ile de ilköğretim seviyesindeki okullar yer almaktadır.

Şekil 4.4. Göynük İlçesi Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Nüfus (Orijinal 2005)

Cinsiyete göre yaş gruplarının verildiği Şekil 4.4'de erkek nüfusun kadın nüfusundan daha genç olduğunu söylemek mümkündür. Erkeklerin % 50'si 26.5 yaşından küçük, kadınların % 50'si ise 30 yaşından küçüktür. Erkeklerin % 5'i 69 yaşından büyük,

kadınların % 6.32'si ise 69 yaşından büyüktür. Toplam nüfusun % 52.73'ü erkek, % 47.27'si ise kadındır.

Ekonomik yapının durgunluğu nedeniyle Göynük'te nüfus gelişimi kısıtlı olmuştur. Genelde Göynük dışı göç veren, doğal nüfus artış hızı ise düşük olan bir yerleşmedir. Ekonomik kaynakların kısıtlı olması, diğer taraftan ise eğitim düzeyinin yüksek olması büyük kentlere göçe neden olmuş, yerleşmede genellikle yaşlılar kalmıştır (Barlas 1988).

4.3.2. Ekonomi

İlçe ekonomisinde en önemli sektörler, ormancılık, tarım ve hayvancılık, özellikle de yumurta ve besi tavukçuluğudur. Madencilik sektörü ise ilçe ekonomisine katkı sağlamamaktadır. Kılavuzlar Köyü ile bazı diğer köylerde ağaç oymacılığı el sanatlarında uğraş vererek alternatif geçim imkanları yaratırken, bir kısım bölge halkı ise arıcılık yapmaktadır.

Bolu'da Merkez İlçe, Mudurnu ve Göynük ilçeleri toplam tarımsal gelirinin yüzde 80'ini yaratmaktadır . Diğer altı ilçenin toplam tarımsal gelir içindeki payı sadece yüzde 20'dir. Bolu'da tarımsal gelir az sayıdaki ilçede toplulaşmakta, ilin tarımda yarattığı değerler ilçeler arasında dağılımı eşitsiz bir görüntü vermektedir (Eser 2002).

Bitkisel üretimde ürün deseni çeşitlik göstermeyen Bolu'da kanatlı hayvancılık en önemli tarımsal sanayi alt sektörüdür. Merkez ilçe, Mudurnu ve Göynük ilçelerinde yapılan broiler piliç üretimi Türkiye beyaz et üretiminin yüzde 25-30'unu karşılamaktadır (Eser 2002).

Göynük'de 12 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde işgücüne katılma oranı % 38 olup, cinsiyete göre önemli farklılıklar göstermektedir. İşgücüne katılma oranı erkek nüfus için % 62, kadın nüfus için % 11'dir. Erkek nüfusun işgücüne katılma oranı köyde % 85 iken, ilçe merkezinde % 62'dir. İşgücüne katılma oranı kadın nüfus için yerleşim yerine

göre çok büyük farklılıklar göstermektedir. Köyde kadın nüfusunun % 85'i, ilçe merkezinde ise % 11'i işgücüne katılmaktadır. İlçe merkezinde işsizlik oranı % 11.6, köylerde ise % 0.6'dır. İlçede nüfusun ekonomik aktiviteleri Çizelge 4.4'de gösterilmektedir.

Çizelge 4.4. Cinsiyete göre ekonomik aktivitelerde bulunan nüfus (Anonim 2000a)

Sektörler	Erkek	Kadın	Toplam	%	Sıra
Toplum ve İş Hizmetleri	303	60	363	26	1
Ticaret	290	34	324	24	2
İmalat Sanayi	162	31	193	14	3
Tarım	172	16	188	14	4
İnşaat	179	-	179	13	5
Mali Kurumlar	52	15	67	5	6
UHD (Ulaştırma, Haberleşme, Depolama)	45	-	45	3	7
EGS (Elektrik, Gaz, Su)	11	1	12	1	8
Madencilik	-	-	-	-	9
Toplam	1215	157	1372	100	

Tarım; ziraat, avcılık, ormancılık, balıkçılık v.b. faaliyetleri , mali kurumlar; sigorta, taşınmaz mallara ait işler ve kurumları ile yardımcı iş hizmetlerini, ticaret; ise toptan ve perakende ticaret, lokanta ve otelleri kapsamaktadır. Ekonomik aktivitelerin sektörel dağılımının yüzde oranları incelendiğinde tarımın ilk üç sırada yer almadığı dikkat çekmektedir. Ana sektör olarak hizmetler, ikinci sırada ise ticaret sektörü yer almaktadır.

4.4. Arazi Kullanımı

Göynük İlçesi 143.700 ha'lık yüzölçümü ile Bolu İli içerisinde % 17'lik bir oran ile merkez ilçeden sonra ikinci büyük ilçe olma özelliği taşımaktadır.

Harita 4.1'de Göynük İlçesi'ne ait arazi kullanımları görülmektedir. İlçe arazisinin büyük çoğunluğunu oluşturan ormanlık ve fundalık alanlar 1999 tarihli Landsat TM uydu görüntüsü üzerinde yeşil olarak gösterilmektedir.

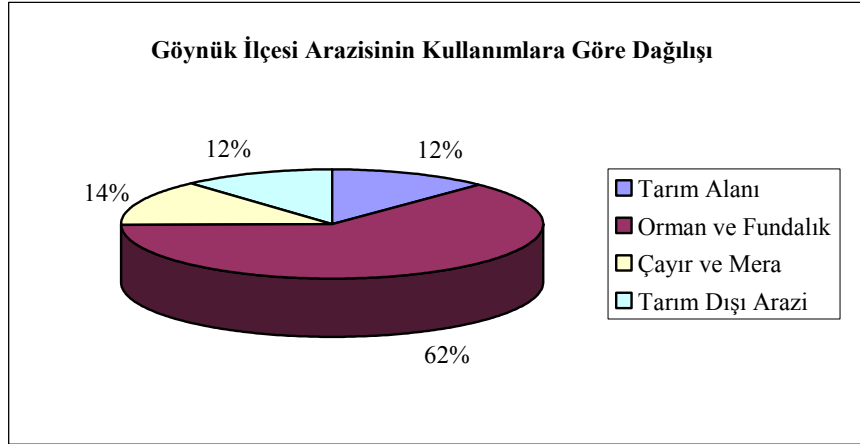
Çayır mera alanlarının ormanlık alanlar ile iç içe olduğu ve ikinci sırada ilçede en yaygın alanları kapladığı görülmektedir. Çayır ve mera alanları 19.567 ha'lık bir alan ile ilçe arazisinin % 13.62'sini oluşturmaktadır. Harita 4.1'de mera alanları özellikle kuzeyde Çubuk köyü üst kesimlerinde yer alan dağlık alanlardaki düzlüklerde görülmektedir. İlçenin güney kesimlerinde yer alan mera alanları fazla yayılış gösterememektedir.

Tarım alanları ise ilçe arazisinin (% 12) bütününde oldukça az bir bölüm kaplamaktadır. Arazinin eğimli ve ormanlık olması tarımsal faaliyetleri kısıtlamaktadır. Tarımsal alanlarda genel olarak kuru tarımın yapıldığı da Harita 4.1'den anlaşılmaktadır. Himmetoğlu Ovası tarım için en elverişli ilçe topraklarından oluşmaktadır. Maden ocağının bu bölgede bulunduğu görülmektedir.

Göynük İlçesi, 17.581 ha tarım alanı, 89.898 ha orman ve fundalık, 19.567 ha çayır ve mera ve 16.654 ha tarım dışı araziye sahiptir (Çizelge 4.5). Şekil 4.5'de ilçe arazi tiplerinin yüzde olarak dağılımını gösteren grafik yer almaktadır.

Çizelge 4.5. Bolu İli arazi tiplerinin ilçelere göre dağılımı (ha) (Anonim 2000b)

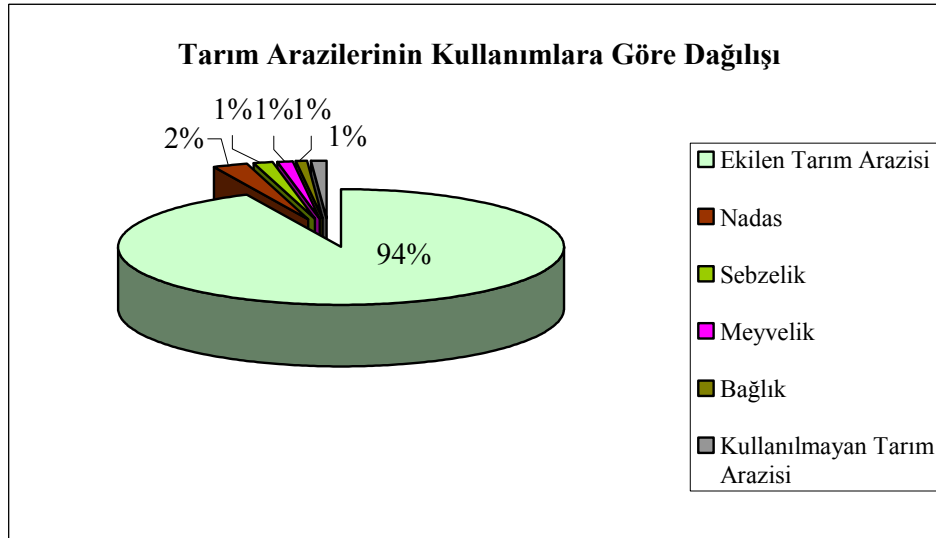
İlçe	Alan	Tarım alanı		Orman ve fundalık		Çayır ve mera		Tarım dışı arazi	
		Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)	Miktar	Oran (%)
Merkez	152.700	37.550	24,59	98.204	64,31	6.056	3,97	10.890	7,13
Dörtdivan	28.400	8.005	28,19	19.678	69,29	413	1,45	304	1,07
Gerede	147.600	37.424	25,36	39.816	26,98	31.242	21,17	39.118	26,50
Göynük	143.700	17.581	12,23	89.898	62,56	19.567	13,62	16.654	11,59
Kıbrısçık	64.100	4.551	7,10	32.836	51,23	15.413	24,05	11.300	17,63
Mengen	88.300	9.587	10,86	47.322	53,59	18.555	21,01	12.836	14,54
Mudurnu	134.900	21.338	15,82	87.558	64,91	20.717	15,36	5.287	3,92
Seben	66.500	8.794	13,22	44.803	67,37	10.401	15,64	2.502	3,76
Yeniçağa	19.600	4.834	24,66	11.399	58,16	2.076	10,39	1.291	6,59
Toplam	845.800	149.664	17,69	471.514	55,75	124.440	14,41	100.182	11,84

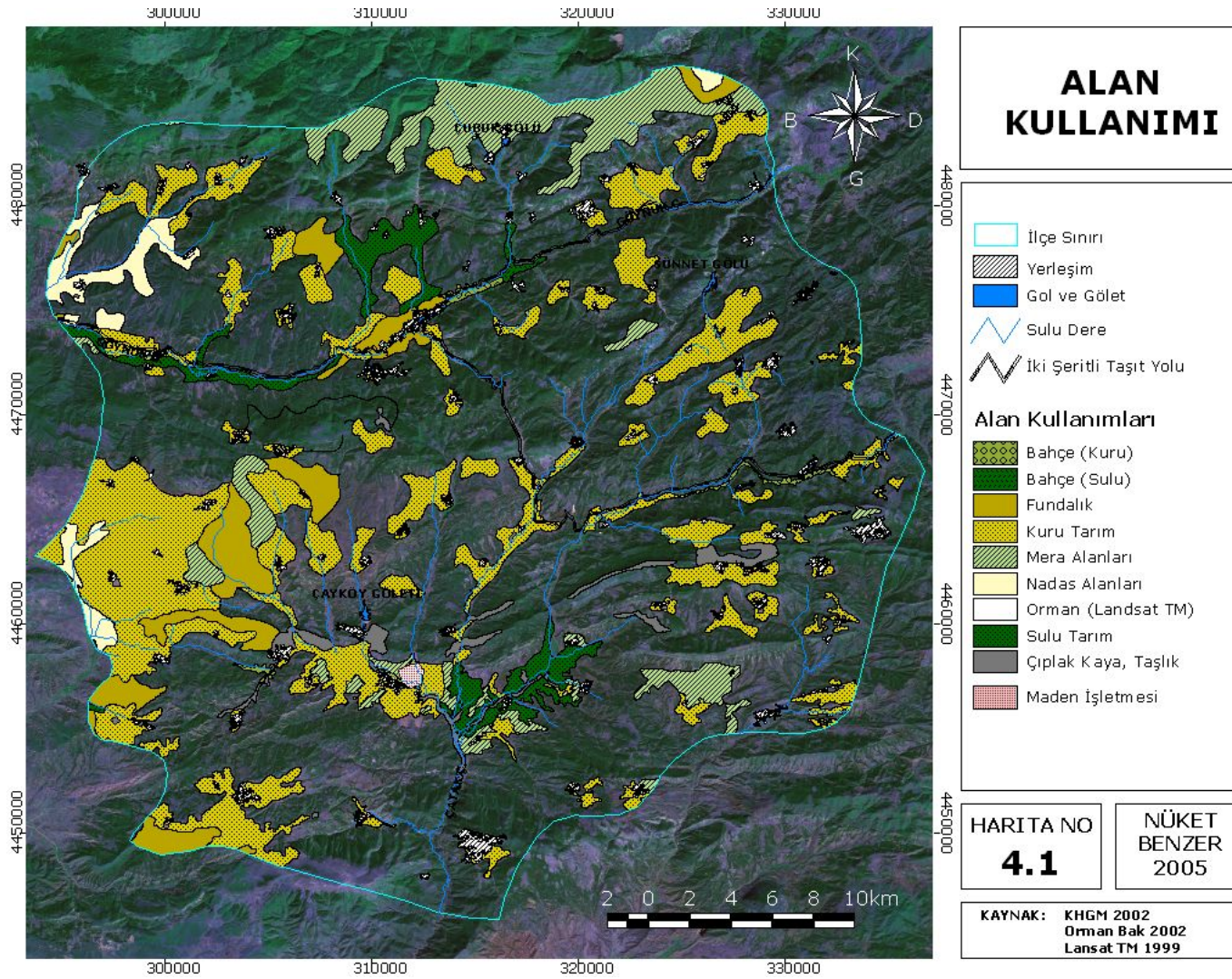
Şekil 4.5. Arazi kullanımlarının ilçedeki dağılışı (Orijinal 2005)

4.4.1. Tarım ve hayvancılık

Göynük İlçesi 17.581 ha'lık toplam tarım arazisine sahiptir. İlçenin % 12.23'ünü oluşturan bu arazilerin 16.376 ha'ı ekilmekte, 428 ha'ı ise nadasa ayrılmaktadır. Ayrıca arazinin 262 ha'ı sebzelik, 185 ha' meyvelik, 120 ha' bağlık, 210 ha' ise kullanılmayan tarım arazisi olarak ayrılmaktadır (Şekil 4.6).

Şekil 4.6. Tarımsal arazilerin kullanımlara göre ilçedeki dağılışı (Orijinal 2005)

Göynük İlçesinde toplam tarım alanlarının 8.400 ha (% 48)'lık bir bölümü sulanabilir niteliktedir. Ancak sulamaların 2.380 ha (% 28.33)'ı DSİ ve Köy Hizmetleri tarafından, 2.739 ha (% 32.61)'ı halk tarafından gerçekleştirilmektedir. Toplam 5.119 ha'lık sulanan arazi ilçe tarım arazilerinin % 29.12'sini oluşturmaktadır. Bu durumda, % 48'i sulanabilir nitelikteki tarım arazilerinin sadece % 29.12'lik bir kısmı sulanmaktadır.

Tarla ürünlerinin en önemlileri buğday, arpa, yulaf, nohut, fasulye, şeker pancarı, ayçiçeği ve patates'tir. 2000 yılı Bolu İli tarım istatistiklerine göre Göynük'de 13.500 ha buğday, 1.500 ha arpa, 150 ha fasulye, 200 ha şeker pancarı ekimi yapılmıştır (Çizelge 4.6). İlçeye özgü bir ürün olarak yıllık 600-1000 ton arasında rekoltesi değişen Bombay fasulyesinin baklagiller içerisinde önemli bir yeri vardır. Normal fasulyenin 3-4 katı büyüklüğündeki bu ürün ülkede çok yaygın olarak üretilmemekte Göynük ve civarında üretilmesi ilçe için önemli bir kazanç olmaktadır.

Sebzecilik genelde ilçenin kendi ihtiyacını karşılamaya yöneliktir. Taze fasulye, kavun, karpuz, v.b ürünler yetiştirilmektedir (Çizelge 4.7). Meyve olarak armut, ayva, muşmula, elma, erik, kiraz, vişne, şeftali, ceviz, iğde, kızılılık, badem, dut, fındık ve üzüm üretimi yapılmaktadır. Göynük eriği ve cevizi pazar için tercih edilir niteliktedir.

Tarımsal üretimin arttırılmasına yönelik ilçede 1997'de uygulamaya konulan projeler kapsamında özellikle ceviz ve vişne üretiminin artırılması amacıyla aşılı fidanların dağıtımı yapılmıştır. İlçede ilk defa seracılık konusunda yapılan çalışmalar sonucunda 13 adet sera tesis edilerek çiftçilere verilmiştir. Ayrıca kültür mantarcılığının başlatılmasına yönelik çalışmalar sonucunda 10 adet tesis kurulması amaçlanmıştır (Anonim 1998).

Göynük arazisinin dik ve dağlık olması nedeni ile tarım gelişme gösterememiştir. Halk daha çok doğal bitki örtüsünün etkisi ile hayvancılığa yönelmiştir.

2000 yılı değerlerine göre Göynük İlçesi'ndeki toplam 14.105 büyükbaş hayvanın 6.304 adeti inek, 2.436 adeti besi danası, 2.167 adeti dve ve 3.198 adeti ise buzağıdır. Göynük İlçesi'ndeki toplam 30.417 küçükbaş hayvanın 19.086'sı koyun , 11.331' i kıl keçisi ve tiftik keisidir. 2000 yılı itibariyle Göynük İlçesi'nde birçok köyde toplam 5852 adet arı kovanında arıcılık faaliyetleri sürdürülmektedir.

1999 Bolu İktisadi Raporu'na göre 1997 yılı itibariyle ilçede 3000 kg yaş koza ipekbcekilinden elde edilmiştir. Bu değer 1998'de 2250 kg'a düşmüştür. Arıcılık ve ipekbcekiliğinden elde edilen ürünlerin yıllara göre üretiminde azalış görülmektedir (Anonim 1999a).

Bu ürünlerden elde edilen gelirin hayvansal üretim sağladığı gelir içindeki payı ihmal edilebilecek kadar küçüktür (Anonim 1999a).

Göynük İlçesi su kaynaklarının üretim için uygun olması nedeniyle özellikle Sünnet Gölü ayağında ve Değirmenözü Köyü'nde alabalık üretilmektedir. Göynük İlçesinde 1970'li yılların başlarında başlayan tavukçuluk ciddi boyutlarda gelişerek günümüzde ilçe ekonomisinin en hareketli sektörü halini almıştır. İlçede 736 civarında tavukçuluk tesisinde besi ve yumurta tavukçuluğu yapılmaktadır. Bunlardan 703'nde et pilici üretimi yapılmakta olup, toplam kapasitesi 5.015.500'dir. Modern ve entegre sisteme sahip şirketlerin ilçede üretim alanları bulunmaktadır. 33 yumurta tavukçuluğu tesisinde ise toplam kapasite 217.500'dir. Aksaklar (1 adet), aylakky (2 adet), Dedeler (5 adet), Gerişler (3 adet), Hisarz (1 adet), Sarılar (20 adet), Umurlar (1 adet) köyleri civarında yumurta tavukçuluğu tesisleri bulunmaktadır. Son yıllarda büyük kapasitelere sahip otomatik cihazlarla donatılmış kümesler yapılmakta ve tavukçuluk sektörü daha modern bir görünüm kazanmaktadır (Anonim 2000b).

4.4.2. Ormancılık

Bolu İli'nde olduğu gibi Göynük İlçesi'nde de ormanlar büyük alan kaplamaktadır. Buna karşılık ekonomik açıdan ormanların ilçeye katkısı yoktur.

Çizelge 4.6. Tarla ve sebze ürünleri ekiliş, üretim ve verim durumu (Anonim 2000b)

Ürünler		Ekiliş (ha)	Üretim (ton)	Verim (kg/ha)
Tahıllar	Buğday	13.500	33.750	2.500
	Arpa	1.500	3.300	2.200
	Yulaf	200	300	1.500
	Mısır	60	2.400	40.000
Baklagiller	Nohut	120	216	1.800
	Fasulye	150	450	3.000
	Burçak	20	20	1.000
	Fiğ (Kuru ot)	130	350	2.692
Endüstriyel Bitkiler	Şeker Pancarı	200	7.000	60.000
Yağlı Tohumlar	Ayçiçeği	200	200	1.000
	Soğan (Kuru)	30	300	10.000
	Sarmısak (Kuru)	1	2	2.000
	Patates	45	675	15.000
	Hayvan Pancarı	5	250	50.000
	Yonca (Kuru ot)	200	1.600	8.000
Sebze	Lahana (Beyaz)	4	80	20.000
	Marul (Göbekli)	2	20	10.000
	Ispanak	5	56	8.000
	Pırasa	6	120	20.000
	Fasulye (Taze)	130	1430	11.000
	Barbunya (Taze)	6	54	9.000
	Bamya (Taze)	2	7	3.500
	Balkabağı	1	23	23.000
	Kavun	18	414	23.000
	Karpuz	8	200	25.000
	Sakızkabağı	4	80	20.000
	Hıyar	8	120	15.000
	Patlıcan	2	32	16.000
	Domates	45	900	20.000
	Biber (Dolmalık)	2	26	13.000
	Biber (Sivri)	8	116	14.500
	Soğan (Taze)	5	70	14.000
	Turp (Bayır)	4	72	18.000

Kamu sektörü olan Göynük Orman İşletme Müdürlüğü çalışanları dışında bu konuda ilçede çalışan bulunmamaktadır. Bolu Orman Bölge Müdürlüğü'ne bağlı, Göynük Orman İşletme Müdürlüğü'nün 6 şefliği vardır. Orman ve fundalık alanlar 89.898 ha'lık bir alan ile ilçe arazisinin % 62.56'sını kaplamaktadır (Harita 4.1). 1997 yılı verilerine göre 9.265m³ endüstriyel odun ve 29.206 ster yakacak odun Orman İşletme Müdürlüğü tarafından üretilmiştir.

Köy yerleşmeleri genellikle orman içinde ya da yakınında konumlanmış durumdadır. Orman içinde ve civarında yaşayan bölge halkı ormancılık faaliyetlerinden kesim, nakliyat, depolama, bakım, ağaçlandırma ve koruma faaliyetlerinde bulunmakta ayrıca diğer ormancılık tesislerinin inşaatlarında, bakım ve onarım çalışmalarında yer alarak geçim sağlamaktadır. Ormanlar ile yerleşim alanlarının iç içe olması ormanların insanlar tarafından tahrip edilmesine neden olmaktadır. Göynük halkı gerekli odun ihtiyacını bu ormanlardan sağlamaktadır. Hayvancılık ile uğraşan halk, köylerine ait yayla ya da otlatma sahaları olmasına rağmen hayvanları (keçi, koyun) açık alanlarda ya da orman içinde rastgele otlatmaktadır. Ayrıca ormanda avcılık faaliyetleri de yapılmaktadır. Ağaç oymacılığı ile uğraşan kesim hammadde teminini de ormanlardan sağlamaktadır. Kümes hayvancılığı yapan halk da bu tesislerin ısıtılmasında ve inşaatında ormanlardan sağladıkları kaçak odundan yararlanmaktadırlar. Ancak tüm bu olumsuzluklara rağmen halk ormana fazla zarar vermemektedir. Yer yer açma ve kaçakçılık olsa da yangın yok denecek kadar azdır. Ormanlar üzerinde düzensiz otlatılan mevcut hayvan varlığının orman varlığı ve gençliği üzerinde zararlı olabilecek boyutlara ulaştığı görülmektedir (Anonim 1980).

4.4.3. Madencilik

Türkiye Kömür İşletmeleri Genel Müdürlüğü Göynük'de Himmetoğlu Kömür Ocaklarında açık işletme usulüyle Linyit Kömürü üretimi yapmaktadır (Harita 4.1). Linyit kömürünün görünen rezervi 39 Milyon ton olup, sağladığı kalori ortalama 4.500 (kal)'dür. Yıllık üretim 250. 000 tondur. 150 kişiye doğrudan istihdam sağlayan ocakların üretiminin önemli bir kısmı Çayırhan Termik Santrali'na verilmekte, kalan

kısmı Göynük çevresinde bulunan il ve ilçelere yakacak olarak pazarlanmaktadır (Tatar 2002).

Göynük İlçesi'nde hemen hiçbir şekilde değerlendirilmeyen ve kömürden sonra en önemli enerji kaynağını oluşturan MTA'nın yaptığı araştırmalara göre saptanan bitümlü şistler, sentetik sıvı yakıt olarak kullanılabilirliğinin yanı sıra, petro-kimya sanayii için de girdi olma potansiyeline sahiptir (Eser 2002).

Göynük dolaylarında kahverengi mermer rezervlerinin bulunduğu bilinmektedir. İlçedeki alçıtaşı, kireçtaşı ve kalker yataklarından da yararlanılmaktadır (Anonim 1999/1). Göynük'te bulunan mermer yataklarında mermer işletmeciliği yapan özel bir şirket 1972-1997 yılları arasında çalışmış, 1997 yılından itibaren çalışmalarına ara vermiştir (Anonim 1998).

4.4.4. Altyapı

- İçmesuyu

İlçede mevcut içmesuyu uygun görülen Çubuk kaynağından temin edilmekte olup, bu kaynak kasabanın kuzeydoğusunda yaklaşık 15 km. uzaklıktadır. 1986 yılında İller Bankası tarafından tasdik edilen içme suyu projesine göre buradan alınan su 870 kotunda inşaa edilen depoya aktarılarak buradan ilçeye dağıtılmaktadır (Tatar 2002).

- Kanalizasyon

İlçede 1989 yılına pis su sorunu belediyece $\Phi 200$ 'lük büzlerle pis suyun bertaraf edilerek ilçe içindeki derelere direkt deşarj edilmesiyle çözülmeye çalışılmış olup sağlıklı bir kanalizasyon tesisi yoktur. 1989 yılında kanalizasyon şebekesi yapılmıştır. Kasabanın topografyası kuzeydoğu güneybatı yönünde olduğundan pissular kasabanın güneybatısında Küçük Sanatlar mevkiinde toplanıp daha sonra çayı takip ederek imar planının yaklaşık 1 km uzağında tesis edilen arıtma tesisinde arıtıldıktan sonra dereye deşarj edilmektedir (Tatar 2002).

4.5. Abiyotik Özellikler

Bu bölümde ilçenin iklim, yüzey şekilleri, jeoloji ve toprak gibi abiyotik özelliklerine değinilmiştir.

4.5.1. İklim

Bolu İli'nin kuzey kesimlerinde, Yedigöller civarında dar bir alanda, Batı Karadeniz iklimi görülmektedir. Kuzeyden güneye doğru gidildikçe Karadeniz ikliminin etkisi azalmaya başlamakta ve İç Anadolu ikliminin etkisi hissedilmektedir (Tatar 2002).

Bu ara kısımdaki iklim, Karadeniz ardı iklimi olarak tanımlanmaktadır. Batı Karadeniz iklimi, Doğu Karadeniz iklimine göre daha az yağışlıdır. Sıcaklık da Karadeniz boyunun öteki kesimlerine göre gerek yazın, gerekse kışın biraz daha azdır. Karadeniz ardı iklim tipi ise Karadeniz iklimi ile, İç Anadolu iklimi arasında bir geçiş iklimi niteliğindedir. İç Anadolu ikliminin özelliği yazların kurak ve sıcak, kışların soğuk ve sert olmasıdır. Yağışlar da daha azdır.

Bolu'da halen çalışır durumda Merkez İlçe'de ve Seben'de birer meteoroloji istasyonu bulunmaktadır. Diğer bazı merkezlerdeki istasyonlar geçmiş yıllarda belli süreler çalışmış olup, şimdi kapalı durumdadırlar. Çizelge 4.8'de dört ayrı istasyonun uzun yıllara ait iklim parametreleri ortalamaları verilmiştir (Tatar 2002).

Jeostatistik yöntemi ile Batı Karadeniz Bölgesi'nde 22 farklı istasyon verileri kullanılarak üretilen Harita 4.2'de mevsimsel sıcaklık ve Harita 4.3'de aylık yağış haritaları görülmektedir. Bu çalışmanın amacı çevre istasyonlar ile Göynük İlçesi'ne ait istasyon verilerinin görsel olarak kolay bir şekilde kıyalamasının yapılabilmesidir. Göynük İlçesi'ne ait istasyonun ilkbahar sıcaklık ortalaması 9.8-10.1°C , yaz ortalaması 19-19.4 °C, kış ortalaması 2.4-3.1 °C ve sonbahar ortalaması ise 11.6-12 °C olarak görülmektedir. Ayrıca yılboyu Gerede, Bolu ve Mudurnu'dan daha fazla sıcaklığa sahip olduğu diğerlerinden ise daha düşük sıcaklığa sahip olduğu açıkça görülmektedir (Harita 4.2).

Göynük İlçesi'ne ait istasyonun Nisan ayı yağış ortalaması 45-50 mm, Eylül ayı ortalaması 40-45 mm, Ekim ayı ortalaması 22-30 mm, Aralık ayı ise 41-47 mm olarak değişmektedir. Nisan ve Eylül aylarında çevre ilçelerden Sakarya ve Geyve dışında fazla yağış ortalamasına sahiptir. Ekim ayında Mudurnu, Seben, Beypazarı ve Kızılcahamam'dan fazla, Bolu, Düzce, Sakarya ve Geyve'den daha düşük yağış ortalamasına sahiptir. Aralık ayında ise Mudurnu, Bolu, Sakarya ve Geyve'den daha düşük, Ayaş, Nallıhan ve Seben'den daha fazla yağış ortalamasına sahiptir. Göynük İlçesi'nin İç Anadolu kuşağında bulunan ilçelerden daha fazla yağışlı olduğu ancak Marmara ve Karadeniz kuşağında bulunan ilçelerden daha az yağışlı olduğu Harita 4.3'den anlaşılmaktadır.

Karadeniz iklimi ile İç Anadolu'nun karasal iklimi arasında bir geçiş zonu üzerinde bulunan Göynük İlçesi'nin Bolu ve Gerede'ye göre daha ılıman bir iklimi vardır. Alt bölgede yer alan Göynük, genellikle İç Anadolu iklim özelliklerini taşımaktadır.

Ortalama yıllık yağış miktarı m^2 'ye 614 kg'dır. Yıllık ortalama sıcaklık $10.8^{\circ}C$, en yüksek sıcaklık $36.5^{\circ}C$, en düşük sıcaklık ise $-17.6^{\circ}C$ ' dir. Ortalama kar yağışlı gün sayısı 16'dır (Anonim 1988) (Çizelge 4.7).

▪ Sıcaklık

Göynük'de ortalama sıcaklıklar, mevsimsel ve günlük sıcaklık farkları ve yaz-kış ortalamaları açısından farklılıklar gösterilmektedir.

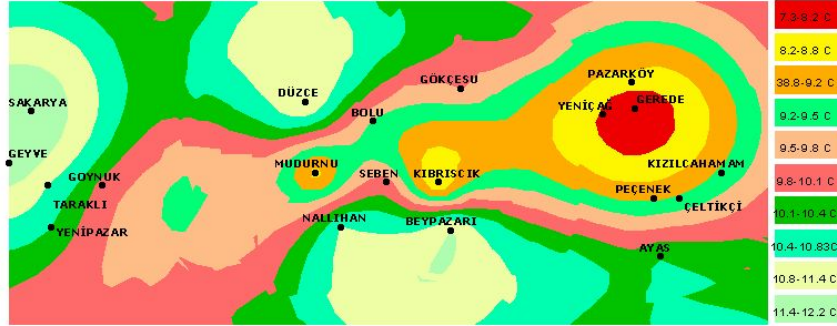
Diğer ilçelere oranla mevsimsel ısı farkı daha fazla, yaz mevsimi ortalama ısı daha azdır. Ortalama sıcaklıklar ise mevsimlere göre aşırı farklılıklar göstermemekte ve en düşük ile en yüksek değerler arasında $16.5^{\circ}C$ fark bulunmaktadır (Şekil 4.7, 4.8).

Genellikle karasal iklim özellikleri hakimdir. Ancak oldukça yüksek arazide konumlanması nedeniyle yaz ayları dahi serin geçmektedir. Günlük sıcaklık farkları da $10^{\circ}C$ 'yi geçmemektedir (Barlas 1988).

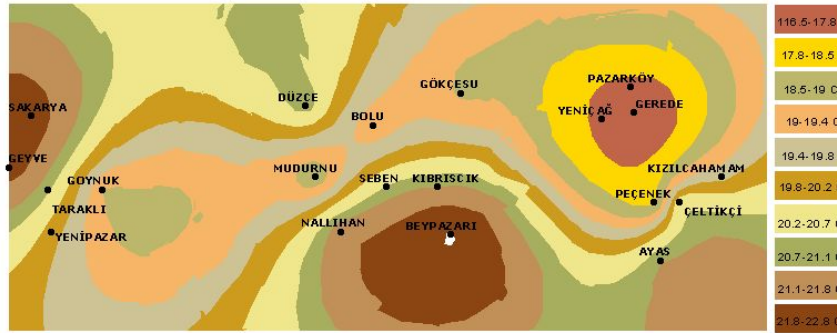
HARİTA 4.2 İKLİM ÖZELLİKLERİ Mevsimsel Sıcaklık Haritaları

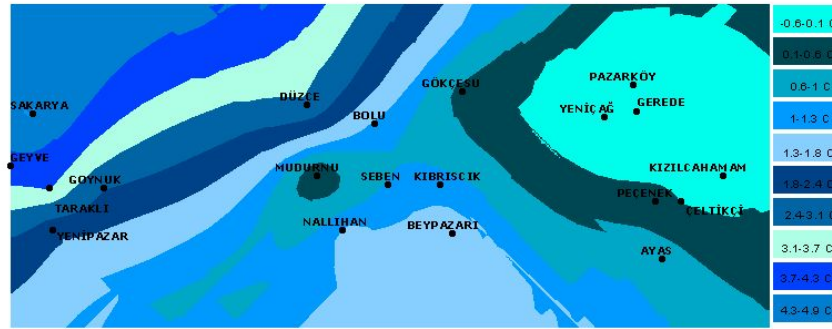
İLKBAHAR

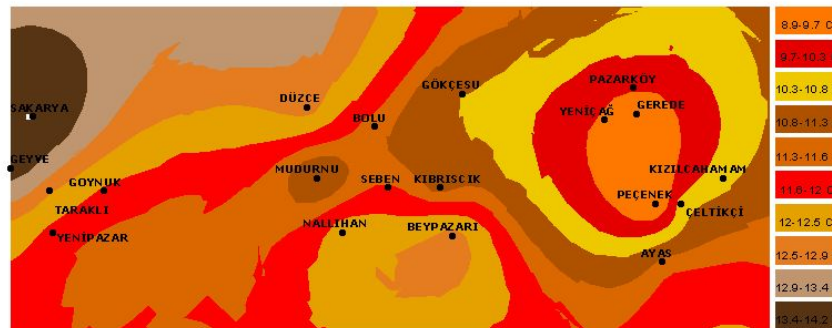
YAZ

KIŞ

SONBAHAR

DMİ Gen. Müd. Verilerinden ArcGis 8.3 Geostatistic Modülü ile üretilmiştir.

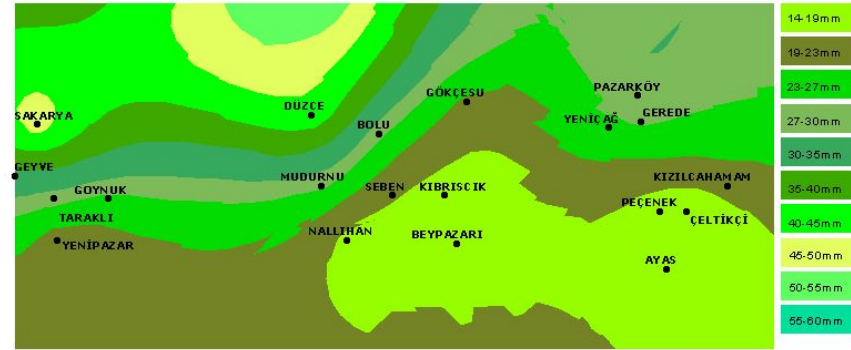
HARİTA 4.3 İKLİM ÖZELLİKLERİ Aylara Göre Yağış Haritaları

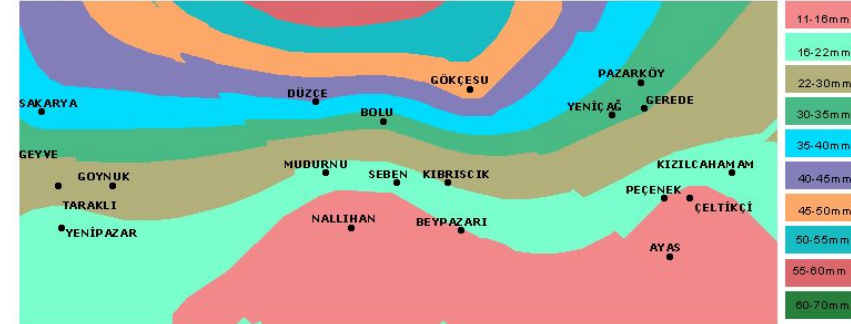
NİSAN

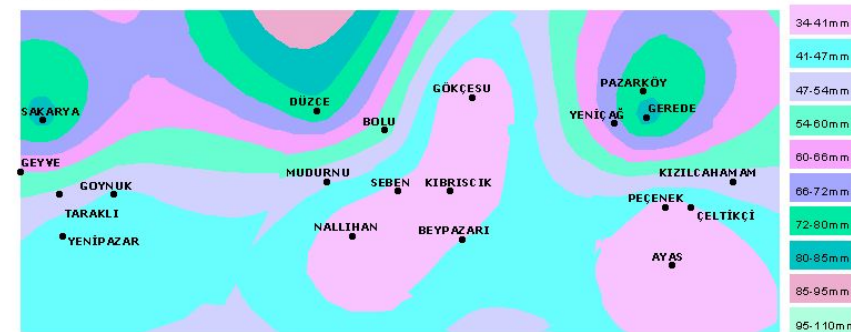
EYLÜL

EKİM

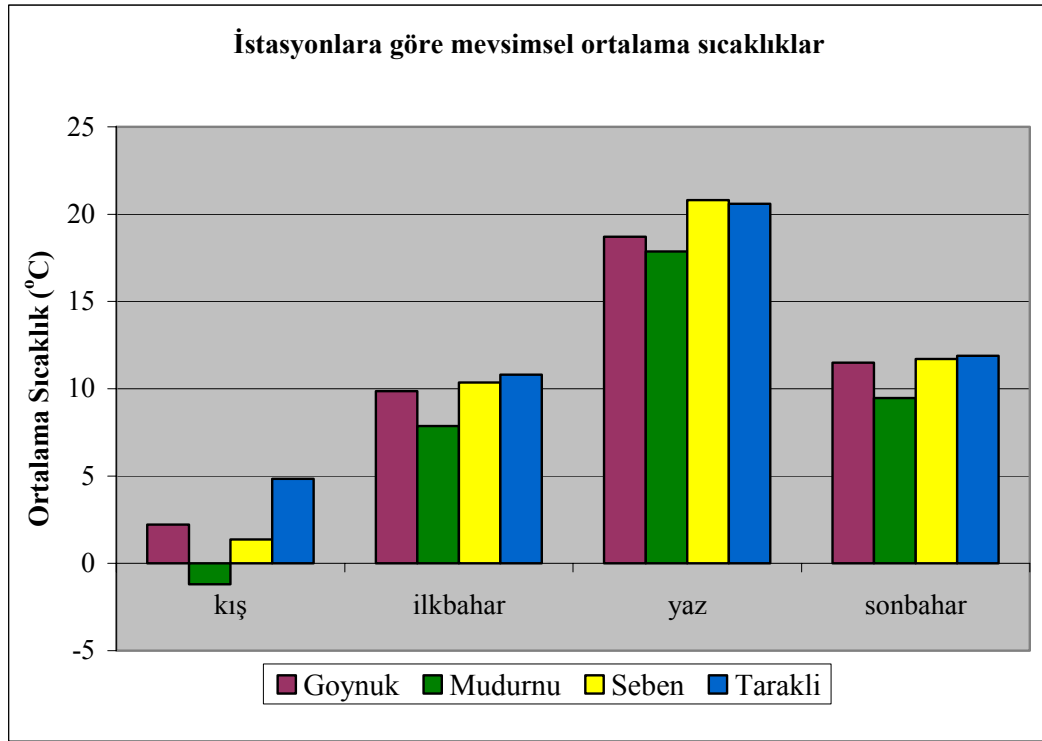
ARALIK

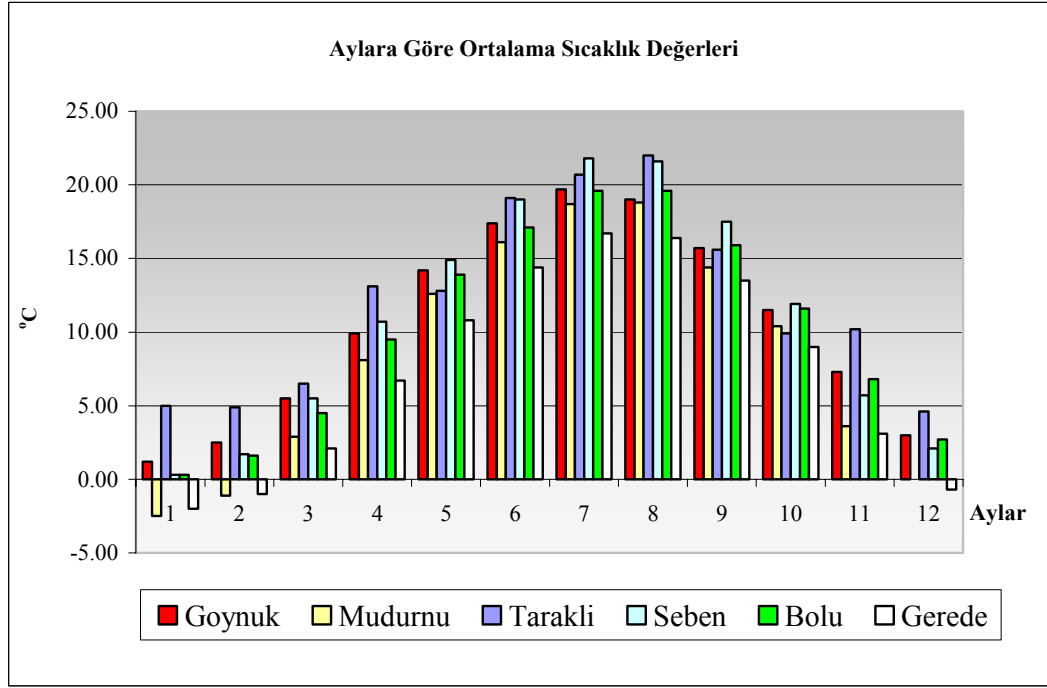
DMİ Gen. Müd. Verilerinden ArcGis 8.3 Geostatistic Modülü ile üretilmiştir.

Çizelge 4.7. Bolu İli'nde uzun yıllara ait bazı iklim parametresi ortalamaları (Anonim 2002a)

Parametre	Bolu	Gerede	Göynük	Seben
Ortalama sıcaklık (°C)	10,2	7,6	10,6	11,2
En yüksek sıcaklık (°C)	39,4	33,2	38,0	39,2
En düşük sıcaklık (°C)	-34,0	-25,2	-19,4	-28,2
Ortalama yağış (mm/yıl)	536,4	662,5	617,4	444,0
Ortalama yağışlı gün sayısı	137,7	-	-	-
Ortalama kar yağışlı gün sayısı	25,4	45,8	17,2	12
Ortalama karla örtülü gün sayısı	38,9	53,2	29,8	16,1
En yüksek kar kalınlığı (cm)	72	148	70	37
Ortalama oransal nem (yüzde)	72	65	58	65
Ortalama bulutluluk (0-10)	5,6	5,1	4,4	4,5
Ortalama açık gün sayısı (0,0-1,9)	64	92,7	121,9	92,0
Ortalama kapalı gün sayısı (8,1-10)	102,7	105,1	78,0	59,7
Ortalama sisli günler sayısı	30,8	13,5	16,3	9,6

Şekil 4.7. Mevsimlere göre bazı istasyonlara ait sıcaklık değerleri (Orijinal 2005)

Şekil 4.8. Bazı istasyonlara ait aylara göre ortalama sıcaklık değerleri (Orijinal 2005)

15 yıllık Göynük rasat sonuçlarına göre ortalama en düşük sıcaklık 1.2°C ile Ocak ayı en yüksek sıcaklık ise 19.7°C ile Temmuz ayına aittir. Yılboyu ortalama sıcaklık ise 10.6°C 'dir.

Diğer istasyon verileri incelendiğinde Göynük Mudurnu ve Bolu'dan daha sıcak Seben ve Taraklı'dan ise daha soğuktur. Göynük en yüksek sıcaklık ortalamalarına göre Temmuz ayı sıcaklıkları 27.2°C , en düşük ise Ocak ayına ait 5.3°C 'dir. Göynük en düşük sıcaklık ortalamalarına göre en düşük Ocak ayı sıcaklıkları -2.6°C , en yüksek ise Temmuz ayına ait 12.7°C 'dir.

▪ Yağış

Tüm Karadeniz Bölgesi'nin en az yağış alan bölümü Batı Karadeniz Bölgesi'dir. Yağışlara en çok sonbahar ve kış aylarına rastlamaktadır. Yağışlar Aralık ve Ocak aylarında yoğun ilkbahara doğru ise giderek azalmaktadır (Barlas 1988).

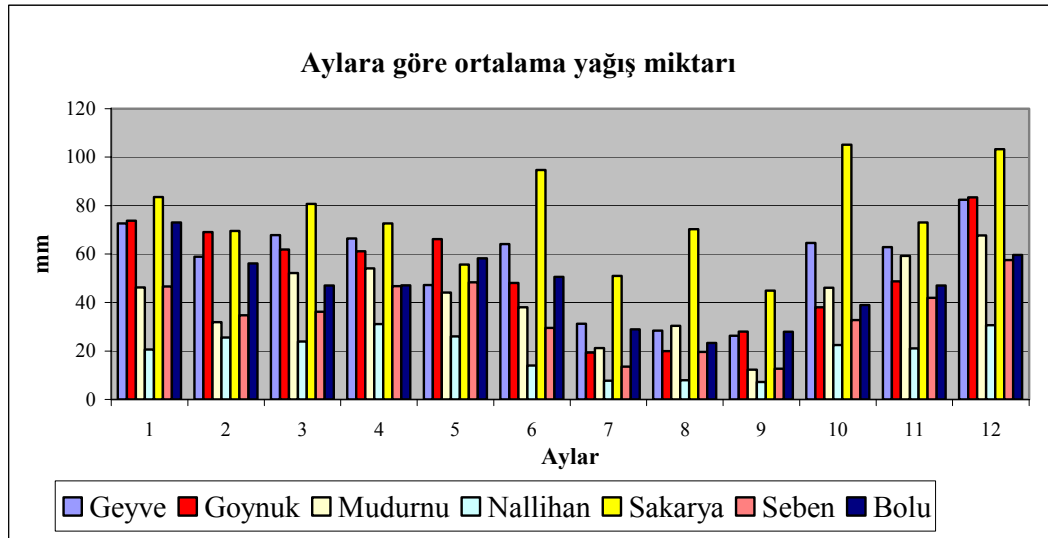
Göynük İlçesi ortalama yıllık yağış miktarlarına bakıldığında en düşük yağış olan ay Temmuz (19.3 mm) ve en yüksek yağış olan ay ise Aralık (83.4 mm)'tir. Yıllık aylara göre ortalama yağış miktarı 80.65 mm'dir.

Diğer bazı yakın çevre istasyon verileri ile kıyaslandığında (Şekil 4.9) Bolu, Mudurnu, Seben ve Nallihan'dan daha fazla yağış aldığı, Sakarya ve Geyve'den ise daha az yağış aldığı söylenebilir.

▪ Rüzgar

İlçede her yönden esen rüzgarlar aynı hızdadır. En çok esen hakim rüzgar ise her ay kuzeydoğu rüzgarıdır (Barlas 1988). Dağların aynı yönde denize paralel olarak uzanması nedeni ile Karadeniz'den nemli rüzgarlar iç kısımlara kadar gelememektedir.

Göynük İlçesi ortalama rüzgar kuvveti (Bofor) değerleri incelendiğinde en düşük rüzgar kuvveti Eylül ayında 1bofor, en kuvvetli rüzgarlar ise 1.4 bofor ile Ocak, Şubat ve Aralık aylarında olduğu görülmektedir.

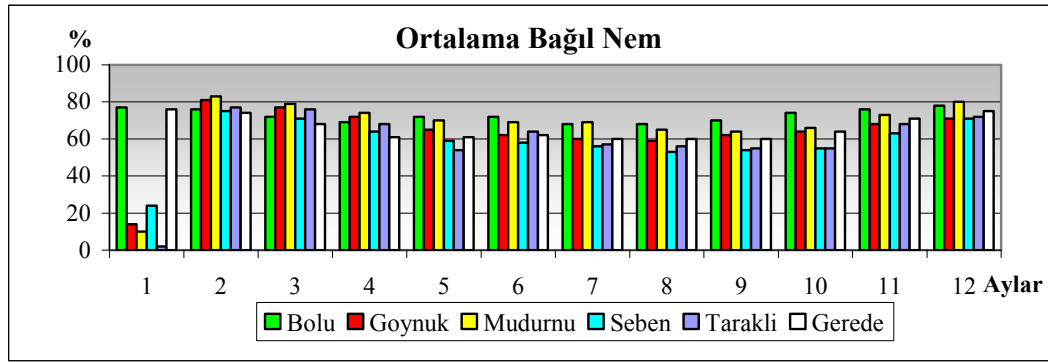

Şekil 4.9. Bazı istasyonlara ait aylara göre ortalama yağış miktarları (Orijinal 2005)

▪ Bağlı Nem

15 yıllık Göynük rasat sonuçlarına bakıldığında en düşük bağlı nem % 59 ile Temmuz ayına, en yüksek bağlı nem ise % 81 ile Ocak ayına aittir. Göynük yıllık bağlı nem ortalaması % 88'dir.

Diğer istasyonlar ile karşılaştırıldığında ise Mudurnu'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. En düşük bağlı neme % 82 ile Gerede, en yüksek bağlı neme ise % 91 ile Mudurnu sahiptir (Şekil 4.10).

Şekil 4.10. Bazı istasyonlara ait aylara göre ortalama bağlı nem oranları (Orijinal 2005)

4.5.2. Yüzey şekilleri

Dağ sıralarının kuzeyden güneye doğru yükselmeleri Bolu İli'nde ormanlık alanların büyük alanlara yayılmalarına neden olmuştur. Dağların Karadeniz'e yağış getiren kuzeybatı rüzgarlarını engellemeyecek biçimde kademeli oluşu İç Anadolu'ya sınır teşkil eden Köroğlu Dağları'nda zengin bitki örtüsü oluşmasına neden olmuştur. Buna karşılık güneye doğru karasal iklim özelliklerinin artmasıyla birlikte türlerin azalması göze çarpar. Üçüncü sıradağlarda step bitkileri ile karışan orman alt sınırı yükselmekte ve meşe dokusu ile karşılaşılmaktadır (Anonim 1999b).

Dağlık ve engebeli bir topografya sergileyen ilçeye ait topografik yapı, yükseklik gruplar ve eğim durumu sırasıyla Harita 4.4, 4.5 ve 4.6'da verilmektedir.

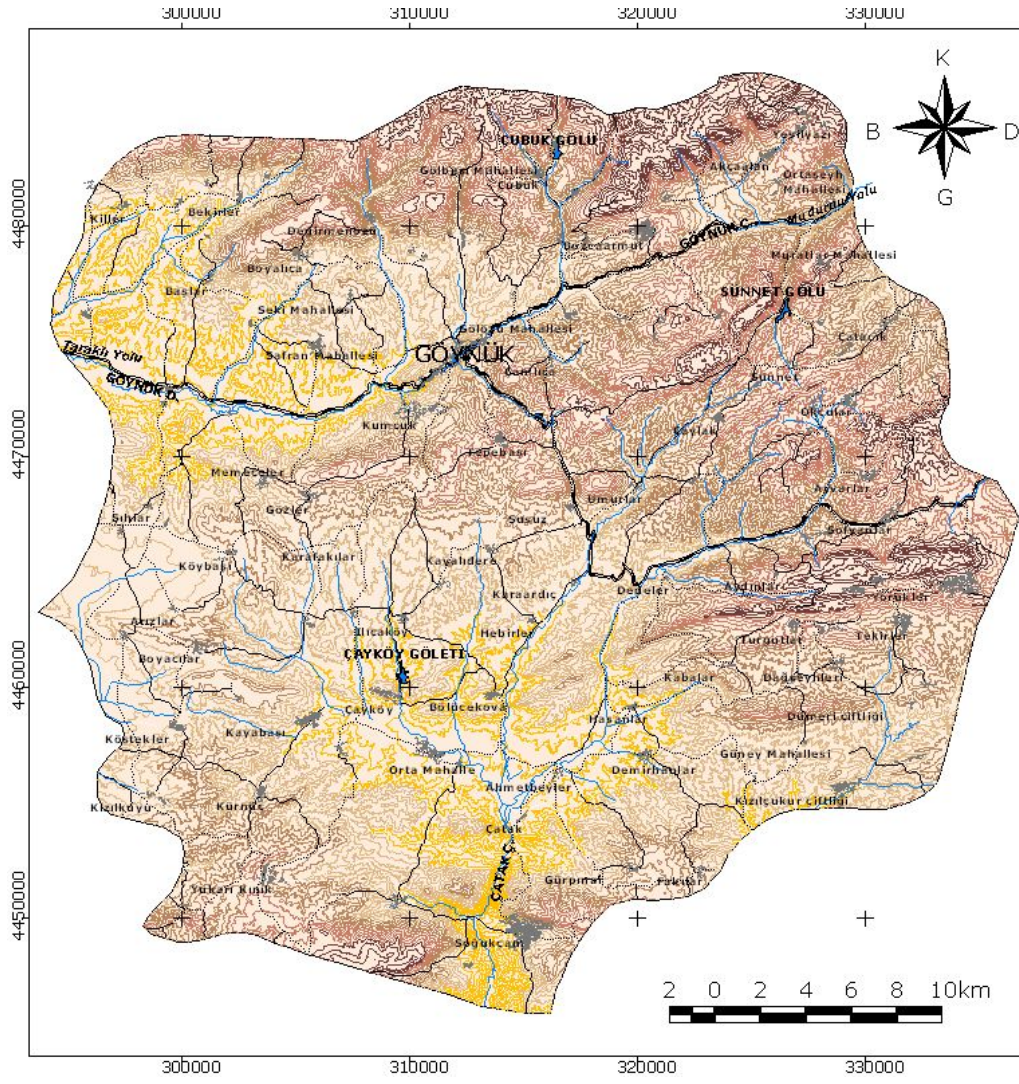
Göynük İlçesi'ne ilişkin olarak üretilen morfolojik ünitelerin görüldüğü Harita 4.7 incelendiğinde çok farklı özellikler göze çarpmaktadır. Genel anlamda Köroğlu Dağları içinde kalan ilçe morfolojik olarak dağlık ve arızalı bir yapıya sahiptir. Ancak doğu-batı doğrultulu akışa sahip Göynük Çayı ve ilçenin güneyinde Sakarya Nehri'nin kollarından olan Çatak Çayı vadileri bu dağlık ünitenin içerisinde depresyonlar ve vadiler oluşturmuştur. İlçe arazisi genel olarak yüksek platolar, yamaçlar ve sırtlar, tepeler, alçak platolar, dalgalı düzlükler, ovalar, tabanlı vadiler ve Çatak Boğazı morfolojik ünitelerine ayrılmıştır.

▪ Yüksek platolar

İlçe arazisi içerisinde yüksek platolar genellikle ilçenin kuzeyinde yer almaktadır. Göynük'ün kuzeyinde yer alan ve ortalama yükseltisi 1300-1700 m arasında olan bu plato alanları çok fazla alan kaplamamaktadır.

İlçenin kuzeydoğusunda Akkavşak Tepe (1.628 m) yer almaktadır. Göynük Çayı'nın güneyinde ise Kocaorman Tepe 1501 m, Gökçötür Tepesi 1399 m iken, güney kesimlere inildikçe ilçenin en yüksek noktası olan 1720 m'lik Köroğlu Kayası ile karşılaşmaktadır. Jeolojik olarak üst jura alt kretase, kretase, paleosen ve üst kretase-paleosen formasyonları ile kaplı bu alanlar üzerinde orman örtüsü gelişmiştir. Genellikle sedimenter kayalardan neritik kireçtaşı ile kaplıdır.

İlçenin güneybatısında Yukarı Kınık, Aşağı Kınık köyleri doğusu ile Çatak Çayı arasında kalan alan da ortalama yükseklikleri 1000 m'ler civarında yüksek plato alanları ile kaplıdır. Yüksek plato morfolojik ünitesi içerisinde yer alan yaylalar ise 1.000-1.600 m yükseklikler arasında gelişme göstermektedir. İlçenin kuzeyinde sıradağların uzanışına paralel yüksek düzlükler ormanlık alan içerisinde yayılma göstermektedir.

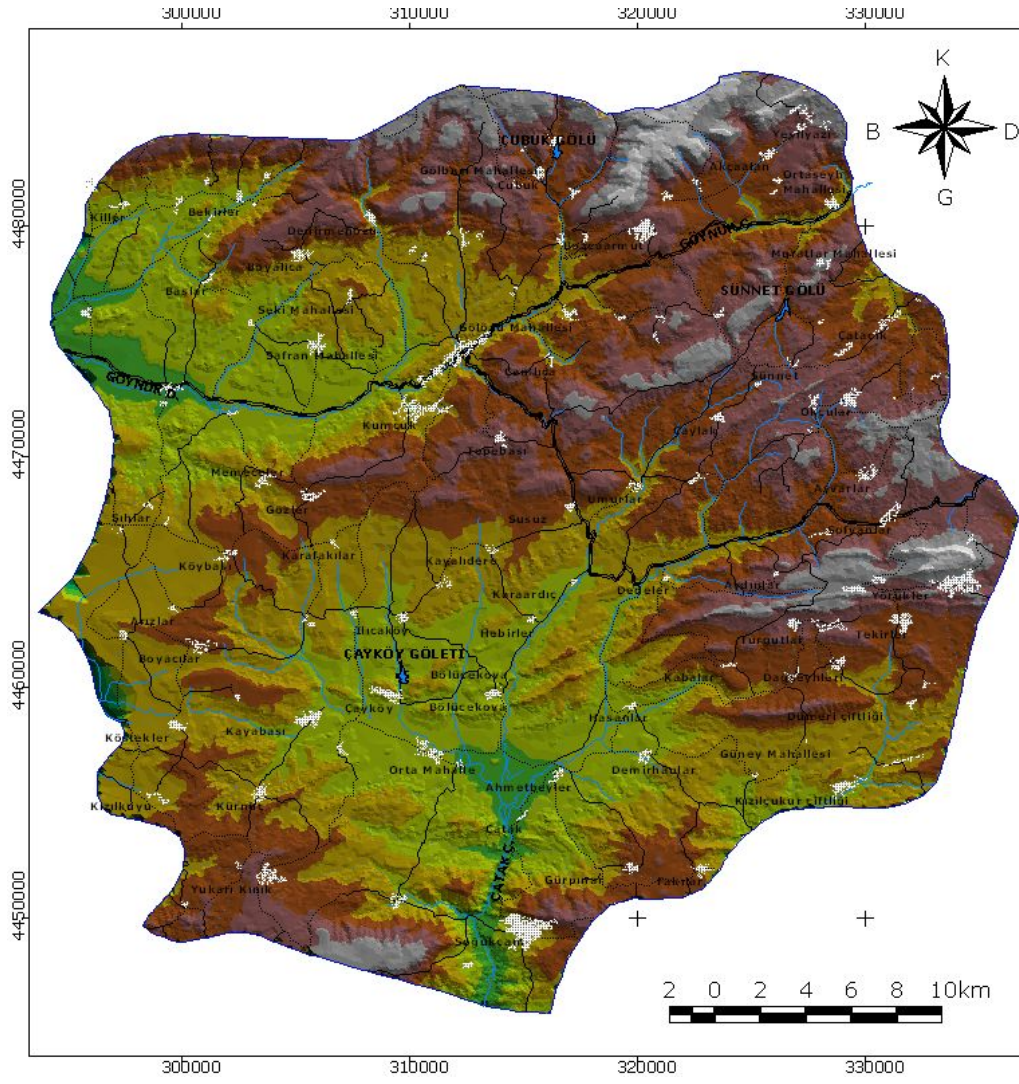
TOPOGRAFYA

- İlçe Sınırı
 - Yerleşim Birimi
 - Göl ve Gölet
 - Dere
 - 1. Derece Yol(Taşıt Yolu)
 - 2. Derece Yol
 - 3. Derece Yol
- Eşyüksekti Eğrileri**
- 400 - 700 m
 - 701 - 900 m
 - 901 - 1100 m
 - 1101 - 1300 m
 - 1301 - 1700 m

HARITA NO
4.4

NÜKET
BENZER
2005

KAYNAK: HGK 2002

YÜKSEKLİK GRUPLARI

- İlçe Sınırı
- Yerleşim Birimi
- Göl ve Gölet
- Dere
- 1. Derece Yol(TaşıtYolu)
- 2. Derece Yol
- 3. Derece Yol

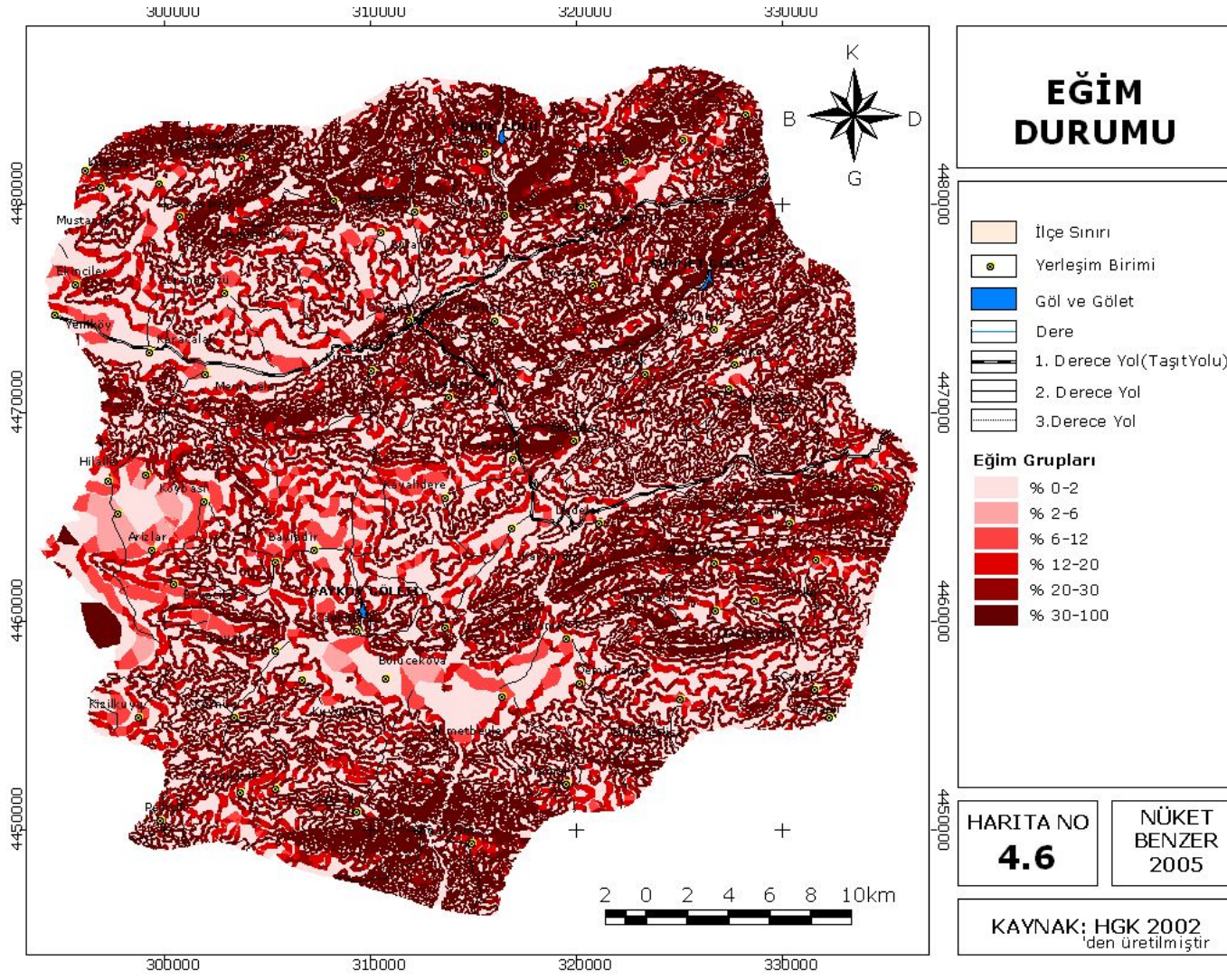
Yükseklik Grupları

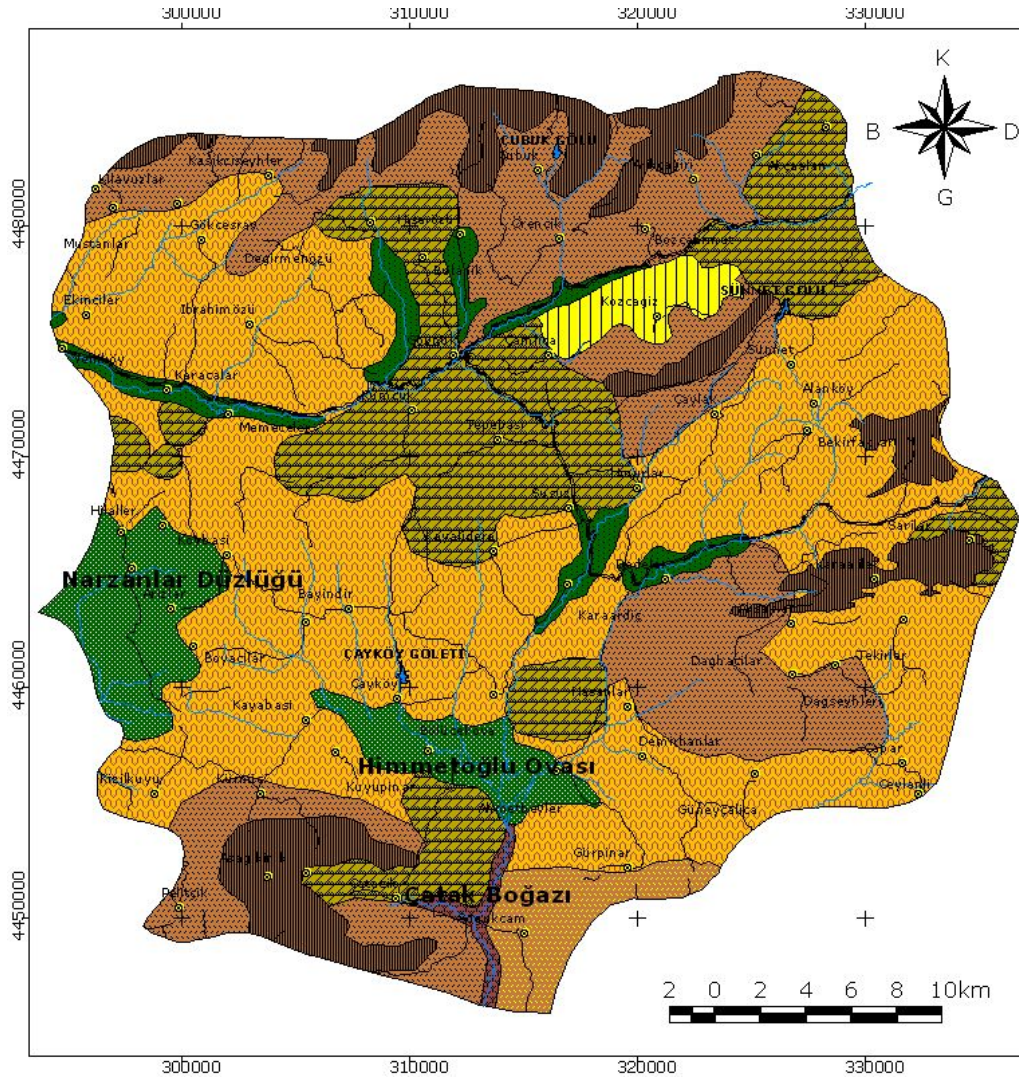
- 1500 - 1700 m
- 1300 - 1500 m
- 1100 - 1300 m
- 900 - 1100 m
- 800 - 900 m
- 600 - 800 m
- 400 - 600 m
- 200 - 400 m
- 0 - 200 m

HARITA NO
4.5

NÜKET
BENZER
2005

KAYNAK: HGK 2002
'den üretilmiştir

YÜZEY ŞEKİLLERİ

- İlçe Sınırı
 - Yerleşim Birimi
 - Göl ve Gölet
 - Dere
 - 1. Derece Yol (Taşıt Yolu)
 - 2. Derece Yol
- Morfolojik Üniteler**
- Yüksek plato
 - Yamaçlar ve Sirtlar
 - Tepe
 - Alçak Plato
 - Dalgali Düzlükler
 - Boğaz
 - Ova
 - Tabanlı Vadi

HARITA NO
4.7

NÜKET
BENZER
2005

KAYNAK: HGK 2002
'den üretilmiştir

İlçenin kuzey batısında 1300 m yüksekliklerde doğudan batıya doğru Killer, Mustanlar, Gökçesaray, Hacımahmut, Çiftlik, Bekirler, Büyükkarapınar, Bulanık yayla grubu yer almaktadır. Bu grubun güneyinde Değirmenözü Köyü'nün doğusunda ise önemli yaylalardan biri olan Değirmenözü Yaylası (1200 m) yer almaktadır. İlçenin kuzeydoğusunda ise doğudan batıya doğru sıralanan Gölbaşı, Çubuk ve Karabey gibi ilçe için önemli bir diğer yayla grubu 1300-1600 m yüksekliklerde yer almaktadır. Kaşıkçı ve Arıkçayır ise ilçenin kuzey kesimlerinde yer alan diğer önemli yaylalardandır.

▪ **Yamaçlar ve sırtlar**

İlçe arazisi daha önce belirtildiği gibi Batı Karadeniz Bölgesi Dağları'ndan Köroğlu Dağları içerisinde yer aldığı için çok arızalı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle morfolojik ünite olarak yamaç ve sırtlar da önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle ilçenin kuzey arazileri Göynük Deresi'nden kuzeye doğru bu morfolojik ünite ile kaplıdır.

İlçenin kuzey batısında Abant Silsilesi'nin devamını oluşturan Kapıorman Dağı 1277 m yükseklikte iken doğuya doğru gidildiğinde Arıkçayırı Tepesi 1617 m'yi bulmaktadır. Ayrıca ilçenin en yüksek kısımlarının bulunduğu kuzey kesimlerde yer alan Kocaman Tepe (1379 m) ve Susuzüstü Tepe (1350 m) çevreleri bu yamaçlar ile kaplıdır, güneydoğuya doğru gidildiğinde ise Köroğlu Kayası 1720 m yüksekliğe ulaşılmaktadır.

Karaçalı Dere ve Mehmet Ağa Çayı arasında kalan Dedeler, Hasanlar, Dağhacılar köylerinin arazilerinin bulunduğu alanlar da genellikle morfolojik olarak sırt ve yamaçlar ile kaplıdır. İlçedeki önemli bir diğer sırt ve yamaç arazisi güneyde Çatak Çayı'nın da içinde aktığı Çatak Boğazı doğu ve batısındaki arazilerdir.

▪ **Tepeler**

İlçe arazisinin hemen her tarafına değişik yükseltilere sahip tek tepe veya tepe gruplarına rastlanmaktadır. Özellikle Göynük İlçe merkezinin de bulunduğu Göynük

Çayı çevresinde en büyük tepelik alanalar yer almaktadır. Göynük ilçe merkezi batısında Boz Tepe (917 m), güneyinde Taşlıdoruk Tepe (1236 m), Kırınucu Tepe (1296 m), Aktepe (1300 m) gibi bazı tepeler ile bazı yerleşmeler ait oldukları morfolojik üniteye göre isimlendirilmişlerdir. Örneğin, Tepebaşı Köyü ismini Tepebaşı Tepesi'nden almıştır. İlçenin batısında Karacalar Köyü, güneyinde Sarıkaya Tepesi, Geyikce Tepesi, diğer önemli tek tepelerdendir. Çatak Çayı kuzeybatısında Çatacık Köyü'nün bulunduğu alanda Asarcık Tepe (1071 m) ve Kuz Tepe (850 m), morfolojik ünite olarak bu grup içerisine girmektedir.

- **Alçak platolar**

Kozcağz köyü, Tembeller ve Aşağı Kozcağz mahallerinin olduğu alanlar alçak plato alanlarıdır. Alçak platolar ortalama 1000-1200 m arasında değişen yüksekliklerdedir.

- **Dalgalı düzlükler**

İlçe arazisi içerisinde en fazla yer kaplayan morfolojik ünite dalgalı düzlüklerdir. İlçenin kuzey ve güney kesimlerindeki yüksek alanlar hariç arazinin çok önemli bir kısmı dalgalı düzlükler ile kaplıdır. İlçe arazisinin batı kesimlerinde ortalama 600-750 metreler civarında olan dalgalı düzlükler doğuya doğru gelindiğinde 1000-1100 metreler civarında yer almaktadır. İlçede yer alan dalgalı düzlüklerin açılan kısımlarında tarım yapılmakta, diğer alanlarda ise bozulmuş orman yapısı görülmektedir. Ulaşılabilir alanlarda insanlar tarafından tarım alanları yaratmak için doğal bitki örtüsü tahrip edilmiştir.

- **Ovalar**

Genellikle arızalı ve dağlık bir yapıya sahip ilçede küçük ölçekte iki adet ova bulunmaktadır. Bunlardan biri Himmetoğlu Ovası'dır. Göynük'ün güneyinde yer alan ova, tortul arazi üzerinde aşınma sonucu oluşmuş, hafif dalgalı bir düzlüktür. Ahmetbeyler, Himmetoğlu, Kuyupınar, Kayabaşı, Çatak, Çayköy, Demirhanlar,

Bölücekova ve Hasanlar bu ova içerisinde veya kenarında yer alan köy yerleşimleridir. Bölücekova'dan başlayıp, Çatak Boğazı'na kadar uzanan bölümde ılık bir iklim görülmektedir (Şekil 4.11).

Şekil 4.11. Çatak Boğazından Himmetoğlu Ovası (Anonim 1998)

Himmetoğlu Ovası'nın yüksekliği ortalama 600 m'dir. Doğu-batı boyutu yaklaşık 17 km, kuzey-güney boyutu ise yaklaşık 5 km olarak verilmektedir. Alanı ise yaklaşık 85 km²'dir. Çevresinde rakımları 1.000-1.500 m'ye kadar ulaşan yükseltiler bulunmaktadır. Çatak Çayı ve kolları ovayı kuzeyden güneye doğru katetmektedirler. Yeraltı suyu rezervi 29 hm³'tür. Ovanın sulanması ise Çayköy Göleti'nden yapılmaktadır (Tatar 2002).

İlçede oluşum gösteren diğer ova ise Narzanlar Düzlüğü'dür. İlçenin batısında Taraklı ilçesine yakın bir konumda ve yüksekliği ortalama 850 m'dir. Ova içerisinde Narzanlar köyünün güney kesimlerinde kurutma kanalları yer almaktadır. Ovanın ekonomik anlamda fayda sağlamak için fazla su Akçatarla Deresi'ne verilmektedir. Kilciler,

Narzanlar, Arızlar, Boyacılar, Gerişler, Köybaşı, Hilaller ova içerisinde ya da kenarında yer alan köy yerleşimleridir.

- **Tabanlı vadi**

Doğu-batı yönünde uzanan Göynük Çayı topografyanın uygun olduğu yerlerde kendisine ortalama 1.5 km'lik genişlikte taban oluşturmuştur. Göynük Çayı kollarından Kuyupınar ve Türkmençayırı dereleri de çaya karıştıkları kısımda 3-4 km'lik uzunlukta yaklaşık 750 m genişlikte bir taban üzerinde akmaktadır.

Dağlık bir alanda, kuzeye ve kuzeydoğuya doğru V şeklinde açılan iki vadinin yamaçlarında kurulan Göynük kent merkezinin fiziksel yapısının oluşmasında kenti çevreleyen tepeler, vadi yamaçları ve vadilerin ortasından akan dereler nitelik ve nicelik açısından belirleyici olmuştur. Batıdaki Beybahçesi Vadisi'nin ortasından Beybahçesi-Gobaylar Deresi, doğudaki Göynük Vadisi'nin ortasından ise Göynük Çayı geçmektedir. Bu iki vadinin arasında ise her iki vadinin de birer yamacını oluşturan "Hisar Tepesi" yükselmekte ve kenti kuzey-güney doğrultusunda ikiye bölmektedir. Yerleşme, bu vadilerin yamaçlarında, eteklerinde ve dere kenarlarında kurulmuştur (Barlas 1988).

Çatak Çayı kollarından olan Hebirler ve Karaçayır dereleri de küçük olsalar da ilçe arazisinde morfolojinin uygun olduğu kısımlarda akışlarına devam etmektedir. Bu tabanlı vadilerde yoğun olarak sulu tarım yapılmaktadır.

- **Çatak Boğazı**

İlçenin güneyinde Himmetoğlu Ovası'ndan sonra güneye doğru akışını devam ettiren Çatak Çayı, Kuzutepe ve Çatak mahalleleri arasında dar bir boğaza girmekte ve ilçe sınırlarını çıkana kadar akışını devam ettirmektedir. Çatak Boğazı, Jura Kretase arazisi içerisinde gelişme göstermiştir. Farklı bir morfolojik ünite olan Çatak Boğazı bitki örtüsü açısından da çeşitlilik göstermektedir.

4.5.3. Jeoloji

İlçe arazisi yapısal jeoloji bakımından Mezozoik ve Neozoik çökellerden oluşmuştur. Mezozoik; Pelojik organizmalı alt ve üst kratese, Neozoik bebentonik organizmalı Paleosen ve Eosen ile temsil edilmektedir. Kuaterner ise; alüvyonlar, yamaç döküntüleri ve travertenlerden oluşmuştur (Anonim 1998).

Alp orojenezinin etkisi ile yükselen Kuzeybatı Anadolu Dağları ile İç Anadolu masifi arasında bulunan ilçe arazisi çeşitli kıvrılma ve kırılmalara uğramış olup, Kuzey Anadolu deprem kuşağına ikinci derece fay hattı ile bağlıdır (Anonim 1998).

Göynük, tabakalı tortul kayalar üzerinde dar bir vadi içinde kurulmuştur. Kentin zemininde kısmen killi kireçtaşları, kısmen kumtaşı-çamurtaşı-kireçtaşı ardalanması bulunmaktadır. İkinci derece deprem kuşağı içinde kalmakla birlikte, hem zeminin alüvyon olmayışı, hem ana faya yaklaşık 20 km uzak oluşu, riski göreceli olarak azaltmaktadır. Vadi içinde sel ve yamaçlarda kaya düşmesi, hatalı arazi kullanımında bulunulduğu takdirde de heyelan riski mevcuttur. Ayrıca kentin büyümesi için bu dar vadi içinde seçilmiş olan alan elverişli olmayıp; güneydoğuya veya kuzeybatıya doğru açılması gerekmektedir (Tatar 2002).

Göynük jeolojik formasyonları ekoturizm açısından bir potansiyel olarak görülmemektedir. İlgi çekici formasyon ya da mağara gibi benzeri oluşumlara rastlanmamıştır. Bu nedenle jeolojik yapı herhangi bir faktör olarak değerlendirmeye alınmamıştır ancak çalışmanın envanter kısmının bütünlüğü açısından araştırma alanına ilişkin bilgiler arasında yer verilmiş, Harita 4.8'de de sunulmuştur.

4.5.6. Toprak özellikleri

Bu bölümde yer alan toprak özellikleri kapsamında sırasıyla büyük toprak grupları, arazi kullanım yetenek sınıfları, erozyon durumu gibi konu başlıkları ile irdelenmiştir.

4.5.6.1. Büyük toprak grupları

Orojenik hareketler sırasında çöküntüye uğramış alanların eteğinde kurulmuş olan Göynük arazisi tarım için elverişli değildir. Arazi ormanla kaplı ve dağlıktır. Orman dışındaki alanlarda toprak kalınlığı azdır. Bu nedenle yağışlar, akarsu ve dereler ile oluşan yüzey akışları arazi üzerindeki tarıma elverişli toprakların süpürülmesine neden olmuştur. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 2002 yılında güncellenen “Bolu İli Arazi Varlığı” isimli araştırmadan üretilen büyük toprak grupları Harita 4.9 'a göre Göynük ilçesinde kahverengi orman toprakları, kireçsiz kahverengi orman toprakları, alüviyal topraklar, kolüviyal topraklar ve rendzina topraklar yer almaktadır.

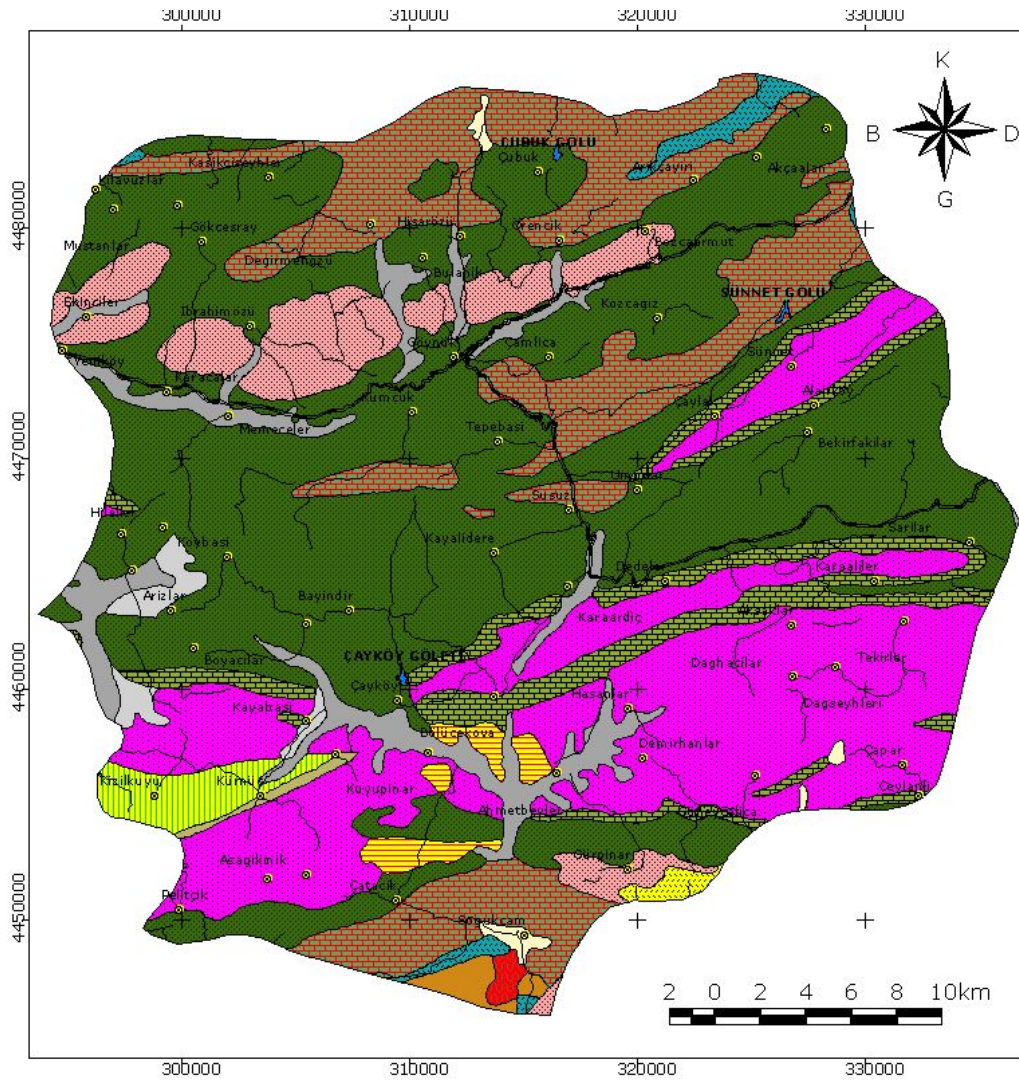
▪ Kahverengi Orman Toprakları (M)

Kahverengi orman toprakları, Bolu ilinde % 46.9'luk alan ile en büyük toprak grubunu oluşturmaktadır. 146.869 hektarlık alan ile en yaygın Göynük İlçesinde bulunmaktadır.

Ormanlık alanların tamamı ilçenin kuzey kesimlerinde kahverengi orman toprakları ile kaplıdır. Bu topraklar üzerinde genellikle yaprağını döken ağaçlar ve çalılar yer almaktadır. Ayrıca fundalık ve mera alanları olarak da değerlendirilmektedir.

Bu toprakların ana kayası genellikle kireçtaşı, kumtaşı, konglomera, fliş ve serpantindir. Çok yüksek oranda kireç içeren bu topraklarda verim düşüktür (Dizdar 1987).

İnterzonal toprakların kalsimorfik grubuna dahil olması nedeniyle karakteristik özelliği yüksek derecede kireç içeren ana madde üzerinde gelişmesidir. Bulunduğu bölgenin zonal topraklarına nazaran çok zayıf gelişmiş horizonlara sahiptir. A horizonu iyi gelişme göstermekte, gözenekli ve granüler bir görüntüye sahiptir. Bu topraklarda renk kahverengidir. B horizonu granüler veya yuvarlak köşeli blok yapıda ve kahverengidir. B horizonunun kil içeriği C horizonundan daima fazladır (Anonim 2002b).

JEOLOJİK YAPI

Sedimenter Kayalar

- Q Ayrılmamış Kuvaterner
- Ayrılmamış Karasal Kıntıllılar
- pl Ayrılmamış Karasal Kıntıllılar
- m1-2 Gölsel Kireçtaşı, Marn, Şeyl
- dlm1 Evaporitli Sedimenter Kayalar
- Kırntıllılar (Yer Yer Karasal)
- e2-3 Kırntıllılar ve Karbonatlar
- p1 Karasal Kıntıllılar
- Kırntıllılar ve Karbonatlar
- Kırntıllılar ve Karbonatlar
- k Kırntıllılar ve Karbonatlar
- j3k1 Pelajik Kireçtaşı
- v2-2 Volkanitler ve Sedimenter K.

Volkanik Kayalar

- v2-2 Ayrılmamış Volkanitler

Plutonik Kayalar

- Y2 Granitoid

Metamorfik Kayalar

- m2-2 Prekambriyon ve/veya Paleozoyik Ayrılmamış Gnays, Şist, Amfibolit, Mermer

HARITA NO

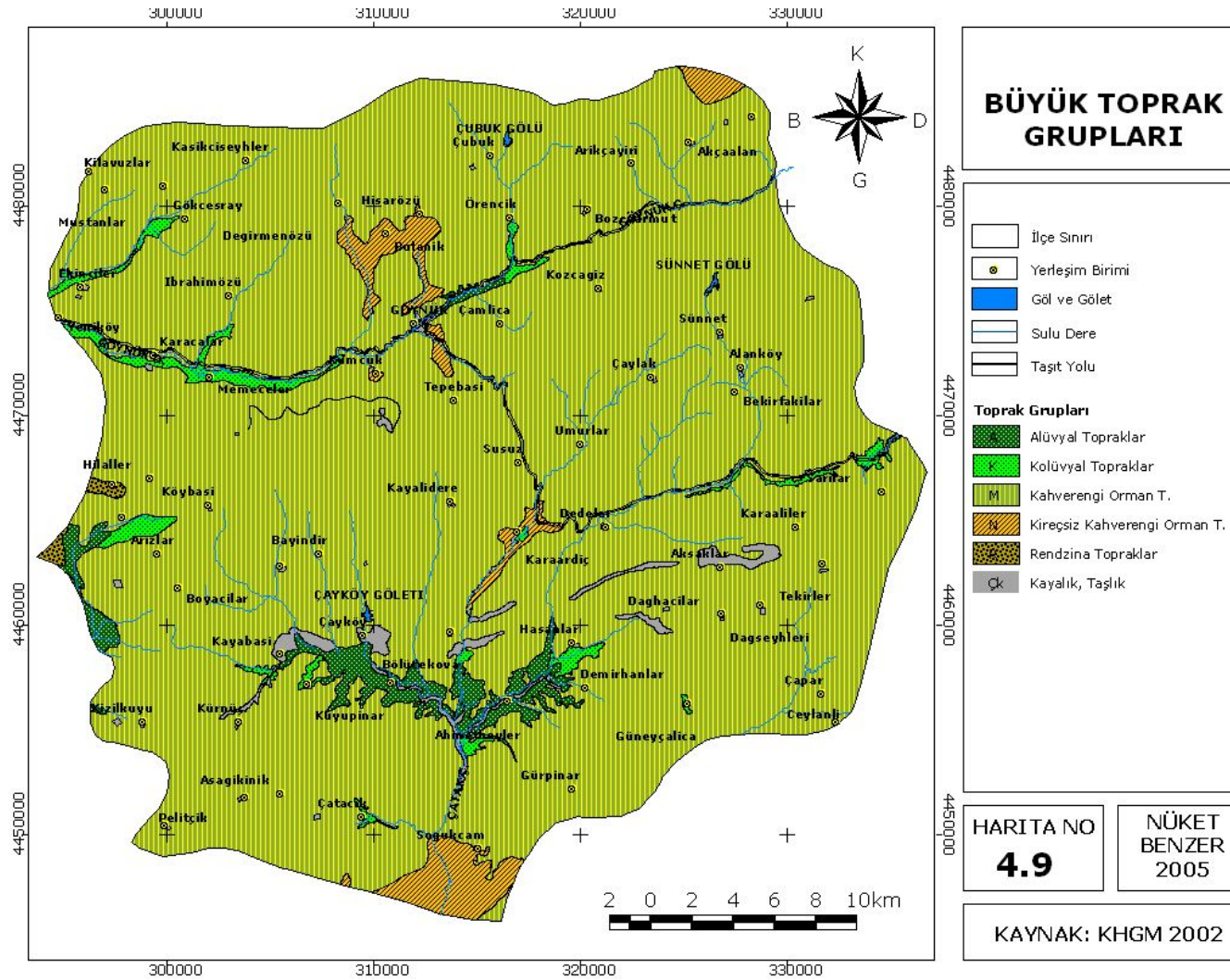
4.8

NÜKET

BENZER

2005

KAYNAK: MTA 2002

▪ **Kireçsiz Kahverengi Orman Toprakları (N)**

Ana madde Miyosen ve Pliyosene ait kumlu kil taşı, kireçli kumlu killi veya çakıllı malzemeden oluşmaktadır. Bu topraklar, A, B, C profiline sahiptir. A horizonu iyi oluşmuştur ve gözenekli bir yapısı vardır. B horizonu zayıf oluşmuştur. Kahverengi veya koyu kahverengi granüler veya köşeli blok yapıdadır. B horizonunda kil birikimi yok veya çok azdır. Derinlikleri genellikle 40-70 cm arasındadır. Bu topraklar genellikle yaprağını döken orman örtüsü altında ve eğimin yüksek olduğu alanlarda oluşmaktadır (Anonim 2002b).

Göynük ilçe merkezinin kuzey ve güney kesimlerinde, ilçenin güneyinde Karaardıç köyü çevresinde ve Soğukçam Köyü'nün güney kesimlerinde küçük bir alanda bulunmaktadır. Bolu'da yaygın olan bu topraklar Göynük İlçesi'nde 5.784 hektarlık bir alan kaplamaktadır.

Kireçsiz kahverengi orman toprakları üzerinde genellikle orman örtüsü, mera ve fundalık alanlar yaygın olarak bulunmaktadır. İlçede eğimin az olduğu bir kısım arazide kuru tarım ve sulu tarım yapılmaktadır (Dizdar 1987).

▪ **Alüvyal Topraklar (A)**

Bu topraklar, Göynük kent merkezinin içerisinde bulunan Göynük Çayı vadisinde küçük bir alanda bulunmaktadır. Ayrıca Himmetoğlu Ovası ve Narzanlar Düzlüğü de alüvyon topraklar ile kaplıdır. Bu topraklar, bu ovaları tarımsal açıdan oldukça değerli bir duruma getirmektedir. Bolu'da çok küçük bir yayılma alanı (% 5.9) gösteren bu topraklar Göynük'de 2.920 hektarlık bir alan kaplamaktadır.

Bu topraklar akarsular tarafından taşınıp depolanan materyaller üzerinde (A) C profilli azonal genç topraklardır. Azonal olmaları nedeni ile özel bir iklim tipi ve vejetasyonu bulunmamaktadır. Yüzey bu topraklarda nemli ve organik maddece zengindir. Genellikle üretken ve verimli topraklardır. Özellikle kum, silt, kil ve bir miktarda çakıl

içeren bu topraklar, genellikle gri kahverengi renkli olup her çeşit tarıma uygundur. İlçede bu toprak ile kaplı alanlarda sulu tarım ve kuru tarım yapılmaktadır (Anonim 2002b).

▪ **Kolüvyal Topraklar (K)**

Göynük ilçesinde bu topraklar Örencik Köyü güneyinde, Ekinciler ve Gökçesaray köyleri arasında, Göynük Çayı Vadisi içinde Yeniköy, Karacalar ve Memeceler köyleri boyunca dar bir şerit üzerinde, Narzanlar Düzlüğü'ndeki alüvyal toprakların hemen yanındaki bölümde, güneyde Sarılar ve Dedeler köyleri arasındaki bölümün kuzeyinde ve Himmetoğlu Ovası kenarlarında yer yer küçük parçalar halinde görülmektedir. Genellikle bu topraklar üzerinde Göynük'de, üzerinde kuru ve sulu tarım faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bu topraklar, 2.879 hektarlık bir alan kaplamaktadır.

Dağlık ve tepelik arazilerden taban arazilere geçişteki etek şeritlerinde, yer çekimi ve küçük yüzey akışları ile taşınmış materyaller üzerinde oluşan A C profilli topraklardır. Nitelikleri malzemenin getirdiği yerlerdeki topraklara benzerlik göstermektedir. Bu toprakların eğimleri genellikle % 1-6 arasında değişmektedir. Derinlikleri farklı, drenajları iyidir. Toprak karakterleri daha çok civardaki yüksek arazi topraklarının karakterlerine benzemektedirler (Dizdar 1987).

▪ **Rendzina Topraklar (R)**

İnterzonal toprakların kalsimorfik gruba dahil olması nedeni ile bütün özelliklerini yüksek derecede kirece sahip ana maddeden almaktadır. Etrafındaki zonal topraklara nazaran horizonlar çok zayıf olup AC profillidirler. A horizonu ince olup granüler yapıda ve koyu renklidir. Organik madde zengin kalker nedeni ile mineral madde ile karışmış durumdadır. Kalsiyum karbonat bileşimi bütün profile dağılmıştır. Bu topraklar üzerinde genellikle otsu vejetasyon, çayır ve fundalık gelişme göstermektedir. Bolu İli'nde 269 hektar bulunan bu toprakların tamamı Göynük İlçesi'ndedir. Bunun

263 hektarlık kısmı kuru tarım arazisi, kalan 6 hektarlık kısmı ise yerleşim yeridir (Anonim 2002b).

4.5.6.2. Arazi kullanım yetenek sınıfları

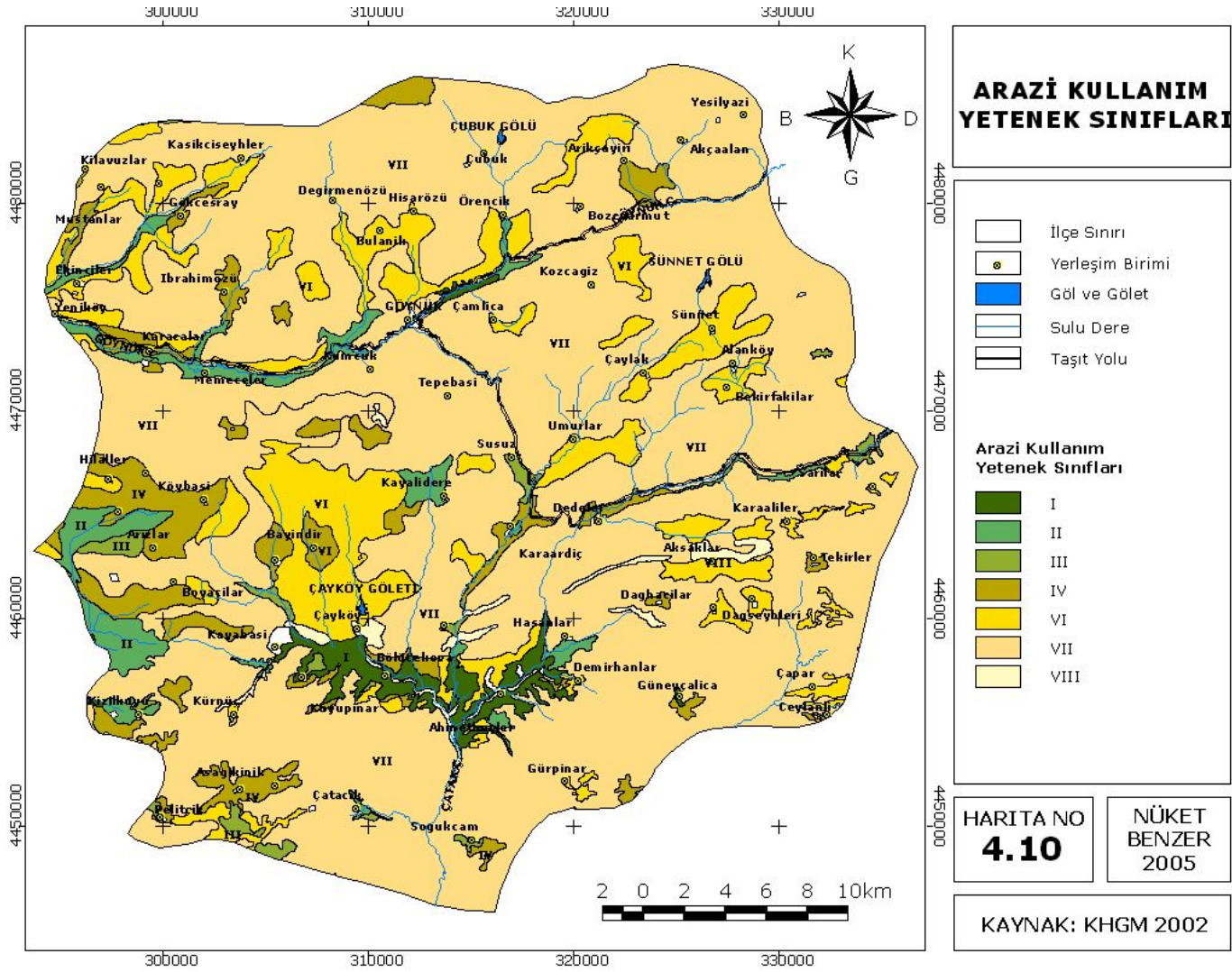
Göynük ilçe sınırları içerisinde V. Sınıf hariç VII. sınıfta arazi kullanma durumuna göre sınıflandırılmıştır. I, II, III ve IV. sınıflara giren araziler iyi bir toprak yönetimi ve bazı toprak koruma önlemleri alınmak koşulu ile tarımsal kullanımlar için uygundur. VI, VII. sınıf araziler ise tarımsal kullanımlar için uygun değildir ancak çayır-mera ve ağaç yetiştiriciliği için yeteneklidir. VIII. sınıf arazilerden ise bitkisel ürün almak mümkün değildir. Göynük’de VII. sınıf araziler 120.317 hektar ile en fazla alana sahiptir. İkinci sırayı VI, IV. ve II. sınıf araziler takip etmektedir (Harita 4.10).

▪ I. Sınıf

Bu sınıftaki araziler bütün bitkilerin yetiştirilmesi için uygundur. Düz ya da düze yakın nitelikte olan, sınırlayıcı faktörleri içermeyen, erozyon tehlikesi çok az ya da hiç olmayan, iyi drene edilebilen ve kolayca işlenebilen topraklardan oluşmaktadır (Anonim 2002b). İlçede değerli tarım topraklarının bulunduğu bu sınıfa Himmetoğlu Ovası’nın tamamında ve Göynük kent merkezinin kuzeydoğu bölümünde vadi içinde kalan dar bir alanda rastlanmaktadır. İlçede toplam 3070 ha I. sınıf arazi bulunmaktadır.

▪ II. Sınıf

Bu sınıftaki arazilerde çeşitli sınırlandırıcı faktörlerin etkisi ile I. sınıftaki arazilere göre ürün çeşitliliği biraz daha kısıtlı olmakla beraber iyi bir erozyon koruma ve yönetim ile değerlendirilebilmektedir. Sınırlandırıcı faktörler; hafif eğim, hafif şiddette su veya rüzgar erozyonu, ideal derinlikten daha az derinlikte olması, hafif tuzluluk, uygun olmayan toprak işleme ya da toprak strüktürü, seyrek taşkın durumu olarak sıralanabilir.

Göynük’de II.sınıf arazilere Himmetoğlu Ovası kenarında, Narzanlar Düzlüğü’nün büyük bir bölümünde, Göynük Çayı Vadisi’nin kuzeybatı kesimlerinde rastlanmaktadır. İlçenin 4263 ha’lık bir bölümü bu sınıfa ait araziler ile kaplıdır (Anonim 2002b).

▪ III. Sınıf

Bu sınıftaki arazilerde II. sınıfa göre daha şiddetli sınırlandırıcı faktörlerin etkisi hissedilmektedir. Bunlar orta eğim, orta derecede su veya rüzgar erozyonu, sık taşkınlar, toprak geçirgenliğinin yavaş olması, yaşlık, orta derin ya da sığlık, düşük su tutma kapasitesi, düşük verimlilik, orta tuzluluk ve kötü iklim koşullarıdır. Bunlardan bir ya da birkaçının etkisi ile topraklar bu sınıfa dahil edilmektedir (Anonim 2002b). İlçede, Pelitçik Köyü çevresinde ve Yukarıkınık Köyü güney kesimlerinde çok küçük alanlarda yayılma göstermektedir. Toplam 1663 ha bir alan kaplamaktadır.

▪ IV. Sınıf

Bu sınıftaki arazilerde bitki seçimi III.sınıfa göre daha sınırlıdır ve sınırlayıcı faktörlerin şiddet derecesi de daha fazladır. İşlenerek tarım yapılması için toprak koruma önlemlerinin uygulanması ve sürekliliğinin sağlanması çok daha güçtür (Anonim 2002b).

Sınırlayıcı faktörler, dik eğim, şiddetli rüzgar veya su erozyonu, düşük su tutma kapasitesi, şiddetli taşkınlar, drenaj uygulamasına karşın devam eden yaşlılık ve tuzluluk olarak sıralanabilir (Anonim 2002). İlçede kuzeyde İbrahimözü, Arıkçayırı ve Karacalar köyleri çevresinde, güneyde ise Gerişler, Hilaller, Narzanlar, Köybaşı, Arızlar, Boyacılar köyleri çevresinde görülmektedir. Ayrıca Karaardıç Köyü’nün güney kesimlerinde Himmetoğlu Ovası’na doğru inen bölümünde bu sınıf arazilere rastlanmaktadır. Aşağıkınık ve Yukarıkınık köyleri arazisinde de bu özellikte alanlar bulunmaktadır. Toplam olarak ilçede 11.984 ha IV.sınıf arazi bulunmaktadır.

▪ VI. Sınıf ve VII. Sınıf

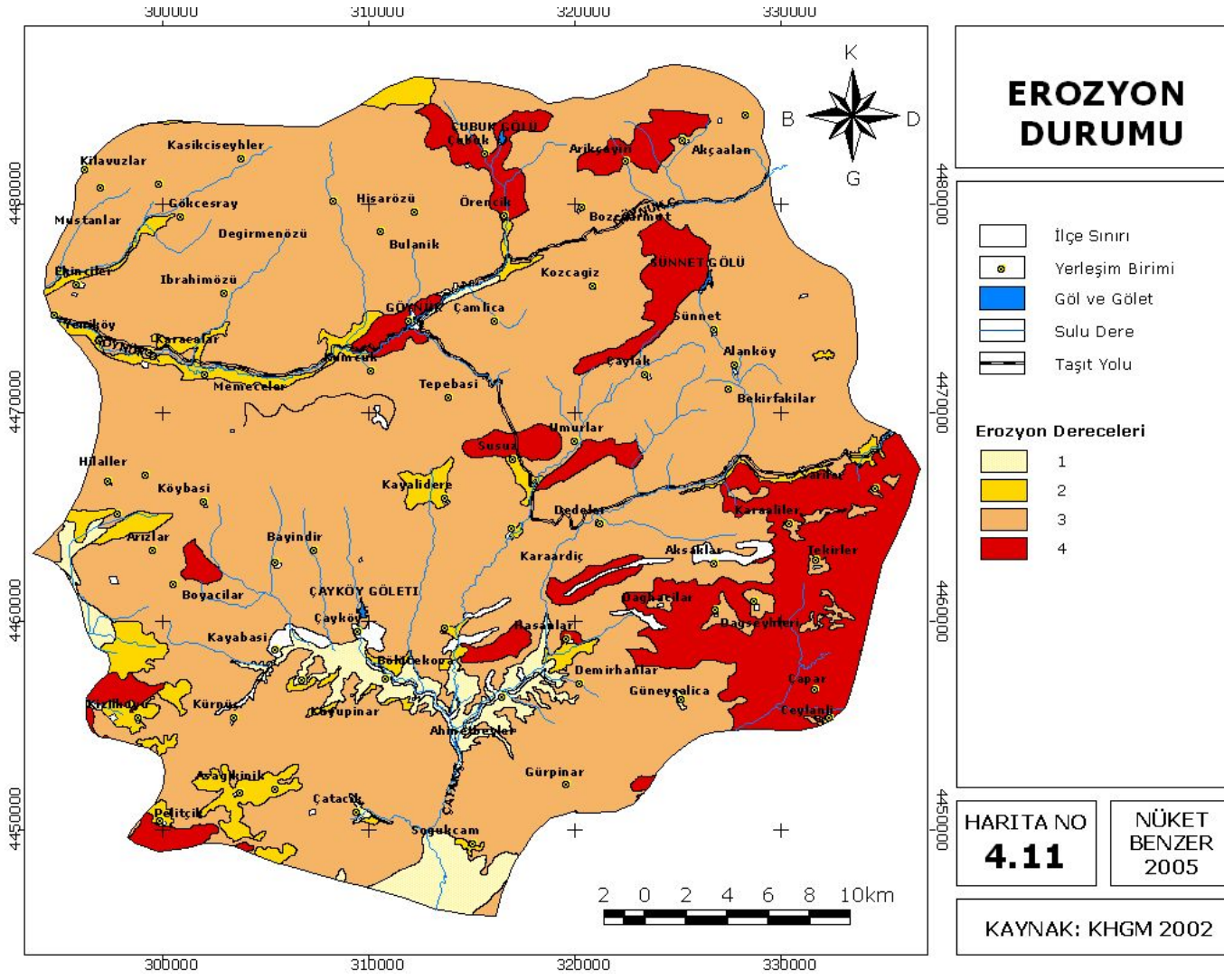
Bu sınıftaki arazilerde topraklar devamlı ve düzeltilemeyecek şiddetle sınırlayıcı faktörleri içermektedirler. Bu sınıf topraklar genellikle çayır ve meraların geliştirilmesine uygundur. Ağaçlandırma çalışmaları da yapılabilmektedir. Gerekli önlemlerin alınması sonucu bazı bitkisel çeşitlerin üretimi mümkün olabilmektedir (Anonim 2002b). Bayındır Köyü çevresinde geniş bir alanda görülen VI.sınıf araziler ilçe genelinde küçük alanlarda toplam 17.433 ha alan kaplamaktadır. Göynük Çayı'nın alt ve üst havzasında en geniş alanları ise VII. sınıf araziler kaplamaktadır.

▪ VIII. Sınıf

Bu sınıf toprak ve arazilerde bitkisel üretim yapmak mümkün değildir. Sınırlandırıcı faktörler çok şiddetli olarak görülmektedir. Çayır mera ya da ağaçlandırma olanakları da bulunmayan bu arazilerde ancak av hayvanı yetiştirme sahası olarak ya da su temini için kullanılabilir (Anonim 2002b). İlçede Çayköy civarında ve Çatak Çayı Vadisi'nin az bir bölümünde VIII. sınıf arazi yer almakta ve 1.542 hektarlık bir alan kaplamaktadır.

4.5.6.3. Erozyon durumu

Göynük ilçesi erozyon riski Harita 4.11'de görülmektedir. Arazi kullanım yetenek sınıfları erozyon dereceleri ile uyumludur. Örneğin I. sınıf arazilerde erozyon yok ya da çok az olurken, II. ve III. sınıf arazilerde erozyon orta şiddette kendini göstermektedir. IV. VI. ve VII. sınıf araziler ise şiddetli veya çok şiddetli erozyona maruz kalmaktadır. İlçede yüksek eğime sahip ve orman örtüsü bulunmayan alanlarda erozyon riski çok şiddetlidir. İlçe arazisi genellikle dağlık olduğu için VII. sınıf araziler fazla alan kaplamaktadır, bu durumda ilçenin tamamına yakın büyük bir bölümü şiddetli veya çok şiddetli erozyon riski ile karşı karşıyadır. Göynük kent merkezi ile Çubuk Gölü ile Sünnet Gölü çevresinde çok şiddetli erozyon riski vardır. İlçenin kuzey ve güneyindeki dağlık alanlarda ve Çatak Boğazı çevresinde ise çok geniş alanlarda şiddetli erozyon riski bulunmaktadır. İlçenin kuzey bölümünde Göynük Çayı Vadisi'nin bir bölümünde, Ekinciler Köyü çevresinde, güneyde ise Himmetoğlu Ovası ve Narzanlar Düzlüğü çevresinde yer yer orta şiddette erozyon riski bulunmaktadır.

Soğukçam Köyü güneyi ile ova ve düzlüklerde ise erozyon riski az ya da hiç yoktur.

4.5.7. Su varlığı

Bolu İli'ndeki akarsular küçük akarsulardır; tek başına nehir debisine ulaşan bir akarsu bulunmamaktadır. Bolu İli sınırları içinde üç akarsu havzası görülmektedir. Bunlardan biri (Efteni havzası) tamamen il sınırları içindedir. Sakarya ve Filyos havzaları ise daha geniştir ve komşu il sınırlarına taşmaktadır (Anonim 1999b) (Harita 4.12, 4.13).

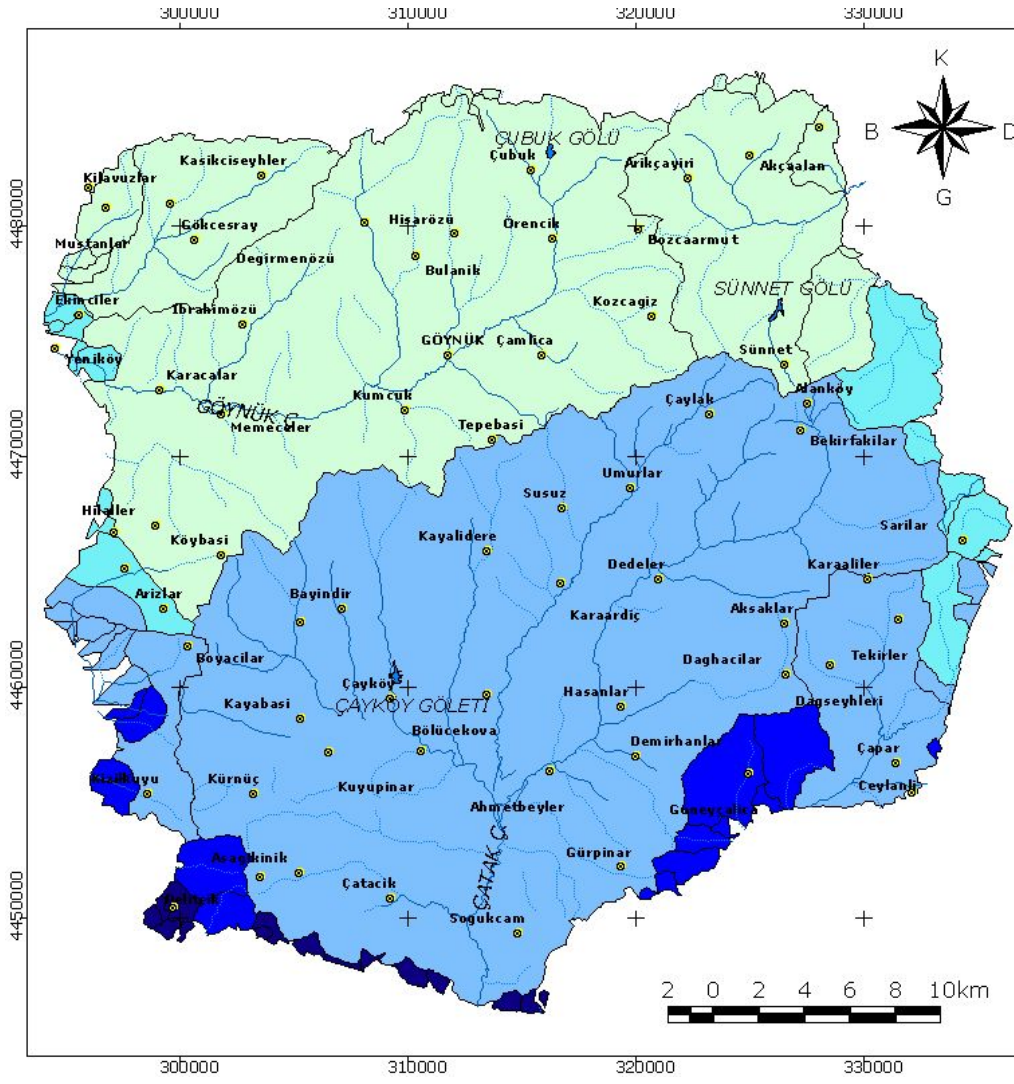
Her iki havzanın suları da Batı Karadeniz'e dökülmektedir. İl içindeki akarsu yüzeyleri toplamı 260,3 ha olarak verilmiştir. Bu rakamın 70 hektarlık kısmı Sakarya havzasına ait akarsulara, 95 hektarı Büyüksu çayına, 75 hektarı Gerede çayına, 20,3 hektarı da diğer yan derelere aittir. Filyos havzasının Bolu İli sınırları içindeki başlıca akarsuları Büyüksu, Mudurnu Suyu ve Gerede Çayı'dır (Ulus çayı). İl sınırları içinde Sakarya havzasına ait başlıca akarsular ise Mudurnu Çayı, Aladağ Çayı, Göynük Çayı ve Çatak Çayı'dır (Tatar 2002).

Çalışma alanının alt drenaj alanları yöntem bölümünde açıklandığı gibi çalışmanın tamamında değerlendirme birimi olarak kullanılmıştır. Çalışma alanı hidrolojik model ile üretilen 237 alt drenaj alanına bölünmüştür. Harita 4.13'de alt drenaj alanları ve numaraları görülmektedir.

4.5.7.1. Akarsular

▪ Göynük Çayı

Çubuk Gölü'nden kaynaklanmakta, yan derelerle beslenmekte ve batıya doğru akarak Göynük ilçe merkezinin içinden geçer; daha sonra İbrahimler Deresi ve Hatip Deresi'ni de alarak, Göynük'ün yaklaşık 20 km batısında il sınırını terk etmekte ve doğubatı doğrultusunda ince bir vadi ile Sakarya İli topraklarında Sakarya Nehri'ne karışmaktadır (Tatar 2002).

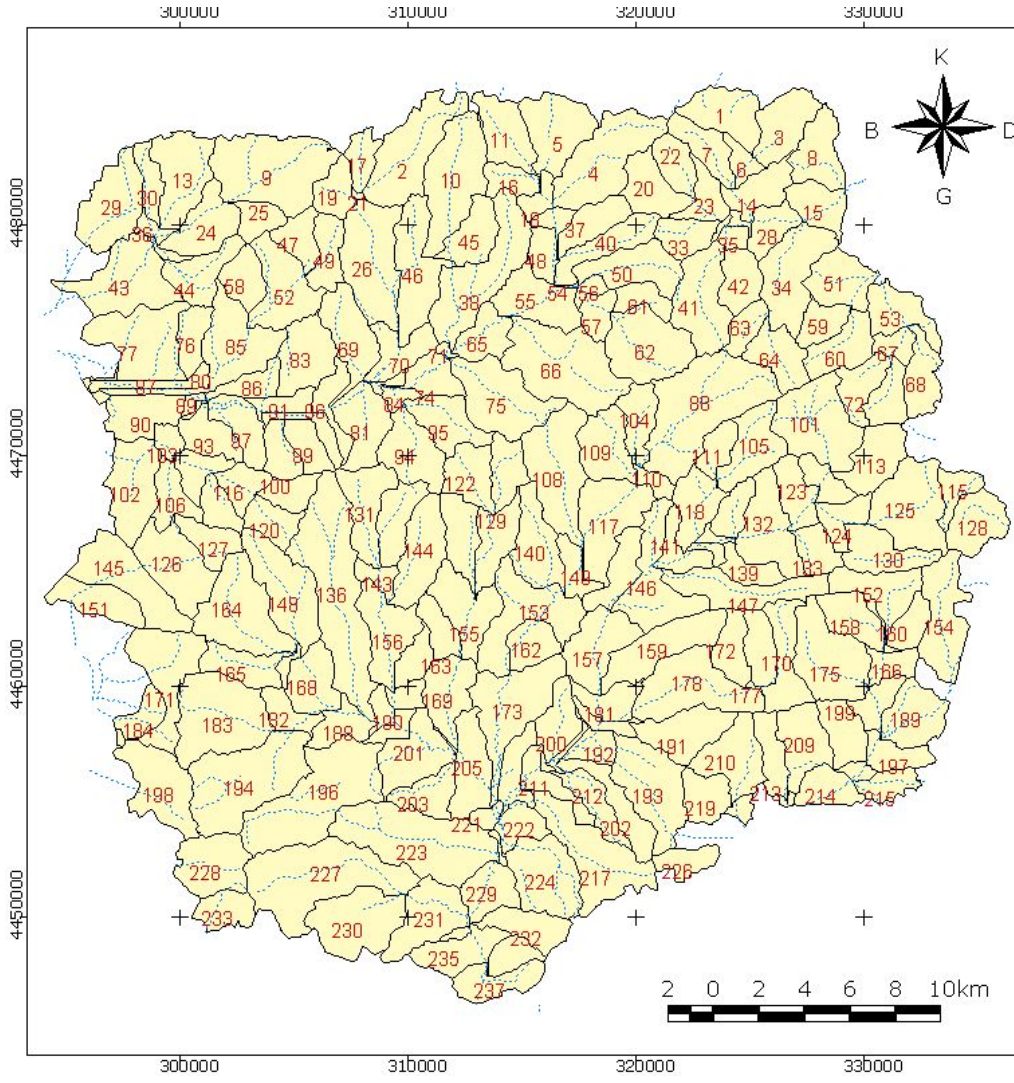
ALT HAVZA BİRİMLERİ

- Yerleşim Birimi
- Göl ve Gölet
- Kuru Dere
- Sulu Dere
- Alt Havzalar

HARİTA NO
4.12

NÜKET
BENZER
2005

KAYNAK: HGK 2002
'den üretilmiştir

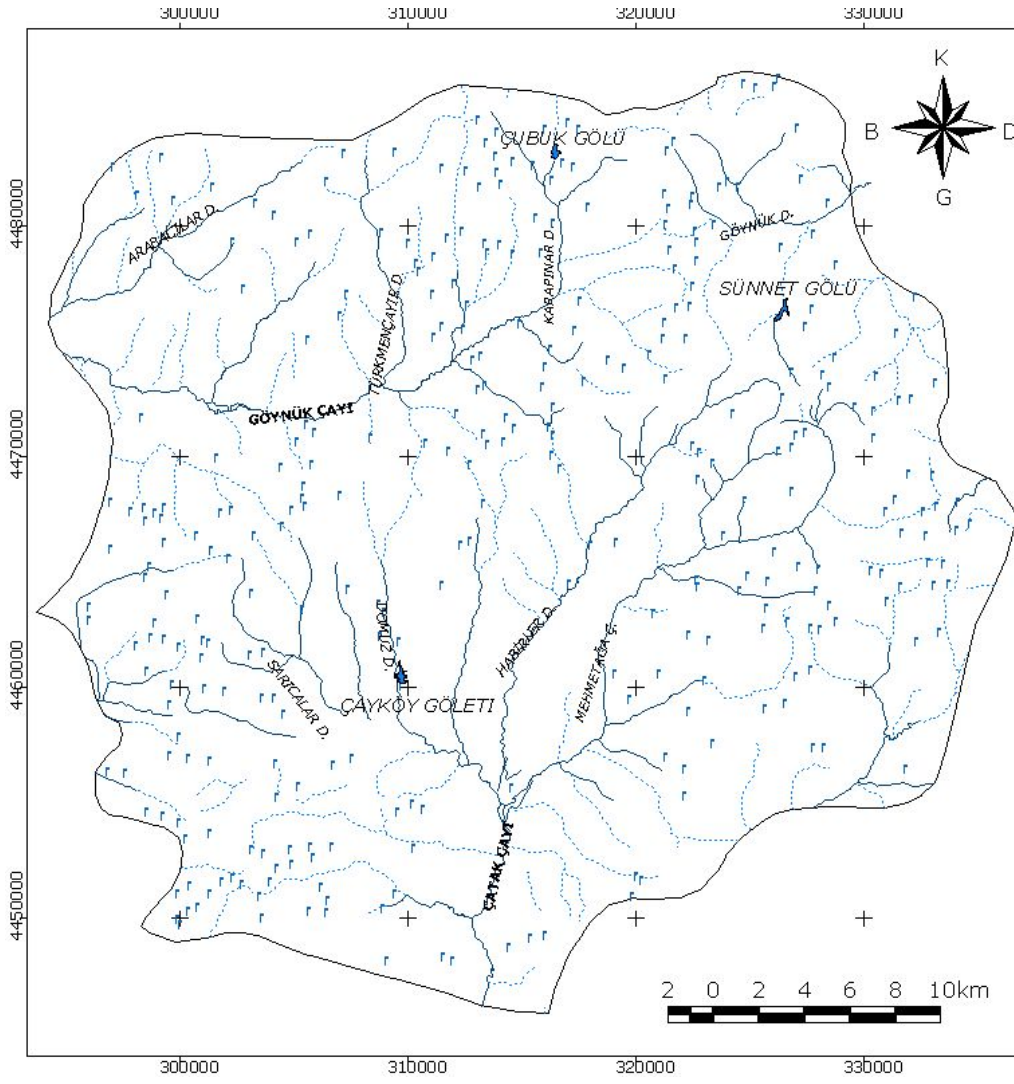
ALT DRENAJ ALANLARI

- Dereler
- Alt Drenaj Alanları

HARITA NO
4.13

NÜKET
BENZER
2005

KAYNAK: HGK 2002
'den üretilmiştir

SU VARLIĞI

- İlçe Sınırı
- Göl ve Gölet
- Kuru Dere
- Sulu Dere
- Kaynak ve Pınar

HARITA NO
4.14

NÜKET
BENZER
2005

KAYNAK: HGK 2002

- **Çatak Çayı**

Göynük güneyinde Taşlıdoruk Tepe'nin güney yamaçlarından doğan çok sayıda dere Himmetoğlu Köyü'nün 5 km kadar güneydoğusunda birleşerek Çatak Çayı'nı oluşturmaktadır. Buradan güneye doğru 7-8 km kadar aktıktan sonra il sınırını terk etmekte; sınırdan sonra 7 km kadar güneyde Sakarya nehriyle birleşmektedir. Yağışların düzensiz, yağış alanının kısmen ormansız, morfolojik yapının elverişsiz olması nedeniyle düzensiz rejimli bir akarsudur. En fazla akım nisan-mayıs, en düşük akım temmuz-ağustos aylarında görülmektedir (Tatar 2002).

4.5.7.2. Göl ve göletler

İlçede Çubuk Gölü ve Sünnet Gölü olmak üzere iki baraj gölü bulunmaktadır. Bunlar Kalkerler içinde açılmış dar vadilerin zamanla heyelanı sonucunda mecraların tıkanmasından meydana gelmiş gölleridir (Harita 4.14).

- **Çubuk Gölü**

Göynük'ten 11 km uzaklıktaki Çubuk Gölü, 15 hektarlık bir alana yayılmış, en derin yeri 13 m'yi bulan, kuzey güney yönünde genişliği ise 500 m. kadardır. Göynük ilçe merkezinin kuzeydoğusunda Gölbaşı Yaylası'ndan güneye doğru akan Çubuk Deresi'nin vadisinde alt kretase kalkerleri içinde yer alan bu göl Kayabaşı Tepesi'nden inen bir heyelanın genişleyen vadiyi kapatması sonucu oluşmuştur. Yan dere ve küçük kaynaklarla beslenen gölün ayağını Çubuk Deresi oluşturmaktadır (Tatar 2002) (Şekil 4.12).

- **Sünnet Gölü**

Göynük İlçesi'nin 27 km doğusunda ve deniz seviyesinden 1050 m. yüksekte bulunan bu göl çevresindeki en yüksek tepeler Erenler (1450 m) ve Göldağı (1442 m) tepeleridir. Gölün güneybatısında Belen Tepesi, doğusunda Eyrek Tepesi ve güneyinde ise

Göldümen Tepesi yer almaktadır. Gölün batı ve doğu kıyıları dik yamaçlarla kaplıdır. Göldağı ve Erenler tepesi arasındaki dar ve derin bir vadinin heyelanla kapanması sonucu oluşmuştur. Alanı 18 hektar olup derinliği 22 m' yi bulmaktadır (Şekil 4.13).

Şekil 4.12. Çubuk Gölü (Orijinal 2005)

Göl kenarları ve tabanı taşlık ve kumluk olup, kalker formasyonlar yaygındır. Küçük dere ve kaynak sularıyla beslenen göl seviyesinde yaz aylarında alçalma görülmektedir. Bu derelerin en önemlileri Kurudere, Karaköy ve Gölbaşı'dır. Gölden sızan sular kuzey ucundan çıkarak küçük bir dere oluşturmaktadır.

Sünnet Gölü'ne Mudurnu-Göynük yolunun 27.km'sinden ayrılan 10 km'lik bir toprak yol ile ulaşılmaktadır. Yol genişliği yeterli, manzarası çekici olup heyelan riski gözlenmektedir.

Şekil 4.13. Sünnet Gölü (Orijinal 2005)

▪ Çayköy Göleti

Çayköy Göleti, Göynük İlçesi'nin 35 km güneybatısında yer alan ve ortalama kotu 600 m olan yaklaşık 400 ha'lık brüt, 380 ha'lık net alanda Çayköy Deresi üzerinde sulama amaçlı bir gölettir. Kuztepe ile Kayırdoruğu tepeleri arasında yer almaktadır. Çayköy Göleti'ne Himmeoğlu köy yolundan karayolu ile ulaşım mümkündür. Çayköy'ün 900 m menbasında Çayköy Deresi üzerinde kurulmuş olan göletin teknik özellikleri Çizelge 4.8'de görülmektedir (Anonim 1991) (Şekil 4.14).

Çizelge 4.8. Çayköy Göleti hakkında bilgiler (Anonim 1991)

Amacı	Sulama	Yağış alanı	27,5 km ²
Yüksekliği (temelden)	35,0 m.	Aktif hacim	1,7 hm ³
Yüksekliği (talvegten)	27,5 m.	Ölü hacim	0,4 hm ³
Tipi	Toprak dolgu	İşletmeye açıldığı yıl	2001
Dolgu hacmi	0,6 hm ³	Sulama sahası	400 ha (brüt)/380 ha (net)
Depolama hacmi	2,2 hm ³	Sulama kanalları	15,1 km
Yıllık ortalama su	2,4 hm ³	İşletme	Arazi sahipleri kooperatifi

4.4.5.3. Yeraltı su kaynakları

▪ Çatak Termal Suyu

Göynük'ün 30 km. güneyinde Çatak Köyü yakınında yamaçlar arasında şaşırtıcı güzellikte bir vadidedir. Himmetoğlu Köyü sınırları içinde olup, Romalılar döneminden kalıntılar mevcuttur. Hamam kubbeli bir haldedir. Radyoaktif özellik taşıyan suyu kalsiyum bikarbonatlı olup hem içilip hem de yıkanılmaktadır. Sıcaklık derecesi 32° C olan suda biraz azalma olmuştur. Romatizma, siyatik gibi hastalıklara iyi geldiği söylenmektedir. Çevre halkının yararlandığı birkaç barakadan oluşan bir tesis bulunmaktadır. Turizmin hizmetine girmesi için yatırım gereklidir. Çatak Boğazı'nda kalkerli arazi içinde oluşmuştur. Çatak Suyu kıyısından 20 m. yükseklikten aralıklarla fişkirarak akan bir kaynak olup dağın yamaçlarında travertenler oluşturmuştur (Anonim 1998).

▪ Ilıca sıcak su kaynağı

Bayındır köyü sınırları içinde yer alan bir sıcak su kaynağıdır. Isısı 20-22°C derece arasındadır. Turizmin hizmetine girebilmek için yatırım beklemektedir. Çünkü henüz hiçbir tesis yapılmamıştır (Anonim 1998).

Şekil 4.14. Çayköy Göleti (Anonim 1998)

4.6. Biyotik Özellikler

Bu bölümde ilçenin bitki varlığı ve yaban hayatından oluşan biyotik özelliklerine değinilmiştir. Flora ve endemik bitkiler, geyik koruma alanında varolan bitki türleri gibi konulara yer verilmektedir.

4.6.1. Bitki varlığı

Bolu İli'nde egemen bitki örtüsü ormanlardır. İl topraklarının yarısından fazlasını (% 53) orman örtüsü oluşturmaktadır. Ormanlarda çok çeşitli ağaç türleri bulunmaktadır, en çok rastlananlar ise kayın (fagus), gürgen (carpinus), kestane (castanea), ıhlamur (tilia), dişbudak (fraxinus), meşe (quercus), kızılâğaç (alnus), karaağaç (ulmus), yabani fındık (coryllus), beyaz söğüt (salix alba), titrek kavak (populus tremula), göknar (abies) ve sarıçam (pinus sylvestris) dir. Ağaç örtüsünün altındaki otlar arasında zakkumlar (nerium) ve çeşitli dağ çiçekleri ve mantar türleri görülmektedir. Bazı kısımlarda taflan (euonymus), kızılıcık (cornus), böğürtlen (rubus fruticosus) ve değişik sarmaşık türleri bulunmaktadır (Tatar 2002). Bolu yöresini güneyden çevirerek İç Anadolu'dan ayıran Koroğlu Dağları kurakçıl ormanlarla kaplıdır. Kuzey ve güney yamaçlarındaki dağ sırasında yaygın ağaç türleri gürgen (carpinus) ve kayın (fagus) dir. Yüksek kesimlerde ise iğne yapraklı orman örtüsü artmaktadır. 1450 m' den alçak kesimlerde karaçam

(pinus nigra), daha yukarlarda sarıçam (pinus sylvestris), doruklarda ise yaklaşık 2150 m'ye kadar göknar (abies) görülmektedir. Güney yamaçlarda ise ormanlar ancak akarsu vadileri boyunca uzamakta ve meşe (quercus) türleri izlenerek bozkır bitkilerine geçilmektedir. Köroğlu Dağları'nda orman altı örtüsü genellikle cılızdır (Eser 2002).

İlçe arazisinin 2/3' ü dağlık ve ormanlık alandır. İlçede baskın ağaç türü karaçam (pinus nigra) dır. Bundan sonra kızılçam (pinus brutia) ve meşe (quercus) gelmektedir. Diğer ağaç türleri ise kayın (fagus), ıhlamur (tilia), şimşir (buxus), karaağaç (ulmus) ve ardıç (juniperus)'tır (Harita 4.15, 16,17).

Çalışmanın yöntem bölümünde açıklanan NDVI analizi sonucu uydu görüntüsünden elde edilen bitkisel alanlar beş sınıfa ayrılmıştır. 3., 4. ve 5. sınıflar orman amenajman haritası ve ziraat alanları esas alınarak değerlendirmeye alınmıştır. "0" ve altındaki "--" değerler 1. ve 2. sınıflara dahil olmuş ve bu alanların bitki örtüsü olmayan alanlar olduğu tespit edilmiştir. 3. sınıf alanlar zayıf, 4.sınıf alanlar orta ve 5. sınıf alanlar yüksek değerde bitkisel alanlar olarak belirlenmiştir. Orman amenajman planları ile elde edilemeyen vadi içleri, sırt ve yamaçlar, tarımsal alanların çevresi bitkisel dokuları bu analiz ile ortaya çıkartılmıştır (Harita 4.15). Orman tür dağılımı Harita 4.16'da görülmektedir. Buna göre ilçede hakim tür karaçam (pinus nigra) olarak belirlenmiştir (1000-1300 m). İkinci olarak kızılçam (pinus brutia), üçüncü olarak ise karaçam (pinus nigra) ve kızılçam (pinus brutia), karışık olarak yayılmaktadır. Kayın (fagus orientalis) ve meşe (quercus) ilçenin kuzeyinde çok küçük alanlarda 1300-1500 m yüksekliklerde yayıldığı görülmektedir.

Orman kapalılık durumu ise Harita 4.17'de Orman Genel Müdürlüğü'nün yapmış olduğu 4 sınıf ve kapalılık yüzdeleri ile birlikte görülmektedir. Kuzey kesimlerde yer alan meşe (quercus) ve kayın (fagus) gruplarının kapalı (% 71-100), ilçe genelinin özellikle karaçamın (pinus nigra) yayılış gösterdiği alanlarda ise orta kapalı (% 41-70) bir orman örtüsüne sahip olduğu anlaşılmaktadır. Diğer kısım ise gevşek (% 11-40) ve bozuk orman yapısına sahiptir.

▪ Flora ve Endemik Bitkiler

Bolu İli'ne ilişkin flora çalışması yapılmış, ancak Göynük İlçesi için tür listeleri üretilmemiştir. Bu nedenle Göynük İlçesine ait bir bitki listesi bulunmamakla birlikte Kapıormanı Dağı geyik koruma ve üretme alanına ilişkin yapılan arazi envanter ve etüd çalışması sırasında tesbitleri yapılan bitki varlığına ilişkin cins ve türler ilçe florası hakkında kısıtlı da olsa fikir vermektedir. İlçede varlığı kesin olan türler Çizelge 4.9'da listelenmiştir.

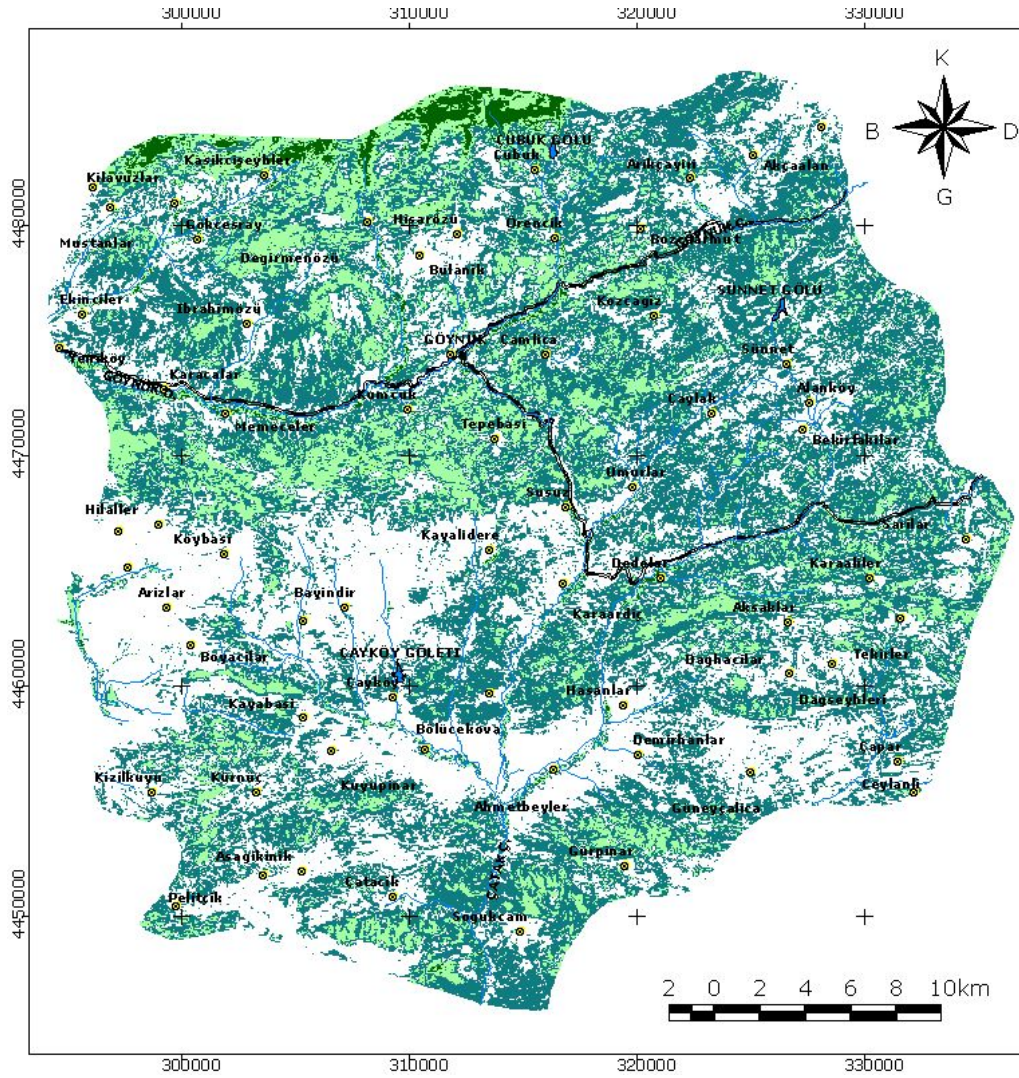
Türkiye bitki türü sayısı bakımından zengin bir ülkedir. Avrupa florası ile Türkiye florası karşılaştırıldığında bu zenginlik açıkça görülmektedir. Familya/Cins/Tür olarak Avrupa rakamları sırayla 203/1541/12.000 iken; tek başına Türkiye rakamları 163/1225/9.000 olarak belirlenmiştir. Türkiye'nin bu flora zenginliğinde önemli yeri olan bölgelerden biri de Bolu bölgesidir. Bolu florasında tür sayısı 882 kadardır. Bunların 84'ü Türkiye endemik türlerindedir. Sadece Bolu da endemik olan 3 tür bulunmaktadır (Tatar 2002).

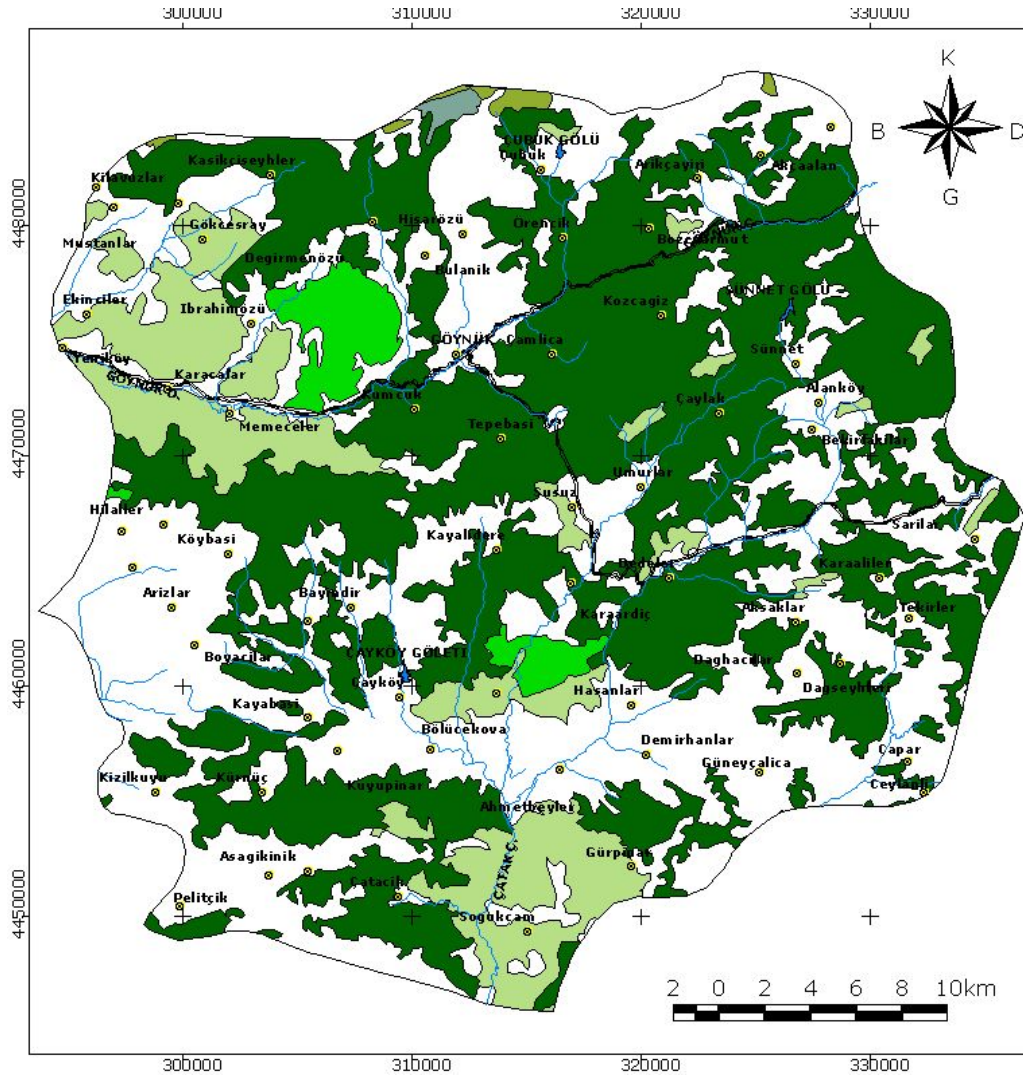
4.6.2. Yaban hayatı

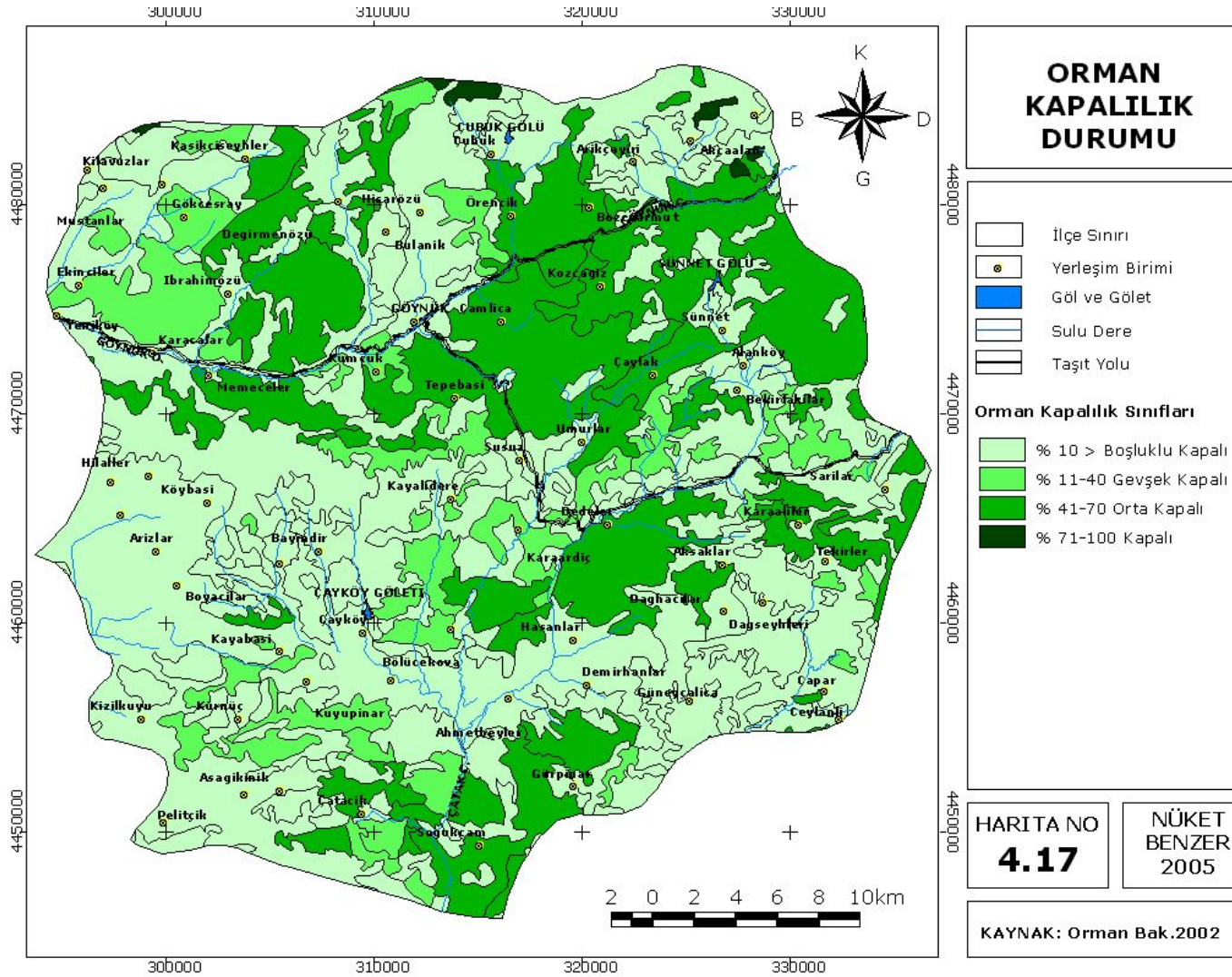
İlin zengin bitki örtüsü, topografyası, su kaynakları ve iklimi yaban hayatı için de elverişli koşullar oluşturmaktadır. Ancak Bolu İli'nde yaban hayvanları varlığı konusunda, özellikle bunların popülasyon büyüklükleri hakkında yeterli bilgi bulunmamaktadır. Göllerde ve akarsularda sazan, alabalık, tatlısu midyesi, yengeç, kurbağa, kaplumbağa gibi suda yaşayan hayvan türleri; yaban ördeği, yaban kazı, karabatak, su tavuğu gibi kuşlar bulunmaktadır. Ormanlık alanların yüksek kesimlerinde ayı, vaşak, yaban domuzu, geyik, karaca görülmektedir. Bolu'da bulunan diğer hayvan türleri kurt, sansar, tilki, porsuk, tavşan, kokarca, gelincik, sincap gibi kara hayvanları; (Tatar 2002).

Çizelge 4.9. Kapıormanı Dağı'nda yer alan bazı bitki türleri (Anonim 1986)

Latince Adı	Türkçe Adı
<i>Pinus nigra</i> var. <i>pallasiana</i>	Anadolu karaçamı
<i>Pinus brutia</i>	Kızılcıcam
<i>Fagus orientalis</i>	Doğu kayını
<i>Quercus flara</i>	Meşe
<i>Ulmus</i> sp.	Karaağaç
<i>Populus tremula</i>	Titrek kavak
<i>Sorbus terminalis</i>	Üvez
<i>Abies nordmanniana</i>	Doğu Karadeniz göknarı
<i>Acer pseudoplatanus</i>	Yalancı çınar yapraklı akçağaç
<i>Juniperus</i> sp.	Ardıç
<i>Tilia tomentosa</i>	Gümüşi yapraklı ıhlamur
<i>Daphne pontica</i>	Defne
<i>Polygala anatolica</i>	Süt otu
<i>Paliurus aculatus</i>	Karaçalı
<i>Cornus filorida</i>	Florida Kızılcığı
<i>Arbutus unedo</i>	Koca yemiş
<i>Primula vulgaris</i>	Çuha çiçeği
<i>Smilax excelsa</i>	Dikken ucu
<i>Sambucus nigra</i>	Mürver
<i>Coryllus</i> sp.	Fındık
<i>Rhododendron ponticum</i>	Orman gülü
<i>Buxus</i> sp.	Şimşir
<i>Verbascum</i> sp.	Sığır kuyruğu
<i>Thymus</i> sp.	Kekik
<i>Mentha</i> sp.	Nane
<i>Hedera helix</i>	Orman sarmaşığı

keklik, üveyik, bıldırcın, yaban ördeği, çil, toy, turna, çulluk, güvercin, atmaca, şahin, kartal gibi kuşlardır. İldeki zengin bitki örtüsü, ormanlar, sulu alanlar ve çevreleri yaban hayatının doğal yaşam ortamını oluşturmaktadır. Sazan, alabalık, tatlı su midyeleri, yengeç, kurbağa, kaplumbağa gibi suda yaşayan canlılar ile karabatak, yaban ördeği, yaban kazı ve su tavuğu gibi kanatlı hayvanlar yörenin ekolojik ortamına uyum sağlamış canlılardır. Ormanlık alanlar ayı, vaşak, yaban domuzu, geyik, karaca gibi hayvanların yaşamını sürdürmeye olanak vermektedir. Kurt, sansar, tilki, porsuk, tavşan, kokarca, gelincik, sincap gibi kara hayvanları ile keklik, üveyik, bıldırcın, yaban ördeği, çil, toy, turna, çulluk, güvercin gibi kuşlara Bolu'nun her yerinde çok sayıda rastlamak olanağı vardır. Ayrıca stepe geçiş kuşaklarında atmaca, şahin, kartal gibi yırtıcı kuşlar da görülmektedir (Tatar 2002).

▪ **Bolu-Göynük Kapıormanı Dağı geyik koruma ve üretme sahası**

1986 yılı yaz ve sonbahar aylarında Bolu Orman Bölge Müdürlüğü tarafından sürdürülen arazi, etüd ve envanter çalışmaları sonucu alanda doğal olarak gelişip üreyen geyiklerin korunması ve beslenme ve barınma devamlılıklarının sağlanması için sınırları tanımlanan alanın geyik av koruma ve üretme alanı olarak ilan edilmesi kararı verilmiştir. Bu alan içerisinde Ekinciler, Hacımahmut, Değirmenözü, İbrahimözü, Mustanlar köyleri bulunmaktadır. Koruma alanı içerisinde köyler, yaylalar, tarım alanları ve çayır mera alanları yer almaktadır. Yörenin orman ve su varlığının fazla olması, insan etkisinden uzak olması yaban hayatı için optimum bir yaşam ortamı oluşturmaktadır. Geyiklerin Batak Yayla, Kapıorman ve Sarıkaya tepeleri ve Güdümü Dağları arasında mevsimsel hareketlerde buldukları ayak izleri ve kalıntıları sonucunda anlaşılmaktadır. Yöre, ekolojik açıdan oldukça zengin bitki topluluklarını kapsamaktadır. İklim karakteri, mevcut ormanlık alanın özelliği özellikle geyikler için doğal olarak yetişmesine, gelişmesine ve üremesine elverişli bulunmuştur. Alanda koruma altına alınan geyikler için barınma özelliği taşıyan yerler mevcuttur. Alanda yerleşim yoğunluğunun ve ormancılık faaliyetlerinin az olması bu durumu desteklemektedir. Orman içerisinde mevcut patika ve izlerin araştırılması ile geyiklerin göknar (abies) ve karaçam (pinus nigra) ağaçlarının kapalılıklarının uygun olduğu

yerlerde ve dere içlerindeki meşe (quercus), kayın (fagus) altındaki çalılıklarda uzanma gibi günlük hareketlerde buldukları belirlenmiştir. Diğer taraftan yaşlı avcıların ifadelerine göre soğuk kış aylarında ve rüzgarın şiddetli olduğu günlerde geyikler Güdümü Dağı'na çıkmaktadır. Bu alandaki ormanlar koru niteliğindedir ve içerisinde 60 km uzunlukta orman yolu şebekesi bulunmaktadır. Alanın orman yetiştirme yönünden değeri olan Bonitet sınıflarının yüksek olması ve floranın zengin olması fauna için istenilen düzeye ulaşabileceğini düşündürmektedir. Yaban hayatının beslenme ihtiyaçlarını karşılayabilecekleri otsu bitkiler, çalılar ve ağaçcıklar bu alanda yeterlidir. Korunan geyik türlerinin gerek barınma gerekse üreme zamanlarında ihtiyaç duyacakları sakin ve ücra bölümlerin alanda bulunması olumlu görülmektedir.

Bu alana ilişkin yapılan arazi envanter ve etüd çalışması sırasında tesbitleri yapılan fauna varlığına ilişkin cins ve türler Çizelge 4.10'da listelenmiştir (Anonim 1986).

4.7. Kültür Varlıkları

4.7.1. Göynük kentsel yerleşimi

Göynük, mevcut durumuyla çok az bozulmuş bir Osmanlı kasabası görünümündedir. Cami, türbe gibi önemli anıtsal yapı örneklerinin yanı sıra, en eskisi yaklaşık 175 yıllık geleneksel konutlar da işlevlerini sürdürmektedir. Tek yapıların yanı sıra tüm yerleşme bir kentsel sit niteliği taşımaktadır.

Cumhuriyet'in ilanından günümüze kadar olan dönemde, kent için 3 ayrı imar planı hazırlanmış ve içerik olarak birbirlerinden çok da farklı olmayan 3 koruma kararı alınmıştır. İlk imar planı 1951 yılında hazırlanmış, plan kararları doğrultusunda İstanbul- Ankara Karayolu (Gazi Süleyman Paşa Bulvarı) kentin içinden geçirilmiş ve sonuç olarak geleneksel doku büyük ölçüde tahribata uğramıştır. 2. İmar planı 1976 yılında hazırlanmış, onaylanmış, fakat uygulanmamıştır. 1983, 1987 ve 1990 yıllarında, sırasıyla Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu ve Ankara, Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından

Çizelge 4.10. Kapıormanı Dağı'nda yeralan bazı bitki türleri (Anonim 1986)

	Latince Adı	Türkçe Adı
Memeliler	<i>Cervus elaphus</i>	Geyik
	<i>Sus scrofa</i>	Yaban domuzu
	<i>Lepus europaeus</i>	Yabani tavşan
	<i>Canis lupus</i>	Kurt
	<i>Martes martes</i>	Ağaç sansarı
	<i>Vulpes vulpes</i>	Kızıl tilki
	<i>Ursus arctos</i>	Boz ayı
	<i>Sciurus vulgaris</i>	Avrupa sincabı
	<i>Erinaceus concolor</i>	Kirpi
Tatlı su balıkları	<i>Salmo trutta fario</i>	Alabalık
	<i>Leuciscus cephalus</i>	Tatlısu kefali
Su kuşları	<i>Egretta alba</i>	Büyük ak balıkçıl
	<i>Ciconia ciconia</i>	Leylek
	<i>Anser anser</i>	Boz kaz
	<i>Anas platyrnchos</i>	Yeşilbaş
	<i>Anas strepera</i>	Boz ördek
	<i>Aythya ferina</i>	Elmabaş patka
Av kuşları	<i>Phalacrocorax carbo</i>	Karabatak
	<i>Columba palumbus</i>	Tahtalı güvercin
	<i>Streptopelia decaocta</i>	Kumru
	<i>Streptopelia turtur</i>	Üveyik
	<i>Cuculus canorus</i>	Guguk
	<i>Scolopax rusticola</i>	Çulluk
	<i>Turdus merula</i>	Karatavuk
Yırtıcı kuşlar	<i>Coturnix coturnix</i>	Bıldırcın
	<i>Sturnus vulgaris</i>	Sığırcık
	<i>Asio otus</i>	Kulaklı orman baykuşu
	<i>Pandion heliaetus</i>	Balık kartalı
	<i>Milvus milvus</i>	Kızıl çaylak
	<i>Athene noctua</i>	Kukumav
	<i>Buteo buteo</i>	Şahin
	<i>Aguila chrysaetos</i>	Kaya kartalı
	<i>Accipiter birevipes</i>	Yoz atmaca
Ötücü kuşlar	<i>Erithacus rubecula</i>	Kızılgardan
	<i>Luscinia luscinia</i>	Benekli bülbül
	<i>Sylvia communis</i>	Akdeniz gerdanlı ötlege
	<i>Begulus begulus</i>	
	<i>Motocilla cinerea</i>	Dağ kuyruksallayan
	<i>Passer domesticus</i>	Serçe
	<i>Carduelis carduelis</i>	Saka

Göynük'te tespit ve tescil çalışmaları yaptırılmış, sit alanı sınırları tespit edilmiş ve koruma amaçlı imar planının hazırlanmasına karar verilmiştir. Kent için hazırlanmış olan 3. imar planı, "Göynük Koruma İmar Planı'nı içeren Göynük İmar Planı" 1991 yılından beri yürürlüktedir (Erdem 1999). Şekil 4.15'de tescilli konutların bugünkü durumu görülmektedir.

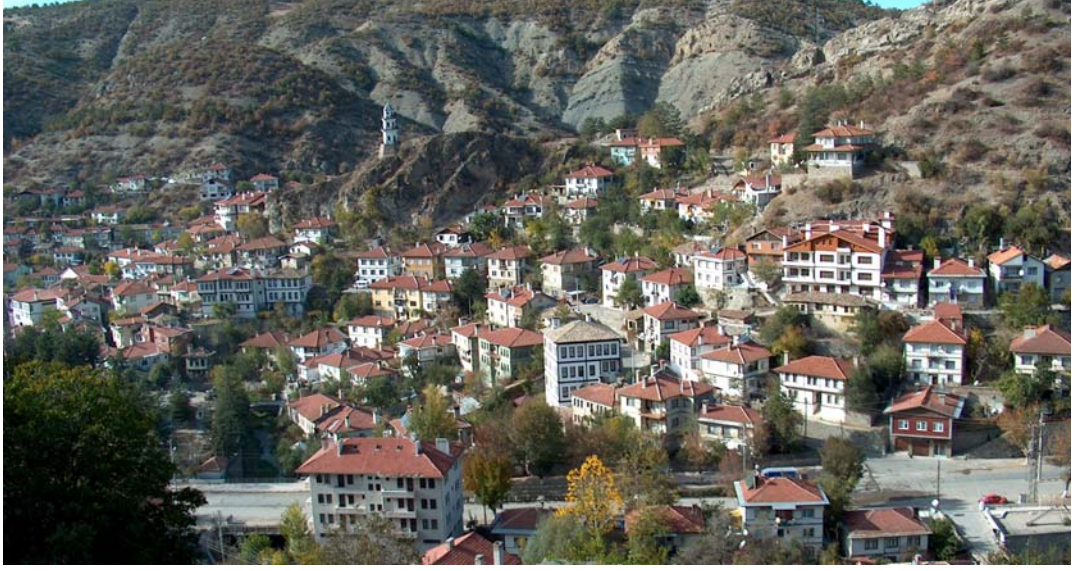

Şekil 4.15. Tescilli konutların bugünkü durumu (Orijinal 2005)

Anadolu'da Türk yaşayışının, yerleşme kültürünün önemli örneklerinden biri Göynük, topografyadan dolayı yapılaşmanın ve ulaşımın zor çözümlendiği bir kent strüktürüne sahiptir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de dini, idari, ticari, konaklama ve eğitim yapıları vadilerin birleştiği alanda kent merkezinde yer almakta, konutlar ise dere kenarlarında ve yamaçlarda bulunmaktadır (Erdem 1999) (Şekil 4.16, 17).

Göynük Vadisi'nin ortasından geçen Gazi Süleyman Paşa Bulvarı, Beybahçesi Vadisi'nin ortasından geçen Beybahçesi Caddesi ile bu iki yolu birbirlerine bağlayan ve geçmişte kervanların geçtiği yol olan Ankara Caddesi, kentin en önemli ana akslarıdır (Şekil 4.18). Bu ana akslara çoğu kez dereler üzerindeki köprülerle bağlanan ikincil cadde ve sokaklar çok dik olup, taş ya da ahşap basamaklarla kademelendirilmiştir.

Homojen bir yapıya sahip olan kent 6 mahalleden oluşmaktadır. Yenice ve Cuma mahalleleri dışında kalan diğer mahalleler bünyelerinde bulunan camilerle aynı adı taşımaktadır. Göynük Vadisi'nde bulunan Cuma Mahallesi kentin ilk yerleşim alanıdır.

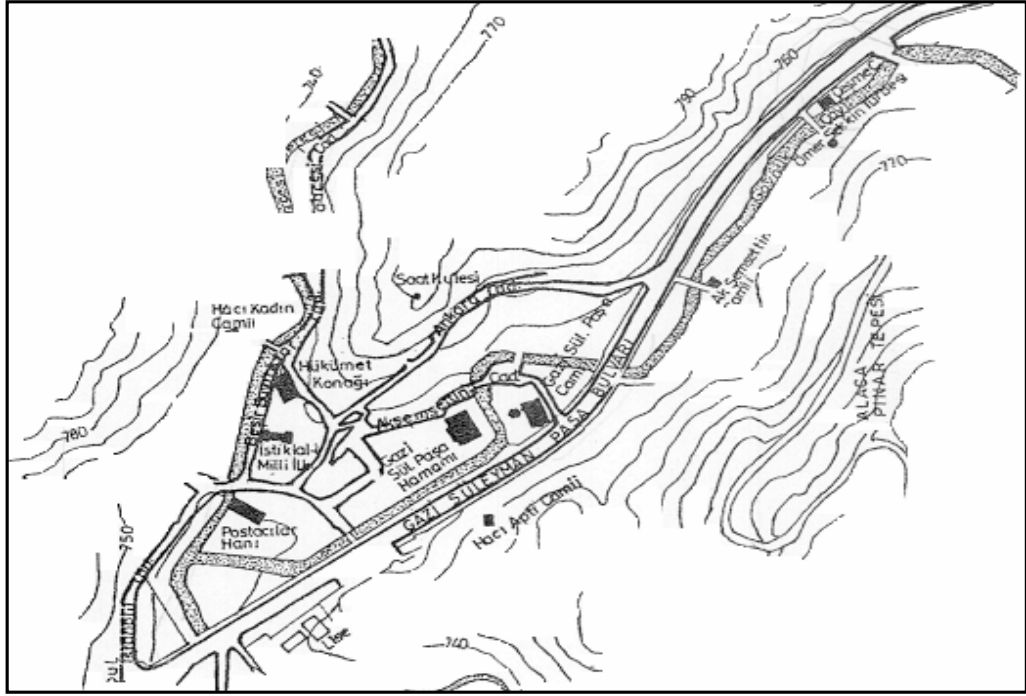

Şekil 4.16. Vadi içindeki Göynük kent merkezinden genel bir görüntü (Orijinal 2005)

Şekil 4.17. Vadi içindeki Göynük kent merkezinden genel bir görüntü (Orijinal 2005)

Kentin ortasında, Hisar Tepesi'nin eteğinde yer alan ve iki vadiye de hizmet eden geleneksel çarşı, genellikle 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan 1-2 katlı, ahşap strüktürlü dükkanlardan oluşmaktadır. Çarşıda geleneksel biçimde mal üretiminden çok kente ve çevre köylere hizmet eden ticaret yapılmaktadır. Kentin ortasında, Hisar Tepesi'nin eteğinde yer alan ve iki vadiye de hizmet eden geleneksel çarşı, genellikle 20. yüzyıl başlarında yapılmış olan 1-2 katlı, ahşap strüktürlü dükkanlardan oluşmaktadır (Erdem 1999).

Şekil 4.18. Gökmen tarihi merkezi kent içi ulaşımı (Erdem 1999)

Kentin kurulduğu dönemden günümüze kadar gelebilen en eski anıt Gazi Süleyman Paşa Hamamı'dır (14. yy). Akşemseddin Türbesi ile Ömer Sekkin Türbesi 15. yüzyılda Gazi Süleyman Paşa Camii ile Hükümet Konağı 19. yüzyılın son yıllarında yapılmış olan anıtlardır. Tarihi merkez içinde çoğunlukta olan yapılar konutlardır. Gerek ölçek, gerekse malzeme bakımından birbirlerine benzeyen ve genellikle bahçeli olan bu konutları mimari karakterlerine ve yapılış dönemlerine göre 3 gruba ayırmak mümkündür (Erdem 1999).

- 19.yüzyılda ve 20.yüzyıl başlarında yapılmış, geleneksel Osmanlı-Türk sivil mimarlık örnekleri olan konutlar,
- Yaklaşık olarak 1930-1970 yılları arasında yapılmış olan geleneksel konutlar,
- Genellikle kentsel ölçeğe ve geleneksel mimariye aykırı betonarme konutlar.

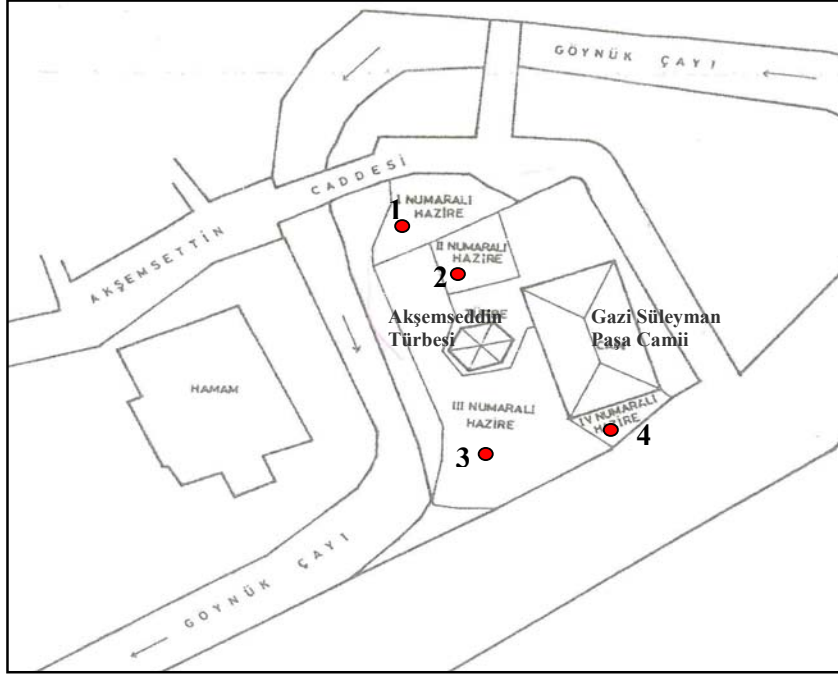
4.7.1.1. Göynük kentsel yerleşimindeki kültür varlıkları

Göynük'te bulunan en önemli eserler bir külliye halinde yer alan Gazi Süleyman Paşa Camii ve Hamamı, Akşemseddin Türbesi ve Gazi Süleyman Paşa Camii alanı içinde yer alan Hazire'dir. Bu eserlere ilişkin vaziyet planı Şekil 4.19'de görülmektedir.

▪ Camiler

Gazi Süleyman Paşa Camii, Gazi Süleyman Paşa tarafından (1331-1335) yılları arasında yaptırılmıştır (Şekil 4.20). Tek kubbeli ve tek minareli olan cami, 1948 ve 1960 yıllarında restore edilmiştir. Bugün caminin kubbesi yoktur ve çatı alaturka kiremitlerle kaplıdır. Restorasyonlar sırasında orijinal yapıya uygun olarak ağır kesme taşlar kullanılmıştır. Caminin özelliği yörede sağlam kalabilmiş, ilk Osmanlı eserlerinden biri olmasıdır.

Göynük'te yeni yapılan modern Çarşı Camii'nin dışında hiçbir caminin kubbesi bulunmamaktadır. Camilerin en önemli özelliği ise gerek minarelerde gerekse karkas yapıda yörenin yerel malzemesi olan ahşabın kullanılmasıdır. Camilerin bir kısmı restore edilmiştir, ancak ahşap minareler giderek yerini taş minarelere bırakmaktadır. Örneğin Şekil 4.21'de görülen Hacı Kadın Camii restorasyonundan sonra kesme taş ile inşa edilmiş ve kurşun kaplı bir minareye sahip olmuştur.

Şekil 4.19. Akşemsetdin Türbesi ve Haziresi vaziyet planı (Barışta 2001)

Şekil 4.20. Gazi Süleyman Paşa Camii ve Akşemsetdin Türbesi (Orijinal 2005)

Şekil 4.21. Hacı Kadın Camii (Arslan 2004)

Hacı Abdi Camii'nin yapım tarihi 19.yy Hacı Abdullah Vakfı tarafından yapıldığı tespit edilebilmiştir. 67.5 m² kapalı alanda inşa edilen caminin duvarları taş yapı çatısı ve minaresi ahşaptır. Cami Debbağ Dede Türbesi yakınına inşa edilmiştir (Şekil 4.22).

Şekil 4.22. Hacı Abdi Camii (Anonim 2006)

Akşemseddin Camii'nin yapım tarihi 15.yy içinde olup Akşemseddin tarafından yaptırılmıştır. Toplam alanı 120m² olup tamamen ahşaptır (Şekil 4.23).

Şekil 4.23. Akşemseddin Camii (Anonim 2006)

Yaylabası Camii'nin yapımı 1335-1336 tarihleri arasındır. 94 m² kapalı alanı olup duvarları taş, çatısı ve minaresi ahşaptır (Şekil 4.24) .

Şekil 4.24. Yaylabası Camii (Anonim 2006)

- **Hamam**

Cami ve türbeden Göynük Çayı ile ayrılmış ve külliye'nin batısında yer alan **Gazi Süleyman Paşa Hamamı**, cami ile aynı yıllarda inşa edilmiştir (Şekil 4.25). 1948 yılında Belediye tarafından restore edilen Hamam bugün hala kullanılmaktadır. Göynük'te Süleyman Paşa Caminin batısındaki hamam, Sultan Orhan'ın oğlu Süleyman Paşa tarafından yaptırılmıştır.

Hamam çifte hamam olarak tasarlanmış, batıdaki kısmı erkeklere, doğudaki kısmı kadınlara tahsis edilmiştir. Dış duvarları tamamen kesme taşdan yapılmıştır. Soyunmalık, soğukluk ve halvet kısımlarının üzerindeki kubbe kasnakları moloz taşındandır. Erkekler kısmının batıda bulunan girişinin üzerini konsollu büyük bir silme örtmektedir. Üst kısımda ise alçı şebekeli bir pencere bulunmaktadır. Ayrıca kapının yanında da iki pencere bulunmaktadır. Bu kısımdaki soyunmalığın üzeri kubbe ile örtülüdür. Kadınlar kısmı, erkekler kısmına göre daha küçüktür. Hamamın güney tarafındaki külhanın büyük bir kemeri vardır ve üzerinde yüksek bir baca yer almaktadır. Bugün halen hamam olarak kullanılmaktadır.

Şekil 4.25. Gazi Süleyman Paşa Hamamı (Arslan 2004)

▪ Türbeler ve Hazire

Gazi Süleyman Paşa Camii avlusunda yer alan ve Fatih Sultan Mehmet'in hocasına ait olan **Akşemseddin Türbesi**, 1464 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılmıştır. Kefeki taşından yapılmış, kasnaksız bir kubbe ile örtülü altıgen planlı bir yapıdır (Şekil 4.20, 26).

Girişi doğu yönündedir. Kapının üzerinde sivri kemerli bir alınlık yer almaktadır. Türbenin içi çok sadedir. Kubbenin oturduğu pandantifler ilgi çekicidir. Her kenarda, altta ve üstte ikişer sıra halinde yer alan pencerelerden üst sıradakiler geç Osmanlı dönemine ait renkli camlı alçı şebekelerle süslenmiştir. Akşemseddin'in sandukası 2.50x0.50 metre boyutunda, kapıdan içeri girince sağda yer almaktadır. Ceviz üzerine kabartma yazı ile süslü olan bu sanduka Osmanlı ağaç işçiliğinin güzel bir örneğidir. Kapaklar nar çiçeği kabartması ile süslenmiştir. Türbede ayrıca Akşemseddin'in oğulları Nurullah ile Emrullah (Nuri Hüda) çelebilerin sandukaları da vardır.

Şekil 4.26. Akşemseddin Türbesi (Arslan 2004)

Ömer Sıkkın Türbesi, Göynük'te yer alan önemli diğer bir türbedir. Akşemseddin'in arkadaşı ve Hacı Bayram Veli'nin müridi Ömer Sıkkın'ın için yapılmıştır (Şekil 4.27). Bıçakçı olarak anılan ve derviş olan Ömer Sıkkın Dede insanların eşitliğini benimseyen Melami tarikatına bağlıdır.

Şekil 4.27. Ömer Sıkkın Türbesi (Arslan 2004)

Çeşme Camii yanında yer alan türbe, 1449 yılında inşa edilmiştir. Önemli mimari değeri olan bu türbe kesme taştan yapılmış altıgen biçiminde bir yapıdır. Sekizgenin her bir cephesi yaklaşık 2.35-2.45 m uzunluktadır. Girişi iki mermer sütunlu ve kemerli, kapısı ahşap oymadır. Giriş ve türbe üzerinde kurşun kaplamalı iki kubbe vardır. Pencereleri oyma taş çerçeve içine yerleştirilmiştir. Demir parmaklı ve üzeri kemerlidir.

Göynük'te yer alan türbelerden biri de **Tabak Dede Türbesi**'dir. Şekil 4.28'de görülmektedir.

Şekil 4.28. Tabak Dede Türbesi (Oriijinal 2005)

Bolu Göynük'te bulunan Gazi Süleyman Paşa Camii'nin kuzeybatısında yer alan Akşemseddin Türbesi çevresinde oluşmuş **Akşemseddin Türbesi Haziresi**, Akşemseddin Caddesi ile Göynük Çayı'nın kesiştiği köşede, Gazi Süleyman Paşa Camii ile Gazi Süleyman Paşa Hamamı arasındaki adada yer almaktadır (Şekil 4.19) (Barışta 2001).

Fatih Sultan Mehmet tarafından yaptırılan Akşemseddin Türbesi'nin çevresi çeşitli dönemlerde yerleştirilen mezar taşlarıyla zengin bir hazireye dönüşmüştür. Altı yüzyıllık kitabeli mezar taşlarının bulunduğu bu hazire gerek mezar taşlarının plastik özellikleri, gerek bu taşların günümüze ilettiği bilgilerle önem taşımaktadır (Barışta 2001).

Haziredeki kitabeli mezar taşları, üstündeki aile isimleri kronolojik bir sistemle sıralanmış ve Göynük'teki mezar taşlarının 15. yüzyıldan başlayarak 20. yüzyıl başına kadar uzanan bir zaman dilimine ait olduğu belirlenmiştir. Mezar taşları Osmanlı İmparatorluğu dönemi taş işçiliği yanı sıra kültürel değerleri açısından da bilgi vermektedir. 15.yy'a ait 3 örnek, 16.yy'a ait 2 örnek, 17.yy'a ait 2 örnek, 18.yy'a ait 38

örnek, 19.yy'a ait 37 örnek ve 20.yy'a ait 2 örnek olmak üzere toplam 84 mezar taşı tespit edilmiştir (Barışta 2001).

Mezar taşlarının gövdeleri dikdörtgen, kare ya da silindir şeklindedir. Fes, hotoz, yuvarlak kadın başlığı veya sarık şeklindeki gövdelerin üzerinde bulunan başlıklar ölenlerin sosyal kişiliği ve dönemin kıyafetleri hakkında da bilgi vermektedir (Barışta 2001).

Mezar taşlarında görülen bezemeler dal, yaprak, rumi, lale, gül, nergis, mimoza, palmet, hurma ağacı, hurma, incir gibi bitkisel bezemeler; burma, zencirek, çarkifelek gibi geometrik bezemeler, kandil, şamdan, tabak, takı, vazoz, perde gibi nesnel bezemeler ve yazılı bezemeler olarak dört ana başlık altında gruplanmaktadır (Barışta 2001).

▪ **Kule**

Göynük'teki kültür varlıklarının en yenisi **Zafer Kulesi**'dir (Şekil 4.29). Göynük'e gelenlerin gözüne ilk çarpacak yapılardan birisidir. Yüksek bir yerleşim alanına kurulmuş olan beldede Kurtuluş Savaşı'nın başarılarını sonsuzluğa ulaştırmak istercesine halkın en coşkulu duygularını yansıtan bu anıtsal kule yapılmıştır. Kaymakam Hurşit Bey önderliğinde 1923 - 1924 yılları arasında sekizgen bir temel üzerinde ahşap malzeme ile üç katlı olarak yapılmıştır, 1960'da restore edilen kule, eski görünümünü korumaktadır. 29 Mayıs 2001 tarihinde Akşemseddin'i anma günü hazırlıkları sırasında çıkan bir yangın ile hasar görmüş ancak kısa sürede restore edilerek eski haline getirilmiştir.

▪ **Tescilli diğer yapılar**

Hükümet Binası restorasyon sonrası da mevcut işlevini sürdürmektedir. Buna karşın eski belediye binası ve Çarşı Camii bugün yıkılmış, yerlerine yapılan yeni yapılar ise yerleşme bütününe uyumsuzluk göstermektedir. Hükümet Binası'nın yanında yer alan eski Halk Eğitim Merkezi ise binası onarılması oldukça güç bir durumda yıkılmayı beklemektedir.

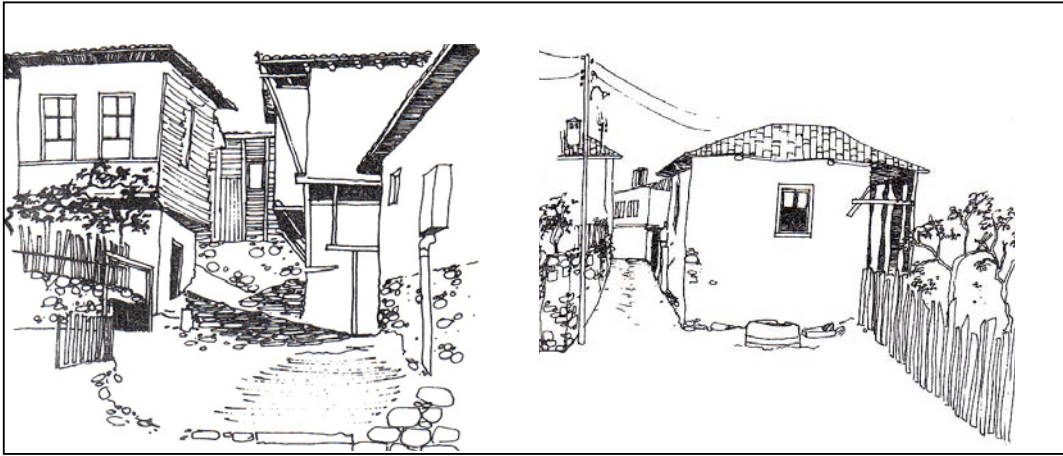
Şekil 4.29. Tarihi Zafer Kulesi (Arslan 2004)

Kamu yapılarının yanı sıra, Göynük'ün simgesi haline gelen geleneksel konutlar da kentsel dokuda yerlerini almaktadır. Konut alanları akarsu vadisi içerisine yerleşmiş, yer yer % 40'a varan eğimli alanlarda dar sokaklardan oluşmaktadır. Konut yerleşimleri sokaklara göre biçimlenmiştir (Şekil 4.30, 4.31). 112 konut tescillenerek koruma altına

alınmıştır. Bunlardan 3 tanesi işyeri, 3 tanesi de hem işyeri hem de konut olarak kullanılmaktadır. Şekil 4.32’de aynı zamanda işyeri olarak kullanılan bir konut, Şekil 4.33’de ise geleneksel mimariye uygun olarak inşa edilen Belediye Başkanlığı’na ait yapı görülmektedir. Şekil 4.34’de de geleneksel mimariye uygun olarak inşa edilen bir konut örneği görülmektedir.

Şekil 4.30. Konutlarla şekillenen sokak yapısı (Arslan 2004)

Şekil 4.31. Konutlarla şekillenen sokak yapısı (Anonim 1970)

Şekil 4.32. Restore edilen ve aynı zamanda işyeri olan bir konut (Arslan 2004)

Şekil 4.33. Belediye Başkanlığı binası (Orijinal 2005)

Şekil 4.34. Restore edilmiş Göynük evi (Arslan 2004)

Çizelge 4.11’de bu bölümde anlatılan tescilli yapılar tescil numaraları ve adetleri ile birlikte özetlenmektedir.

4.7.1.2. Geleneksel konutlar

Yerleşmede yeterli ekonomik potansiyel bulunmadığı için genç nüfusun sürekli göç etmesi sonucu olarak birçoğu bakımsız kalan eski konutlar süreç içinde kullanılamaz duruma gelmiştir. Diğer taraftan ahşap konutların restorasyon ya da rehabilitasyonunun son derece pahalı olması, yerel halkın ekonomik gücünü zorlamaktadır. İyi niyetlerle alınan koruma kararları ise ekonomik tedbirlerle desteklenmediği için sadece yasaklama düzeyinde kalmaktadır (Barlas 1988).

Göynük’te nüfus genellikle uzun yıllar aynı düzeyde kalmış, 1960 yılındaki nüfus 1894-yılındakinden daha fazla olmamıştır. Son yıllardaki nüfus kaybı nedeniyle konutlar sahihsiz kalmış, Göynük’te yaşamaya devam edenler ise eski konutlarını yıkıp yerine yenilerini yapmışlar veya tamamen terketmişlerdir (Günel 1993) (Şekil 4.35,36).

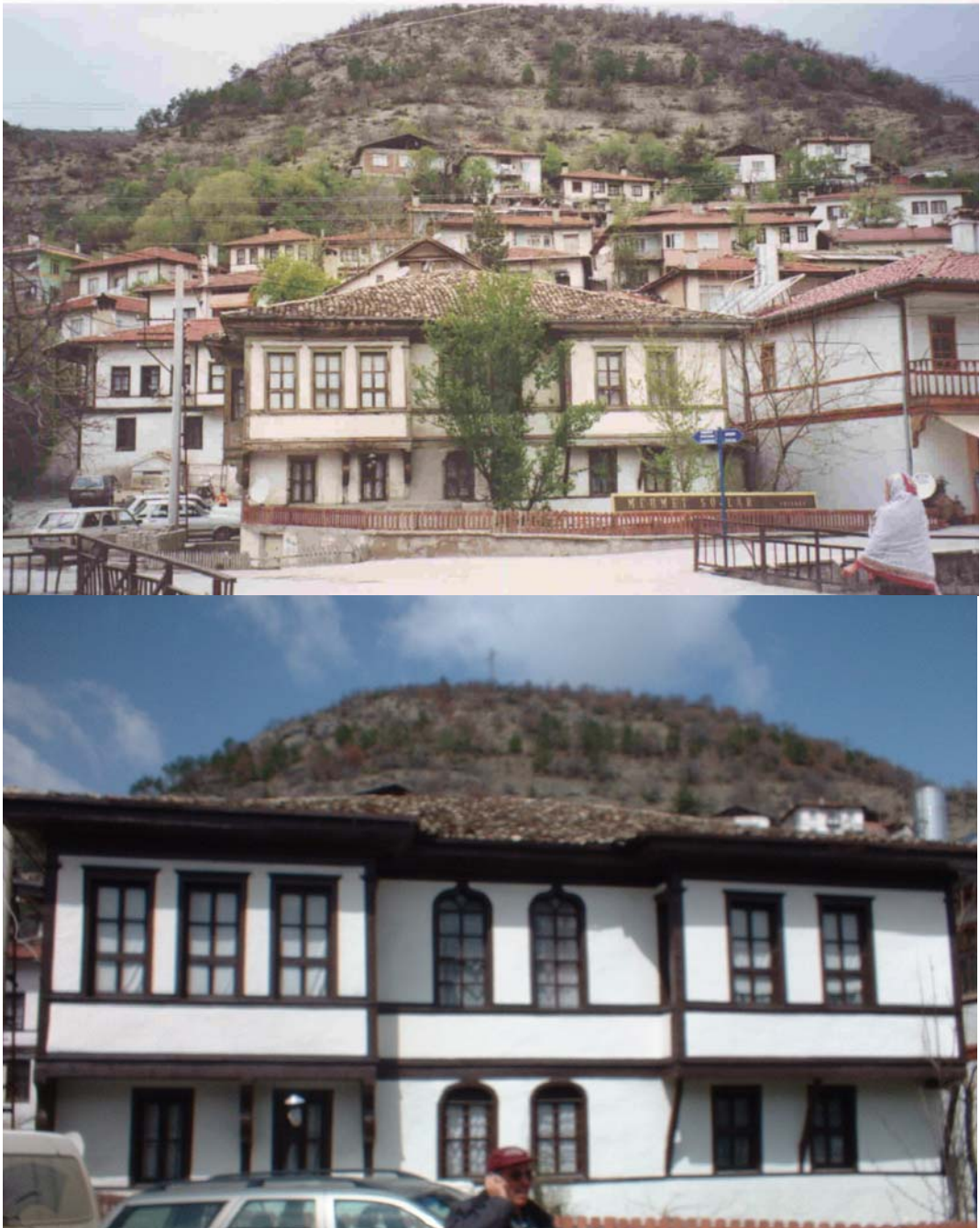
Çizelge 4.11. Tescilli yapılar (Anonim 1999c)

Tescil No	Adı	Adedi
CAMİLER		
1	Sofu Ali Camii	
2	Kayabaşı Camii	
3	Çeşme Camii	
5	Kepkebir Camii	
6	Gazi Süleyman Paşa Camii	
11	Hacı Kadın Camisi	
15	Hacı Abdi Camisi	
	Toplam	8
HAMAM, HAN		
9	Gazi Süleyman Paşa Hamamı	
70	Eski Han	
	Toplam	2
ÇEŞME		
13-14	Çeşme	2
128	Behramağa Çeşmesi	1
	Toplam	3
TÜRBE, HAZİRE		
4	Tabak Dede Türbesi	
7	Akşemseddin Türbesi	
16	Ömer Sikkin Türbesi	
8-17-18	Hazire	3
	Toplam	6
SİVİL MİMARİ		
	Tarihi Konut	106
	İşyeri	3
	İşyeri + Konut	3
10	Saat Kulesi	1
	Toplam	113
İDARİ YAPI		
12	Hükümet Binası	
72	Eski Halk Eğitim Merkez Binası	
	Toplam	2
ANIT AĞAÇ		
127	Çınar	4

Göynük konutları arazinin doğal nitelikleri nedeniyle genellikle eğimli arazide, bahçeler içerisinde iki ya da üç katlı olarak yapılmışlardır. Bahçeli konutlarda giriş, çift kanatlı ahşap bahçe kapılarından gerçekleştirilmektedir. Bahçeler genellikle meyve ağaçları ile dolu olup, yeşil doku egemendir (Günel 1993).

Şekil 4.35. Restore edilmiş ve yıkılmaya terkedilmiş iki yapı (Orijinal 2005)

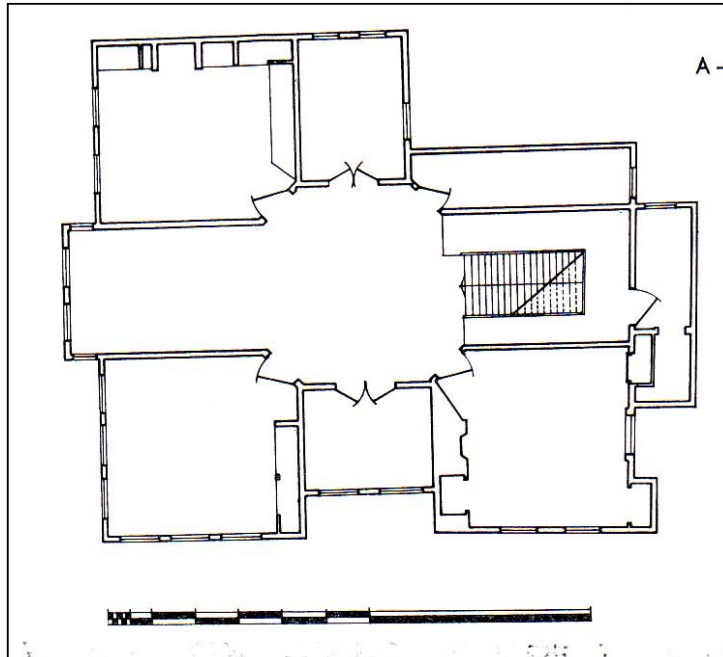

Şekil 4.36. Tescilli konutlardan (Hikmet Yerlikaya Evi) birinin restore edilmeden önceki ve sonraki görüntüleri (Orijinal 2005)

Bütün geleneksel konutların ön cepeleri manzara, Göynük Çayı kollarını oluşturan dereler ve Göynük Vadisi'nin yamaçları dikkate alınarak konumlandırılmış ve tasarlanmıştır. Kent genelinde, yamaçlarından derelere doğru olan arazi eğiminin de

manzara ile aynı doğrultuda olması, geniş parseller içindeki konutların aynı zamanda hem eğime paralel, hem de manzaraya yönelik konumda olmalarını sağlamıştır. Arazi eğimi düzlük alanlarda % 5-10, yamaçlarda % 25-30 civarında değişmekte olup, yer yer % 40'a kadar çıkmaktadır. Özellikle yamaçlardaki konutlarda, konutun ön bahçe seviyesi ile parselin en üst noktasındaki yamaç veya sokak seviyesi arasındaki fark, bazen 1-1.5 ya da 2 kat oluşmasını sağlayacak kadar fazla olmaktadır. Bu tip konutlarda ön bahçe-manzara-cepheleri 2-3 katlı iken arka cepheler tek katlı olmakta, cadde ve sokağın konumuna göre konutların ana girişleri ile katların adları da değişmektedir. Geleneksel konutlar genellikle 2 kattan oluşmakla birlikte, 3 katlı konutlar da sayısal bakımdan önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle 1930-1970 yılları arasında yapılmış olan kare pencereci konutlar arasında 3 katlı konutların sayısı oldukça fazladır (Erdem 1999).

Geleneksel konutlar, genellikle ayrıık, bazen de bitişik düzende yapılanılmışlardır. Göynük konutlarında genellikle orta sofalı, dış sofalı ya da karnıyarık plan şeması kullanılmıştır (Şekil 4.37, 4.38) (Günel 1993).

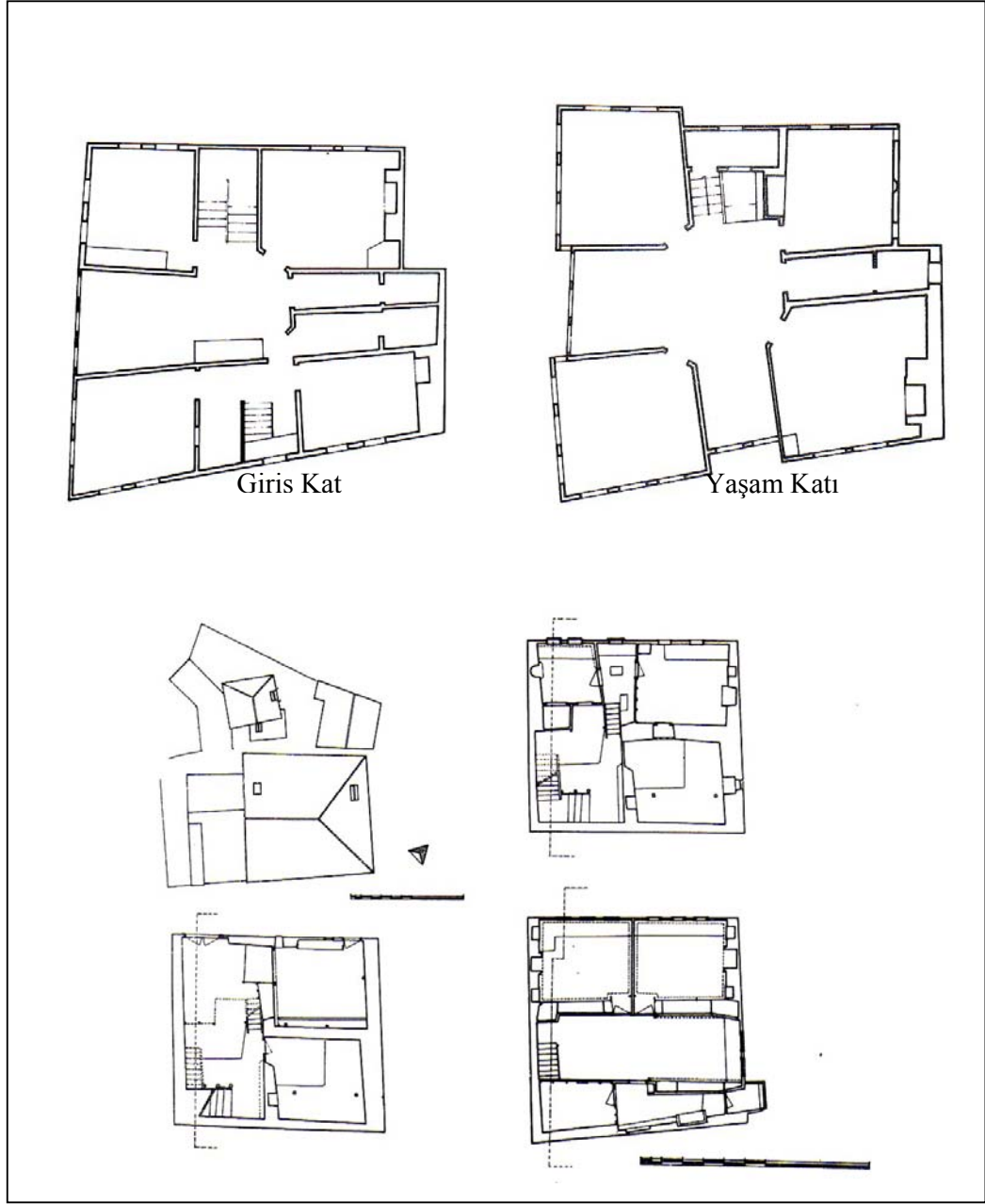

Şekil 4.37. Hikmet Yerlikaya Evi yerleşim planı (Anonim 1970)

Göynük konutlarının iç planında gösterdiği bu çeşitlilik, dış cepheye de yansımış, beyaz badanalı bina cephelerinin en uygun yerlerine yerleştirilmiş ahşap giyotin, dikdörtgen pencereler, cephelerde dengeli bir yapı özelliği olarak ortaya çıkmıştır. Özellikle Anadolu'nun başka yerlerinde pek görülmeyen tepe pencereleri Göynük'e özgü olup genellikle vitray ile süslüdür (Günel 1993).

Topografyanın ve manzaranın neden olduğu bu çok seçenekli ve biraz da karmaşık yapılanmadan dolayı 3 katlı konutlarda katları en üstten itibaren sırasıyla “esas yaşam katı”, “orta kat” ve “bahçe katı” olarak adlandırmak, iki katlı konutlarda ise “esas yaşam katı” ve “bahçe katı” şeklinde sıralama yapmak doğru olacaktır.

Göynük konutlarında bahçe katı hizmet ve üretim eylemleri için ayrılmıştır. Hayat, ahır, samanlık, odunluk, ambar, kiler bazen fırın evi gibi mahallerden en az birkaçı ya da tamamı bu katta veya bu katla birlikte bahçede yer alabilmektedir. Orta kat, sokak veya cadde seviyesinde ise giriş katı olarak kullanılmakta ve “esas yaşam katı” ise evli çocuklara ve konuklara ayrılmakta, eğer orta kat yok ise gündelik yaşam da bu katta geçirilmektedir. Esas yaşam katı ise evli çocuklara ve konuklara ayrılmakta, eğer orta kat yok ise gündelik yaşam bu katta geçirilmektedir (Erdem 1999).

Şekil 4.38. İki eve ait giriş ve yaşam katından oluşan yerleşim planları (Anonim 1970)

Şekil 4.39. Dış cephede ahşap kullanımı (Orijinal 2005)

Şekil 4.40. Dış cephede ahşap kullanımı (Arslan 2004)

4.7.2. Göynük kırsal yerleşimleri ve konut özellikleri

Göynük kırsal yerleşmeleri köyler ile bu köylerden daha küçük yerleşme tipleri olan mahalle ve yaylalardan oluşmaktadır. İlçe, 1437 km²'lik yüzölçümü içinde 67 köy ve bu köylere bağlı 65 mahalle olmak üzere kırsal kesimde 132 yerleşim birimine sahiptir. 29 köyün mahallesi yoktur. 1 mahallesi olan köy sayısı 21, iki mahallesi olan köy sayısı 10, üç mahallesi olan köy sayısı 5, dört mahallesi olan köy sayısı 1 ve beş mahallesi olan köy sayısı da 1'dir (Anonim 1998).

Göynük İlçesi kırsal yerleşmeleri küçük nüfuslu olup, sürekli göç vermektedir. Göynük ve çevresi dağınık yerleşme düzenine sahiptir. Arazinin dağlık ve su kaynaklarının fazla olması bu yerleşme şekline etki etmiştir. Kumcuk, Tepebaşı, Susuz, Kayalıdere, Çaylak, Umurlar gibi köylerde dağınık yerleşme daha iyi görülebilmektedir.

Köy yerleşmelerinde görülen konutlar genellikle eski tiptir. Konutlarda kullanılan malzeme, genellikle yöreye ait yerel yapı malzemesi olan ahşaptır. Ahşap ile birlikte taş ve kerpiç de yerel yapı malzemeleri olarak kullanılmıştır. Ahşap kullanımının temel nedeni geniş orman alanlara sahip bir ilçe olmasıdır (Şekil 4.41).

Genellikle iki katlı olan kırsal yerleşme konutlarının temelinde 2-2.5 m yüksekliğinde taştan örülmüş duvarlar bulunmaktadır. Ahşap yapı malzemesinden oluşan konutlarda kerpiç ve taş da kullanılmıştır. Çatı üst örtü malzemesi ise kiremittir. Evlerin zemin katı hayvan barınağı, samanlık olarak kullanılmaktadır. Üst kat ana yaşama katıdır. Genelde bir merdiven ile ulaşılan üst katta çardak ve odalar yer almaktadır.

Köyaltı iskan yerleşmelerinden biri de yaylalardır. İlçe sınırları içinde yaylalara kuzeydeki dağlık kesimlerdeki düzlüklerde rastlanmaktadır. Bu kesim yaylacılık faaliyetlerinin yoğun olarak görüldüğü ilçe için önemli yaylaların bulunduğu alanlardır.

Şekil 4.41. Çubuk köyündeki bazı konut tipleri (Arslan 2004, Orijinal 2005)

4.7.2.1. Göynük kırsal yerleşimlerdeki kültür varlıkları

Aşağıdaki Çizelge 4.12’de Göynük ilçesi sınırları içerisinde yer alan sit alanları görülmektedir. Kentsel sit alanına ilişkin bilgilere, Bölüm 4.7.1’de yer verilmiştir. Bu bölümde ise ilçe kırsal yerleşimlerdeki kültür varlıklarına yer verilmiştir.

Çizelge 4.12. Göynük’te yer alan sit alanları (Tatar 2002)

Sit Adı	Türü	Tarihi	No’su
Kentsel Sit Alanı Göynük İlçe Merkezi	KS	11.05.1990	1222
Yerleşim Yeri + Kilise / Göynük Kilciler Köyü	AS	28.01.1992	2196
Himmetoğlu Höyüğü / Göynük Himmetoğlu Köyü	1.AS	01.02.2001	7146

Bizans tekfurlarının Göynük dolaylarında yaşadığı bilinmektedir. Göynük’ün Kilciler Köyü’nde bu döneme ait bir kilise kalıntısı ile o devirlere ait mezar kitabeleri vardır ki Bizanslılar devrinde de yörenin bir yerleşim yeri olduğunu göstermektedir (Şekil 4.42).

Himmetoğlu Köyü’nde yer alan Himmetoğlu Höyüğü ise 2001 yılında 1.derece arkeolojik sit alanı olarak ilan edilmiştir.

Frig’lere ait en eski yazılı belge 1966 yılında Göynük’ün Soğukçam (Germonos) Köyü’nde bulunmuştur. Burada Friglere ait kalıntılar vardır. Bunların en önemlilerinden biri yüksek bir kaya üzerine yazılı kitabelerdir (Şekil 4.43).

Şekil 4.42. Kilciler Köyü'ndeki Bizans kalıntıları (Anonim 1998)

Şekil 4.43. Frig yerleşim yeri (Anonim 1998)

4.4.3. Göynük ilçesine ilişkin folklorik değerler

Bu bölümde ilçenin turizm açısından önemli folklorik değerlerinden bahsedilmektedir. Ahşap oymacılığı, dokumacılık gibi el sanatları ve ilçede gerçekleştirilen festivaller kapsamında konu ele alınmıştır.

▪ El Sanatları

Işıtman 1938'e göre Göynük'de saraçlık, kunduracılık, demircilik ve dağbağlıkla geçim sağlanmaktaydı. Yağcılık, aba ve şayak el işçiliği ile mensucat, kilim ve çuval dokumacılığı da yapılmaktaydı. Göynük adı önceden Torbalı ya da Torbalı Göynük idi. Bunun nedeni geçmişte "at çulu ve torba" işlemleri ile meşhur bir yer olmasıdır. Bugün bu zanaatler ile uğraşanlar kalmamıştır.

Ağaç/Ahşap Oymacılığı: Özellikle Göynük İlçesi Kılavuzlar Köyü'nde kayın, şimşir, ceviz, ardıç gibi ağaçlardan çeşitli süs eşyaları, çeşitli mutfak gereçleri ve bastonlar üretilmektedir. Bu el sanatı yeni nesillere de aktarıldığı için hala canlılığını korumaktadır. Yörede eski dönemlerde ağaç oymacılığı ile yapılan "tirki (leğen maksatlı kullanılan geniş kap), tekne (ekmek yapımında hamur yoğrulması için kullanılan kulplu, dörtgen biçimli kap), yağ kasnağı (tereyağının kışa saklanması için tuzlandıktan sonra konulduğu kap), havan vs. gibi mutfak gereçleri kullanılmaktaydı. Bunlara günümüzde çok nadir rastlanmaktadır (Şekil 4.44).

Dokumacılık: Göynük merkez ve köylerinde bulunan el tezgahları ile iç giyimden, dış giyime kadar kullanılabilen çeşitli kumaşlar dokunabilmektedir. Ağaçtan yapılmış bu tezgahlarda kadınlar ve genç kızlar tarafından iplik ve bazen de ipek iplik karışımından bezler, şalvarlar, pijamalar, çarşaf yapılırdı. 100'den fazla el tezgahının bulunduğu bilinmekle birlikte bugün bunlardan kaçının kullanılabilir özelliğini koruduğu bilinmemektedir (Şekil 4.45)(Anonim 2006).

Yine eskiden el tezgahlarında kılçan denilen kilimler süslü heybe ve torbalar, çuvalar dokunurdu. Bu kılçanlar üzerinde buğday yıkanarak kurutulurdu. Safi yünden yapılan bu dokumalar zahmetli olduğu için özenle saklanmaktadır. Şimdi bu tezgahlara da rastlanmamaktadır. Bugün bu heybe ve torbaları dışarıda görmek mümkün değildir ancak bazı evlerde hatıra olarak saklanmaktadır (Anonim 2006).

Şekil 4.44. Ahşap oymacılığı (Anonim 2006)

Şekil 4.45. El sanatları (Anonim 2006)

▪ Festivaller

Her sene Mayıs ayının son haftasına rastlayan pazar günü "Akşemsettin'i Anma Günü" ve 10 Ekim'de "Göynük Bayramı" düzenlenmektedir (Şekil 4.46).

Şekil 4.46. Akşemsettin’i anma günü kutlamalarından bir görüntü (Anonim 1998)

2005 yılında 18.’si düzenlenen anma günü İstanbul’un fetih günü olan 29 Mayıs’tan önceki Pazar günlerinde gerçekleştirilmektedir. Çok büyük katılımlarla gerçekleştirilen anma günlerinde mehteranın gösterisi ve bilimsel sempozyumlar gerçekleştirilmektedir.

Göynük Bayramı’nın Ekim ayında yapılmasının amacı eskiden yöre halkı için önemli bir geçim kaynağı olan tarımdan elde edilen ürünlerin bu ay içerisinde kurulan bu pazarlarda satışının sağlanmasıdır. Uzun yıllardan beri geleneksel olarak her yıl düzenlenen bu günde çevre illerden gelen esnaflar ve ilçe esnafı Bulvar yolu üzerinde sergi açarak ilçe ve köy halkına hizmet sunmaktadırlar.

4.8. Çevre Özelliklerinin Değerlendirilmesi

Çalışmanın sörvey ve analiz aşamasını oluşturan bu bölümde yörenin çevresel özellikleri tanımlanmakta ve detaylı bir şekilde ortaya konmaktadır. Bu bölümde çevre özellikleri;

- abiyotik özellikler; jeoloji, jeomorfoloji, toprak, iklim ve hidroloji,
- biyotik özellikler; bitki örtüsü ve yaban hayatı,
- kültürel özellikler; tarihi ve arkeolojik

olarak sistematik bir şekilde gruplandırılarak detaylandırılmaktadır. Bu veriler, topografik haritaların yorumlanmasından, toprak ve jeoloji harita ve raporlarından, literatürden ve arazi gezilerinden elde edilmiştir. Ayrıca yerleşim alanlarını, arazi örtüsünü ve bitki topluluklarını belirlemek için uydu görüntüsü de kullanılmıştır. Her bir özellik, üç önem derecesine göre sınıflandırılmışlardır (Çizelge 4.13). Bunlar;

Çizelge 4.13. Çevresel açıdan önem sınıfları ve aldıkları puan

Önem Sınıfları	Puanı
Düşük	1
Orta	2
Yüksek	3

Abiyotik, biyotik ve kültürel özellikler çakıştırıldığında her bir birim için toplam bir çevresel önem değerine ulaşılmaktadır. Bu toplam değer tekrar üç sınıfa ayrılarak toplam çevre bileşenleri değeri olarak bir harita elde edilmektedir. Bu haritada çevresel öneme sahip alanlar gruplandırılarak düşük, orta ve yüksek çevresel öneme sahip alanlar olarak yeniden gruplandırılmaktadır.

4.8.1. Doğallık

Doğallık terimi doğal şartların minimum insan kaynaklı değişime uğraması olarak tanımlanmaktadır. Çevresel önemin belirlenmesi için doğallık kriterinin diğer kriterler ile bağlantılı olması gerekmektedir. Ayrıca doğallık kriterinin kırılabilirlik ile de ilişkisi vardır. Çünkü bir çok tehlike altındaki tür ve kırılabilir birçok ekosistemin korunması için yüksek derecede doğallık veya insan etkisinden uzak şartların sağlanması gerekmektedir (Dowling 1993).

Boteva *et al.* (2004) ise doğallığı “*insan etkisi olmayan alan veya insan etkisinin derecesi düşük ve egzotik türlerin antropojenik etki ile tanışmamış olması*” olarak tanımlamaktadır. Ekosisteme müdahalenin seviyesi sayısal doğallık indeksini belirlemek için temel bir kriter olabileceği belirtilmektedir. Wright 1990’a göre

doğallık, ekosistemin bütünlüğü ve proseslerini insan etkisi görmemiş olarak tanımlamaktadır. Ekolojik değerlendirmelerde kullanılan kriterlerden en yaygın olanı “doğallık”tır (Nae-Wen and Yue-Hwa 1999).

Biyolojik koruma kapsamında “doğal” terimi “insanoğlu tarafından yapılmamış veya etkilenmemiş herşey” olarak tanımlanmaktadır. “Doğal” “yapay”ın karşıt anlamı olarak kabul edilirse, “doğallık” ya da “doğal olma kalitesi” yapay etki olmaksızın olan şeylerin seviyesi olarak ifade edilebilir. Doğallık, doğallıktan yapaya kadar çeşitli derecelendirmeler yapılarak değerlendirilebilir. Literatürde tartışılan ve farklı şekillerde değerlendirilen doğallık kavramı koruma çalışmalarında koruma değeri olarak ve ekosistemin durumunu tanımlayıcı bir parametre olarak kullanılmaktadır (Machado 2004).

Doğal sistemlerin ve biyolojik çeşitliliğin korunması gerektiği tartışılmaz bir gerçektir. Koruma değeri olarak “doğallık” kavramına öncelik verilmektedir ve koruma çalışmalarında zorunlu görülmektedir. Yönetim çalışmalarında da etkili bir şekilde kullanılacak bir araçtır. Doğa koruma alanları milli parklar, doğa anıtları, IUCN 1994 I, II, III kategorileri, doğallık kriteri ile yönetilmektedir. İnsan etkisi olan diğer alanlar ise sürdürülebilirlik kapsamında yönetilmelidir (Machado 2004).

Doğallık ekoloji biliminin temelinde yer alan temsiliyet, nadirlik (enderlik), dağılım, alan gibi en çok kullanılan faktörlerden biridir. Bu yaklaşım farklı şeylere (populasyon, habitat, alansal) ve hatta proseslere (yangın, erozyon, iklim) uygulanabilmektedir (Machado 2004).

Doğallığın derecesini yansıtmak için araştırmacılar genellikle 1-3 ya da 0-10 arasında yapaydan doğala doğru sıralanan derecelendirmeler yapmışlardır. Ancak konu ile ilgili genel diyagnostik bir metot yoktur, birçok farklı çalışmada farklı metotlar kullanılmıştır.

Alan kullanım planlama çalışmalarında sentez indikatör olarak “bitki örtüsü” önemli bir rol oynamaktadır. Bir çok bilim adamı “bitki”nin doğallığı en iyi tanımladığını

belirtmektedir. Peyzaj ekolojistleri ya da coğrafyacılar tarafından ise peyzajın doğallığı/yapaylığı değerlendirilmektedir.

Bazı bilim adamları daha holistik ve ekolojik bir yaklaşımı paylaşır veya kantitatif temelli indeksler kullanılmaktadır (Margules ve Usler 1981). Bitki örtüsünün doğallığının değerlendirilmesinde Grant 1995'e göre geçmişe dayalı değişim ve bu değişimin insan etkisi ile ne kadar olduğunun saptanmasına çalışılmalıdır. Grant 1995 basit bir derecelendirme yapmıştır (Machado 2004).

- Doğal çevreler: insan ve hayvanlar tarafından bozulmamış alanlar,
- Doğala yakın çevreler: bazı değişikliklerin olduğu ancak bitki örtüsünün yapısının temelde aynı kaldığı (ormanın hala orman olarak kaldığı) alanlar,
- Yarı-doğal çevreler: temel vejetasyonun değiştiği ancak tür kompozisyonlarında kasıtlı bir değişimin olmadığı (fazla otlatma) alanlar,
- Kültürel çevreler: tarım alanları gibi yapay sistemlerin, habitatların kaybolduğu, bitki örtüsünün insanlar tarafından belirlendiği doğallığını kaybetmiş alanlar.

Edarra (1997) bitki topluluklarının doğallıklarını 0-10 arasında insan etkisine göre sınıflandırmıştır. "0" değeri yoğun kentleşme, yapılaşma, yolları, v.b hemen hemen hiç bitki örtüsü bulunmayan alanlara verilmiştir. "10" değeri ise yaşlı ve bozulmamış ormanlar, kayalıklar üzerindeki bitkiler, çatlak ve çakıl yatakları, bataklıklar, kumullar v.b alanlara verilmiştir. 0 ile 10 arasındaki ara değerler hakkında bir sınıflandırma yapılmamıştır (Machado 2004).

Loidi (1994) ise doğallığı potansiyel bitki örtüsünden olan uzaklık olarak tanımlamaktadır. Ulaşılamayan alanların bozulmadığı gerekçesi ile doğallığı en yüksek olan alanlar olarak nitelendirilmektedir (Machado 2004).

Steinhardt *et al.* (1999) ise doğal, doğala yakın, yarı-doğal, doğaldan göreceli uzak, doğaldan uzak, doğallık ile ilgisiz, yapay olmak üzere doğallık indeksini 7 grupta toplamaktadır (Machado 2004).

Forman and Godron (1986) peyzaj ekolojisini anlatan klasik çalışmalarında insan etkisi ile peyzajdaki değişimlerine göre doğallığı sınıflandırmışlardır. Doğal peyzaj, yönetilen peyzaj, tarımsal peyzaj, kırsal peyzaj, kentsel peyzaj olarak 5 kategoride sınıflandırmışlardır (Machado 2004).

Avusturyalılar için yaban ortamı kapsamını uzaklık, doğallık ve büyüklük gibi kriterler belirlemektedir. Ulusal yaban hayatının el kitabında doğallık yaban hayatının indikatörü olarak düşünülerek sürekli yapılardan arınmış doğal çevrelere ve peyzaja görünen doğallık olarak kabul edilerek, yüksek, orta, düşük olarak üç sınıfta değerlendirilmektedir (Machado 2004).

Fermen-Almada 2001 tarafından kıyı bölgesinde turizmi destekleme çalışmasında çevresel kalite “doğallık” ile belirlenmiştir. Baskı-durum-tepki olarak OECD 1998 tarafından belirlenen indikatörler ile değerlendirme yapılmıştır. Birim alandaki yol ve yerleşim (baskı), bitki örtüsü (durum), korunan alanların yüzeyi (tepki), v.b. indikatörler kullanılmıştır. Her bir indikatör 0-100 arasında derecelendirilmiştir. Machado 2004 tarafından oluşturulan doğallık indeksinin örneklendiği çalışmada topografik harita üzerinde alt havzalar ve alt drenaj alanları birimleri üzerinde çalışılmıştır. Bu birimler ekolojik temele dayandırılarak her havza birimi içinde su dinamiği dikkate alınmıştır. Alan kullanım aktiviteleri (yerleşim, yol, maden, tarım, ağaçlandırma alanları, altyapı) alanda insan etkisinin var olduğunu göstermiştir (Machado 2004).

Masuyam *et al.* (2004) tarafından ekolojik analiz ile peyzaj değerlendirmesi yapılmıştır. Dört farklı indikatör ile flora ve fauna için doğal habitatların belirlenmesi amaçlanmıştır. Öncelikle alışma alanı küçük drenaj alanlarına ayrılmış daha sonra her bir alt drenaj alanında indikatörlerin değeri alansal olarak her bir havza alanına oranı belirlenmiştir. Sonuçta ortaya çıkan değerler çok düşük (4), düşük (3), yüksek (2) ve çok yüksek (1) olmak üzere dört sınıfta ayrılarak yeniden puanlandırılmıştır. Bitki doğallık indeksi, orman indeksi, doğal çevrenin parçalanma indeksi ve alan kullanımları olarak belirlenen indikatörlerin 1 ile 4 arasındaki puanları toplanıp yeniden 1 ile 4

arasında sınıflandırılarak doğallık değeri her bir birim alan (alt drenaj alanı) için bulunmuştur.

Masuyam *et al.* (2004) tarafından oluşturulan doğallık indeksi yöntem olarak bu çalışmada kullanılmıştır.

Bitki indeksi analizi ile üretilen Harita 4.15 (BÖ), alt drenaj alanları (Harita 4.13) ile karşılaştırılarak **bitki örtüsü** yüzde olarak ,

$$BÖ = \frac{\text{Birimdeki Bitki örtüsü alanı}}{\text{Birim Alan}} * 100$$

formülü ile her bir birim alanın bitki örtüsü değeri hesaplanmıştır.

Yollar peyzajın parçalanmasında ana faktör olarak analiz edilmektedir. Yolların topografik haritalardan elde edilen yol katmanı toplam uzunluğunun ölçülmesinden sonra alt drenaj alanları (Harita 4.13) ile karşılaştırılarak her birim alandaki yol miktarına ulaşılmıştır. Ancak yol yüzeyinin uzunluk olarak değil de alansal olarak değerlendirilmesi daha doğru bulunduğu için ortalama yol genişliği olarak 10 m alınarak yol uzunlukları alan değerlerine dönüştürülmüştür.

$$Y = \frac{\text{Birimdeki Yol alanı}}{\text{Birim Alan}} * 100$$

formülü ile her bir birim alanın yol değeri hesaplanmıştır.

İnsan varlığının etkisini gösteren diğer bir doğallık faktörü ise **yapılaşma**'dır. Yerleşim alanları ve maden ocakları bu kapsamda değerlendirilmiştir. Uydu görüntüsünden poligon olarak vektör hale dönüştürülen yerleşim alanları ve maden ocakları katmanları alt drenaj alanları haritası ile karşılaştırılmış ve aşağıdaki formül ile alansal olarak hesaplanmıştır.

$$YA = \frac{\text{Birimdeki Yapılaşma Alanı}}{\text{Birim Alan}} \times 100$$

Çizelge 4.14’de görülen alt faktörlerin değerleri,

$$D = |YA| + |Y| + |BÖ|$$

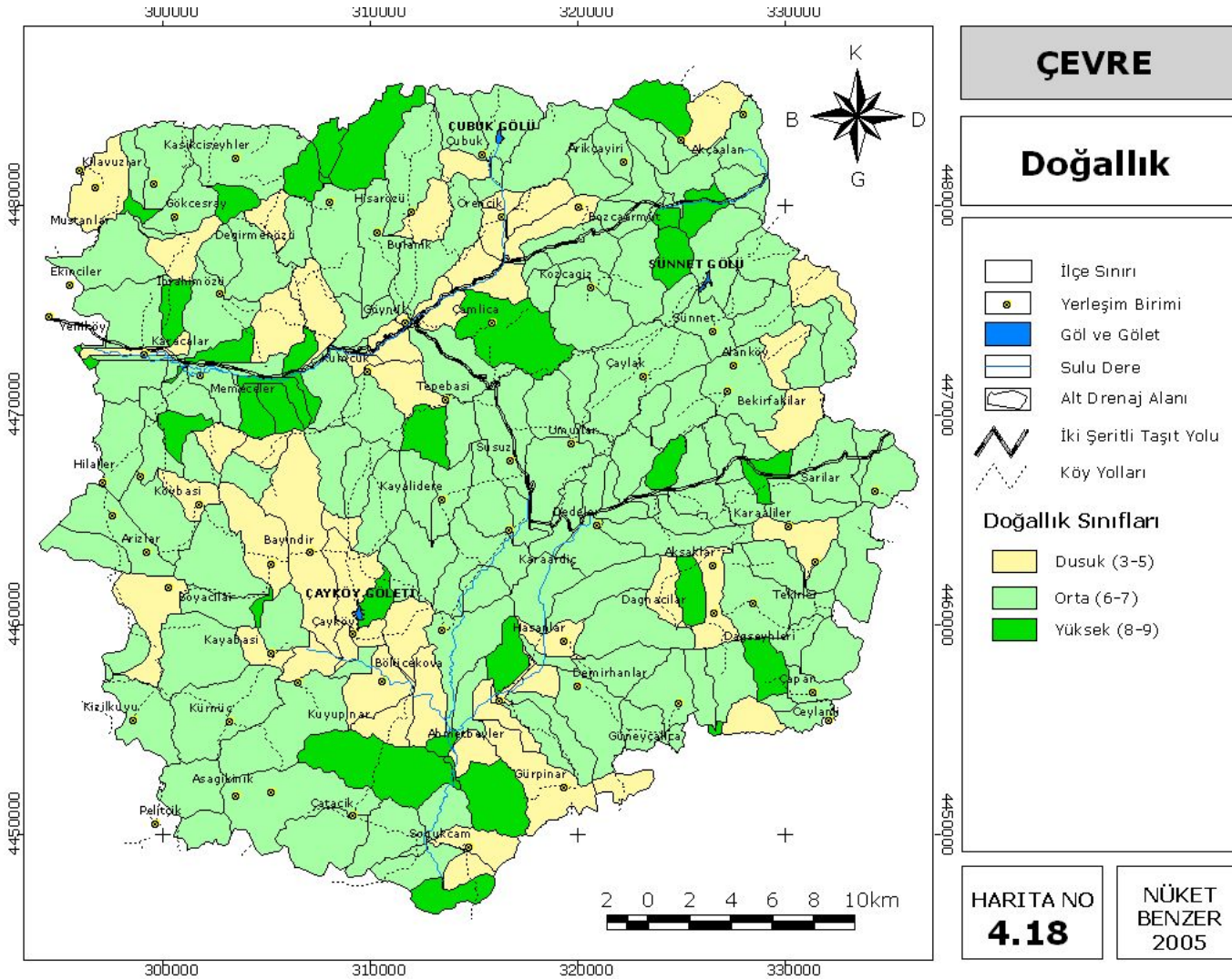
formülü ile toplanarak her birim alan için bir doğallık değerine ulaşılmıştır. Doğallığın değeri derecelendirilerek düşük, orta ve yüksek olarak yeniden sınıflandırılmıştır. Harita 4.18’de doğallık için belirlenen faktörlerin değerlerinin toplanarak üretildiği doğallık haritası görülmektedir.

Çizelge 4.14. Çevre faktörlerinden doğallık için belirlenen alt faktörler ve değerleri

YA	Y	BÖ(%)	Çevresel Öneri	Doğallığın Değer Aralıkları	Doğallığın Tanımı
0-3	0-0.05	86-100	1	3-5	Yüksek
4-10	0.06-0.13	36-85	2	6-7	Orta
11-30	0.14 -1	0-35	3	8-9	Düşük

4.8.2. Yüzey şekilleri

Çalışma alanı çevresel değerlendirme aşamasında bir faktör olarak alınan Harita 4.7 ‘de görülen yüzey şekilleri alt faktörleri ve değerlendirme sırasında aldıkları çevresel önem dereceleri Çizelge 4.15’de görülmektedir. Boğaz, tabanlı vadiler, yamaç ve sırtlar flora ve fauna için önem teşkil ettikleri için en yüksek (3) çevresel önem değerini almıştır.

Çizelge 4.15. Çevre faktörlerinden yüzey şekilleri için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri

Morfolojik Üniteler	Alt faktörün önem derecesi (ÖD)
Alçak platolar	1
Boğaz	3
Dalgalı düzlükler	1
Ova	1
Tabanlı vadi	3
Yamaç ve sırtlar	3
Yüksek platolar	2
Tepeler	2

$$Y\mathcal{S} = \frac{\text{Birimdeki Morfolojik Ünite Alanı} * \text{ÖD}}{\text{Birim Alan}}$$

Formülü ile yapılan hesaplamalar sonucunda her bir havza için bir değer elde edilmiştir. Bu değerler 237 havza için 0.97 ile 3 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar 1 ile 3 arasında değerlendirme sınıflarına yeniden ayrılarak çevresel önem haritasının faktör değeri elde edilmiştir. Çizelge 4.16’da çıkan sonuçların çevresel önem sınıflarına nasıl ayrıldığı görülmektedir.

Çizelge 4.16. Yüzey şekilleri için hesaplanan değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları

Yüzey şekilleri değerleri	Çevresel Önemi	Tanımı
0-1	1	Düşük
2-3	2	Orta
3<	3	Yüksek

4.8.3. Toprak verimliliği

Çalışma alanı çevre özelliklerinin değerlendirilmesi aşamasında bir faktör olarak alınan toprak verimliliği Harita 4.10 ‘da görülen arazi kullanım yetenek sınıfları (AKYS) kapsamında değerlendirilmiştir. Faktörün alt faktörleri ve değerlendirme sırasında aldıkları önem dereceleri Çizelge 4.17’de görülmektedir. I. ve II. sınıf arazilerin toprak

verimliliğinin yüksek olduğu ve önemli tarımsal arazileri oluşturduğu bilinmektedir. Bu nedenle çevresel açıdan önemli olan bu sınıflar en yüksek (3) önem derecesini almıştır. III. ve IV. sınıflara giren araziler iyi bir toprak yönetimi ve bazı toprak koruma önlemleri *alınmak* koşulu ile tarımsal kullanımlar için uygundur. Bu nedenle (2) orta önem derecesi almıştır. Diğer sınıflar ise (1) düşük önem derecesi almıştır.

Çizelge 4.17. Çevre faktörlerinden toprak verimliliği için değerlendirilen AKYS alt faktörleri ve önem dereceleri

AKYS Sınıfları	Alt faktörün önem derecesi (ÖD)
I, II	3
III, IV	2
V-VIII	1

$$TV = \frac{\text{Birimdeki AKYS Alanı} * \text{ÖD}}{\text{Birim Alan}}$$

formülü ile yapılan hesaplamalar sonucunda her bir drenaj alanı için bir değer elde edilmiştir. Bu değerler 237 havza için 0.63 ile 2.86 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar 1 ile 3 arasında değerlendirme sınıflarına yeniden ayrılarak çevresel önem haritasının faktör değeri elde edilmiştir. Aşağıdaki Çizelge 4.18’de çıkan sonuçların çevresel önem sınıflarına nasıl ayrıldığı görülmektedir.

Çizelge 4.18. AKYS için değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları

AKYS değerleri	Çevresel Önemi	Tanımı
0.63-1.24	1	Düşük
1.25-1.82	2	Orta
1.83-2.86	3	Yüksek

4.8.4. Erozyon riski

Çalışma alanı çevresel değerlendirme aşamasında bir faktör olarak alınan Harita 4.11 ‘de görülen erozyon risk dereceleri alt faktörleri ve değerlendirme sırasında aldıkları önem dereceleri Çizelge 4.19’da görülmektedir. 4. derece erozyon riski taşıyan alanlar çevresel açıdan oldukça önemlidir. Bu alanlardaki arazi kullanım şekillerinin özenle

seçilmesi ve gerekli tedbirlerin alınması gerekmektedir. Bu noktadan hareketle 4. derece erozyon riski taşıyan alanlar en yüksek (3) önem derecesini almıştır. 3. derece erozyon riskli alanlarda çevresel açıdan oldukça önemlidir. Bu alanlara ise (2) orta önem derecesi ile değerlendirilmiştir. 1. ve 2. derece erozyon riskli alanlarda erozyon ya hiç yok ya da az miktarda görülmektedir. Bu nedenle bu alanlar (1) düşük önem derecesini almıştır.

Çizelge 4.19. Çevre faktörlerinden erozyon için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri

Erozyon Riski Dereceleri	Alt faktörün önem derecesi (ÖD)
1. ve 2.	1
3.	2
4.	3

$$E = \frac{\text{Birimdeki Erozyon Alanı} * \text{ÖD}}{\text{Birim Alan}}$$

formülü ile yapılan hesaplamalar sonucunda her bir drenaj alanı için bir değer elde edilmiştir. Bu değerler 237 havza için 0 ile 3 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar 1 ile 3 arasında değerlendirme sınıflarına yeniden ayrılarak çevresel önem haritasının faktör değeri elde edilmiştir. Çizelge 4.20’de çıkan sonuçların çevresel önem sınıflarına nasıl ayrıldığı görülmektedir.

Çizelge 4.20. Erozyon için hesaplanan değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları

Erozyon değerleri	Çevresel Önemi	Tanımı
0-1.62	1	Düşük
1.63-2.12	2	Orta
2.13-3	3	Yüksek

4.8.5. Su varlığı

Çevresel değerlendirme kapsamında su varlığı birim alan içindeki su kaynakları, dereler ve göller alt faktörleri ile değerlendirilmiştir.

▪ Su kaynakları

Su kaynakları her bir birim alan içindeki sayısına göre değerlendirilmiştir. Harita 4.14'de yer alan su varlığı alt drenaj alanları haritası ile karşılaştırılmıştır. Herbir birim alan içine giren su kaynaklarının sayısı Çizelge 4.21'deki gibi sınıflandırılmıştır.

Çizelge 4.21. Su kaynakları değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları

Su kaynakları (adet)	Çevresel Önemi	Tanımı
1-4	1	Düşük
5-8	2	Orta
9-12	3	Yüksek

Dereler

Su varlığı kapsamında değerlendirilen dereler; ana dereler ve çaylar, sulu dereler ve kuru dereler alt faktörlerinden oluşmaktadır. Her bir birim alan içinde bulunan derelerin alansal büyüklüğüne göre değerlendirilmiştir. Harita 4.14'de yer alan su varlığı alt drenaj alanları haritası ile karşılaştırılmıştır. Her bir birim alan içine giren dereler Çizelge 4.22'deki çevresel önem derecelerine göre sınıflandırılmıştır.

Çizelge 4.22. Su varlığı (dereler) için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri

Alt faktörler	Alt faktörün önem derecesi (ÖD)
Ana dereler ve çaylar	3
Sulu dereler	2
Kuru dereler	1

$$D = \frac{\text{Birimdeki Derelerin Alanı} * \text{ÖD}}{\text{Birim Alan}}$$

formülü ile yapılan hesaplamalar sonucunda her bir birim alan için bir değer elde edilmiştir. Bu değerler 237 havza için 0 ile 10 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar 1 ile 3 arasında değerlendirme sınıflarına yeniden ayrılarak faktör değeri elde edilmiştir. Çizelge 4.23'de çıkan sonuçların çevresel önem sınıflarına nasıl ayrıldığı görülmektedir.

Çizelge 4.23. Su varlığı (dereler) değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları

Değerler	Çevresel Önemi	Tanımı
0-1	1	Düşük
2-3	2	Orta
3-10	3	Yüksek

▪ Göller

Su varlığı kapsamında değerlendirilen göller her birim alanı içindeki alansal büyüklüğüne göre değerlendirilmiştir. Harita 4.14’de yer alan su varlığı alt drenaj alanları haritası ile çakıştırılmıştır. Elde edilen değerler 237 havza için 0 ile 10 arasında değişmektedir Her birim alan içine giren göller Çizelge 4.24’deki çevresel önem sınıflarına göre sınıflandırılmıştır.

Çizelge 4.24. Su varlığı (göller) değerlendirme aralıkları ve çevresel önem sınıfları

Değerler	Çevresel Önemi	Tanımı
0-1	1	Düşük
2-3	2	Orta
3-10	3	Yüksek

4.8.6. Koruma alanları

Koruma alanları arkeolojik ve kentsel sit alanları ile yaban hayatı koruma alanı için her bir havzada bulunup bulunmama durumuna göre değerlendirilmiştir. Havza içinde bulunma durumunda çevresel önem değerlerinden en yüksek olan yani “3” değerini almakta, bulunmama durumunda ise “0” değerini almaktadır (Harita 4.19).

4.8.7. Çevre bileşenlerinin değerlendirilmesi

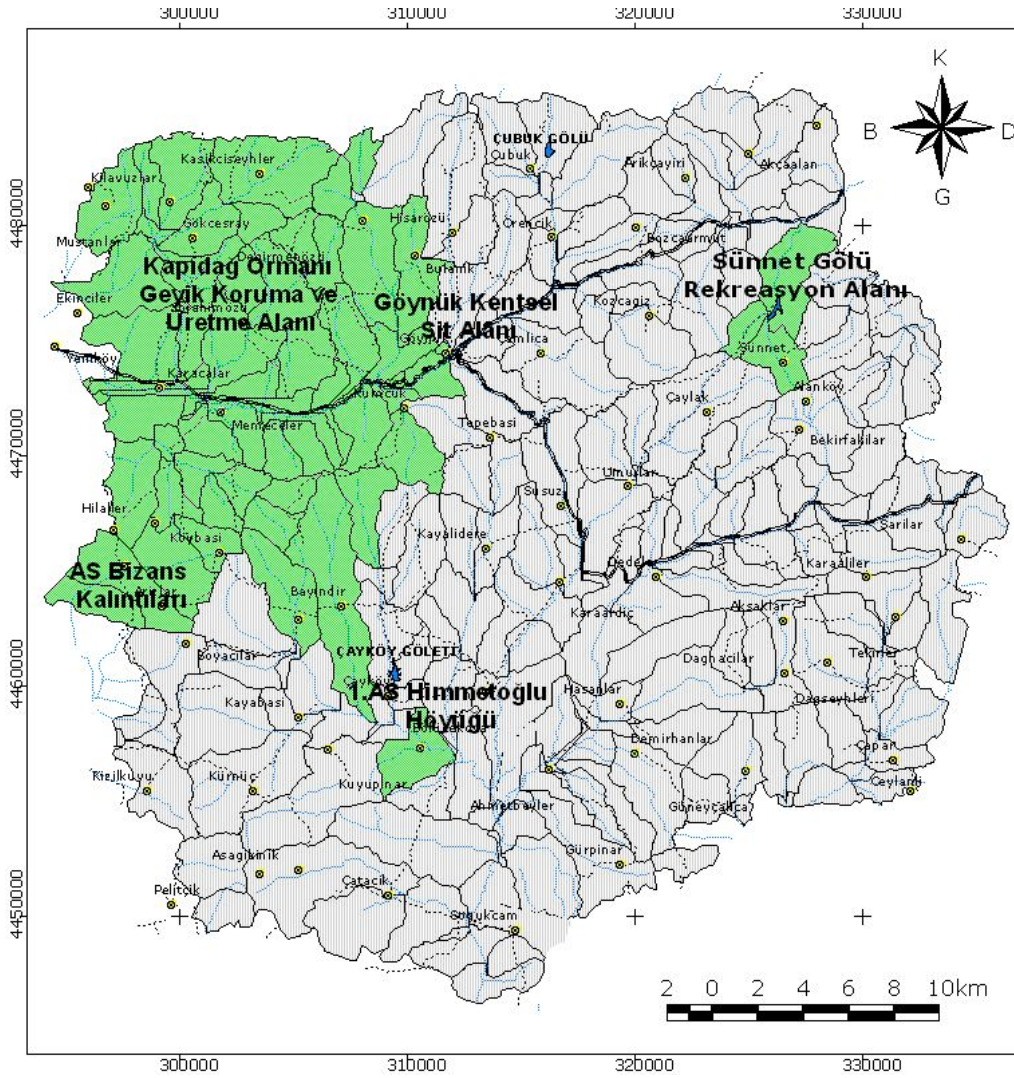
Çevre özelliklerinin değerlendirilmesi için seçilen ve analiz edilen doğallık (D), yüzey şekilleri (YŞ), toprak verimliliği (TV), erozyon riski (ER), su varlığı (SV) ve koruma alanları (KA) faktörlerine ait 237 farklı alt drenaj alanı için elde edilen değerler toplanarak her bir drenaj alanı için tek bir çevresel önem (ÇÖ) değerine ulaşılmıştır.

$$\mathcal{C}\ddot{O} = |D| + |Y\mathcal{S}| + |TV| + |ER| + |SV| + |KA|$$

Yukarıdaki formül ile elde edilen sonuçlar daha sonra Çizelge 4.25'deki gibi yeniden sınıflandırılarak Harita 4.20 elde edilmiştir.

Çizelge 4.25. Çevre bileşenlerinin değerleri ve çevresel önem sınıfları

Değerler	Çevresel Önemi	Tanımı
5-7	1	Düşük
8-10	2	Orta
11-15	3	Yüksek

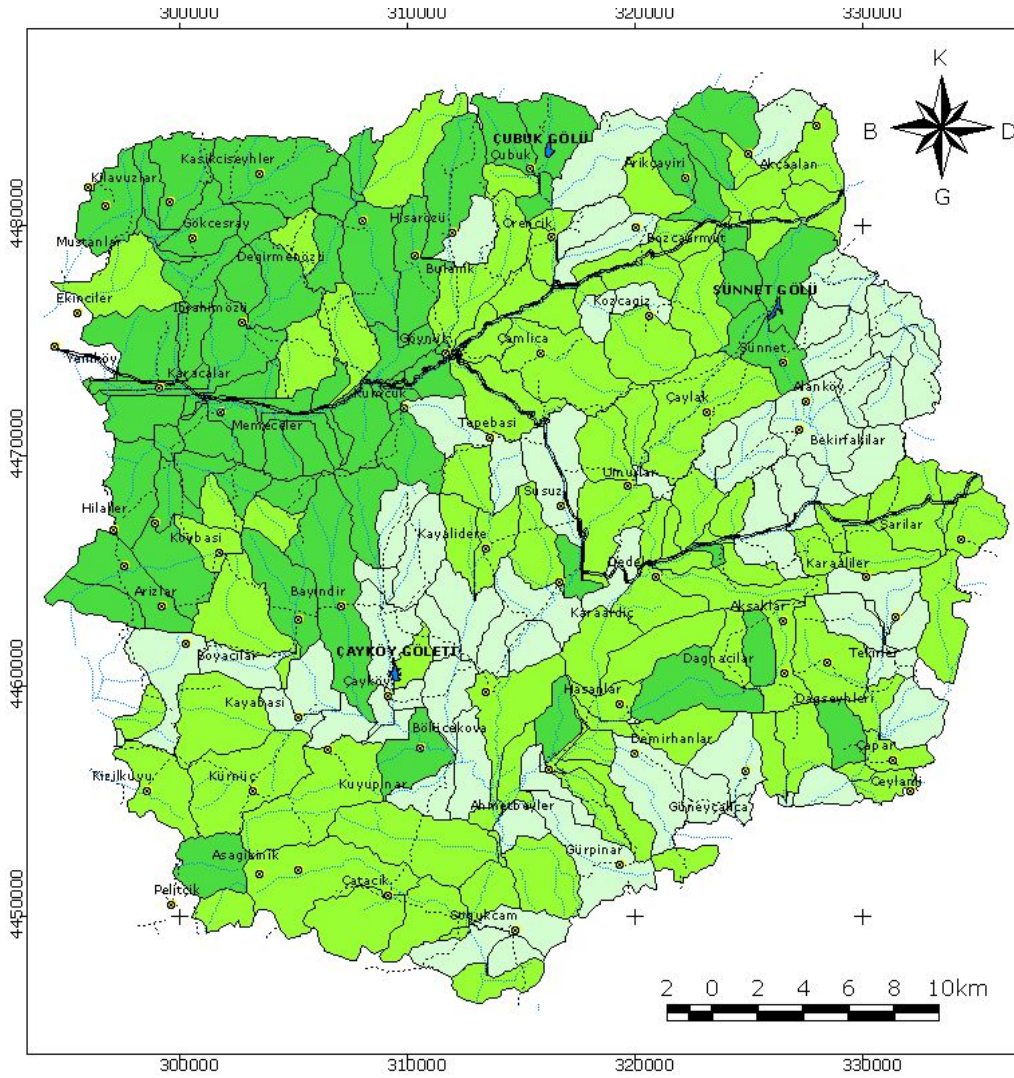
ÇEVRE

Koruma

- İlçe Sınırı
- Yerleşim Birimi
- Göl ve Gölet
- Sulu Dere
- Alt Drenaj Alanı
- İki Şeritli Taşıt Yolu
- Köy Yolları
- Korunan Alanlar

HARİTA NO
4.19

NÜKET
BENZER
2005

ÇEVRE

Sentez

- İlçe Sınırı
- Yerleşim Birimi
- Göl ve Gölet
- Sulu Dere
- Alt Drenaj Alanı
- İki Şeritli Taşıt Yolu
- Köy Yolları

- ### Çevresel Önem Sınıfları
- Düşük (5-7)
 - Orta (8-10)
 - Yüksek (11-15)

HARITA NO
4.20

NÜKET
BENZER
2005

4. 9. Turizm Anketleri ve Değerlendirilmesi

Bölüm 4.8’de Göynük İlçesinin çevresel bileşenleri/özellikleri anlatılarak değerlendirilmiştir. Bu bölümde ise turizm kaynakları değerlendirilmektedir. Değerlendirmenin bir bölümü olarak ilçede yerel halka ve ziyaretçilere yönelik birer anket uygulanmış, elde edilen sonuçlara da bu bölümde yer verilmiştir.

4.9.1. Turizm talebi

Bolu turizm potansiyeli yüksek bir ildir. Bolu’da turizm sektörünün ilin hızlı gelişmesinde öncü sektör olacağı konusunda da bir görüş birliği bulunmaktadır. Alt ve üst yapının geliştirilmesi, alternatif turizm türlerine yönelmesi, tanıtım ve pazarlama sorunlarının çözülmesi halinde, ilin bu potansiyelden daha fazla yararlanması mümkün olacaktır (Yosmanoğlu ve Engin 2002).

Bolu İli zengin doğal güzellikleri ile İstanbul ve Ankara gibi iki büyük kentin tam ortasındadır. İl doğaya yönelik turizm faaliyetleri açısından önemli bir konumdadır. Turistik amaçlı işletmeler şehir merkezinde D-100 Karayolu civarında, dağ, orman, göl ve termal su kaynakları gibi doğal çekim merkezlerine yakın yerlerde yoğunlaşmışlardır. Abant Gölü civarı, Kartalkaya Kayak Merkezi, D-100 Karayolu güzergahı, kent merkezi ve kaplıcaların bulunduğu yerler konaklama tesislerinin buldukları başlıca turizm alanlardır. Kent merkezi ile D-100 Karayolu güzergahında çeşitli sınıflarda konaklama tesisleri yer almaktadır. Gününbirlik dinlenme imkanı veren tesisler genellikle doğal çekim merkezleri etrafında yer almaktadır. Bu tesisler orman içi dinlenme yerleridir. Gölcük (Bolu), Çakmaklar Çamlığı (Bolu), Sünnet Gölü (Göynük), Karagöl (Kıbrısık), Kırklar (Gerede), Şirinyazı (Mengen) bu dinlenme tesislerinden başlıcalarıdır. Bu tesislerden en yoğun kullanılanı, Gölcük mevkiindeki tesistir. Yapay bir göl olan Gölcük, Bolu’ya yakın ve kente hakimdir. Gököy Baraj Gölü çevresi bir başka çekim alanıdır (Yosmanoğlu ve Engin 2002).

Bolu İline 90 km mesafede yer alan Göynük, turizm açısından önemli ve cazip alanlara sahip niteliği ile ilin turizmine de katkıda bulunmaktadır. Göynük İlçesi'ndeki turizm son yıllarda giderek artan bir hızla gelişmesinde, insanların artık kitle turizminden uzaklaşıp, alternatif arayışlara girmesi, özellikle de kültür turizmine yönelmesi temel neden olmuştur.

Ankara ve İstanbul'a eşit mesafede yer alan ve iki büyük şehrin hafta sonu ya da günübirlik turizm ve rekreasyon kapsamında yer alması ilçenin turizm talebini artırmaktadır. Ankara'dan Ayaş, Beypazarı, Nallıhan güzergahı ile ulaşılan Göynük tarihi İpek Yolu olarak bilinen bu yol üzerinde yer aldığı için de önemli bir konumdadır. Turizm cazibeleri açısından oldukça zengin olan bu yol önemli bir tur güzergahıdır.

Ekolojik tarım yapılan çiftlikler, geleneksel konutlar, geleneksel yaşam biçimi ve termal tesisleri ile Ayaş, bu güzergah üzerinde konaklanabilecek ilk noktadır.

Beypazarı geleneksel konutlarının restore edilmesi ve tarihi kent kimliğinin yenilenmesi ile önemli bir turizm merkezi durumuna gelmiştir. Bu güzergah üzerinde ikinci durak olan Beypazarı özellikle Ankara'lılar için olmak üzere yerli ve yabancı birçok ziyaretçi için cazibe alanlarından biridir (Şekil 4.47).

Kültürel değerlerinin yanı sıra İnözü Mağaraları ve Vadisi, zengin florası gibi doğal özellikleri ile de özellikle ekoturizm potansiyeli olan bir ilçedir.

Nallıhan yenilenmeyi bekleyen geleneksel konutları ile tarihi yansıtan diğer bir duraktır. Ayrıca Nallıhan Kuş cenneti ile güzergah üzerinde görülmesi gereken diğer bir noktadır.

Ankara'ya yakın bir mesafede bulunan Nallıhan Kuş Cenneti de tarihi İpek Yolu üzerinde Davutoğlan Köyü sınırları içinde bulunmaktadır. İstanbul ve Çanakkale Boğazları'ndan gelen kuş göç yolu üzerinde bulunan bu alan 1994 yılında koruma altına alınmıştır. İlkbahar ve sonbaharda göç kuşlarının beslenmeleri, dinlenmeleri, barınmaları ve üremeleri için İç Anadolu'da yeralan en önemli ıslak alan olarak

belirtilmektedir. Alanda 168'den fazla kuş türü bulunmaktadır. Bunlar 6 tür balıkçıl, 10 tür yırtıcı kuş, 5 tür baykuş, 35 tür su kuşu, bülbül başta olmak üzere 80 tür ötücü kuş türünden oluşmaktadır. Bunlardan küçük karabatak, kaya kartalı, bıldırcın kılavuzu, yaz ördeği, uludoğan, peçeli baykuş, küçük kerkenez, akkuyruklu kartal, balık kartalı, kara akbaba, gökdoğan nesli tehlikede bulunan türlerdir (Erdem 2005) (Şekil 4.48).

Şekil 4.47. Beypazarı'nda geleneksel yemekler yapılan bir restoran ve geleneksel el işlerinin sergilendiği sokak (Arslan 2004)

Şekil 4.48. Nallıhan Kuş Cenneti (Orijinal 2003)

4.9.2. Turizm anket sonuçları

Yerel halka ve ziyaretçilere uygulanan anketler çevre-turizm ilişkisi hakkında fikir edinmek üzere yapılmıştır. Anketlerin genel hedefi yerel halkın ve ziyaretçilerin

rekreasyonel ve turistik aktivitelerini, deneyimlerini ve ilişkili olarak çevreye etkilerini irdelemektedir. Ayrıca turizm gelişmesine ve çevre korumaya ilişkin tutumların ortaya konması hedeflenmiştir.

Anketler 2004 ve 2005 yıllarında Eylül ile Mayıs ayları arasında Göynük İlçe merkezi başta olmak üzere, Sünnet Gölü ve çevresi ile Çubuk ve Kılavuzlar köylerinde uygulanmıştır. Ziyaretçi anketi (81), yerel halk anketi (87) ve köy muhtarları (66) anketleri Ek 1,2,3'de örnek olarak sunulmuştur. Rastgele örnekleme yapılmıştır.

Toplam 87 yerel halk anketi kent merkezinde, Çubuk ve Kılavuzlar köylerinde yapılmıştır. Anketi cevaplayan yerel halkın eğitim seviyesi ilkokul veya lisedir. Tarım başta olmak üzere hayvancılık, ağaç işleri, el sanatları, kamu sektörü ve esnaflık ankete cevap verenlerin farklı geçim kaynaklarıdır.

Yaş grupları 14 ve üzerinde dağılışı gösteren yerel halk ortalama 13 yıldır ilçede yaşamaktadır. İlçede yaşamaları için temel nedenleri Çizelge 4.26'da görülmektedir.

Çizelge 4.26. Yerel halkın ilçede yaşamak için temel nedenleri

Nedenler	%
Yörede doğmak	43
İş imkanları için	33
Kişisel tercih	10
Diğer	7

Toplam 81 ziyaretçi anketi, kent merkezinde ve Sünnet Gölü çevresinde yapılmıştır. Ankete cevap verenlerin çoğunluğunun yaş grupları 25-34 ve 35-39 arasında değişmektedir. Eğitim durumları ise üniversite mezunu olarak yüksek seviyededir buna bağlı olarak meslek grupları (mühendis, akademisyen, öğretmen, işletmeci v.b) çeşitlilik göstermektedir.

İlçenin, Ankara ve İstanbul gibi iki büyük kente eşit ulaşım mesafesinde bulunması nedeni ile Ankara ve İstanbul başta olmak üzere Bursa, Sakarya, Kocaeli, Tekirdağ,

Zonguldak'dan ilçeye ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Özel tur veya arkadaş grubu ile küçük gruplar halinde ilçeyi ziyaret edenler genellikle otobüs ya da özel araçlar ile ulaşımını sağlamaktadırlar.

İlçeyi ilk kez ziyaret edenlerin oranı % 70'dir. İlçe hakkında nasıl fikir sahibi olduklarına ilişkin soruya ise % 40 arkadaş ve aileden, % 17 tanıtım kitap ve broşürlerden, % 12 turizm danışma merkezlerinden, % 11 ise internet, televizyon ve radyo gibi iletişim araçlarından, diğerleri ise iş nedeni ile cevaplarını vermişlerdir.

Ziyaretçilerin ilçeye gelişlerinin temel nedeninin % 55'lik bir oran ile Göynük evlerini görmek ve tarihi alanları ve yapıları incelemek olduğu belirlenmiştir. % 46'lık bir oran ise doğal alanlara olan genel ilgi nedeni ile olduğunu belirtmişlerdir.

Ziyaretçilerin genel eğilimleri günübirlik ya da 1 gece konaklamaya yöneliktir. Ziyaretçilerin konaklama tercihlerinin % 62'si tarihi Göynük evlerinden, % 26'sı ise otellerden yanadır. Ziyaretçilerin evlerde konaklama tercihlerinin nedeni nostaljik, otantik, tarihle iç içe bir ortamda tarihi yaşamak ve tarihle bir köprü kurmak olarak belirtilmiştir. Otelleri tercih edenler ise daha ekonomik ve rahat olduğunu düşünmektedir.

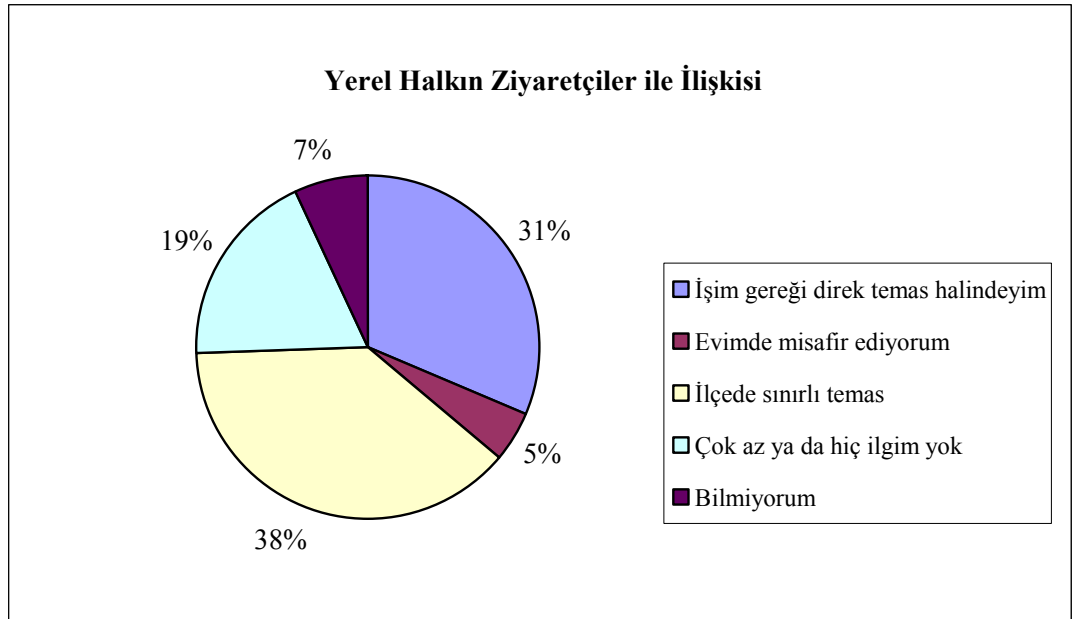
Yerel halkın rekreasyonel amaçlı en çok gittiği yerlerin başında Sünnet Gölü ve çevresi ile önemli bazı yaylalar gelmektedir.

Yerel halka göre ziyaretçilerin ilgi duydukları alanların başında Göynük kent merkezi, Çubuk Gölü ve çevresi, Sünnet Gölü ve çevresi gelmektedir. Diğer yerler ise Karabey, Çubuk, Kaşıkçı, Değirmenözü yaylaları ile Çatak Hamamı ve Çayköy Göleti'dir.

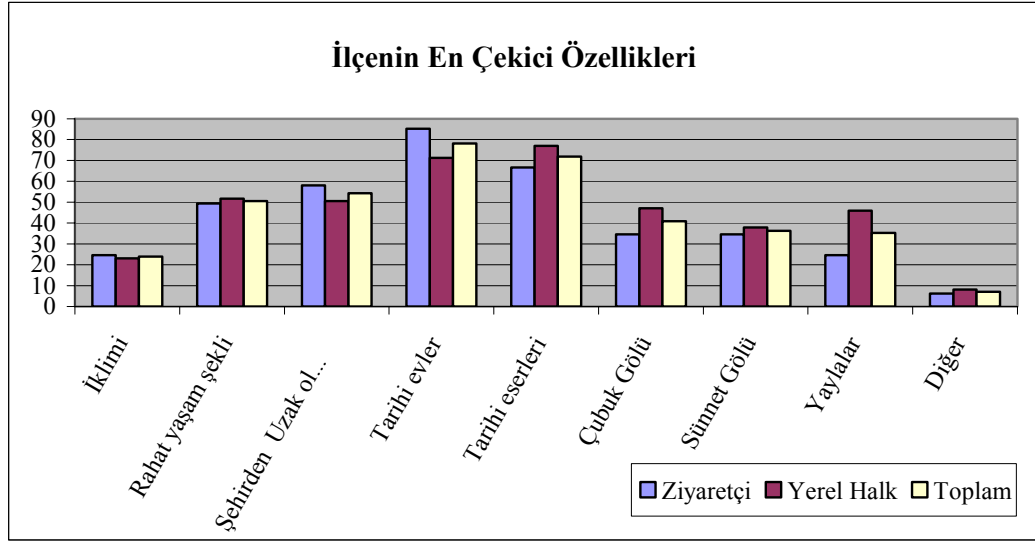
Yerel halka ziyaretçiler ile ilişkileri sorulduğunda verdikleri cevapları gösteren grafik Şekil 4.49'da görülmektedir. Grafik incelendiğinde, yerel halkın % 38'lik bir çoğunluğun ilçede sınırlı temas içinde buldukları görülmektedir. Köyleride kapsayan yerel halk anketi ancak % 31'lik bir kısmın iş gereği ziyaretçiler ile ilişkide

bulduğunu göstermektedir. Sadece % 7'lik bir kısım ziyaretçilerin konaklama ihtiyaçlarını karşıladıkları; bu nedenle yoğun ilişkide bulunduğu belirlenmiştir. % 19'luk bir oran ise çok az ilişki kurdukları düşünülürse aslında yerel halkın ziyaretçiler ile iç içe oldukları söylenebilir (Şekil 4.49).

Hem yerel halkın ve hem de ziyaretçilerin ilçenin en çekici özellikleri hakkındaki görüşlerini gösteren grafik Şekil 4.50'de görülmektedir. Grafiğe göre yerel halk, ziyaretçiler ve iki grubun ortalamalarına göre tarihi evler ve tarihi eserler ilk iki sırada yer almaktadır. Rahat yaşam şekli ve şehirden uzak olması ilçenin üçüncü ve dördüncü sırada gelen çekici özellikleridir. Ziyaretçiler için Çubuk Gölü ve Sünnet Gölü % 35'lik bir oran ile eşit değerde bulunmuş, yerel halk için ise % 47'lik bir oranla Çubuk Gölü, % 37'lik bir oranla Sünnet Gölü'nden daha ilgi çekici bulunmaktadır. Yaylalar yerel halk tarafından % 45'lik bir oran ile ilgi çekici bulunurken, ziyaretçiler için % 25'lik bir oranla daha az çekici bulunmuştur. Bunun nedeni ziyaretçilerin yeterince ilçenin yaylalarını tanımamaları ve ziyaret etmemeleridir.

Şekil 4.49. Yerel halkın ziyaretçiler ile ilişkisi

Şekil 4.50. Yerel halk ve ziyaretçilerin ilçenin en çekici özellikleri hakkındaki görüşleri

Çizelge 4.27’de yerel halkın turizme bakış açılarını göstermek üzere sorulan bazı sorulara verdikleri cevapların oranları görülmektedir. Turizmin ilçenin doğal ve kültürel değerlerinin yükselmesi için önemli olduğunu kabul edenler % 93’lük büyük bir çoğunluğu oluşturmaktadır. İlçede turizmin gelişmesinin burada yaşayanlar için bir sakıncasının olmaması fikrini destekleyenler yani ilçede turizmi destekleyenlerin yüzdesi ise % 86 olarak belirlenmiştir. Yerel halk Göynük’ün turizm için gerekli her türlü temiz çevre kaynaklarına sahip olduğunu % 77’lik bir oran ile belirtmektedir. Ayrıca ilçede yaşayanlar için turizmin diğer ticari aktivitelerden daha fazla gelir getireceğinin farkında oldukları % 74’lük bir oran göstermektedir. İlçenin turizm için her türlü olanakları barındırdığını da belirtmektedirler. Turizmin yerel hizmetler (belediye) için ağır bir yük olmayacağı kanaatinde olan yerel halkın anket sonuçlarına bağlı olarak turizme tam destek verdikleri ve bundan gelir elde etmek istediklerini söylemek mümkündür.

Çizelge 4.28’de ziyaretçilerin yörede tercih ettiği aktiviteler görülmektedir. Çizelge incelendiğinde ziyaretçilerin ilçenin sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin tamamını görme fırsatı bulamadıkları anlaşılmaktadır.

Çizelge 4.27. Yerel halkın turizm hakkındaki görüşleri

Görüşler	Kişi sayısı	%
Göynük turizm için gerekli her türlü temiz çevre kaynaklarına sahiptir	67	77
Burada yaşayanlar için turizm diğer ticari aktivitelerden daha fazla para kazandırır	64	74
İlçede turizmin gelişmesinin burada yaşayanlar için bir sakıncası yoktur	75	86
Turizm yerel hizmetler (belediye) için ağır bir yüküdür	40	46
İlçemiz turizm için her türlü olanakları barındırmaktadır	53	61
Turizm ilçenin doğal ve kültürel değerlerinin yükselmesi için önemlidir	81	93

Ziyaretçilerin en çok ziyaret ettikleri alanların başında Göynük kent merkezi, Çubuk Gölü ve çevresi, Sünnet Gölü ve çevresi gelmektedir. Karabey ve Çubuk yaylaları ziyaret edilen diğer önemli yerlerdir. Bu alanlarda ise sadece tarihi alanları, tarihi Göynük evlerini gezme, fotoğraf çekme ve yürüyüş gibi aktivitelerde buldukları görülmektedir. İlçe'nin doğal ve kültürel açıdan zengin ve görülmesi gereken diğer alanlarına uğramadıkları için aktivite çeşitliliği sınırlı kalmaktadır. İlçenin potansiyeli çizelgede görülen diğer aktivitelerle de olanak sağlamaktadır. Turizmin gelişmesi ile ilçede bu aktivitelerde hayata geçebilecektir.

Çizelge 4.28. Ziyaretçilerin tercih ettiği aktiviteler

Aktiviteler	Ziyaretçi %
Fotoğrafçılık	47
Trekking	31
Tarihi alanlarda gezi	15
Bitki inceleme	14
Kuş gözleme	11
Yaban hayatı izleme	5
Balıkçılık	1
Suya dayalı aktiviteler	1
Kamping	0
Dağcılık	0
Atla gezinti	0
Dağ bisikleti ile gezinti	0
Termal turizm	0

Çizelge 4.29'da ise hem ziyaretçilerin hem de yerel halkın hangi aktiviteleri çevreye daha uyumlu buldukları ile ilgili görüşleri yer almaktadır. Tarihi ve kültürel alanlara

gezi, fotoğrafçılık, trekking, hiking, doğa yürüyüşü, btci inceleme çevreye uyumlu aktiviteler olarak sıralanırken, kamping, yaban hayatı izleme, suya dayalı aktiviteler ise daha az çevreye uyumlu bulunmuştur.

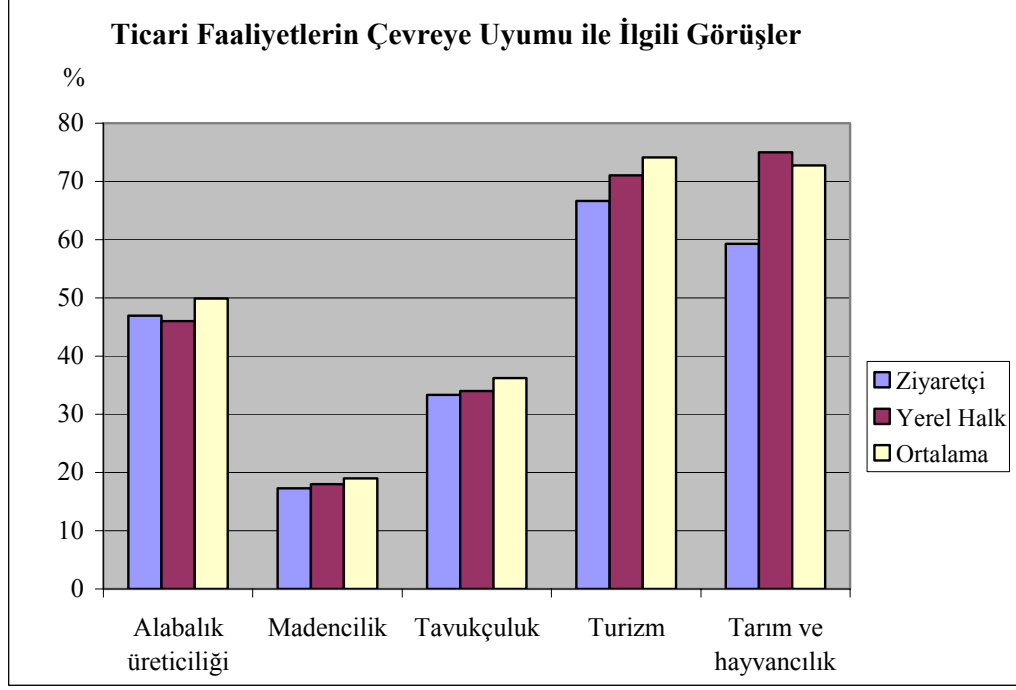
Çizelge 4.29. Yerel halk ve ziyaretçilerin çevre uyumlu aktiviteler hakkındaki görüşleri

Aktiviteler	Ziyaretçi %	Y.Halk %	Ortalama %
Tarihi ve kültürel alanlara gezi	81	93	87
Fotoğrafçılık	81	75	78
Trekking, hiking, doğa yürüyüşü	70	56	63
Bitki inceleme	49	24	37
Kamping	28	31	30
Yaban hayatı izleme	26	17	22
Suya dayalı aktiviteler	14	10	12
Diğer	7	6	7

Ziyaret edilen alanlar için çeşitli önerilerde bulunan ziyaretçiler özellikle şu noktalar üzerinde durmaktadır. Göynük Çayı'nın ve ilçenin daha temiz olması, tarihi yapıların restore edilmesi ve çevre düzenlemelerinin yapılması, Çubuk Gölü'nün daha temiz olması ve çevresine bazı tesislerin yapılması, tarihi kalıntılardan özellikle Bizans eserlerinin daha özenle korunması ve yolların bakımlarının yapılması ziyaretçi anketlerinden çıkan önemli ve dikkate alınması gereken önerilerdir.

İlçede alabalık yetiştiriciliği, madencilik, tavukçuluk, turizm ile tarım ve hayvancılık gibi yaygın ticari faaliyetler gerçekleştirilmektedir. Hem yerel halka hem de ziyaretçilere bu faaliyetlerin çevreye uyumu ile ilgili görüşleri sorulduğunda verilen cevapları gösteren grafik Şekil 4.51'de görülmektedir. Grafik incelendiğinde yerel halk için tarım ve hayvancılık (% 75) ve turizm (% 71) çevre ile en uyumlu ticari faaliyetler olarak belirlenmiştir. Alabalık üreticiliği (% 46), tavukçuluk (% 34) ve madencilik (% 18) sırasıyla çevreye daha az uyumlu bulunmuştur. Ziyaretçiler için ise turizm (% 69) ve tarım ve hayvancılık (% 59) çevre ile en uyumlu ticari faaliyetler olarak belirlenirken alabalık üreticiliği (% 47), tavukçuluk (% 33) ve madencilik (% 17) sırasıyla çevreye daha az uyumlu bulunmuştur. Bu durum değerlendirildiğinde, ziyaretçilerin turizmin çevre için uyumlu olduğunu ancak yüzde olarak ifade edildiğinde ziyaretçilerin bir bölümünün endişeli olduğu düşüncesi ortaya çıkmaktadır. Dikkatli ve iyi bir planlama

ve yönetimin gerçekleştirilemediği durumlarda turizmin çevre üzerine olumsuz etkileri ve baskılarının gözardı edilmemesi gerekmektedir.

Şekil 4.51. Yerel halk ve ziyaretçilerin ilçedeki ticari faaliyetlerin çevreye uyumu hakkındaki görüşleri

Tavukçuluk tesislerinin çevreye yaydığı kötü koku ziyaretçilerin gezi boyunca karşılaştıkları önemli bir çevre sorunu olarak ortaya çıkmaktadır. Madencilik faaliyetlerinin yoğunlaştığı Himmetoğlu Köyü sınırları içerisinde doğanın tahrip edildiği de gözden kaçırılmayacak bir diğer gerçektir.

Çizelge 4.30'da hem yerel halkın hem de ziyaretçilerin turizm çevre ilişkisi ile ilgili olarak belirtilen fikirlere verdikleri cevapların yüzdesi görülmektedir. Yörede turizmin gelişmesi için çevre ile uyumlu bir turizm şekli ile çevrenin daha fazla korunması ve geliştirilmesi gerektiği fikri büyük bir çoğunluk tarafından kabul görmektedir. Turizm gelişmesinin çevreye zararlı etkileri olabileceği fikri ziyaretçiler tarafından düşünülürken yerel halk turizmden kaynaklanacak bir zararın olmayacağını düşünmektedir. İlçe ekonomisinin zayıf olması ve işsizlik sorunu nedeni ile turizmin

önemli gelir getirecek bir sektör olarak görülmesi, çevre koruma çalışmaları kadar önemli bulunmasına neden olmaktadır. Ancak çevre koruma ile turizm birlikte düşünüldüğünde ve planlandığında çevre zararlanmasının en az olacağı ve sürdürülebilir bir turizm gerçekleştirileceği belirtilmektedir. Yörede doğa parkı, milli park gibi korunan alanların olması fikrini destekleyen ziyaretçi ve yerel halk çevre ile turizm arasındaki koruma ve kullanma dengesi konusunda bilinçli olduklarını göstermektedirler.

Çizelge 4.30. Ziyaretçilerin ve yerel halkın çevre ve turizm ilişkisine ilişkin görüşleri

Görüşler	Ziyaretçi %	Y.Halk %	Ortalama %
Turizmin gelişmesi için çevre daha fazla korunmalı ve geliştirilmelidir	94	91	92
Yörede doğa parkı, milli park,...gibi korunan alanlar olmalıdır	89	84	86
Turizmin gelişmesi çevreye olumsuz yönde zarar vermeyecektir	68	92	80
Burada gelişecek turizm çevre ile uyumlu olmalıdır	90	82	86
Turizm çevre koruma ile birlikte düşünülmelidir	89	89	89
Yörede turizm faaliyetlerinden elde edilecek ekonomik gelir en az çevre koruma kadar önemlidir	75	78	77

Çizelge 4.31’de yerel halk ve ziyaretçilerin karşılaştıkları çevreye zarar veren davranışlar/aktiviteler hakkında görüşleri yer almaktadır. Çizelge incelendiğinde ilçede en önemli çevre sorunlarından biri çöplerin düzensiz atılması (% 51) olarak gözlenmektedir. Bitki örtüsünün tahribi, yaban hayatına müdahale ve aşırı ve yanlış balıkçılık ziyaretçiler ve yerel halk tarafından fazla karşılaşılmamış zararlardır. Su kirliliği, özellikle ziyaretçiler tarafından önemli bir sorun olarak (% 21) değerlendirilmiştir.

Çizelge 4.31. Yerel halk ve ziyaretçilerin karşılaştıkları çevreye zarar veren davranışlar/aktiviteler hakkındaki görüşleri

Davranış/ Aktivite	Ziyaretçi	Yerel Halk	Ortalama
Çöplerin düzensiz atılması	47	55	51
Bitki örtüsünün tahribi	14	14	14
Yaban hayatına müdahale	4	4	4
Aşırı ve yanlış balıkçılık	3	9	6
Su kirliliği	21	7	14
Gürültü kirliliği	4	1	2.5

Yerel halkın “İlçede gelişen turizme destek vermek ve ek gelir elde etmek için evinizi turistlerin konaklama ihtiyaçlarını karşılamak üzere pansiyon olarak hizmete açmayı veya turizm hizmet sektöründe (restoran, otel, pansiyon, turist rehberliği, v.b) yer almayı düşünür müsünüz?” sorusuna % 68’i evet, % 18’i hayır ve diğerleri ise çekimser cevap vermişlerdir.

“Doğa turizmi, kültür turizmi, inanç turizmi, çiftlik turizmi, yayla turizmi, v.b (Ekolojik turizm faaliyetleri) kapsamında gelen turistleri yöreyi tanıtmak ve gezdirmek için rehberlik eğitimi alarak turizmin gelişmesine yerel halk olarak katkıda bulunur musunuz?” sorusuna ise halkın % 60’ı evet, % 1’i hayır ve diğerleri ise çekimser cevap vermişlerdir.

Yerel halk anketlerinde halka turizmin gelişmesi için nasıl bir davranış biçimi sergilemesi gerektiği, Göynük’te yaşanan en önemli sorunlar ve Göynük’te turizmin gelişmesi için neler yapılması gerektiği soruları sorulmuş; alınan cevaplar ışığında halkın sorunları, ilçenin eksikleri, halkın turizme bakışı konularında eleştiri ve önerileri ile karşılaşılmıştır.

Halk, ziyaretçilere davranış biçimlerinin misafirperver, sevecen ve sıcak olması gerektiğini belirtmektedir. Yerel halkın ziyaretçilere rehberlik hizmetleri vererek yardımcı olmaları, halkın ziyaretçileri turist olarak değil de misafir olarak görmeleri gerektiği vurgulanmaktadır. İlçenin gelişmesi için birlikte, geleneksel yaşam biçimi bozulmadan, mücadeleci bir yaklaşımla ve çevre kaynaklarının turizmin devamlılığı için korunması gerektiği bilinci ile hareket edilmelidir.

Yerel halka göre Göynük'ün en önemli sorunları ulaşım güçlüğü, çevre düzenlemedeki eksiklikler, altyapı eksiklikleri, çevre bilincinin olmaması, sosyal çevrenin yetersizliği, tanıtım ve yatırımların yetersizliği olarak sıralanabilir. Sit alanlarına ilişkin mevzuatın uygulanmasından dolayı ortaya çıkan sıkıntılar neticesinde tarihi eserlerin bakımlarının yapılamaması ve Göynük Çayı'nın ve kollarının kirli olması diğer önemli sorunlar olarak belirtilmektedir.

Göynük ve köylerinin turizm amaçlı olarak yeterince tanıtılamamasının sebeplerinden en önemlisi ulaşım yetersizliği olarak gösterilmektedir. İstanbul ve Bolu yollarının iyileştirilmesi ile ana yol ulaşım ağının güçleneceği düşünülmektedir. Ayrıca özellikle Kılavuzlar Köyü'nde yapılan yerel halk anket sonuçlarına göre bu köyün ve diğer köy yollarının iyileştirilmesi ile turizmin daha da gelişeceği bir çözüm olarak önerilmektedir.

İlçenin altyapı yetersizliği özellikle kanalizasyon sisteminin olmamasından kaynaklanmaktadır. Çöp sorunu da yerel hizmetlerin yetersiz kaldığı sorunlardandır. Turizm için gerekli altyapının da ilçede sağlanması gerekmektedir. Konaklama yetersizliğinin giderilmesi için ev pansiyonculuğunun teşvik edilmesi ile turizmin gelişmesine yerel halkın katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Turizm için doğal ve kültürel değerlere sahip olan ilçede yaşayanların bu değerlere sahip çıkması gerektiği bilinmektedir. Örneğin turizme destek verecek ahşap oymacılığı yeterince tanıtımın yapılmaması ve ziyaretçilere pazarlanamaması nedeniyle azalmakta ve hızla gerilemektedir. Köylere ait el sanatları ile ilgili çeşitliliğin az ya da hiç olmaması nedeniyle ziyaretçilerin hediyelik eşya alma sıkıntısı yaşadıkları da dile getirilmektedir.

İlçe turizmi için çekim noktalarından biri olan Çubuk Gölü çevresinde bir tesis yapılmasını öneren yerel halk ayrıca alternatif turizm olanaklarının yaratılması gerektiğini de vurgulamaktadır. Kamping, trekking, v.b aktivitelerden ilçe turizminin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Gelen ziyaretçilere yöresel kıyafetlerin ve yerel yemeklerin tanıtılması üzerinde durulması gereken eksikliklerdendir.

Tarihi yapıların ve eski evlerin restorasyonu ve korunması için teşvik kredileri ve yeni yasal düzenlemelerin sit alanı içerisindeki değerlerin daha iyi korunması için gerekli olduğu düşünülmektedir. Bu konuda yapıcı bir politikanın izlenmesi gerektiği de yerel halk tarafından belirtilmektedir. Bu noktada yerel yönetimlerin özel çabasının olması ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın desteğinin alınması gerektiği bilinmektedir.

Gazi Süleyman Paşa Hamamı'nın restore edilip yeniden hizmete açılması önerilmektedir. Köylerde yaşayanların isteklerinden birisi de ilçe merkezinden ziyaretçilerin çevre köylere yönlendirilmesidir. Bu noktada yönlendirici işaret levha ve broşürlerin yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Turizmin canlandırılması için neler yapılması gerektiğinin halka anlatılması, eğitim seminerlerinin düzenlenmesi de yerel halkın altını çizdiği diğer önemli bir husustur.

Ziyaretçilere Göynük ile ilgili gözlemleri ve önerileri sorulduğunda yerel halkın önerilerine benzer turizmin gelişmesi ve çevrenin iyileştirilmesi ve korunmasına yönelik cevaplar alınmıştır. Bunları şu şekilde maddeleyerek özetlemek mümkündür:

- Göynük'ün simgesi haline gelen eski evlerin tamamının onarılması ve kültür varlıklarının daha iyi korunması gerekliliği vurgulanmıştır. Örneğin tarihi Gazi Süleyman Paşa Hamamı'nın kullanılmayacak durumda olduğu ve onarılıp, temizlenip yeniden turizmin hizmetine açılmasının gerektiği belirtilmiştir.
- Ankara, İstanbul ve Bolu arasında yer alan ancak bu üç kentten ulaşımın kolay bir şekilde gerçekleştirilememesi bir diğer önemli sorun olarak görülmektedir. İlçeye direkt ve sık bir şekilde minübüs, otobüs ve benzeri araçlarla kaliteli bir ulaşım ağı ile erişimin sağlanması gerektiği düşünülmektedir. Ayrıca ilçe içerisinde köy yollarının özellikle bazı kültürel ve doğal değerlerin bulunduğu alanlara ulaşımın kolaylaşması için kalitelerinin artırılması da gerekmektedir. Kent merkezindeki ara yollar ve sokakların da yörenin tarihi dokusuna uygun bir şekilde yeniden döşenmesi de önerilmektedir.

- Kent merkezinin estetiğinin tarihi kimliğe uygun bir şekilde kazandırılması da diğer önemli bir husustur. Restorasyonu yapılan evlerin, anıtsal yapıların ve sokakların aydınlatılması ile gece görüntüsü de ele alınmalıdır. Kent merkezindeki işyerlerinin de görsel niteliklerinin iyileştirilmesi özellikle ziyaretçilerin dile getirdiği bir başka husustur.
- Göynük Çayı ve kolları, Çubuk Gölü gibi su kaynaklarının kirliliği ve tavukçuluk tesislerinin yaydığı kötü koku gibi olumsuz çevre koşulları giderilmesi ve turizmin sürekliliği için temiz çevre koşullarının sağlanması gerekliliği de belirtilmektedir.
- İlçenin altyapısında bazı sıkıntıları gören ziyaretçiler bunun giderilmesinin turizm için şart olduğunu belirtmektedirler. Ulaşım sorunu dışında örneğin içme suyu kalitesinden şikayetçi olan ziyaretçilere de rastlanmıştır. Kanalizasyon sisteminin olmaması da önemli bir çevre sorunu yaratmaktadır.
- Turizmin altyapı faktörlerinin de yetersiz olduğu belirlenmiştir. Konaklamanın son iki yılda gelişmesine rağmen yine de ihtiyaca cevap veremediği belirlenmiştir. Turizm için en önemli faktörlerden birisi de yeme içme olanaklarının yeterli olmasıdır. Ancak ziyaretçiler bu konuda ilçenin gelişmesi gerektiğini vurgulamakta ve özellikle otantik mekanlarda yöresel yemeklerin sergilendiği restoran, kafe benzeri tesislerin bulunması gerektiğini belirtmişlerdir. Ayrıca tarihi alanlara erişimi ve yönlendirmeyi sağlayan işaret levhalarının ve tanıtıcı broşürlerin olmaması da görülen eksikliklerdendir. Bu bağlamda ilçe merkezinde hizmet verecek bir turizm tanıtım bürosunun ilgili bakanlıktan talep edilmesi de önerilmektedir. İlçe tanıtımına da hizmet verecek bu büro ile ziyaretçi sayısının artacağı belirtilmektedir. İlçenin doğal ve kültürel çekim noktalarını ziyaretçilere tanıttı, eşlik edecek yerel halkın gerçekleştireceği rehberlik hizmetlerinin bulunması da ilçe turizminin canlanması ve gelişmesi için gerekmektedir.
- Ziyaretçiler, el sanatlarının ve yöresel hediyelik ve hatıra eşyaların çeşitlerinin çok az olmasından kaynaklanan sıkıntılarını da dile getirmişlerdir. Ziyaretçiler yerel halkın ekonomisine katkıda bulunmak ve turizmi desteklemek için bunun gerekli olduğunu düşünmektedirler. Ziyaretçilere “Göynük’e özgü aldığımız hediyelik eşyalar var mı?” sorusuna verdikleri cevaplardan çeşitler hakkında fikir edinilmiştir. Ahşap işlerinden; tahta kaşık, çatal, bakır çaydanlık, yöresel dokuma

örneklerinden kumaş, şal ve tokalı bezler, yöresel gıda ürünlerinden; atom kuru fasulye, Göynük evlerinin ve Zafer Kulesi'nin ahşap maketleri hediyelik ya da hatıra olarak ziyaretçiler tarafından satın alınan bazı örneklerdir. Bunlardan özellikle tokalı bez yöreye özgü ve çok güzel bulan ziyaretçiler üretiminin artırılması ve kolay temin edilebilmesi üzerine önerilerde bulunmuşlardır.

- İlçe için önemli geçim kaynaklarından biri olan tarım ve hayvancılığın canlandırılarak turizm ile entegrasyonu sağlanmalıdır. Organik tarım yapan çiftlik evleri ekoturizmin bir kolu olan çiftlik turizmi kapsamında düşünülerek yöre için artı bir değer kazandırılmalıdır.

Ziyaretçilere “Göynük halkı ile ilişkilerinizi anlatınız” sorusuna verilen cevaplar şaşırtıcı bulunmuştur. Ziyaretçilerin bir bölümü yerel halkı insancıl, sıcak, canayakın, yardımsever, gülyüzlü, misafirperver, samimi, dürüst, kültürlü, ilgili, nazik, aile gibi, turizme istekli, geleneklere bağlı tipik Anadolu insanı olarak nitelendirmişlerdir. Ancak diğer bölüm ise ilgisiz, fazla muhafazakar, soğuk, içe kapanık, iletişimsiz, hoşgörüsüz, turizme kapalı olarak nitelendirmişlerdir. Ayrıca, turiste alışkın olmadıkları ve çekimser kaldıkları, doğal ve kültürel değerlerinin farkında olmadıkları, çevrelerini temiz tutmadıkları gibi diğer bazı gözlemlerini de eleştirel bir yaklaşımla sunmuşlardır. Bu çelişki ziyaretin uygun zamanda yapılmamış olması, kalış sürelerinin çok kısa olması, halkın turizm eğitimi almamış olması ve nüfusun yaşlı olması nedenlerinden kaynaklandığı arazi çalışmaları, anketler ve gözlemler sonucu belirlenmiştir. Göynük halkının muhafazakar bir yapıya sahip olması, turistler ile kolay ve çabuk iletişim kuramamaları sonucunu ortaya çıkarmaktadır. Ancak yerel halkın turistler ile iletişim kurduktan sonra gerçekten olumlu davranışlar sergilediği belirlenmiştir. Yerel halk anketlerinden turizme bakışın olumlu olduğu belirlenmiştir.

4.9.3. Turizm kaynaklarının değerlendirilmesi

Turizm değerlendirmesinin esas amacı turizm kaynaklarının belirlenmesi ve ilçenin turizm potansiyelini ortaya konmasıdır. Ziyaretçi ve yerel halkın turizm ile ilgili görüşleri, yöre için uygun turizm çeşitleri ve aktivitelerin belirlenmesinde etkili

olmuştur. Turizmin değerlendirilmesi için en çok kullanılan kriterler; çekicilikler, mevcut olanak ve hizmetler, erişebilirlik, arazi mülkiyeti, iklim ve fiziksel koşullardır. Genellikle iklim ve çekicilikler ya da erişebilirlik ile çekicilikler arasında içsel bağlantılar vardır veya mevcut olanaklar, erişebilirlik ve çekicilikler arasında da bu bağlantı olabilmektedir (Dowling 1993).

Bu tez çalışması kapsamında **çekicilikler, konaklama ve erişebilirlik** turizm faktörleri olarak seçilmiştir.

4.9.3.1. Çekim noktaları

İlçenin turizm çekim noktaları ziyaretçiler ve yerel halk anketleri, yerel yöneticiler ile yapılan görüşmeler, arazi çalışmaları, ilçeye ait yazılı kaynaklar turizm acentaları ile yapılan sözlü görüşmeler ve tur acentalarına ait web sayfalarından tespit edilmiştir. Çekim noktaları ziyaretçi ve yerel halk anketlerinden elde edilen verilerin birleştirilmesi ile elde edilen sonuçların değerlendirilmesi ile oluşturulmuştur (Çizelge 4.33).

$$\text{ÇN} = \sum \frac{Z + H}{2}$$

ÇN: Çekim noktaları değeri
Z: Ziyaretçi anketleri (%)
H: Yerel halk anketleri (%)

Verilen formül ile hesaplanan çekim noktaları değeri % olarak elde edildikten sonra 1 ile 3 arasında puanlanacak şekilde sıralanmıştır. Tezin yöntem kısmında belirlenen üç sınıfa ayrılarak Harita 4.21'e dönüştürülmüştür. 1-düşük, 2- orta, 3-yüksek değerde çekim noktaları olarak değerlendirilmeye alınmıştır (Çizelge 4.32).

4.9.3.2. Konaklama

İkinci faktör olarak seçilen konaklama mevcut yatak kapasitesine göre değerlendirilmiştir. Yerel yönetimden temin edilen otel yatak kapasitelerine ilişkin bilgi ve turizm broşürlerden temin edilen veriler ile bu değerlendirmelerin yanı sıra yapılmıştır. Ayrıca arazi çalışmaları ve işletmeciler ile yapılan yüz yüze görüşmeler ile kesinleştirilmiştir. Konaklama ihtiyacını karşılayan alanlar öncelikle işaretlenerek yatak kapasitelerine göre sınıflandırılmıştır. İlçenin toplam yatak kapasitesi üç gruba ayrılarak önem derecesine göre gruplandırılmıştır. Bu durumda 0-70 yatak kapasitesi=1, 71-140 yatak kapasitesi=2 ve 141-300 yatak kapasitesi=3 puan olarak derecelendirilmiş ve haritalanmıştır. Buna göre 1-düşük, 2-orta, 3-yüksek konaklama imkanı derecelendirilerek değerlendirilmiştir. Şekil 4.52, 4.53 'de konaklama imkanı sağlayan iki otel görülmektedir (Çizelge 4.33).

Çizelge 4.32. Turizm çekim noktalarının önem dereceleri

Çekim Noktaları	Önem derecesi	Tanımı
Çayköy Göleti	1	Düşük
Degirmenözü Yaylası	1	
Sarıköz Şifalı Su Kaynağı	1	
Ilıca	1	
Çatak Hamamı	1	
Geyik Koruma Alanı	1	
Frig Yerleşim Yeri (Soğukçam Köyü)	1	
Kılavuzlar Köyü Ahşap oymacılığı	1	
Kasıkçiseyhler Ahşap oymacılığı	1	
Mustanlar Ahşap oymacılığı	1	
Çubuk Gölü	2	Orta
Karabey Yaylası	2	Yüksek
Çubuk Yaylası	3	
Sünnet Gölü	3	
Göynük Kentsel Sit Alanı	3	
1.Arkeolojik Sit Himmetoğlu Höyüğü	3	
Arkeolojik Sit Kilciler Köyü	3	

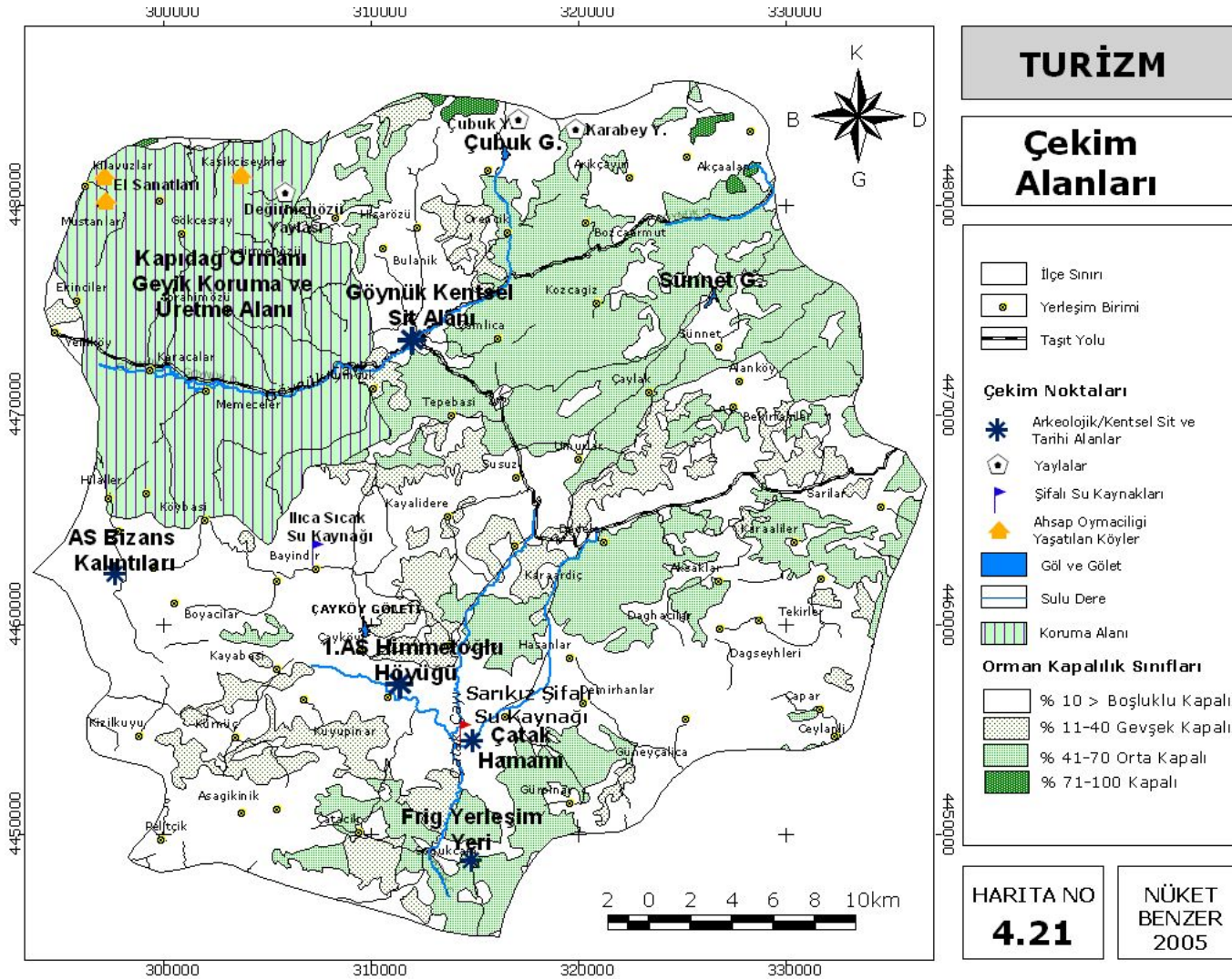
İlçe için önemli bir cazibe alanı olan Sünnet Gölü ve çevresi Orman Bakanlığı tarafından orman içi dinlenme yeri olarak belirlenmiştir. Göl çevresinde Belediyeye ait 5 dinlenme evi, orman işletmesine ait lojman ve gölün güney ucunda 120 yatak kapasitesi ile hizmet veren Doğal Yaşam Oteli bulunmaktadır (Şekil 4.54). Göl çevresi piknik yapmak, manzara seyretmek ve göl çevresinde yürüyüş yapmak üzere düzenlenmiştir (Harita 4.22).

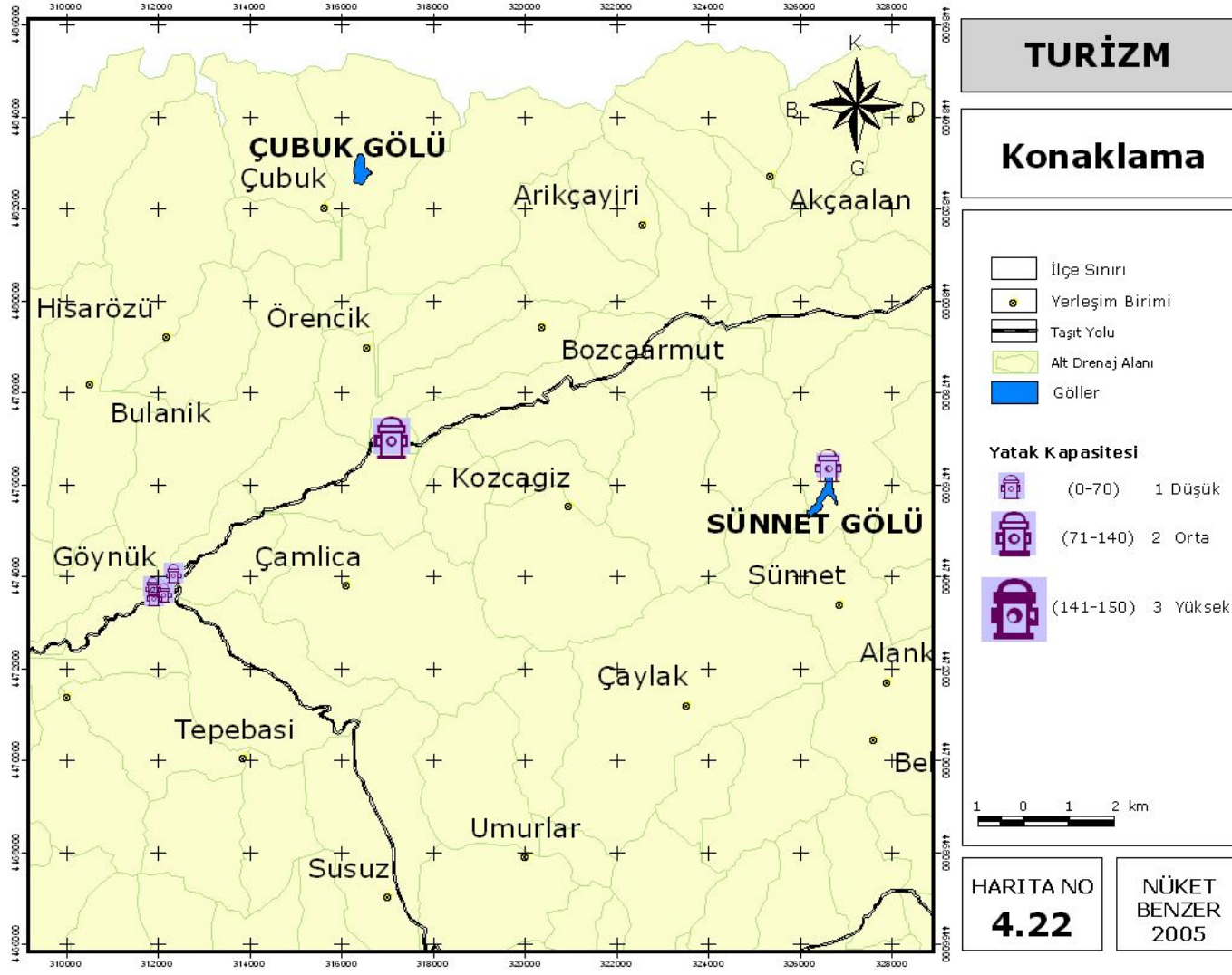
Çizelge 4.33. Göynük ilçesi mevcut konaklama olanakları

	Otel Adı	Yatak Kapasitesi	Mevkisi	Önem Derecesi	Tanımı
1	Sünnet Gölü Doğal Yaşam Oteli	125	Sünnet	2	Orta
2	Göynük Doğa Oteli	150	Çubuk	3	Yüksek
3	Otel Göynük	22	Merkez	1	Düşük
4	Aksemsettinoglu Konagi	18	Merkez	1	Düşük
5	Gürcüler Konağı	14	Merkez	1	Düşük
6	Hacı Ali Paşa Konağı	16	Merkez	1	Düşük

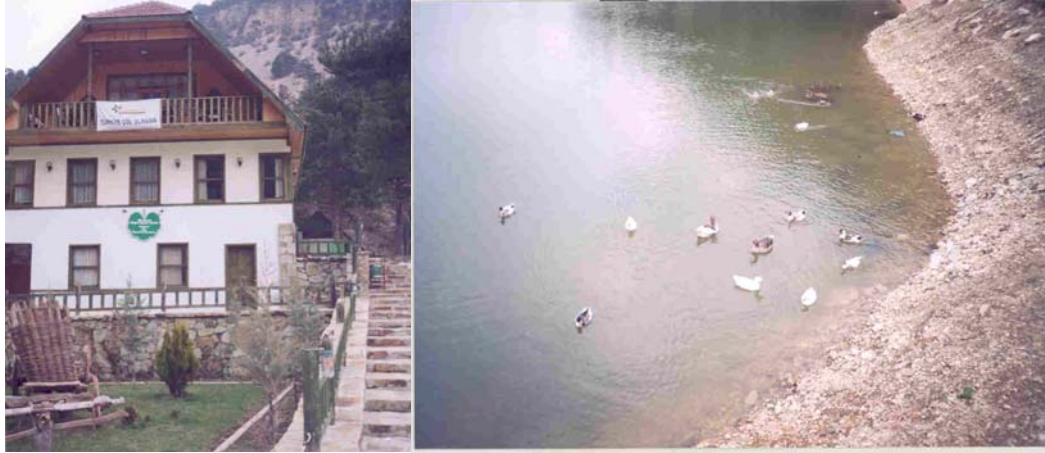
Şekil 4.52. Restore edilerek otel olarak hizmete açılan Akşemseddininoğlu Konağı (Arslan 2004)

Şekil 4.53. Kaymakamlık tarafından restore edilerek otel olarak hizmete açılan Gürcüler Konağı (Arslan 2004)

Şekil 4.54. Sünnet Gölü Dogal Yaşam Oteli (Orijinal 2004)

4.6.3.3. Erişebilirlik

Topografik haritalardan üretilen ulaşım haritası ile turizm çekim noktalarına ve hizmetlere ulaşılabilirliği değerlendirilmiştir. Harita Genel Müdürlüğü 1/100.000 ölçekli topografik haritalardan birinci derece, ikinci derece ve üçüncü derece öneme sahip yollar farklı puanlar verilerek derecelendirilmiştir ve haritalanmıştır (Çizelge 4.34) (Harita 4.23).

Çizelge 4.34. Turizm faktörlerinden erişebilirlik için belirlenen alt faktörler ve önem dereceleri

Alt faktörler	Alt faktörün önem derecesi (ÖD)
Yaz araç yolu	1
Köy yolu	2
İki şeritli taşıt yolu	3

Çalışma alanı turizm değerlendirme aşamasında bir faktör olarak alınan erişebilirlik alt faktörleri ve değerlendirme sırasında aldıkları çevresel önem dereceleri Çizelge 4.35’de görülmektedir. Taşıt yolları turizm potansiyeli açısından yüksek değerde ele alınarak 3 puan ile derecelendirilmiştir. Köy yolları 2, diğer yollar ise 1 puan olarak derecelendirilmiştir.

$$U = \frac{\text{Birimdeki Yollar Alanı} * \text{ÖD}}{\text{Birim Alan}}$$

formülü ile yapılan hesaplamalar sonucunda her bir birim alan için bir değer elde edilmiştir. Bu değerler 237 alt havza için 0 ile 9.34 arasında değişmektedir. Bu sonuçlar 1 ile 3 arasında değerlendirme sınıflarına yeniden ayrılarak faktörün turizm önem değerleri elde edilmiştir. Çizelge 4.35’de çıkan sonuçların turizm önem sınıflarına nasıl ayrıldığı görülmektedir (Harita 4.23).

Çizelge 4.35. Erişebilirlik için hesaplanan değerlendirme aralıkları ve turizm önem sınıfları

Erişebilirlik değerleri	Turizm Önemi	Tanımı
0-1	1	Düşük
1.1-1.5	2	Orta
1.6-9.34	3	Yüksek

4.9.10. Turizm bileşenlerinin değerlendirilmesi

Çekim noktaları, konaklama ve ulaşım gibi turizm faktörleri karşılaştırıldığında her bir değerlendirme birimi (alt drenaj alanları) için toplam bir turizm önem (TÖ) değerine ulaşılmaktadır. Bu toplam değer tekrar üç sınıfa (1-düşük, 2-orta, 3-yüksek) ayrılarak toplam turizm bileşenleri değeri olarak bir harita elde edilmektedir. Değerlendirme sınıflarına göre oluşturulan toplam turizm önem haritası Harita 4.24’de görülmektedir. Çevresel değerlendirme için seçilen ve analiz edilen çekim noktaları (ÇN), erişebilirlik (U) ve konaklama (K) faktörlerine ait 237 farklı alt drenaj alanı (birim alan) için elde edilen değerler toplanarak her bir birim alan için tek bir turizm önem (TÖ) değerine ulaşılmıştır.

$$TÖ = |ÇN| + |U| + |K|$$

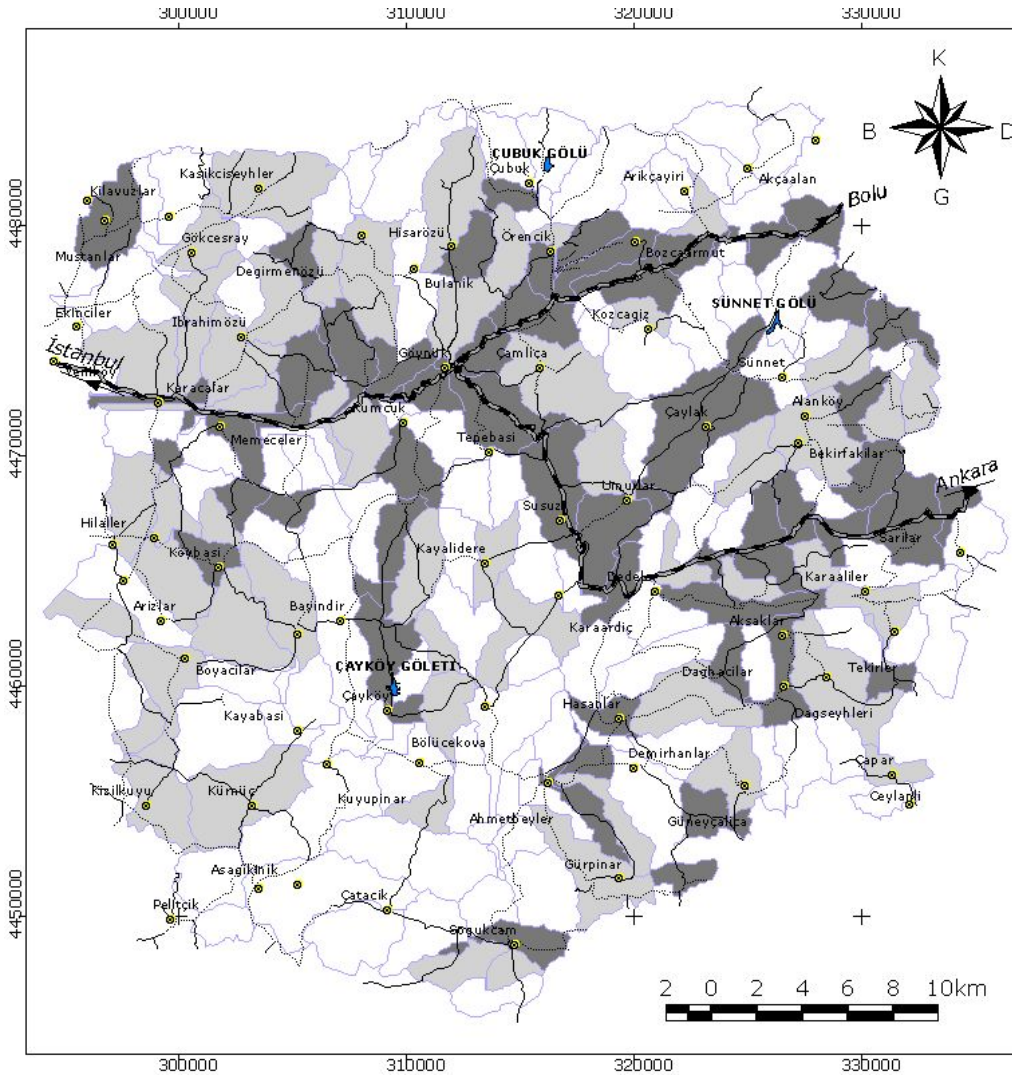
Verilen formül ile elde edilen sonuçlar daha sonra Çizelge 4.36’daki gibi yeniden sınıflandırılarak Harita 4.24 elde edilmiştir.

Çizelge 4.36. Turizm bileşenlerin değerleri ve önem sınıfları

Değerler	Turizm Önemi	Tanımı
0-3	1	Düşük
3-5	2	Orta
5-9	3	Yüksek

4.10. Bölgesel Plan

Ayrı olarak elde edilen çevre ve turizm haritalarının karşılaştırılması, önemli çevresel ve turizm özelliklerine sahip alanların belirlenmesi, çelişki alanları ve uygun aktivitelerin belirlenmesi ise bu aşamada gerçekleştirilmiştir.

TURİZM

Erişebilirlik

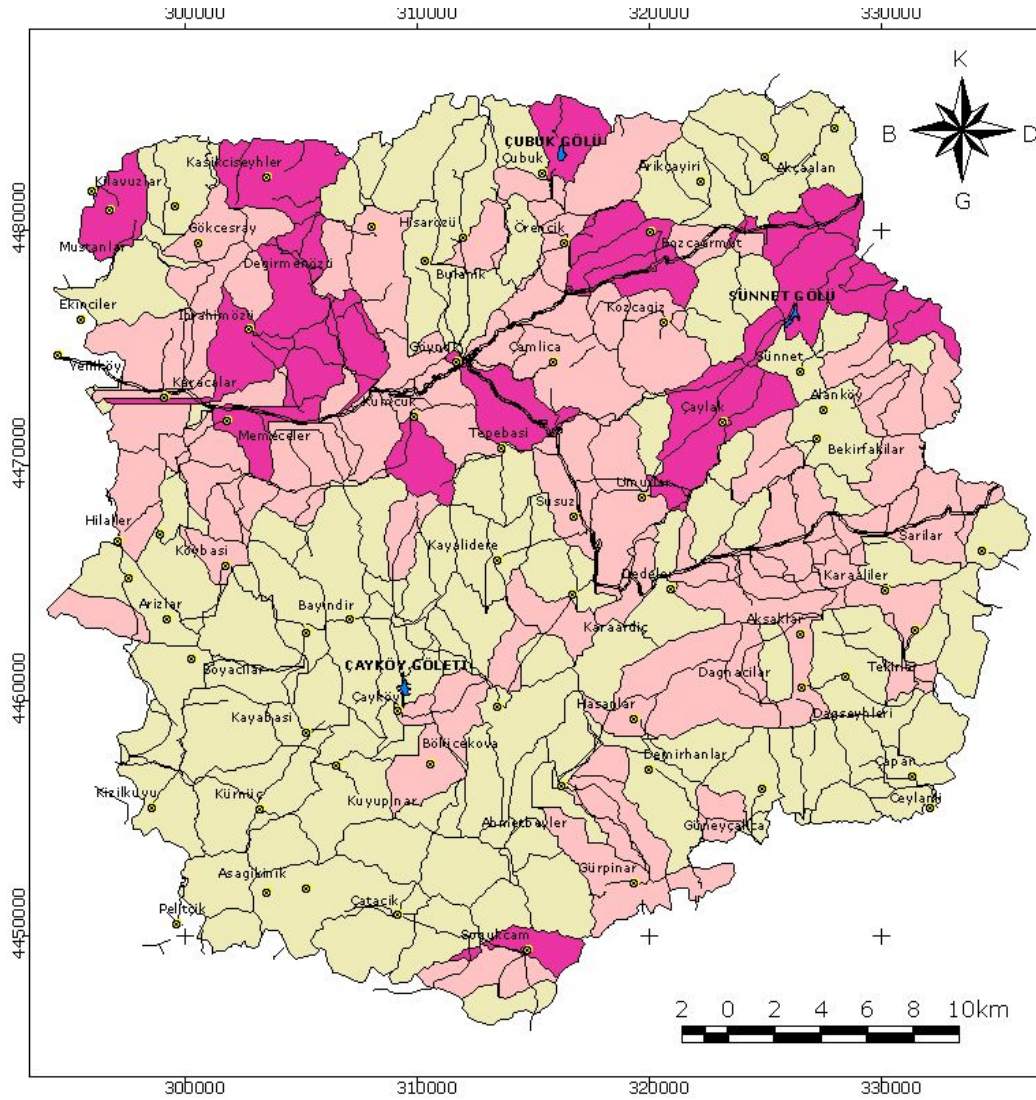
- İlçe Sınırı
- Yerleşim Birimi
- Alt Drenaj Alanı
- Göl ve Gölet

Yol Tipleri

- İki Şeritli Taşıt Yolu
- 3 Yüksek
- Köy Yolları
- 2 Orta
- Patika
- 1 Düşük

HARİTA NO
4.23

NÜKET
BENZER
2005

TURİZM

Sentez

- İlçe Sınırı
- Yerleşim Birimi
- Göl ve Gölet
- Taşıt Yolu
- Alt Drenaj Alanı

Turizm Olanakları

- Düşük (0-3) 1
- Orta (3-5) 2
- Yüksek (5-9) 3

HARITA NO
4.24

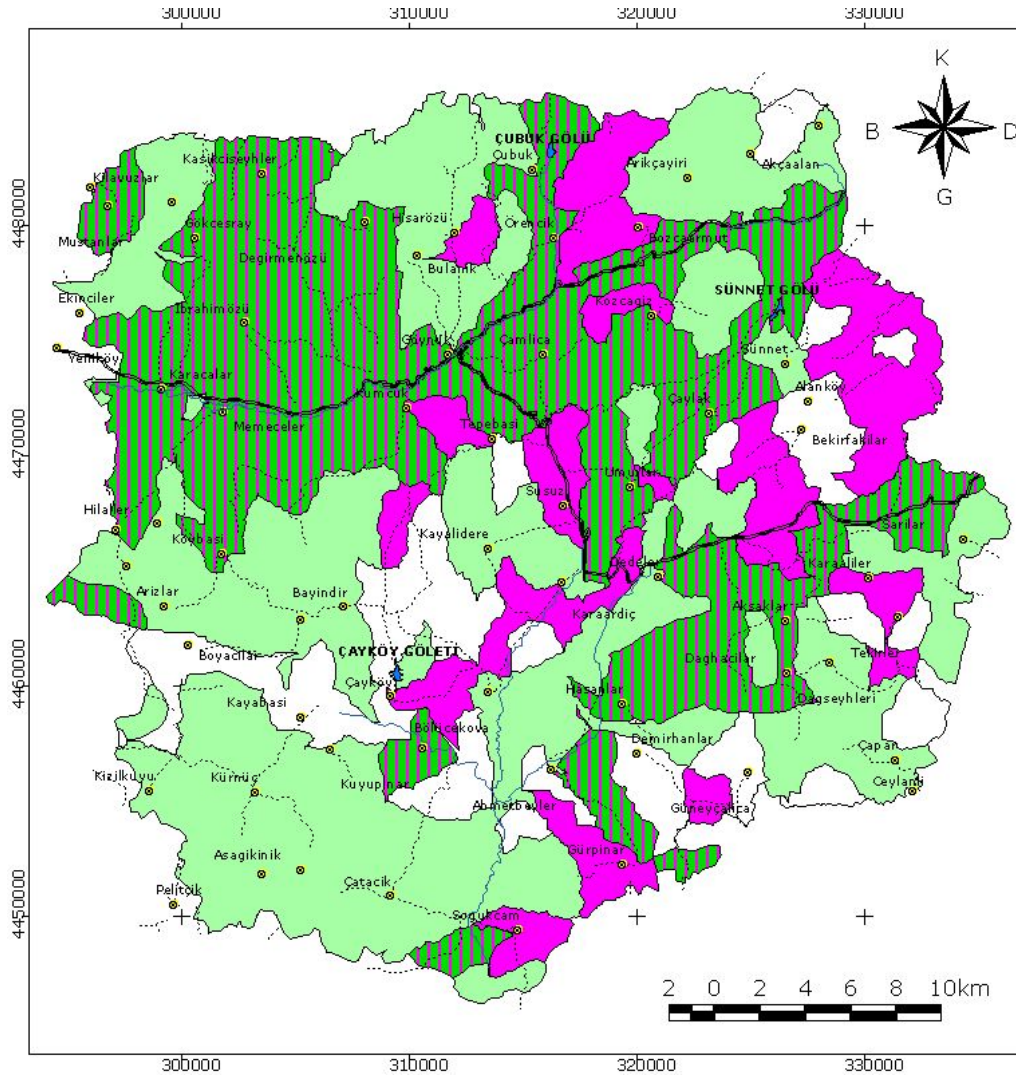
NÜKET
BENZER
2005

4.10.1. Çevre ve turizm haritalarının çakıştırılması

Dördüncü işlem basamağı olan değerlendirme aşamasında çevre haritası (Harita 4.20) ve turizm haritası (Harita 4.24) üst üste çakıştırılarak önem durumları birbirlerine göre kıyaslanmıştır. Birbirleri ile kıyaslanarak üretilen haritada çevresel öneme sahip alanlar, turizm kaynakları açısından önemli alanlar ayrı olarak, ikisinin kesiştiği alanlar ise çelişki alanları olarak ortaya çıkmıştır (Harita 4.25). Bu üç grup daha sonra bölgeleme yapmak üzere yeniden değerlendirilmektedir.

Çalışma alanında milli park, tabiatı koruma alanı, özel çevre koruma bölgesi v.b statüde korunan herhangi bir alan bulunmamaktadır. Ancak Kapıdağ Ormanı Geyik Koruma ve Üretme Alanı, Çubuk Gölü ve Sünnet Gölü ile sit alanları Harita 4.20'de görülen çevresel önem açısından yüksek öneme sahip alanlar arasında yer almaktadır. Çevre haritasında doğallık faktörünün etkisi ile ulaşımın ve yapılaşmanın az olduğu alanlar, orman örtüsünün yoğun olduğu alanlar ve koruma alanları kapsamındaki alanların (yaban hayatı koruma alanı ve sitler) yüksek çevresel öneme sahiptir. Bu alanların tamamı ekoturizm açısından da önemlidir. Turizm önemi yüksek alanların görüldüğü Harita 4.24'de de Çubuk ve Sünnet Gölü çevresi, ormanlık alanlar ve koruma alanları yüksek öneme ve potansiyele sahip alanlar olarak ortaya çıkmaktadır. Çekim alanları, ulaşım ve konaklama faktörleri ile değerlendirilerek üretilen turizm haritasında, ulaşımın yeterli olduğu; ancak herhangi bir konaklama ya da çekim noktası bulunmayan alanlarda turizm önem derecesinin orta seviyede olduğu görülmektedir.

Çevre ve turizm değeri üst üste çıkan alanlar çelişki alanları olarak tanımlanmaktadır. Çelişki alanları, hem çevre özellikleri hem de turizm kaynakları açısından önemli bulunan ve çelişkili bir durum yaratan kritik alanlardır. Bu alanlar turizm ve çevre önem haritalarının çakıştırılması ve önem derecelerinin karşılaştırılması ile ortaya çıkmıştır. Çakıştırma yapılarak çevre ve turizm arasındaki mekansal ilişkiler belirlenmiştir. Harita 4.25 incelendiğinde çevresel önemin yüksek olduğu alanların aynı zamanda turizm için de önem teşkil etmesi nedeniyle bu alanlar çelişki alanları olarak ayrılmıştır.

ÇEVRE TURİZM

Çelişki Alanları

- İlçe Sınırı
- Yerleşim Birimi
- Göl ve Gölet
- İki Şeritli Taşıt Yolu
- Köy Yolları

Önem Sınıflarının Karşılaştırılması

- Çelişki Alanları (Çevre > Turizm ya da Çevre = Turizm)
- Çevresel Önemi Yüksek Alanlar (Çevre > Turizm)
- Turizm Potansiyeli Yüksek Alanlar (Turizm > Çevre)
- Çevre ve Turizm Açısından Düşük Önem Sahip Alanlar

HARITA NO
4.25

NÜKET
BENZER
2005

Yüksek çevre önemine sahip alanlar ile orta veya yüksek turizm önemine sahip alanlar çelişki alanları olarak belirlenmiştir. Orta derecede çevre önemine sahip aynı zamanda orta veya yüksek turizm önemine sahip alanlar da yine çelişki alanları olarak ayrılmıştır. Çevresel önemin turizm öneminden yüksek olduğu özellikle turizm önem değerinin düşük olduğu durumda ise bu alanlar çevresel önemi yüksek alanlar olarak, turizm öneminin çevresel önemden yüksek olduğu durumlarda ise turizm potansiyeli yüksek alanlar olarak değerlendirme yapılmıştır. Ancak bu duruma fazla rastlanmamıştır. Çünkü turizm potansiyeli yüksek olan alanlar genellikle doğa koruma bölgesi içinde kalan alanlardır.

Her ikisinin de hem çevresel önemin hem de turizm öneminin düşük olduğu durumlarda ise bölgeleme aşamasında yeniden değerlendirmek üzere bırakılmıştır. Bu alanların çevre ve turizm açısından potansiyel olduğu ve özellikle turizm altyapı gelişmesi için düşünülmesi gerektiği zonlama aşamasında dikkate alınmıştır.

Çelişki alanları dışında ayrıca bu aşamada önemli özellikler ve uygun aktiviteler için değerlendirme yapılmıştır. **Önemli özellikler**, çevre özellikleri ve turizm kaynakları açısından yüksek önem değerine sahip alanlardır. **Uygun aktiviteler**, ise hem çevre hem de sosyal açıdan uygun olduğu düşünülen ekoturizm aktiviteleridir.

4.10.2. Bölgeleme

Çevre ve turizm haritaları çakıştırıldıktan sonra önem sınıflarının birbirleri ile mekansal olarak karşılaştırılması ile bölgeleme (zonlama) yapılmıştır. Çelişki alanları önem sınıflarına göre değerlendirilerek dört grupta bölgeleme (zonlama) yapılmıştır. Bölgeleme; doğa koruma, doğal karakteri korunacak alanlar, turizm destinasyonu ve turizm gelişme olmak üzere dört grupta yapılmıştır ve Harita 4.26'da yansıtılmıştır.

Örneğin, çevre özellikleri açısından yüksek öneme sahip alanlar, turizm kaynakları açısından düşük öneme sahip ise, bu durumda böyle alanlar her koşulda **doğa koruma**

bölgesi olarak ayrılmıştır. Turizm kaynakları açısından yüksek öneme sahip alanlar, çevre özellikleri açısından da yüksek öneme sahip ise bu durumda böyle alanlar doğa koruma bölgesi içinde kalan **turizm odak noktaları (destinasyonu)** olarak belirlenmiştir. Bu alanlar ekoturizm açısından yüksek potansiyele sahip ve korunması gereken öncelikli alanları oluşturmaktadır.

▪ **Doğa koruma zonu**

Bu bölgelerde mutlak korunması gereken doğal özelliklerin bulunduğu, ancak kontrollü ekoturizm aktivitelerine izin verilen alanlar olarak belirlenmiştir. Çelişki alanlarının dahil edildiği bu grupta çevre önem sınıfları turizm önem sınıflarına göre çok daha fazladır. Aynı zamanda turizm çekiciliklerini de barındıran bu alanların çevresel kaynakları ancak ekoturizm aktiviteleri ile sürdürülebilecektir. Fauna ve flora açısından zengin orman örtüsü, yaban hayatı koruma alanı, ekoturizm için trekking güzergahları bu alanda bulunmaktadır. Karabey Yaylası ve yayla yolu, kentsel sit alanı içinden geçen Göynük Çayı ve oluşturduğu vadi manzara seyirine olanak sağlayan alanlardır. Geyik koruma ve üretme alanı, Çubuk ve Sünnet Gölü flora ve fauna zenginlikleri ile bitki ve yaban hayatı izleme, kuş gözetleme, fotoğrafçılık gibi ekoturizm aktiviteleri için önemli alanlar oluşturmaktadır. Göllerin yanlış balıkçılık nedeniyle bozulmaması ve kirlenmemesi için balıkçılık, piknik, kamping gibi çevresel etkileri nedeniyle tercih edilmemesi gereken aktiviteler bu bölge içinde yer almamalıdır.

Doğal özellikleri ile öne çıkan bu bölge içindeki alanlarda turizm gelişmesine izin verilmemesi mevcut kaynakların korunarak sadece ekoturizm için kullanılması öngörülmektedir. Özetle bu bölge içerisinde fotoğrafçılık, trekking, manzara seyri, yaban hayatı ve bitki izleme, kuş gözetleme, kültürel alanların ziyaret edilmesi gibi çevre uyumlu aktiviteler önerilmektedir.

- **Doğal karakteri korunacak alanlar**

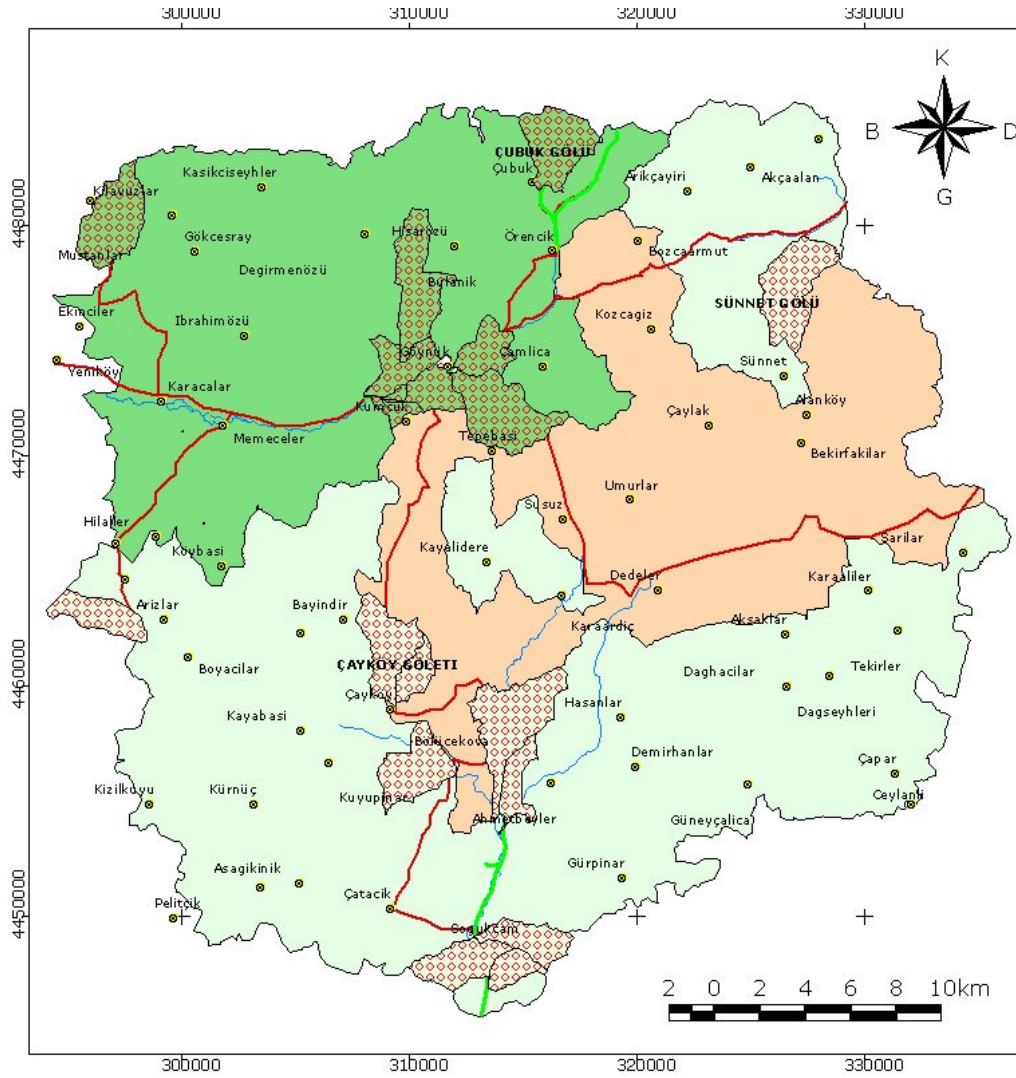
Değerlendirme sonrasında bu bölge ilçede geniş bir alan kaplamıştır. Bu alanlarda turizm önemi açısından yüksek ya da orta değerde herhangi bir alan yer almamaktadır. Bu alanlarda turizm açısından fazla bir olanak bulunmamakla birlikte morfolojik yapı, verimli tarımsal topraklar, kırsal nitelikli yerleşmeler ile bu alanların kırsal peyzaj özelliklerinin korunması gereği ortaya çıkmaktadır. Bozulmuş ve doğal karakteri korunması gerekli bu alanlarda rehabilitasyon çalışmalarının gerçekleştirilmesi için gerekli finansal kaynak ilçedeki ekoturizm gelişmesi ile sağlanabilecektir. Kırsal peyzaj özellikleri yüksek olan bu alanlarda piknik, kamping, fotoğrafçılık, manzara seyri gibi bazı dış mekan rekreasyon aktivitelerine izin verilebilir. Bu kapsamda tarımsal çiftliklerin de yer aldığı bu alanların korunarak kullanılması için ekolojik tarım uygulamaları önerilmektedir.

- **Turizm gelişme bölgesi**

Bu bölgelerin turizm altyapısını oluşturmaya yönelik geliştirilmesi öngörülmektedir. Konaklama, turizm odak noktalarına ulaşımın iyileştirilmesi, ekoturizm danışma merkezleri bu bölgeler içerisinde geliştirilebilir.

- **Turizm odak noktaları (destinasyon)**

Turizm önemi açısından yüksek değerde bulunan alanlar önemli birer turizm odak noktası (destinasyonu) olarak kabul edilmektedir. Bu alanlarda çevre özellikleri ile yüksek öneme sahip olanlar, çelişki alanları içerisinde yer almaktadır. Bu durumda çevre özellikleri ile doğa koruma bölgesi içerisinde olması gereken bu alanlar, yüksek turizm önemine sahip oldukları için hem doğa koruma hem de turizm odak noktaları (destinasyon) olarak nitelendirilmektedir. Harita 4.26'da görülen bölgeleme haritasında turizm destinasyonlarına ulaşım ağları ya da turizm koridorları belirlenmiştir. Bu alanlar ilçeyi ziyaretler için ekoturizm kapsamında ya da genel turizm içerisinde değerlendirilmelidir.

ÇEVRE TURİZM

Bölgeleme Planı

- İlçe Sınırı
 - Yerleşim Birimi
 - Göl ve Gölet
 - Dereler
 - Trekking Parkuru Yolları (Destinasyonlara Ulaşım)
- Bölgeler (Zonlar)
- Doğa Koruma Bölgesi
 - Doğal Karakteri Korunacak Alanlar
 - Turizm Odak Noktaları (Destinasyonlar)
 - Turizm Gelişme Bölgesi

HARITA NO
4.26

NÜKET
BENZER
2005

4.10.3. Ekoturizm aktiviteleri

Çelişki alanları çeşitli bölgelere ayrıldıktan sonra dış mekan rekreasyon ve ekoturizm aktivitelerinin çevreye uygunluğu değerlendirilmiştir. İlçede yapılan arazi gözlemleri, ziyaretçi ve yerel halka yönelik yapılan anket çalışmaları ve ilgili literatür taramaları ile aktiviteler belirlenmiştir. Çevresel ve sosyal etkileşim göz önünde bulundurularak dış mekan rekreasyonel ve ekoturizm aktivitelerinin değerlendirilmesi ile uygun aktiviteler seçilmiştir. Bu aktiviteler tanımlandıktan sonra biyosfer bileşenlerine göre yani karasal, suya dayalı ve hem karasal hem de suya dayalı olmalarına göre sınıflandırılmıştır. Belirlenen aktiviteler Çizelge 4.35’de görülen çevre-turizm etkileşim matrisi ile seçilen aktivitelerin, çevre üzerine olumsuz etkileri açısından uygunluğu değerlendirilmiştir.

Ekoturizm aktivitelerinin biyofiziksel çevre üzerine etkileri; az, orta ya da büyük olarak sınıflandırılarak değerlendirilmiştir. Bir aktivitenin çevre üzerine orta seviyede bir etkisi var ise buna yarı-uygun aktivite, yüksek etkisi var ise uygun olmayan aktivite, az ya da çok az etkisi var ise uygun aktivite tanımlamaları yapılmaktadır.

Çevre zararlı ve çevre uyumlu aktiviteler listelenerek puanlandırıldıktan sonra düşük, orta, yüksek olarak derecelendirilmiştir. Çizelge 4.37’de görülen ekoturizm aktivitelerinin çevre üzerine etkileri arazi gezileri, yerel halk ve ziyaretçi görüşleri ve Dowling 1993’den düzenlenmiştir.

Pek çok doğal alanın cazibesi iklime, manzaraya ve aktivite bazlı rekreasyon olanaklarına bağlıdır. Turizme bağlı aktiviteler genellikle kabul edilemez çevresel etkilere sebep olmaktadır. Ancak bu olumsuz etkiler kontrol edilerek bölgeleme ile hafifletilebilmektedir.

İlçede gerçekleştirme olanağı bulunan karasal ve suya dayalı aktivitelerden kampçılık, botla gezinti, balıkçılık, bisiklet ve atla gezinti gibi aktivitelerin diğerlerine oranla çevre üzerine daha fazla olumsuz etki yaratacağı düşünülmektedir. Piknik, kamping için yakacak odun temini ve ateş yakmak yangın riskini atırmaktadır.

Çizelge 4.37. Göynük'teki ekoturizm ve dış mekan rekreasyon aktivitelerinin çevresel etkileri

	AKTİVİTELER	ÇEVRESEL ETKİ							
		Su kirliliği	Çöplerin düzensizliği	Yaban hayatına	Bitki örtüsünün	Yangın riski	Kültürel alanların zarar	Gürültü kirliliği	Toprak erozyonu
Karasal	Piknik	X	O	X	X	O	X	O	X
	Doğa Yürüyüşü		X	X	X	X	X		X
	Zorlu yürüyüş (trekking)		X	X	X	X			X
	Bisiklet ile gezinti		O	X	O	X	X		X
	Atla gezinti	O	O	X	O	X			X
	Kamping	X	•	O	•	O	X	O	X
	Karavancılık		•	O	•	O	X		X
	Dağcılık		X	X	X	X			X
	Kuş gözetleme		X	X	X	X			X
	Yaylacılık		•	•	•	O			X
Tarihi ve arkeolojik alanlara gezi		X	X	X	X	X		X	
Suya dayalı	Kano ile gezinti	X	X	X	X				
	Bot ile gezinti	O	X	X	X			O	
	Balıkçılık	O	X	X	X				
Kara ve/veya suya dayalı	Bitki izleme	X	X	X	X	X			X
	Yaban hayatı izleme	X	X	X	X	X			X
	Fotografçılık		X	X	X	X	X		X
	Koleksiyonculuk		X	X	O	X			X
		X düşük	O orta	• büyük etki					

Aktivitelerin gerçekleştirildiği alanlardaki bitki örtüsünün tahribi ve faunanın rahatsız edilmesi de oluşabilecek diğer olumsuz etkilerdir.

Fotoğraf çekimleri sırasında doğal örtünün tahrip edilmemesi, yaban hayatını rahatsız edici ve zarar verici hareketlerden kaçınılması gerekmektedir. Kuşların, özellikle yuvalarında fotoğraf çekilmesi yasaklanmalıdır. Bu alanlarda motorlu taşıtlar kullanılmamalıdır.

4.10.4. Stratejiler

Çalışmanın bu son bölümünde turizm ve çevre kaynaklarının korunması ve turist talebini artırmak için uygun stratejiler belirlenmiştir. Bu stratejilerin uygulanması ile yöre için önerilen aktivitelerin çevre üzerine etkileri azaltılabilmektedir. Bu stratejiler çevre koruma, turizm gelişmesi ve turizm yönetimi başlıkları altında toplanmıştır.

4.10.4.1. Çevre koruma stratejileri

Çevre koruma sadece çevre özelliklerinin korunması gerekliliği için değil, aynı zamanda turizm gelişmesi ve kırsal kalkınmanın temelini oluşturan çevrenin sürekliliği için gerçekleştirilmelidir. Bu nedenle bu amaca ulaşmak üzere bir dizi strateji önerilmektedir.

1. Doğa koruma zonu içindeki ekosistemlerde koruma alanı ilan edilmeli ve biyolojik araştırmalar başlatılmalıdır.

2. Doğa koruma alanları içindeki korunması gereken yüksek öneme sahip alanlarda koruma için gerekli ve uygun koruma ve yönetim planlarının yapılması gereklidir.

3. Çevresel öneme sahip ve doğa koruma alanlarında ziyaretçi aktivitelerini dengelemek için bu alanlarda yoğun kullanım alanları, düşük yoğunlukta kullanım alanları ve yaban hayatı koruma alanı olmak üzere temel üç sınıf oluşturmak gerekmektedir.

Yoğun kullanım alanlarında turistlerin kabul edilebilir ölçüde bölgeyi kullanmasına imkan verilmektedir. Bu alanlarda genellikle rekreasyon ve ekoturizm aktivitelerinin tamamı yer almaktadır. Bu alanlarda, ziyaretçi kotası, gürültü yasağı, doğaya uyumlu yapılaşma, atık denetimi gibi çevre koruma önlemleri ve yönetsel tedbirler alınmalı ve kontroller yapılmalıdır. Giriş kapıları tanımlanmalıdır.

Düşük yoğunlukta kullanım alanları, genellikle yürüyüş güzergahları ile bağlantılıdır. Bu alanlarda taşıt ile ulaşım kesinlikle yasaklanmalıdır. Bu alanlar yoğun kullanım alanlarının yakınındadır.

Yaban hayatı bölgesinde hiçbir değişiklik yapılmamalıdır. Sıkı belirlenmiş kullanım kurallarının olduğu, devriye araçları ile kontrollerin yapıldığı, bilgili rehberler gözetiminde yaban hayatının izlenmesine izin verilen bu bölgede kalıcı ve yapay yapılara izin verilmemelidir. Ulaşım mevcut iz ve patikalarla sağlanmalıdır.

4. Tarım topraklarının korunması için tarımın turizm gelişmesi içerisinde yer alması ve sürekliliği için ekolojik tarıma geçiş programları uygulanmalıdır.

Göynük 2/3'ü ormanlarla kaplı, dağlık ve bu nedenle de tarım toprakları açısından fakir bir ilçedir. I. ve II. sınıf tarım topraklarının azlığı, arazinin tarıma elverişsiz olması tarıma olana ilginin azalmasına, bu durumda ise çok az da olsa tarım topraklarının yanlış alan kullanımları ile yok olmasına neden olmaktadır. Bu durumda ekoturizm ve ekolojik tarım gibi hem tarımı hem de turizmi destekleyen ve birbirlerinin sürekliliklerini sağlayan “tarım turizmi” ya da “çiftlik turizmi” gibi alternatif turizm çeşitlerine önem verilmelidir.

Göynük'ün bulunduğu coğrafik koşullar, tarımda çalışan nüfusun az olması, ürün çeşitliliğinin fazla olması gibi faktörlerle ekolojik tarım için uygun bir konumdur. Bu konumun iyi bir eğitimle desteklenmesi halinde gelişmenin daha sağlıklı olacağı gözden kaçırılmamalıdır. Kayalıdere, Ekinciler, Kumcuk, Arızlar ve Kızılkuyu gibi verimli tarım topraklarının bulunduğu köylerde ekotarım çiftlikleri kurularak pilot uygulamalar başlatılmalıdır. Böylece tarımsal üretimin turizm ile bütünleştirilmesi sağlanıp tarım alanları korunurken turizm olgusu ile birlikte farklı bir ekonomik kazanç elde edilecektir.

5. Kültürel turizmin doğal ve kültürel çevre üzerindeki baskısının azaltılması için “sürdürülebilir turizm planları”nın yapılması gereklidir.

Bu kapsamda kentsel ve arkeolojik sit alanları ile el sanatlarında ahşap oymacılığının gelişmiş olduğu köylerde bu değerlerin ekoturizme girdi olarak değerlendirilmesi gereklidir. Ancak bu kültürel çevre üzerinde turizmden kaynaklanacak baskıların ve olumsuz çevre sorunlarının azaltılması için “sürdürülebilir turizm planları” mutlaka yapılmalıdır. Ayrıca kentsel sit koruma planının etkin bir şekilde uygulanması ve arkeolojik sit koruma planlarının hazırlanması gereklidir.

4.10.4.2. Turizm gelişme stratejileri

Bu çalışmada turizm gelişmesinin temel amacı çevre duyarlı bir yaklaşımla harekete geçmektir. Bu amaca ulaşmak için Göynük için stratejiler üretilmiştir. Bunlar:

- Bölgeleme planında önerildiği ve bölge (zon) tanımlarında belirtildiği gibi ilçenin arazi yönetimi ve korunması ile turizm gelişmesi ilişkilendirilmelidir.
- Göynük için turizm geliştirme önerilerinin tamamı çevreye uyumlu turizm gelişimi kurallarına göre yapılmalıdır. Çevreye en uyumlu ve yöre için en uygun olan gelişim ekoturizm ve kültürel turizm’dir.
- Özellikle doğaya ilgili turistleri etkilemek üzere ilçenin çekicilikleri ve aktiviteler pazarlanmalıdır.
- Çalışmada belirlenen hedef kitle Göynük için emekliler, aileler ve ekoturistlerdir.
- Ekoturizm ve kültürel turizm giderek yoğun bir şekilde talep görmektedir. Bu talep doğal ve tarihsel çevreler üzerinde giderek baskı oluşturacak ve sorunlara yol açabilecektir. “Sürdürülebilir Turizm” ilkeleri doğrultusunda karşılamaya yönelik olarak “Sürdürülebilir Koruma-Geliştirme Plan ve Projeleri” hazırlanmalıdır.
- “Ekoturizm” ile “Koruma” dengesinin kurulması ve öncelikle köylerin altyapılarının iyileştirilmesine ve peyzaj onarım çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

- Ekoturizm aktivitelerinin diğer turizm türleri ile entegre edilerek planlanması gereklidir. Ekoturizm İnanç turizmi, doğa turizmi, kültür turizmi ve çiftlik turizmi ile birleştirilmesi uygulamada gerekli görülmektedir. Göynük için sürdürülebilir turizm planı kapsamında bu bileşenlerin her biri ile ilgili alt ölçekli projeler üretilmelidir.
- Turistlerin baskısı altındaki doğal alanlarda taşıma kapasitelerinin araştırılması ve kullanımların uygun ve kontrollü şekilde düzenlenmesi gerçekleştirilmelidir.
- Turizm koridorları araştırılmalı, yorumlanmalı, çevresel ve sosyal olarak kabul edilebilir bir şekilde tanıtılmalıdır.
- Turizm gelişimi yerel halkın isteklerini yansıtmalıdır. Yerel halkın turizme katılma taleplerinin artırılması gereklidir.
- Çevre duyarlı ekoturizm aktiviteleri tanıtılmalıdır.

4.10.4.3. Turizm yönetim stratejileri

Doğal alanlarda turizm yönetimi, olumsuz çevresel etkilerin azaltılması ve turist deneyimlerinin artırılması olmak üzere iki amaca hizmet etmektedir. Turistler için kabul edilebilir olması için yönetim müdahalesinin az ve ikna edici olması gerekmektedir. Çevresel ve sosyal açıdan kabul edilebilir turist davranışlarını etkilemek için en önemli anahtar açıklamalar ve eğitimlerdir.

Jim 1989 ve Ruschmann 1992 tarafından geliştirilen turist yönetim spektrumu; turisti yumuşak, orta ve sert olmak üzere üç farklı şekilde dercelendirilen yönetim ölçümleri olarak tanımlanmaktadır. Yumuşak teknikler kullanıcı davranışını etkilemek için, orta ya da ara teknikler kullanımları yaymak için, sert teknikler ise kullanımları sınırlamak için getirilen çeşitli yönetim araçlarıdır (Dowling 1993).

Yumuşak teknikler ile turistlerin yanlış davranışlarını etkilemek ve değiştirmek, pazar araştırmaları ile turistlerin önceliklerini belirlemek, gözlemler ya da ziyaretçi anketleri ile turistlerin kullanımlarını belirlemek gibi hedeflere ulaşılmaktadır. Kullanılan

teknikler ise çevresel bilgilendirme ve eğitim ile etik kuralların koyulması olarak örneklenebilmektedir.

Orta ya da ara teknikler ile yoğun kullanım alanları ile düşük kullanım alanları arasındaki zıtlığın azaltılması, düşük kullanım seviyelerinin artırılarak taşıma kapasitesi seviyesine çıkartılması, kullanımları yayarak tercihlerin daha uygun alanlarla eşleştirilmesi hedeflenmektedir. Kullanılan teknikler ise homojen bir dağılım sağlamak ve bu konuda turistlerin bilgilendirilmesidir.

Sert teknikler turistlerin sayılarının yer ve zamana göre kontrol edilmesini amaçlamakta ve teknik olarak bilgilendirme, izin ve rezervasyon sisteminin getirilmesi ve değişken fiyat ve giriş ücretlerinin getirilmesi yöntemleri kullanılmaktadır.

Aktivitelerin yoğunlaşması, belirli alanlarda toplanmasını, dağılışı ise tüm alana dağınık küçük parçalar halinde yerleşmesini ifade etmektedir. Dağılışı ile çevresel baskı azaltılabilmektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ

Dünya Turizm Örgütü (WTO) istatistiklerine göre, 1950'lerde yaklaşık 25 milyon olan uluslararası turist hareketi, 2004 yılında yaklaşık 763 milyona ulaşmıştır. 2020'de ise 1 milyara ulaşacağı tahmin edilmektedir. 36 katlık bu artış 2 milyar dolardan 623 milyar dolara, yani yaklaşık 297 kat gelir artışına neden olmuştur. 1940 ve 1970 ortalarına kadar ekonomik büyüme, nüfusun ve kentleşmenin artması, teknolojinin gelişmesi ile özellikle kara ve hava yolu ile ulaşım teknolojisinin gelişmesi, serbest zaman artışı, dünya görüşünün değişmesi gibi sosyal değişimler, jeopolitik dengenin sağlanması turizmin gelişmesine neden olmuştur.

Sanayileşme, nüfus artışı ve teknoloji ekseninde meydana gelen sorunlar, kaynakların tüketimi, çevre sorunları, altyapı sorunlarının ortaya çıkması, artan turizm faaliyetleri sonucu ortaya çıkan kirlilik ve atıklar, bunların arıtımı ve yok edilmesi için fiziksel altyapı ve kapasite yetersizlikleri, tatlı su kaynaklarının aşırı kullanımı, ormanların yok edilmesi, kıyı ve plajların zarar görmesi, toprak erozyonu, biyolojik çeşitliliğin tahribi, kültürel mirasın zarar görmesi, hava ulaşımının ve kalabalığın yarattığı ses kirliliği, turizm sektörünün yarattığı başlıca olumsuz çevresel etkilerdir. Turizmin ortaya çıkardığı olumsuz etkiler ziyaretçiler ve yerel halk üzerinde hoşnutsuzluğa yol açmaktadır. Oysa turizmde yüksek kalitede bir gelişim ancak doğal kaynakların, çevrenin ve kültürel mirasın korunmasıyla sağlanabilir. Doğal, çevresel, biyolojik ve sosyo-kültürel kaynakların korunması ve kayıpların en aza indirilmesinde, turizm alanındaki faaliyetlerin ve getirilerinin gelecekte de arttırılarak, devamını mümkün kılacak tek yol sürdürülebilir turizm olarak kabul edilmektedir. Bunun en iyi şekli de “ekoturizm” ve “kültürel turizm” olarak kabul görmektedir.

1970'lerden itibaren hızla gelişen ve turizm alt sektörü konumuna yerleşen ekoturizm, sadece kitle turizmine sadece alternatif değil ayrıca ekonomik kalkınma ve çevre koruma anlamını ve sorumluluğunu da taşıma niteliğindedir. 1993'de Dünya Turizm Örgütü (WTO) tahminlerine göre doğa turizmi uluslararası turizm harcamalarının % 7'sini oluşturmaktadır. Yıllık turizmden elde edilen gelir toplamı 3 trilyon dolar ve istihdam edilen kişi sayısı ise 212 milyon'dur.

Kısa zamanda gelişen ekoturizm uygulamalarında kaynakların sürdürülebilir kullanım ilkesi, ön plana çıkarak kavramın önemini artırmıştır. **Sürdürülebilir ekoturizm** kapsamında turizm aktivitelerinin çevre ve kültürel değerler ile uyumu sağlanmalı, çevresel ve kültürel kaynaklara ilgi sağlanırken çevre değerleri ve yerel halkın kültürüne saygı gösterilmeli, kültürel varlıkları ve biyolojik çeşitliliğin korunması desteklenmeli, yerel halkın ekonomik faydası düşünülmelidir.

Turizmin önemli ve karmaşık sosyal, ekonomik ve çevresel etkilerinin kabul edilmesi, insanların doğal alanlara seyahat etmeye artan ilgisi, yerel halkın ekonomik gücünün artması ile doğal ve kültürel kaynakların korunması amaçlarının öncelik kazanması sonucundan hareketle Göynük için turizm sektörünü sürdürülebilir bir hale getirmesi önerilmektedir.

5.1. Göynük İle İlgili Öneriler

Bolu İl Gelişme Planı (2020) kapsamında ilin güneyindeki bölgede tarım, tarıma dayalı imalat ve turizm sektörü ağırlıklı bir gelişme ve yapılanma beklenmektedir. Bu bölge Mudurnu ve Göynük'ten oluşmaktadır. Aile işletmeciliği biçiminde yaygın tarım faaliyetleri ve özellikle kümes hayvancılığı ile ormancılık bu kesimde tüm Türkiye'ye örnek oluşturacak bir ekonomi yaratmıştır. Plan döneminde bu yapının güçlenerek devam edeceği ve bu kesimin (Göynük ve Mudurnu) 2020 yılı toplam nüfusunun üst tahmin olarak yaklaşık 60 000, kentsel nüfusunun da 18 000 kişi olacağı tahmin edilmektedir (Anonim 1999b.)

Göynük, Bolu'nun en eski ilçelerinden biri olmasına rağmen bugüne kadar büyük gelişme göstermemiştir. Bunun en önemli sebebi coğrafi konumu ve topografyası ile Bolu'dan ulaşımın zor olmasıdır.

Çevre değerlerinin kaynak olarak kullanıldığı turizm sektöründe gün geçtikçe artan çevre sorunlarına alternatif olarak şekillenen sürdürülebilirlik yaklaşımlarından biri olan ekoturizm kapsamında, sahip olduğu doğal ve kültürel değerler düşünüldüğünde

Göynük, Bolu ilinin turizm dokusuyla uyumlu bir ekoturizm potansiyeline sahip önemli bir turizm cazibe noktası olarak Bolu tur güzergahları içinde yer alabilecek niteliktedir.

İlçenin eğitim seviyesinin yüksek olması gençlerin ve çocukların eğitime gereken önemin verilmesine, ancak eğitim amacı ile Ankara ve İstanbul gibi büyük kentlere gençlerin göç etmesine neden olmuştur. Bu durum genç nüfusun azalmasına ve yaşlı nüfusun artmasına sebep olmuştur. Geride kalan yaşlı nüfus kültürel mirasları ile ve biraz da muhafazakar bir yaşantı ile kalan ömürlerini tarihi topraklarında geçirmeyi tercih etmişlerdir. Nüfus yaşlı olunca gelişme ya da daha fazla gelir elde etmek gibi yaşamsal gerekler de ikinci plana itilmiştir. Örneğin, merkezdeki kadın nüfusunun işgücüne katılım oranı (%11) yok denecek kadar azdır. Sürdürülebilir turizm kapsamında yerel halkın sürece desteği kaçınılmazdır. Bu durumda ortaya istihdam edilecek iş gücünün eksikliği sonucu çıkmaktadır. Yabancı yatırımcı ya da iş gücünün yöreye gelmesi durumunda turizme katılması beraberinde başka (sosyo-kültürel uyumsuzluk gibi) sorunlar getirecektir. Bu nedenle genç nüfusun yöreye kazandırılması ve sürece katılmalarının sağlanması için ikna edici olunmalıdır. Dünya ve ülke genelinde kültür ve doğa turizmine eğilimin artması, kitle turizminin yerini alternatif turizmin almasının etkisi ile turizm acentalarının farklı odak noktalarını (destinasyon) farkedip üzerinde yoğunlaşmaları ile hareketlenen turizm beraberinde göç vermiş alanlardaki genç nüfusun bu alanlara geri dönüşüne kısmen olanak sağlamıştır. Söz konusu durum Göynük için genç nüfusun geri dönüşünün sağlanması ile bir avantaja dönüştürülebilir. Bu noktada yerel yönetimlere büyük görev ve sorumluluk düşmektedir.

Göynük tarım, hayvancılık, ormancılık, madencilik, turizm ve az da olsa el sanatlarına dayalı bir ekonomik yapı sergilemektedir. Ekilecek tarım alanlarının az olması, ilçenin % 60'ının orman ile kaplı olması ilçe ekonomisinde darboğaz yaratmaktadır. Ekonomik aktivitelerin sektörel dağılımı incelendiğinde tarımın ilk üç sırada yer almadığı ortaya çıkmaktadır. Hizmet, ticaret ve imalat sanayi ilk üç sırada yer almaktadır. Tarımsal verimin yüksek olmaması ve tarımsal toprakların azlığı halkın hayvancılığa yönelmesine neden olmuştur. Hayvancılık zamanla yerini Mudurnu gibi çevre ilçelerde de gelişme gösteren kümes hayvancılığına bırakmıştır. Maliyetinin düşük olması ve çok

kârlı olması nedeniyle fazla sayıda üretici vardır. 2005 yılında yaşanan kuş gribi bu sektörü ciddi olarak etkilemiş insan sağlığını tehdit etmesi nedeni ile yeni yasal düzenlemeler getirilmiştir.

Ancak kümes hayvancılığının ilçe üzerinde bazı önemi çevre sorunları yarattığı gözardı edilmiştir. İlçenin girişinden itibaren kent merkezine doğru yoğun bir kümes çiftliği kokusu yayılmaktadır. Bu da gerek çevre sağlığı gerekse yaratılan görsel kirlilik açısından istenmeyen bir durumdur. Kümeslerin ısıtılmasında kullanılan odun ise kaçak olarak ormandan elde edilmektedir. Bu durum da istenmeyen diğer bir çevre sorunudur. Göynük'ün kalkınması için alternatif ve temel sektör olarak görülen turizm için bu durum olumsuzluk ve sürdürülebilir turizm ilkeleri açısından da uyumsuzluk yaratmaktadır.

İlçede etkin tarım ve balıkçılık gibi ekonomik sektörler ile ekoturizm sektörü entegre edilmelidir. Geleneksel üretim şekilleri ekoturizmin ihtiyaçlarına göre düzenlenmeli ve ekoturizme entegre edilmelidir. Ekotarım az da olsa devam eden tarımsal üretimin yeni çıkış noktası olarak görülmelidir. Göynük ilçesinde tarımsal ürün çeşitliliği artırılması ekolojik tarım ile ekoturizm birbirini destekler bir şekilde gelişme göstermelidir. Sınırlı alanda da olsa ceviz, vişne ve erik gibi meyvelerin değerlendirilerek kırsal üreticilerin gelirlerini artırıcı projelere kredi desteği verilmelidir. İlçede seracılık alanında da bir potansiyel mevcuttur. Plastik ya da cam serada bitkisel üretim tesisi kurulmalıdır. Ayrıca yörede yetişen meyvelerden reçel ve marmelat üretecek küçük ölçekte tesisler kurulmalıdır. İlçede araştırması yapılan kültür mantarcılığına yönelik çalışmalar desteklenmeli ve proje kredisi sağlanmalıdır. Bu projelerin hayata geçirilmesi ile ekoturizm ile ekolojik tarım birleştirilerek ekolojik tarımın uygulandığı çiftliklerde yetiştirilen ürünlerin ekoturizm ile pazar bulması bir program çerçevesinde gerçekleştirilmelidir. Bu noktada kooperatifleşme ve çiftçinin ekolojik tarım konusunda bilinçlendirilmesi ve eğitilmesi gereklidir.

İlçe arazisinin % 60'ı ormanlar ile kaplıdır. Ormanlar ekonomik olarak ilçeye katkı sağlamamaktadır. Bölgede düzenli bir orman işletmesinin varlığını sürdürülebilmesi için özellikle gençleştirme ve ağaçlandırma sahalarının her türlü zararlı müdahaleden

korunması gereklidir. Bu sahalara girişlerin kontrol altına alınması gerekmektedir. Orman ile iç içe yaşamın sınırlandırılması bu amaçla korunması gerekli orman alanlarında yeni yapılaşmaya izin verilmemelidir. Orman alanları ekoturizm kapsamında korunarak değerlendirilmelidir. Bu kapsamda özel ormancılık ilçenin orman kaynaklarının korunarak kullanımı ve ekonomik fayda sağlama açısından bir alternatif olabilir.

Bu noktada tez çalışması kapsamında yapılan detaylı envanter analizi ve ekoturizmle ilişkilendirilmesi yerinde olacaktır. Bu sayede tez çalışmasının somut sonuçları ortaya konulabilecektir.

Tezin dördüncü bölümünde oluşturulan Göynük doğal ve kültürel kaynak envanterinin analiz edilmesi ile elde edilen çevre ve turizm haritalarının çakıştırılmasından sonra önem sınıflarının birbirleri ile mekansal olarak karşılaştırılması ile bölgeleme (zonlama) yapılmıştır. Çelişki alanları önem sınıflarına göre bölgeleme; doğa koruma, doğal karakteri korunacak alanlar, turizm odak noktası (destinasyonu) ve turizm gelişme bölgesi olmak üzere dört grupta yapılmıştır ve Harita 4.26'da yansıtılmıştır. Harita 4.26 incelendiğinde Göynük Kentsel Sit alanının içerisinde bulunduğu vadi doğa koruma bölgesi içerisinde olup ayrıca turizm odak noktası olarak ayrılmıştır. Çubuk Gölü yine aynı özellikle karşımıza çıkmakta, Sünnet Gölü Turizm Gelişme Zonu içerisinde ancak turizm odak noktası niteliğindedir. Çayköy Göleti ve çevresi ise doğal karakteri korunacak alanlar olarak değerlendirilmekte birlikte bu bölge içerisinde yer alan turizm odak noktasını oluşturmaktadır. Kılavuzlar Köyü turizm odak noktalarından biridir ancak aynı zamanda doğa koruma bölgesi içerisinde yer almaktadır. Bu köyün özellikle ekoturizm ile geliştirilmesi gerekmektedir.

Göynük'ün iklim verileri incelendiğinde, çevre ilçelere ve Bolu'ya göre daha ılıman olduğu görülmektedir. Yaz aylarında, sıcaklıkların çok yüksek olmaması ve yağışların Aralık ve Ocak aylarında yoğunlaşp, ilkbaharda azalması neticesinde Göynük için en uygun turizm sezonunun Nisan ve Kasım ayları arasında olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum ilçenin Akdeniz, Ege ve İç Anadolu bölgelerinde sıcaklıkların çok yüksek olduğu dönemlerde alternatif olarak tercih edilebilecek bir yöre haline getirmektedir.

Yüzey şekilleri incelendiğinde, ilçede ekoturizm için cazip mekanların varlığı dikkat çekmektedir. Göynük ve Çatak çaylarının oluşturduğu vadiler, Karabey, Değirmenözü ve Çiçekli yayları gibi morfolojik birimler ekoturistlere dağcılık, trekking, botanik inceleme, yaban hayatı izleme olanağını sunmaktadır. Çalışmanın dördüncü bölümünde yapılan analiz ve sentezler ile elde edilen Harita 4.26'da önerilen trekking güzergahı bu amaca hizmet edebilecek niteliktedir. Çubuk Gölü'nün çevresinden başlayan bu güzergah yoğun orman dokusu içerisinde geçerek yaylaların bulunduğu yüksekliklere ulaşmaktadır. Göynük'te yer alan yaylaların kullanımının yoğun olmadığı ve yörede yayla geleneğinin azalmış olmasına karşın mevcut yaylalar ekoturizm bağlamında yayla turizmüne kazandırılacak güzellik ve çeşitliliktedir. Göynük morfolojisinin en ilginç birimlerinden biri olan Çatak Boğazı'da Harita 4.26'da önerilen bir diğer trekking güzergahını oluşturmaktadır. Çatak Çayı'nın oluşturduğu derin bir vadi içerisinde yapılacak doğa yürüyüşleri ekoturistler için cazip bir aktivite imkanı sağlamaktadır. Çatak Çayı da bir boğaz oluşturarak yarattığı vadi boyunca vistalar oluşturmaktadır.

Su varlığı incelendiğinde, Göynük Çayı, Çatak Çayı, Çayköy Göleti, Çubuk Gölü, ve Sünnet Gölü ekoturizm aktivitelerinin yoğunlaşabileceği alanlar olarak belirlemektedir. Göynük Çayı kentsel sit alanını da içine alarak ilçeyi yatay bir şekilde derin bir vadi oluşturacak şekilde bölmektedir. Geleneksel konutlar arasından geçen çayın turizm açısından kaynak değeri çok yüksektir. Vadi boyunca su kenarlarında oluşan biyoçeşitlilik açısından zengin bitki örtüsü turizm açısından güzel manzaralar ortaya çıkarmaktadır. Göynük kentsel sit alanı içinde Göynük Çayı'nın oluşturduğu vadi içerisinde de bir trekking güzergahı oluşturulmalıdır (Harita 4.26). Çubuk Gölü ve Sünnet Gölü ilçeyi ziyaret edenler tarafından ilgi görmekte etrafında trekking, piknik, olta balıkçılığı vb aktivitelerin yapılmasına olanak sağlamaktadır. Su kaynaklarında henüz kirlilik sorunu ciddi boyutlarda değildir ancak bu su kaynaklarının kullanımlarının devamlılığı için bazı yönetsel tedbirlerin alınması gerekmektedir. Su kaynakları ile ilgili yapılmış alt ölçekli plan, proje vb çalışmalar bulunmamaktadır. Bu kaynakların taşıma kapasitelerinin belirlenmesi, ziyarteçi yoğunluklarının düzenlenmesi, kirlilik durumlarının kontrol ve izleme mekanizmaları ile periyodik olarak ortaya konması gereklidir. Bu noktada Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği'nin esasları dikkate alınmalı ve su kalite sınıfları belirlenmelidir. Ekoturizmin sürdürülebilirliği için kaynak değeri

yüksek olan su varlığının korunması ve ilçenin turizm potansiyelinin en önemli girdisi olduğunun unutulmaması gereklidir.

Bitki varlığı açısından çeşitlilik gösteren ilçede herhangi bir vejetasyon çalışması yapılmamış, cins ve tür listeleri oluşturulmamıştır. İlçenin 3 endemik türe, 882 türe ve zengin bir floraya sahip Bolu ili içerisinde yer alması, vejetasyon çalışmasının biran önce yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Göynük ilçesinde varolan türlerin ve habitatlarının koruma altına alınması ve ekoturizm de olsa insan faaliyetlerinden uzak tutulması için bilimsel çalışmaların yapılması gerekmektedir. Kapıdağ Ormanı geyik koruma ve üretim sahası çalışmanın dördüncü bölümünde yapılan analiz ve sentez çalışmaları sonucu elde edilen Harita 4.26'daki bölgeleme (zonlama) planına göre doğa koruma bölgesi (zonu) içerisinde yer almıştır. Bu alanda geyiklerin üreme zamanları dışında ekoturizm kapsamında ekoturistler tarafından izlenebileceği bakış noktalarının oluşturulabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda, bir proje ve yönetim planı kapsamında ekoturistler için bu deneyim kazandırılabilir. Yine aynı mevkide kuş gözetleme aktivitesi de kontrollü bir şekilde gerçekleştirilebilir.

Tez kapsamında Göynük bölgeleme plan elde edildikten sonra arazi gözlemleri, ziyaretçi ve yerel halka yönelik yapılan anket çalışmaları ve ilgili literatür taramaları ile bazı dış mekan rekreasyon ve ekoturizm aktiviteleri belirlenmiş ve çevreye uygunlukları değerlendirilmiştir (Çizelge 4.35). Çizelgeye göre, doğa yürüyüşü, trekking, dağcılık, kuş gözetleme, tarihi ve arkeolojik alanlara gezi, kano ile gezinti, bitki izleme, yaban hayatı izleme gibi aktivitelerin çevresel etkileri düşük ya da çok düşük olarak değerlendirilmiştir. Kamping, karavancılık ve yaylacılık aktivitelerinin çevresel etkileri büyük ya da çok fazla olarak değerlendirilmiştir. Özellikle doğa koruma içerisinde bu aktivitelere izin verilmemesi önerilmektedir.

Bolu İl Gelişme Planı kapsamında alt bölge olarak tanımlanan Mudurnu ve Göynük'ten oluşan bölgenin bir diğer önemli özelliği geleneksel konutları, tarihsel, kültürel ve kentsel dokuları olarak belirlenmiştir.

Göynük “tarihi kent merkezi” 1951 yılında kısmen uygulanan imar planından olumsuz olarak etkilenmekle birlikte, bu tahribattan geriye kalan geleneksel doku 80’li yıllara kadar fazla bozulmamıştır. Göynük’teki eski evler doğayla iç içe, çevrelerine ve iklim koşullarına uymuş, yöresel malzeme ile yapılaşmış doku özellikleri göstermektedirler.

Kente ulaşımın güç olması ve Göynük halkının “koruma” düşüncesine sahip çıkması geleneksel dokunun korunmasını sağlamıştır. Ancak günümüzde ucuz kereste sağlanamaması nedeniyle geleneksel konutların yerine betonarme konutlar yapılmaya başlanmıştır. Tunçer (2005)’in belirttiği gibi Türkiye’de günümüze kadar sürdürülen tarihi ve kültürel çevre koruma politikalarının başarılı olduğunu söylemek olası değildir. Sit kararı olmasına rağmen korumaya yönelik planlama ve uygulama çalışmalarının yetersizliği nedeniyle geleneksel dokularda ve tarihi kent merkezlerinde bakımsızlık, korunamama, köhneleşme, terk edilme ve çöküntü bölgesine dönüşme olgusu, mülk sahiplerinin geleneksel dokuları terk etmesi ile bu alanlarda oluşan sosyal dönüşüm, gecekondulaşma, fiziki ve sosyal çöküntü bölgesi niteliği kazanması gibi sorunlar Göynük’te de yaşanmaktadır.

Kentin geleneksel dokusunun korunabilmesi için öncelikle 1991 yılından beri yürürlükte olan 3. koruma amaçlı imar planı kararlarına uyulmalı, sokaklara taşıt girişi yasaklanmalı ve kaçak yapı inşaatına izin verilmemelidir. Bu noktada yapılan koruma amaçlı imar planının geçerliliğini koruduğunu ancak plan çerçevesinde belirlenen özel proje alanlarının projelerinin raflarda kaldığını ve yerel yönetimlerin hem ekonomik hem de siyasi kaygıları neticesinde uygulanamaması görülmektedir. Bu amaçla koruma amaçlı imar planı revize edilerek yeniden değerlendirilmesi gerekmektedir. Tescilli konutların restorasyonları mutlaka restorasyon uzmanı mimarlar tarafından yapılmalı, geleneksel yapı kültürü ve konut kimliklerinin kaybolmasına izin verilmemelidir. Geleneksel yapı malzemelerinin kullanılmasına, yıkılma tehlikesinde olan yapıların öncelikle strüktürlerinin sağlaştırılmasına olanak sağlanmalıdır.

“Geleneksel Türk Kenti” özelliğini kaybetmemiş ender örneklerden biri olan Göynük’ün bu kimliği koruması ve tanıtılması için gerekli fayda turizmden elde edilebilir. Bu bağlamda, Göynük evlerinin restorasyonu ile hem kentsel sit özelliği

süreklilik kazanacak hem de turizm için gerekli konaklama sorunu çözülmüş olacaktır. Eski evler, turizm için de pansiyon, butik otel kimliği ile yaşatılabilecektir.

Ekoturizm bileşenlerinden biri olan kültürel miras içinde özellikle el sanatları, yerel mutfak, folklör, müzik, giyim-kuşam, el sanatları, geleneksel mimari gibi alanlar turizm dinamikleri olarak yer almalıdır. Ekoturizm için yerel el sanatlarının yaşatılması çok önemlidir. Yörede ağaç işlerinin özgün örnekleri mevcuttur. Köy ve yayla evleri ahşaptandır. Sepet, kaşık, çeşitli maketler gibi hediyelik eşyalar kolaylıkla üretilmektedir. Aynı şekilde kilim ve şal başta olmak üzere; yazmalar, çoraplar vb. örneklerde de görüldüğü gibi dokumacılık da bir diğer yöresel zanaat olarak mevcuttur. Dokumacılık özellikleri Kilciler Köyü'nde devam eden ahşap oymacılığı gibi el sanatları sürdürülebilir turizm plan ve projelerinde ayrıca irdelenmelidir. Ekoturizmin sürekliliği için yerel halkın hem ekonomik kazanç hem de turizm için gerekli çekicilik olma özelliğinin korunması için yerel halkın bu uğraşlara yönlendirilmesi, ürünlerinin pazarlanabilmesi için kooperatiflerin kurulması gereklidir.

Doğal ve kültürel açıdan yörenin sahip olduğu değerlerin tam olarak farkında olmayan yerel halkın doğal ve kültürel mirasın korunması için turistlerin ilgisini artırma noktasında sıkıntılar yaşanmaktadır. Geleneksel yaşantılarını, kültürel altyapılarını kaybetmeden sürdüren yerel halkın, doğal ve kültürel mirasın gelecek nesillere sağlıklı bir şekilde aktarılabilmesi, korunabilmesi ve turizm ilgi noktası haline getirilerek ekoturizm çerçevesinde değerlendirilebilmesi için bilinçlendirme programları uygulanmalıdır. Ekoturizmden elde edilecek gelir ile kültürel açıdan zengin kentsel sit alanı ve biyolojik çeşitliliğin korunması ve yönetimi için gerekli bütçenin sağlanabileceği bilinçlendirme programlarında değinilmeli ve yerel halkın koruma alanları için ekoturizmi başlıca kaynak olarak kabul etmesi sağlanmalıdır.

Bu bağlamda ekoturizmin yerel halk ve kültürlerinin korunması için ve doğanın gelecek kuşaklara aktarılması için çok önemli ekonomik bir fırsat olduğu gerçeğinin vurgulanması gerekmektedir. Ayrıca, düzgün planlanmayan, geliştirilmeyen ve yönetilmeyen bir turizm gelişmesinin Göynük'ün sahip olduğu doğal peyzajların bozulması, yaban yaşamının ve biyolojik çeşitliliğin tehdit edilmesi, düşük su

kaynakları kalitesi, yerel halkın göçü ve kültürel geleneklerin erozyona uğraması ile sonuçlanabileceği bilinçlendirme çalışmalarında vurgulanmalıdır.

Göynük’de; ekotarım ve ekoturizm gibi ekonomik ve ekolojik etkinlikleri çeşitlendirmek, geliştirmek ve bütünleştirmek, böylece tarımsal alanlarının yanlış alan kullanımları ile kaybedilmesini önlemek, ekoturizm sayesinde elde edilecek ekonomik kazançla kentsel sit içerisindeki yapıların restorasyonlarının gerçekleştirilmesi imkanının oluşturulması, sit alanının korunmasına katılımın sağlanması, yöre halkının geliştirdiği turizmin desteklenmesi, çevre duyarlılığının artırılması, (eğitimi/bilinçlendirilmesi), doğal, kültürel ve tarihi peyzaj değerlerinin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması, sorumlu ve ilgili kuruluşların katılımı ve desteğiyle ekoturizm planlamasının yaygınlaştırılması ülke ve uluslararası ölçekte duyurulması, doğal ve kültürel kaynakları ile dikkat çekici diğer alanlara örnek teşkil etmesi beklenmektedir.

Göynük’de geliştirilecek ekoturizm kapsamında hükümet, özel sektör, yerel halk ve yerel kurumların örgütlenmesi için de bir dizi politika ve önerilerin üretilmesi gereklidir.

5.2. Yönetsel çerçeve

Yönetsel çerçeve; merkezi yönetim, kaymakamlık ve belediye gibi yerel kurumlar ve özel sektör alt başlıkları ile incelenmiştir.

Merkezi Yönetime İlişkin Öneriler

Merkezi yönetim, ulusal, bölgesel ve yöresel ekoturizm politika ve gelişme stratejilerini formüle etmelidir. Ekoturizmin farklı aşamalarında aynı zamanda ekoturizm ile ilgili kararlarda diğer yatırımcıların katılımının sağlanması ve kolaylaştırılması için yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte ilgili kamu kurumlarının gerekli koordinasyonu uygun katılım ve yatırımın sağlanması gereklidir. Turizm master planı kapsamında ulusal ölçekte

ekoturizm potansiyeli yüksek olan alanların belirlenmesi ve her biri için ayrı ekoturizm master planlarının üretilmesi, ilgili kamu kuruluşlarının yerine getirmesi gereken sorumluluklar arasındadır. Bu noktada Çevre ve Orman Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'na sorumluluklar düşmektedir.

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen “Türkiye'nin Doğal Kaynak Envanteri” projesi kapsamında ortaya konacak olan ulusal ve bölgesel ölçekteki veriler daha detaylı alt bölge projelerini gündeme getirecektir. Göynük'e ilişkin doğal kaynak verileri yöre için geliştirilerek alt ölçekli koruma planlarının oluşturulması gerekmektedir. Bu kapsamda kaynakların sürdürülebilirliği için yörede sürdürülebilir turizm kalkınma hedefleri net bir şekilde ortaya konmalı ve doğal ve kültürel miras alanlarının acil gelişme ve koruma stratejilerinin belirlenmesi gereklidir. Bu bağlamda ekoturizm ve kültürel turizm strateji ve planları Göynük için üretilmelidir.

Yerel topluluk ve doğal çevre üzerinde negatif etkilerin meydana gelmesi durumunda minimize edilmesi veya engellenmesi, çevresel etki değerlendirme çalışmaları ve bütün yatırımcılar ile kararlaştırılmış sürdürülebilir hedef göstergelerini kapsayan ulusal, bölgesel ve yerel ölçekte yasal düzenleme ve izleme mekanizmaları geliştirilmesi ve Çevre ve Orman Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın birlikte çalışmaları ile gerçekleştirilmelidir.

Çevre ve Orman Bakanlığı'nın son yıllarda Avrupa Birliği ve Birleşmiş Milletler gibi finansman desteği sağlayan kuruluşlar, sivil toplum örgütleri ile beraber yürüttüğü doğa koruma projeleri ile milli parklar ve koruma alanlarına ilişkin önemli aşamalar kaydetmiştir. Sivil toplum örgütleri ile yerel yönetimler arasında koordinasyonu sağlayan Bakanlığın vazifelerinden biri de yerel yönetimlerin kalite ve kapasitelerini artırmaktır.

Yer seçimi, planlama, tasarım, katı atık, kanalizasyon yönetimi ve sulak alanların korunması v.b. temel çevresel ve sağlık standartlarının belirlenmesi konularında çalışmalar ve düzenlemeler yapılmalıdır. Etkilerin izlenebilmesi ve yasal düzenlemeler için yerel yönetimlerin altyapılarının bu doğrultuda geliştirilmesi ve gerekli bütçe

desteğinin kamu tarafından sağlanması gereklidir. Bu noktada Göynük Belediyesi için teknik ve parasal destek merkezi yönetim tarafından sağlanmalıdır.

Uluslararası onaylanmış ve incelenmiş yönetmelikler örnek alınarak sertifikasyon, planlar ve eko-etiketleme geliştirilmelidir. Hizmet ve ürünlerin kaliteli ve sürdürülebilirlik ilkesine bağlı olduğunun kanıtlanması için gerekli olan eko-etiket gibi sertifikasyon sistemi bölgesel ve alt bölgesel ölçekte hazırlanmalıdır. Bu amaçla, küçük ve orta ölçekli yatırımcılar için finansal desteklerin sağlanması gereklidir. Bu noktada yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmaktadır.

Ekoturizm temelini oluşturan mikro, küçük ve orta ölçekli işyerlerini teknik, finansal ve insan kaynakları gelişimini desteklemek için gerekli koşullar sağlanmalıdır. Benzer olarak uygun altyapı yerel girişimcilerin acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere teşvik için ekoturizm potansiyeli olan alanlarda yapılandırılmalıdır.

Koruma planları, uygun politika, yönetim planı ve ziyaretçi programları belirlenmeli ve hızlı ziyaretçi artışına karşı doğal alanların korunması için bütçe ayrılmalı ve koruma öncelikli alanların kullanımı etkili bir şekilde önlenmeli ve hassas ekosistemler korunmalıdır. Bu planlar da açık/net standartlar, direkt ve indirekt yönetim stratejileri ve bu alanlarda yürütülen ekoturizm aktivitelerinden kaynaklanan çevre fonu düzenlemeleri yer almalıdır.

İlgili kamu kuruluşları tarafından mikro, küçük ve orta ölçekli ekoturizm şirketleri ve sivil toplum örgütleri ve kooperatifler ekoturizm için teşvik edilmeli, bunun için gerekli yasal düzenlemeler caydırıcı ve karmaşık olmamalıdır.

Ekoturizm ürünlerinin uluslararası ve ulusal ölçekte reklam ve pazarlanması için işbirliği ve bölgesel ağlar geliştirilmek merkezi yönetimin sorumluluğundadır.

Turizm operatörlerinin ekoturizm prensiplerine uyması ve çevresel, sosyal ve kültürel açıdan sorumlu işler yapabilmeleri için eğitilmeleri, reklam ve pazarlama olanakları gibi husularda kolaylıklar sağlanarak desteklenmeleri gerekmektedir.

Sürdürülebilir turizm ve ekoturizm üzerine araştırma yapan araştırma kuruluşlarına maddi destek verilmelidir. Bu noktada Göynük için ekoturizm eğitim merkezi kurulması düşünülmelidir. Gençlere ve çocuklara doğa koruma ve sürdürülebilir kullanım, yerel kültüre ve ekoturizm ile ilişkileri hakkında ilgilerinin artırılması için eğitim programlarının düzenlenip geliştirilmelidir. Doğa turizmi ve ekoturizm ile ilgili seminer, konferans veya eğitim programları düzenlenmeli böylelikle ekoturizm gelişmesi ve yönetimi bilimsel bir temele oturtulmalı, bilgi ve deneyim paylaşımı sağlanmalıdır.

Ekorehber yetiştirme programları ile sertifikalı rehber eğitim programları düzenlenmelidir. Özel turizm şirketleri ile işbirliği ile yürütülecek bu programlar ile bilgili ve çevre sorumluluğuna sahip öncelikle yerel rehberler yetiştirilmelidir.

Yerel halkın sosyo-ekonomik ve çevresel kazanımlarının artırılması için kamu arazilerinin yönetimi ve kullanılabilmesi ekoturizm kapsamında değerlendirilmelidir.

Özel Sektöre ilişkin Öneriler

Tur operatörleri, hizmet sektörü ve sivil toplum örgütlerinin arasında işbirliği sağlanmalı, özellikle hizmet sektörünün kalite kontrollerinin yapılması gerekmektedir.

Ekoturizm yaklaşımının diğer ekonomik sektörler ile ilişkisi düzenlenmeli ve güçlendirilmelidir. Ekotarım ile ekoturizm birlikte düşünülerek bu iki sektörün birbirini beslemesi düşünülmelidir. Göynük'te az da olsa mevcut tarımsal potansiyel ekoturizm ile birlikte düşünülmeli, yerli üreticilere ve yatırımcılara kredi ve teşvik olanaklarının sağlanması gerekmektedir. Göynük'te Safranbolu örneğinde gerçekleştirildiği gibi

konaklama ve tur imkanı yaratan ve turizmi destekleyen dernek ve kooperatif gibi örgütlerin kurulması gerekmektedir.

Özel sektör iş alanını planlarken, geliştirirken ve yürütürken hassas ekosistemin korunması ile genel çevre için zararlı etkileri minimize ederek ve pozitif katkıda bulunarak yerel halka da avantaj sağlama vizyonu ile hareket etmelidir.

Ekoturizmin etkin kalabilmesi için yatırımcılar, idareciler, personel, yerel halk ve doğal alanları koruma organizasyonları gibi bütün katılımcılar için karlı olması düşünülmelidir.

Doğal kaynakların korunması için gerekli finansal katkının sağlanması ve hizmet kalitesinin artırılması, çevresel negatif etkilerin minimize edilmesi ve sorunların çözülmesi için ekoturizm yönetim planları ve yasal düzenlemelere uygunluğunun izlenmesi konusunda kamu ile işbirliği yapılmalıdır.

Yörede ekonomik faydaları artırmak için yöresel ürün ve malzemelerin ve yerli insan kaynaklarının kullanımları tercih edilmeli ve yerli işgücünün eğitilmesi için yatırım yapılmalıdır.

Yörede turistlerin yönlendirilmesi ve yerel halkın yaşam tarzı, yaşam alanları ve tarihleri hakkında etik davranışların anlatılması için turistlere yönelik çevre ve ekoturizm eğitiminin verilmesi özel sektörün sorumlulukları arasındadır.

Ekoturizm alanlarının aşırı kalabalıklaşması ve böylece uzun dönemli tehditten kaçınmak için bu alanlarda turizm aktivitelerinin farklı alanlara yayılarak planlanması özel sektörün sorumlulukları arasında olmalıdır.

Yerel Yönetimlere İlişkin Öneriler

Ekoturizm gelişimi boyunca yerel halkın çıkarlarının gözetilip geliştirilmesi için tez kapsamında belirlenen stratejiler yerel yönetimler tarafından yerine getirilmelidir. Tezin 4.10.4 bölümünde turizm ve çevre kaynaklarının korunması ve turist talebini artırmak için uygun stratejiler belirlenmiştir. Bu stratejilerin uygulanması ile yöre için önerilen aktivitelerin çevre üzerine etkileri azaltılabilmektedir. Bu stratejiler çevre koruma, turizm gelişmesi ve turizm yönetimi başlıkları altında toplanmıştır. Ayrıca, yerel yönetimler, yerel halkı teşvik ederken zorlayıcı olmaktan çok faydalarını anlatarak yönlendirici ve teşvik edici olmalıdır. Göynük'te ekoturizm gelişmesi için belediye; hükümet ve özel sektör temsilcileri ile işbirliği halinde olmalıdır.

Ekoturizmle ilişkili geleneksel beceriler, özellikle el sanatları, tarımsal üretim, geleneksel konutlar ve sürdürülebilir koruma konularında yerel halkın bilinçlenmesini sağlamak için yönlendirmek ve desteklemek valilik, kaymakamlık ve belediyenin sorumlulukları arasında olmalıdır. Bu kapsamda ayrıca yerel ürünlerin pazarlanması için Göynük'te kooperatif ve dernek gibi örgütsel faaliyetler desteklenmelidir.

Yasal çerçeveye uyum sağlanması ve hizmet sektörünün kalitesinin kontrol edilmesi negatif etkilerin ve sorunların görüldüğü durumlarda uyarıcı olunması yerel kurumların işidir. Kültürel/Tarihsel Çevre ile ilgili yeni yasal düzenlemeler Göynük için tescilli yapıların onarılması olanağı sağlamaktadır. Ancak bunun yerel yönetimlerin kararlı tavırları ile gerçekleştirilmesi mümkündür.

Tescilli yapıların korunması ve restorasyonu ile 5226 sayılı yasa, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu ve korumayla ilgili diğer bazı yasalarda çok önemli değişiklikler getirmiştir. Bu değişiklikler ile Göynük Belediyesi, Korunması gerekli taşınmaz kültür ve tabiat varlıklarıyla ilgili işlemleri ve uygulamaları yürütmek, denetimlerini yapmak üzere Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu (KUDEB) kurarak koruma planını uygulamaya devam etmelidir. Yeni yasal çerçevede Belediyelere, Kentsel sit alanlarındaki tescilli taşınmaz kültür varlıklarını Bakanlık onayı gerekmeksizin doğrudan kamulaştırıp onarım olanağı verilmesi, kesin yapılanma yasağı getirilen sit

alanlarındaki özel mülkiyet konusu taşınmazların Hazine arazileriyle takası yerine, belediye ve il özel idarelerine ait taşınmazlarla takas edilebilmesi mal sahipleri ile belediye arasında karşılıklı bir anlaşma yapılmasını sağlamaktadır. Göynük Kentsel sit alanındaki bazı tescilli yapıların, mülkiyeti takas yapılarak belediye tarafından elde edilebilirse onarımı yapıldıktan sonra ekoturizmde konaklama ihtiyacını gidermek amacıyla kullanılabilir.

Emlak vergisi mükelleflerinden emlak vergisi ile beraber bu verginin % 10'u oranında alınan "Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunmasına Katkı Payı"nın kültür varlıklarının korunması ve değerlendirilmesi amacıyla hazırlanan projeler kapsamında kamulaştırma, projelendirme, planlama ve uygulama konularında kullanılmak üzere belediyelere aktarılması öngörülmektedir. Katkı payı ile Belediyelere ayrılan finansman gibi 2985 sayılı Toplu Konut Kanunu uyarınca mal sahiplerine verilecek kredilerin en az % 10'u, tescilli taşınmaz kültür varlıklarının bakımı, onarımı ve restorasyonu için ayrılması öngörülmüştür. Göynük'te onarımı bekleyen onlarca geleneksel konut mülk sahiplerinin bu krediden yararlanması ve yerel yönetimlerin akılcı finansman kullanımı ile hayata geçirilebilir.

Ayrıca, yeni yasal ve yönetsel düzenlemeler ile tecilli yapılara zarar veren, izinsiz yıkıp yeniden yapan, yıkılmasına sebep olan, v.b kişilere verilen hapis ve para cezaları gerçekçi seviyelere çıkartılmıştır. Bu husus ile ilgili olarak Göynük Belediye'sinin halkı aydınlatması gerekmektedir.

Yerel yönetime düşen en önemli diğer bir görev ise, sosyal amaçlar güden küçük ve mikro işletmelere gelişim sürecinde uygun finansal ve pazarlama desteğinin sağlanmasıdır. Ekoturizm pazarının iyi anlaşılması ve hedeflenen seviyede pazar araştırması yapılması gerekmektedir. Turizm işi için özel kredi araçlarının belirlenmesi, dış harcamalar için ödenek bulunması, yeni teknik çözümlerin sürdürülebilir enerji kaynaklarının kullanılması için araştırılması, sadece iş alanlarında değil hükümet içerisindeki bu işlere destek sağlayabilecek ve çözümler üretebilecek yeteneklerin katılımı sağlanmalıdır.

KAYNAKLAR

- Aberley, D., 1994. "The Living Landscape: An Ecological Approach to Landscape Planning". Ecological Design Handbook; Sustainable Strategies for Architecture, Landscape Architecture, Interior Design and Planning, Part II, Chapter 8, Pg:49-71, Mc-Graw Hill, New York.
- Akpınar, S., 2005. Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları, Turizm Bakanlığı, Yatırımlar Genel Müdürlüğü Planlama Dairesi, Ankara.
- Anonim 1970. Göynük A Town In A Timber Region, ODTÜ. Mim. Fak. Restorasyon Bölümü, Yay. No.15, Ankara.
- Anonim 1975. Tarihsel Doku İçinde Unutulan Bir Kent, Osmancık, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Anonim 1980. Göynük Serisi Amenajman Planı Göynük Orman İşletme Müdürlüğü Raporları, Orman Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 1986. Bolu Göynük Kapı Ormanı Dağı Geyik Koruma ve Üretim Sahası Tefrik ve Tesisine İlişkin Ön Etüt, Ankara.
- Anonim 1991. Bolu-Göynük- Himmetoğlu Projesi Çayköy Göleti ve Sulaması Planlama Raporu V.Bölge Müdürlüğü Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 1998. Tarihin, Yolların ve Yeşilliğin Buluştuğu Göynük, Yayın No:1, Göynük Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayınları, Göynük.
- Anonim 1999a. Bolu İktisadi Raporu, Mevcut Durum, Gelişme Potansiyeli, Sektörel Sorunlar ve İl Gelişme Stratejisi, Bolu Ticaret ve Sanayi Odası, Bolu.

- Anonim 1999b. Bolu İli Mekansal Gelişme Deseni 1/100000 Ölçekli Çevre Düzeni Planı Araştırma Raporu, UTТА Planlama, Projelendirme ve Danışmanlık Tic.Ltd.Şti, Ankara.
- Anonim 1999c. Göynük (Bolu) Koruma İmar Planı, Ek İmar Yönetmeliği, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, Ankara.
- Anonim 2000a. Genel Nüfus Sayımı, Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, Bolu İli Devlet İstatistik Enstitüsü, Ankara.
- Anonim 2000b. Bolu İli Tarım İstatikleri Raporu, Bolu Tarım İl Müdürlüğü, Bolu.
- Anonim 2001. Bolu İli Karayolu Haritası, Karayolları Genel Müdürlüğü Web Sayfası, <http://www.kgm.gov.tr>.
- Anonim 2002a. İklim Raporları, Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 2002b. Bolu İli Arazi Varlığı, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Anonim 2003. Erdas Imagine Temel Eğitim Ders Notları, İşlem Ltd.Şti, Ankara.
- Anonim 2004. Ekoturizm, <http://www.tod-tr.org/ekoturizm/ekoturizm.htm>.
- Anonim 2005. Kültür ve Turizm Bakanlığı web sayfası, www.turizm.gov.tr
- Anonim 2006. Göynük Kaymakamlığı Web Sayfası, www.goynuk.gov.tr
- Arslan M., 2004. Bolu-Göynük Gezi Fotoğrafları (Kişisel arşiv), Ankara.

- Atabay, S., 2005. Stratejik Çevre Etki Değerlendirmesi ve Fiziki Planlama İlişkileri, YTÜ ,MF , ŞBPB , İstanbul.
- Banerjee, U.K., Kumari, S., Paul, S.K., Sudhakar S., 2003. Remote Sensing And GIS Based Ecotourism Planning: A Case Study For Western Midnapore, West Bengal, India.
- Barışta, Ö.H., 2001. Göynük Akşemseddin Türbesi Haziresindeki Mezar Taşları, 19.Araştırma Sonuçları Toplantısı 1.Cilt, T.C. Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Barlas, T., 1988. Göynük-Bolu Koruma Amaçlı İmar Planı Analitik Etüdlere, İller Bankası, Ankara.
- Baud-Bovy, M. And Lawson, F., 1998. Tourism and Recreation Handbook of Planning and Design, Architectural Press, UK.
- Baud-Bovy, M., 1982. New Concepts In Planning for Tourism and Recreation. Tourism Management 3(4): 308-313.
- Bayer, Z., 1990. Ekoturizm. I.Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, Kuşadası.
- Blamey, R.K., 2001. Chapter 1, Principles of Ecotourism, Encyclopedia of Ecotourism.
- Blangy, S. And Vautier, S., 2001. Chapter 10, Europe, Encyclopedia of Ecotourism.
- Boteva, D., Geoffrey, G., ve Panayotis, D., 2004. Evaluation and Mapping of the Conservation Significance of Habitats Using GIS:An Example from Crete, Greece, Journal of Nature Conservation 12, sf:237-250.

- Cater, E. and Lowman G., 1994. Ecotourism: A Sustainable Opinion, John Wiley and Sons, England.
- Cengiz, H., 2005. Çevre Düzeni Planlamasına Ekolojik Yaklaşım. Çevre ve Orman Şurası, sura.cevreorman.gov.tr/gelen_tebliğ/3_konu/huseyin_cengiz.doc
- Dinç, H., 1995. Kitle turizmüne dönüşük politikaların faturası ve bir karşı tepki: alternatif turizm arayışları, <http://cmyo.ankara.edu.tr/~iktisad/TURKONF/web/YURIK.doc>, Ege Üniversitesi Çeşme Meslek Yüksekokulu, İzmir.
- Dizdar, Y.M., 1987. Topraklarımız, T.C. Tarım Orman ve Köyişleri Bakanlığı Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Etüt ve Proje Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Dowling R.K. and Fennell D. A., 2003. The Context of Ecotourism Policy and Planning, Cabi Publishing-Online Bookshop.
- Dowling, R.K., 1993. An Environmentally Based Approach to Tourism Planning, PHD Thesis, School of Biological and Environmental Sciences, Murdoch University, Western Australia.
- Erdem A., 1999. Göynük Kenti Geleneksel Konut Mimarisi, Mimarlık Dergisi, 289/1999 sf. 58-6, İstanbul.
- Erdem, U., 2005. Yerel haber, Hürriyet Gazetesi (20.06.2005), sf:17, Ankara.
- Erdoğan, N. ve Barış, E., 2005. Türkiye’de Seyahat Acentalarının Ekoturizm Etkinliklerinin Değerlendirilmesi, Çevre ve Orman Şurası, Ankara.
- Erdoğan, N., 2005. Kitle Turizmi, Alternatif Turizm ve Ekoturizmde Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Değerlendirme.

Eser, U., 2002. Bolu İl Gelişme Planı (BİGEP) Nihai Rapor, Bolu.

Fennell D.A., 1999. Ecotourism: An Introduction, Sayfa 126, Routledge, USA.

Getz, D., 1986. Models in tourism planning: towards integration of theory and practice. *Tourism Management* 7(1): 21-32.

Gulinck, H., Vyverman, N., Bouchout, K., Gobin, A., 2001. Landscape As Framework For Integrating Local Subsistence And Ecotourism: A Case Study In Zimbabwe, *Landscape And Urban Planning* 53 (2001) 173.

Güleç, S., 1998. Doğal Varlıklarımızın Koruma-Kullanma Dengeleri Gözetilerek Turizme Kazandırılması. I.Turizm Şurası, Bildiri ve Görüş Metinleri, Turizm Bakanlığı, Ankara.

Günel, G., 1993. Göynük'te Tarih ve Sivil Mimari, *Kültür Dergisi*, 97/1993 sf.40-49, Ankara.

Hunter, G. ve Green, G., 1995. *Tourism and the Environment: A sustainable relationship*. Routledge, London.

Inskeep, E., 1988. Tourism planning: An Emerging Specialization. *Journal of the American Planning Association* 54(3):360-372.

İşitman, Z.T., 1938. Bolu Coğrafyası, Bolu Halkevi Dil, Tarih, Edebiyat Kolu Yayınlarından, Bolu.

Karaarslan İ. ,Ö.İ, 1996. "Sürdürülebilir Turizm"; Dünya Şehircilik Kolokyumu; Sürdürülebilir Turizm Planlaması, Politikalar, İstanbul, sf.363.

- Karaman, A., 1996. Sürdürülebilir Turizm Planlaması İçin Ekolojik Bir Çerçeve. Türkiye'de 19.Dünya Şehircilik Günü Kolokiyumu, MSÜ Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Sf: 99-105, İstanbul.
- Köseoğlu, M., 1982. Peyzaj Değerlendirme Yöntemleri, EÜZF Yayınları no: 430, Bornova, İzmir.
- Küçüktopuzlu, F., 1990. Turistik faaliyetlerinin turizm alanındaki ekolojik yapıya etkileri. I.Ulusal Turizm Kongresi Bildiriler Kitabı, Sf:204-209, Kuşadası.
- Lascurain C.H., 1996. Tourism, Ecotourism, And Protected Areas, Sayfa 139, IUCN-World Conservation Union.
- Leiper, N., 1981. Towards A Cohesive, Circulum in Tourism, The Case For A District Discipline. Annals of Tourism Research 8(1): 69-84.
- Machado, A., 2004. An Index of Naturalness, Journal of Nature Conservation 12, sf:95-110.
- Masuyama, T., Yamamoto, T., Hara, K. ve Yasuda, Y., 2004. GIS Approach to Landscape Evaluation Based On Small Watershed Units, School of Business Administration and Information Science, Tokyo University of Information Sciences, Japan.
- Murphy, P.E., 1983. Tourism as a community industry: an ecological model of tourism development. Tourism Management 4(3):180-193.
- Nae-Wen, K. ve Yue-Hwa, Y., 1999. Policy and Practice: An Evaluation System for National Park Selection in Taiwan, Journal of Environmental Planning and Management, 42(5), sf:735-745.

- Ndubisi, F., 2002. Ecological Planning: A Historical and Comparative Synthesis. The Johns Hopkins University Press, USA.
- Orams, M.B., 2001. Chapter 2, Types of Ecotourism, Encyclopedia of Ecotourism, CAB International.
- Öden, G.Z., 1999. Umuroğulları hakkında bazı görüşler, XII. Türk Tarih Kongresi, II.Cilt, Türk Tarih Kurumu, Ankara.
- Özbey, R.F., 2005. Küreselleşme Sürecinde Sürdürülebilir Turizm Kalkınması, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Bölümü, Eskişehir.
- Özcan, A., 1999. Akşemseddin, Fatih ve Fetih, Uluslararası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi, Konya.
- Özkan, Y.E., 2005. Turizmin Geleceği: Ekoturizm,
- Prasad, B., Kumar, A. and Chingkei R.K. 2003. Application of GIS & Remote Sensing in Formulating a Management Plan in Keibul Lamjao National Park, Manipur. [. http://www.GISdevelopment.net](http://www.GISdevelopment.net)
- Sertkaya, Ş., 2001. Bartın İli Kıyı Bölgesinin Turizm ve Rekreasyon Potansiyelinin Saptanması ve Değerlendirilmesi Üzerine Bir Araştırma, Doktora Tezi, AÜ. Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Sinclair, J., 2005. Go Bush Safaris Ecotourism. An Overview <http://www.sinclair.org.au/thailand/overviewof ecotourism.htm>
- Tatar, Y., 2002. Çevre ve Mekansal Gelişme Sektörü Raporu, Bolu İl Gelişme Planı, Bolu.

- TIES, 2005. Ecotourism Statistical Fact Sheet.<http://www.ties.org>. Erişim tarihi: 06.09.2005.
- Tribe, J., Font, X., Griffiths, N., Vickery, R. ve Yale, K., 2000. Environmental Management For Rural Tourism And Recreation, Redwood Books, London.
- Tunçer, M., 2005. Türkiye’de Tarihsel ve Kültürel Çevreleri Koruma Olgusu, <http://www.haberbilgi.com>. Erişim Tarihi:13.07.2005.
- Uçkun, G. ve Türkay O., 2004. Alternatif Turizm Türlerinin Sürdürülebilirliği.
- Weaver, D., 1998. Ecotourism In The Less Developed World, CAB International, UK.
- Weaver, D., 2001. Chapter 5, Ecotourism in the Context of Other Tourism Forms, Encyclopedia of Ecotourism, CAB International.
- Wood M.E., 2003. Developing a Framework to Evaluate Ecotourism as a Conservation and Sustainable Development Tool, Conference on Ecotourism and Conservation in the Americas Stanford University.
- WTO, 1998. Web sitesi.<http://www.wto.org>. Erişim tarihi: 05.08.2004.
- Yosmanoğlu, N. ve Engin, F., 2002. Hizmetler Sektörü Raporu Bolu İl Gelişme Planı, Bolu.

EKLER

EK1. Tez Kapsamında Ziyaretçilere Uygulanan Anket Örneği

ZİYARETÇİLER İÇİN

Tarih:

1. Cinsiyetiniz?

1. Kadın 2. Erkek

2. Yaşınız?

(1) 12-14 (4) 25-34
(2) 15-19 (5) 35-49
(3) 20-24 (5) 50 ve üzeri

3. Nerede yaşıyorsunuz?.....

4. Mesleğiniz nedir?.....

5. En son bitirdiğiniz okulu belirtiniz.

1. Okuma yazma bilmiyor
2. Okuma yazma biliyor ancak bir okul bitirmedi
3. İlkokul
4. İlköğretim (Orta okul)
5. Lise
6. Teknik okul
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans

6. Göynük'e kimlerle geldiniz?

1. Yalnız
2. Aile ile Kaç kişi?
3. Arkadaş grubu ile Kaç kişi?
4. Özel tur ile Kaç kişi?
5. Diğer.....

7. Buraya kaç kez geldiniz?

(1) Hiç gelmedim bu ilk
kez
(2) Bir kez (4) 2-4 kez
(3) İki kez (5) 5 veya daha fazla

8. Burayı nereden duydunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1. Arkadaş ve Aile 3. Turizm danışma merkezi
2. Tanıtım kitap, broşür 4. Televizyon, radyo.....
5. Diğer.....

9. Buraya gelişinizin temel nedeni nedir? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

1. Yakınlarımı görmek
2. Festivale katılmak
3. Derede ve göllerde balık avlamak
4. Doğa yürüyüşü (Trekking, Hiking)
5. Piknik
6. Kampçılık
7. Doğayı inceleme
8. Fotoğrafçılık
9. Kuş gözletme
10. Göynük evlerini görmek
11. Tarihi yerleri ve yapıları inceleme
12. Doğaya olan genel ilgi
13. Boş zamanımı değerlendirmek
14. Diğer

10. Burada kaç gün kalacaksınız? (Lütfen gün sayısını belirtiniz)

- 1 gün.....
- 2 gün.....
- 3 gün.....
- 4 gün ve daha fazla

11. Buraya ulaşımınızı nasıl gerçekleştirdiniz?

1. Özel otomobil.....
2. Otobüs/Minibüs.....
3. Taksi.....
4. Diğer.....

12. Beraberinizde aşağıdaki malzemelerden hangisini getirdiniz? (Birden fazla işaretleyebilirsiniz)

1. Karavan.....
2. Çadır.....
3. Bot/ Kano.....
4. Hiçbiri.....
5. Diğer (yazınız).....

13. Hangi tür konaklamayı tercih ediyorsunuz? Neden?

1. Tarihi Göynük Evi.....
2. Otel.....

3. Misafirhane.....
4. Kamp/Karavan.....
5. Akraba/Arkadaş.....
6. Diğer.....

14. Göynük'ün sizce en çekici özellikleri nelerdir?(Birden fazla özellik işaretleyebilirsiniz)

1. İklimi.....
2. Rahat yaşam şekli.....
3. Şehirden Uzak olması.....
4. Tarihi evler.....
5. Tarihi eserleri (hamam, cami, v.b).....
6. Çubuk Gölü
7. Sünnet Gölü.....
8. Yaylalar.....
9. Diğer.....

15. Burada nereleri ziyaret ettiniz veya nereleri ziyaret etmeyi düşünüyorsunuz? (Bu yerler ile ilgili önerileriniz varsa lütfen belirtiniz)

Öneri

- Göynük kent merkezi
- Sünnet Gölü ve çevresi
- Çubuk Gölü ve çevresi
- Karabey Yaylası
- Çubuk Yaylası
- Çayköy Göleti
- Değirmenözü Yaylası
- Kaşıkçı Yaylası
- Kapıdağ Ormanı
- Çatak Hamamı
- Sarıköz Şifalı Su Kaynağı
- Ilıca Sıcak Su Kaynağı
- Diğer

16. Yörede hangi aktiviteleri nerede gerçekleştirme olanağı buldunuz?

AktiviteMevki

1. Trekking
2. Foto safari
3. Bitki inceleme
4. Yaban hayatı izleme

5. Kamping	☐	
6. Kuş gözetleme	☐	
7. Dağcılık	☐	
8. Atla gezinti	☐	
9. Dağ bisikleti	☐	
10. Balıkçılık	☐	
11. Suya dayalı aktiviteler	☐	
12. Termal turizm	☐	
13. Diğer	☐	

17. Göynük'te çevreye zarar veren ne tür davranışlarla nerelerde karşılaştınız. Bu zararın kimler tarafından verildiğini lütfen belirtiniz.

AktiviteMevki

1. Çöplerin düzensiz atılması	☐	
2. Bitki örtüsünün tahribi	☐	
3. Yaban hayatına müdahale	☐	
4. Aşırı ve yanlış balıkçılık	☐	
5. Su kirliliği	☐	
6. Gürültü kirliliği	☐	
7. Davranış biçimleri	☐	
8. Diğer	☐	

18. Doğal ve kültürel öneme sahip ve öncelikle korunması gerektiğini düşündüğünüz özel alan veya alanlar var mı?

Yok	☐	
Göynük kent merkezi	☐	
Sünnet Gölü ve çevresi	☐	
Çubuk Gölü ve çevresi	☐	
Karabey Yaylası	☐	
Çubuk Yaylası	☐	
Çayköy Göleti	☐	
Değirmenözü Yaylası	☐	
Kaşıkcı Yaylası	☐	
Kapıdağ Ormanı	☐	
Çatak Hamamı	☐	
Sarıköz Şifalı Su Kaynağı	☐	
Ilıca Sıcak Su Kaynağı	☐	
Diğer	☐	

19. Bundan sonraki sorulara aşağıdaki ölçeğe dayalı olarak kişisel görüşünüze göre bir not veriniz
(En zayıf 1, en güçlü 5 olarak notlandırınız, "X" işareti koyabilirsiniz)

5. Kesinlikle katılıyorum
4. Katılıyorum
3. Katılmıyorum
2. Kesinlikle katılmıyorum
1. Kararsızım

		1	2	3	4	5
1	Turizmin gelişmesi için çevre daha fazla korunmalı ve geliştirilmelidir					
2	Yörede doğa parkı, milli park,...gibi korunan alanlar olmalıdır					
3	Turizmin gelişmesi çevreye olumsuz yönde zarar vermeyecektir					
4	Burada gelişecek turizm çevre ile uyumlu olmalıdır					
5	Turizm çevre koruma ile birlikte düşünülmelidir					
6	Yörede turizm faaliyetlerinden elde edilecek ekonomik gelir en az çevre koruma kadar önemlidir					

20. Göynük'te devam eden bazı ticari faaliyetlerin sizce çevreye uyumlu olup olmadığını değerlendiriniz.

		1	2	3	4	5
1	Alabalık üreticiliği					
2	Madencilik					
3	Tavukçuluk					
4	Turizm					
4	Tarım ve hayvancılık					

21. Burada turizm için geliştirilebilecek özellikteki öncelikli alanlar hangileridir? (Önem derecesine göre sıralama yapabilirsiniz)

- Göynük kent merkezi
- Sünnet Gölü ve çevresi
- Çubuk Gölü ve çevresi
- Karabey Yaylası
- Çubuk Yaylası
- Çayköy Göleti
- Değirmenözü Yaylası
- Kaşıkçı Yaylası
- Kapıdağ Ormanı
- Çatak Hamamı
- Sarıköz Şifalı Su Kaynağı
- Ilıca Sıcak Su Kaynağı
- Diğer

22. Göynük için çevre ile uyumlu hangi turizm aktivitesini ya da aktivitelerini önerebilirsiniz?

Aktivite	Mevki
1. Trekking, hiking	☐
2. Fotoğrafçılık	☐
3. Bitki inceleme	☐
4. Yaban hayatı izleme	☐
5. Kamping	☐
6. Suyu dayalı aktiviteler	☐
7. Tarihi alanlara gezi	☐
8. Fikrim yok	☐
9. Diğer	☐

23. İlçede yetersiz gördüğünüz ve size rahatsızlık veren etmenler varsa işaretleyiniz.

1. Restoran ve benzeri hizmet sektöründen kaynaklanan eksiklikler
2. Konaklama tesisleri yetersiz ve bakımsız
3. Doğa aktiviteleri için düzenleme gerekli (işaret levhası, parkur, v.b.)
3. Ulaşımın güçlüğü
4. Altyapı olanaklarının yetersizliği
5. Güvenliğin yetersizliği
6. Tavukçuluk tesislerinden yayılan kötü koku
7. Rehberlik hizmetleri yetersiz
8. Yöresel yemekler ve el sanatları yeterince seğilenmiyor
9. Yerel halkın turizme ve turistlere bakış açısı
10. Diğer (yazınız).....

24. Göynük İlçesini tekrar ziyaret etmeyi düşünüyor musunuz? (Cevabınız “hayır” ise nedenini yazınız)

1. Evet 2. Hayır

25. Arkadaş ve aile çevrenize burayı görmelerini tavsiye eder misiniz? (Cevabınız “hayır” ise nedenini yazınız)

1. Evet 2. Hayır

26. Göynük ile ilgili gözlemlerinizi ve önerilerinizi var mı? Açıklayınız.

.....
.....
.....
.....
.....

EK2. Tez Kapsamında Yerel Halka Uygulanan Anket Örneği

YEREL HALK ANKETİ
(Göynük'te Yaşayanlar Cevaplandırarak)

Tarih:

1. Cinsiyetiniz?

1. Kadın 2. Erkek

2. Yaşınız?

(1) 12-14 (4) 25-34
(2) 15-19 (5) 35-49
(3) 20-24 (5) 50 ve üzeri

3. Hanenizde bulunan toplam kişi sayısını, yaş grubunu ve cinsiyetini lütfen belirtiniz.

Yaş Grubu	Kadın	Erkek
12 ve altı		
12-14		
15-19		
20-24		
25-34		
35-49		
50 ve üzeri		

4. En son bitirdiğiniz okulu belirtiniz.

1. Okuma yazma bilmiyor
2. Okuma yazma biliyor ancak bir okul bitirmedi
3. İlkokul
4. İlköğretim (Orta okul)
5. Lise
6. Teknik okul
7. Üniversite
8. Yüksek Lisans

5. İlçede ne işle uğraşıyorsunuz ?.....

6. Mesleğiniz nedir?.....

7. Burada kaç yıldır yaşıyorsunuz?.....Ay/Yıl

8. Burada yaşamamız için en temel nedeniniz nedir?

1. Burada doğdum 3. İklimi için
2. İş imkanları için 4. İstedğim için
5. Diğer.....

9. Buraya dışarıdan gelenler ile ilişkinizi nasıl anlatırsınız?

1. İşim gereği direk temas halindeyim
2. Evimde misafir ediyorum
3. İlçede sınırlı temas
4. Çok az ya da hiç ilgim yok
5. Bilmiyorum

10. Göynük'ün sizce en çekici özellikleri nelerdir?(Birden fazla özellik işaretleyebilirsiniz)

1. İklimi.....
2. Rahat yaşam şekli
3. Şehirden Uzak olması.....
4. Tarihi evler.....
5. Tarihi eserleri (hamam, cami, v.b)
6. Çubuk Gölü
7. Sünnet Gölü.....
8. Yaylalar.....
9. Diğer.....

11. İlçede rekreasyonel (piknik, v.b) amaçlarla ve hangi sıklıkla nerelere kimlerle gidiyorsunuz?

Mevki	Ziyaret Sıklığı			Kimlerle
	Haftalık	Aylık	Yıllık	
1. Sünnet Gölü
2. Çubuk Gölü
3. Yaylalar
4. Diğer.....

12. Göynük'te çevreye zarar veren ne tür davranışlarla nerelerde karşılaştınız. Dışarıdan gelenler tarafından bu zararın verildiğini düşünüyorsanız lütfen belirtiniz.

- AktiviteMevki**
1. Çöplerin düzensizliği
 2. Bitki örtüsünün tahribi
 3. Yaban hayatına müdahale
 4. Aşırı ve yanlış balıkçılık
 5. Su kirliliği
 6. Gürültü kirliliği
 7. Davranış biçimleri
 8. Diğer

Bundan sonraki sorulara aşağıdaki ölçeğe dayalı olarak kişisel görüşünüze göre bir not veriniz (En zayıf 1, en güçlü 5 olarak notlandırınız, "X" işareti koyabilirsiniz)

5. Kesinlikle katılıyorum
4. Katılıyorum
3. Katılmıyorum
2. Kesinlikle katılmıyorum
1. Kararsızım

13. TURİZM

		1	2	3	4	5
1	Burada yaşayanlar için turizm diğer ticari aktivitelerden daha fazla para kazandırır					
2	İlçede turizmin gelişmesinin burada yaşayanlar için bir sakıncası yoktur					
3	Turizm yerel hizmetler (belediye) için ağır bir yüküdür					
4	İlçemiz turizm için her türlü olanakları barındırmaktadır					
5	Turizm ilçenin doğal ve kültürel değerlerinin yükselmesi için önemlidir					

14. ÇEVRE

		1	2	3	4	5
1	Turizmin gelişmesi için çevre daha fazla korunmalı ve geliştirilmelidir					
2	Yörede doğa parkı, milli park,...gibi korunan alanlar olmalıdır					
3	Göynüklülerin çevre konusunda bilinçlendirilmesi (eğitilmesi) gereklidir					

15. TURİZM VE ÇEVRE

		1	2	3	4	5
1	Göynük turizm için gerekli her türlü temiz çevre kaynaklarına sahiptir					
2	Turizmin gelişmesi çevreye olumsuz yönde zarar vermeyecektir					
3	Burada gelişecek turizm çevre ile uyumlu olmalıdır					
4	Turizm çevre koruma ile birlikte düşünülmelidir					
5	Yörede turizm faaliyetlerinden elde edilecek ekonomik gelir en az çevre koruma kadar önemlidir					

16. Göynük'te devam eden bazı ticari faaliyetlerin sizce çevreye uyumlu olup olmadığını değerlendiriniz.

		1	2	3	4	5
1	Alabalık üreticiliği					
2	Madencilik					
3	Tavukçuluk					
4	Turizm					
4	Tarım					

17. Doğal ve kültürel öneme sahip ve öncelikle korunması gerektiğini düşündüğünüz özel alan veya alanlar var mı?

- Göynük kent merkezi
- Sünnet Gölü ve çevresi
- Çubuk Gölü ve çevresi

- Karabey Yaylası
- Çubuk Yaylası
- Çayköy Göleti
- Değirmenözü Yaylası
- Kaşıkcı Yaylası
- Kapıdağ Ormanı
- Çatak Hamamı
- Sarıköz Şifalı Su Kaynağı
- Ilıca Sıcak Su Kaynağı
- Diğer

18. Turizm için geliştirilebilecek özellikteki alanlar hangileridir?

- Göynük kent merkezi
- Sünnet Gölü ve çevresi
- Çubuk Gölü ve çevresi
- Karabey Yaylası
- Çubuk Yaylası
- Çayköy Göleti
- Değirmenözü Yaylası
- Kaşıkcı Yaylası
- Kapıdağ Ormanı
- Çatak Hamamı
- Sarıköz Şifalı Su Kaynağı
- Ilıca Sıcak Su Kaynağı
- Diğer

19. Dışarıdan gelenlerin (turistlerin) en çok ilgi duyduğu alanlar sizce hangileridir? Nedenini belirtiniz.

	Evet	Hayır	Nedeni
Göynük kent merkezi	☐	☐	
Sünnet Gölü ve çevresi	☐	☐	
Çubuk Gölü ve çevresi	☐	☐	
Karabey Yaylası	☐	☐	
Çubuk Yaylası	☐	☐	
Çayköy Göleti	☐	☐	
Değirmenözü Yaylası	☐	☐	
Kaşıkcı Yaylası	☐	☐	

.....
.....
24. Sizce Göynük'te yaşanan en önemli sorunlar nelerdir?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

25. Sizce Göynük'te turizmin gelişmesi için neler yapılmalıdır?

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Teşekkürler

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Ayşe Nüket (KILIÇ) BENZER

Doğum Yeri: Ankara

Doğum Tarihi: 10.08.1974

Medeni Hali: Evli

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu

Lise: Ankara Atatürk Anadolu Lisesi (1989-1992)

Lisans: A.Ü.Ziraat Fakültesi Pey.Mim. Bölümü (1992-1996)

Yüksek Lisans: A.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Pey.Mim. Ana Bilim Dalı (1996-1999)

Doktora: A.Ü.Fen Bilimleri Enstitüsü Pey.Mim. Ana Bilim Dalı (1999-2006)

Çalıştığı Kurum/Kurumlar

1996-1998 Özkay Pey. Tar. San. Tic. Ltd. Şti
1998-2006 A.Ü.Z.F. Peyzaj Mimarlığı Bölümü
2006- Ulaştırma Bakanlığı

Bazı Yayınları

- Akay, **N. Kılıç**, The Determination Of Recreational Potential Of Golbasi Specially Protected Area (SPA) And Its Contributions To Ankara City , Megapolis Praga 2000 Conference, 1-3 Eylül 2000.
- M.Başal, N.Akpınar, N.Karadeniz, İ.Talay,H.Tanrıvermiş, **N.Kılıç**, Adıyaman Ziyaret Çayı Havzası Tarımsal Potansiyelinin Belirlenmesi ve Enerji Etkin Planlama Bağlamında Arazi Kullanım Deseninin Oluşturulması Tubitak Türkiye Tarımsal Araştırma Projesi Simpozyumu, Şanlıurfa, 20-21 Eylül 2000.
- E. Erdoğan, M.E Yazgan, Z. Dilaver, **N.Kılıç**, The Earthquake, Housing & Sustainable Building Design: Duzce Case XXX IAHS World Congress On Housing Construction Coimbra, Portugal, 9-13 Eylül 2002.
- Prof.Dr.M.E.Yazgan, Doç.Dr. E.Erdoğan, Dr.Z.Dilaver, **N.Kılıç.**, 2004, Ekoturizme Dayalı Ekoturizm: Güdül Örneği, “Korunan Alanlarda Ekoturizm” Çalıştayı, T.C Çevre ve Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü, Ankara.
- **N.Kılıç**, Prof.Dr.H.Çelem, 2004, Coğrafi Bilgi Sistemleri ile Kent Ormanlarının Planlanması ve Yönetimi, I. Ulusal Kent Ormancılığı Kongresi, Tübitak, Ankara.

